

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**BAĞIMLILIK SÜRECİNDE ANNELİĞİN YENİDEN İNŞASI: BİR
BAĞIMLININ ANNESİ OLMAK**

DOKTORA TEZİ

ZEYNEP UYANIK NEGİZ

**DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ RECEP ÇELİK
ORTAK DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEHRA ERŞAHİN**

**YALOVA
AĞUSTOS 2023**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

BAĞIMLILIK SÜRECİNDE ANNELİĞİN YENİDEN İNŞASI: BİR BAĞIMLININ
ANNESİ OLMAK

DOKTORA TEZİ

ZEYNEP UYANIK NEGİZ
177303006

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ RECEP ÇELİK
ORTAK DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEHRA ERŞAHİN

YALOVA
AĞUSTOS 2023

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Bağımlılık Sürecinde Anneliğin Yeniden İnşası: Bir Bağımlının Annesi Olmak” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

Zeynep UYANIK NEGİZ

ÖNSÖZ

Doktora tez yazım süreci, herkes de olduğu gibi bende de çeşitli engebeleri, çıkmaz yollarla doluydu. Öncelikle her zorlukla beraber bir kolaylığın olduğunu görmemi sağlayan, bu yollarımı açan ve nihayete erdiren Rabb'ime sonsuz şükürler olsun. Şüphesiz tez yazım süreci bir çok katkılar sonucunda bütün halini alıyor. Bu nedenle tezin her bir parçası için destek olan kişilere ve kurumlara ayrı ayrı teşekkür etmek isterim.

İlk olarak tez yazım sürecinde yanımda olan, resmi işlerimi kolaylaştıran, desteğini ve güvenini esirgemeyen Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK'e teşekkür ederim. Umutsuzluğa düştüğümde kaldıran, yapıcı konuşmalarıyla beni motive eden, bilgisini ve tecrübesini kiskanmadan paylaştıran, süreç tıkandığında yedek planlarıyla yol gösteren ve bıkmadan usanmadan her soruma her zaman sakinlikle ve sevecenlikle cevap veren Ortak Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN'e ayrıca çok teşekkür ederim. Tez İzleme Komitesi Üyeleri Prof. Dr. Bedrettin KESGİN'e ve Prof. Dr. Muharrem ES'e çok teşekkür ederim. Tez konusunun zorluğunu bilmelerine rağmen beni her TİK'te motive ve takdir ettiler, çalışmayı başarı ile sonuçlandıracağıma olan inançlarını hiç kaybetmediler. Tez savunma sürecine katkı sağlayan hocalarıma da ayrıca teşekkür ederim. Grup çalışması esnasında narrative terapi özelinde süpervizyon desteğini esirgemeyen, ufuk açıcı noktalarla uygulamanın kalitesini artıran klinik psikolog Furkan CİNİSLİ'ye çok teşekkür ederim.

Tezin bu denli gerçekçi olmasına, hayata dair bir resim sunmasına katkı sağlayan anneler, kurum yetkilileri, ruh sağlığı profesyonelleri ve YEDAM çalışanları...Siz olmasaydınız bu tez ortaya çıkmazdı. Katılımınız, içten paylaşımınız, desteğiniz ve kolaylaştırmalarınız için çok ama çok teşekkür ederim. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için kurum dışı araştırma iznini onaylayan Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığına ve Sosyal Hizmet Bölüm Başkanına teşekkürü bir borç bilirim.

Tezin belki de en büyük teşekkürü Canım Annem Naciye UYANIK'a ve Canım Babam Mehmet Emin UYANIK'a gelmelidir. Onların emeği, hayat mücadelesi, özverileri, koşulsuz sevgileri ve destekleri bugünlerimi inşa etti. Sabrına, sebatına hayran olduğum annem ve hayatta çalışmaktan başka bir şeyin karşılığı olmayacağını öğreten babam, iyi ki varsınız. Her zorlukta yanımda olan, benden önce beni düşünen, anlayışına ve mantığına güvendiğim, gözümü arkada bırakmayan Canım Kardeşim, Seher UYANIK UÇAR, iyi ki benim kardeşimsin. Her zaman olduğu gibi bu süreçte de maddi ve manevi desteğinizi hissetmek benim için büyük bir mutluluktur.

Tezin sıkıntılarını, çıkmazlarını paylaştığımda her daim bana yol gösteren, motivasyonumu artıran kıymetli arkadaşlarım Arş. Gör. Emel BEDİR, Habibullah AKINCI, Metin ERDEM ve Rabia ERTEN'e de ayrıca teşekkür etmek isterim. Akademisyen olarak görev yaptığım üniversitenin idari işlerini yapmak bazen tezin gerekliliklerini yaparken yoğunluğun artmasına da sebep oluyordu. Bu süreçlerimi kolaylaştıran, her daim iyi niyetlerini hissettiğim Sosyal Hizmet Bölümü Arş. Gör. Ülçay Ecenur AVCI ve Selim ÜRGÜN arkadaşlarıma destekleri için çok teşekkür ederim. Tez yazım sürecinde deneyiminden çok istifade ettiğim, sakinliğine, hayal gücüne ve desteğine hayran olduğum arkadaşım Nagihan SEYİS'e ve Merve Nur OKTAR'a içten yaklaşımları için çok teşekkür ederim. Genç ama olgunluğuna,

düşüncelerine önem verdiğim ruh sağlığı profesyoneli olma yolunda emin adımlarla ilerleyen İrem DURAN’a katkıları için ayrıca teşekkür ederim.

Akademisyen annelerin ortak sorunu, çocuğunuzun sizinle olmadığı zamanlarda kiminle vakit geçirdiğidir. İçinizi, gönlünüzü rahatlatacak birinin olduğunu bilmek bu süreçte büyük güç veriyor. Bu anlamda yeğenine bakım verme konusunda her daim hazır bulunan ve onunla etkili, nitelikli vakit geçiren Sümeyye NERGİZ’e de ayrıca teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde birlikte büyüdüğüm kızım Elif Sare; ne olduğundan habersiz ama her şeyin bir o kadar da farkında...Büyürken şahit olamadığım zamanlar için çok üzgün olduğumu belirtmek isterim. Küçük yüreğinde büyük fedakarlıklar yaptığın için sonsuz teşekkürler boncuk gözlü kızım. Son teşekkürüm de çeşitli zorlukları ve sıkıntıları birlikte aştığımız eşime ait. Sonsuz fedakarlık gösteren, kendinden önce beni önceleyen, sevgisini her daim hissettiğim canım eşim Muhammet NEGİZ, iyi ki varsın, iyi ki hayatımdasın...

Ağustos – 2023

Zeynep UYANIK NEGİZ

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET	xiv
ABSTRACT.....	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Problemi.....	3
1.2. Çalışmanın Amacı.....	3
1.3. Çalışmanın Önemi	4
1.4. Çalışmanın Varsayımları	5
1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	5
2. MADDE BAĞIMLILIĞINA ve ANNELİĞE LİTERATÜR ÜZERİNDEN BAKIŞ.....	7
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	34
3.1. Araştırma Süreci Hakkında	34
3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni.....	39
3.3. Çalışma Grubu	41
3.4. Verilerin Toplanması	46
3.4.1. Veri Toplama Aracı.....	46
3.5. Verilerin Analizi.....	48
3.6. Araştırmacının Rolü	52
3.7. Etik Kurul İzin Süreci	53
3.8. Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik.....	54
4. BULGULAR ve YORUMLAR	56
4.1. Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi	56
4.1.1. Anneye Malumun İlâmı.....	57
4.1.2. Mücadele Eden Annenin Ayak Bağları.....	61
4.1.3. Annenin Tedavi Motivasyonundaki Karanlık Bölgeler	70
4.1.4. Annenin Mücadeleye Verdiği İçsel Tepkileri	79
4.1.5. Annenin Tedaviye Olan İnancı.....	83

4.1.6. Annenin Sosyal Etkileşim Kanalları	86
4.2. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu	93
4.2.1. Annelerin Gözünden Madde Bağımlılığı	95
4.2.2. Yıkıcı Duygu ve Davranışların Paylaşımı.....	97
4.2.3. Kişisel Değer ve Becerinin Keşfi	101
4.2.4. Hayal Ettiren Duygular	103
5. TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER.....	107
5.1. Tartışma	107
5.2. Sonuç.....	120
5.3. Öneriler	124
KAYNAKLAR.....	125
EKLER	150
ÖZGEÇMİŞ.....	157
DİĞER YAYIN VE ESERLER.....	157

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	:	Adsız Alkolikler
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AHCI	:	Arts and Humanities Citation Index
AMATEM	:	Alkol ve Madde Tedavi Merkezi
AL-ANON	:	Alkolik Yakınları İçin Yardım ve Umut
ÇEMATEM	:	Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
ÇODEM	:	Çocuk Destek Merkezi
ESCI	:	Emerging Sources Citation Index
KVKK	:	Kişisel Bilgilerin Korunması Kanunu
MOG	:	Motivasyonel Görüşme Teknikleri
NA	:	Adsız Narkotikler
NAR-ANON	:	Bağımlı Ailesi ve Arkadaşları İçin 12 Adımlık Bir Program
SAMBA	:	Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı
SCIE	:	Science Citation Index Expanded
SHM	:	Sağlıklı Hayat Merkezi
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
SHU	:	Sosyal Hizmet Uzmanı
SSCI	:	Social Sciences Citation Index
SYDV	:	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
YEDAM	:	Yeşilay Danışmanlık Merkezi
WoS	:	Web of Science

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2. 1. Geleneksel Literatür İncelemesi ve Bibliyometrik Analiz Kıyaslaması.....	8
Tablo 2.2. Bibliyometrik Analiz.....	10
Tablo 2. 3. Annelik ve Madde Bağımlılığı Hakkındaki WOS Yayınlarının Alanlara Göre Dağılımı.....	12
Tablo 2. 4. Yıllara Göre Makale Yayın Sayısı.....	13
Tablo 2. 5. Anahtar Kelime Frekansları.....	17
Tablo 2. 6. Kelime Ağacı Haritası Frekans Tablosu.....	19
Tablo 2. 7. Ortak Oluşumdaki Kümeler (Clusters).....	21
Tablo 2.8. Atıf Ağı Analizi Yazar ve Makale Kümeleri.....	25
Tablo 3. 1. Narrative Temelli Psiko-Eğitim Grup Çalışmasına Katılan Kişilerin Demografik Bilgileri.....	44
Tablo 3. 2. Ek Görüşmeye Katılan Ruh Sağlığı Profesyonelleri Demografik Verileri.....	45
Tablo 3.3. Ek Görüşmeye Katılan Kurum Yetkilisi/Yöneticisi Demografik Verileri.....	45
Tablo 3. 4. Ek Görüşmeye Katılan Bakım Veren Katılımcıların Demografik Verileri.....	46
Tablo 3. 5. Narrative Terapi Temelli Psiko-Eğitim Grup Oturumu Bilgileri.....	47

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Bibliyometrik İnceleme İş Akışı.....	9
Şekil 2.2. Annelik ve Madde Bağımlılığı Hakkındaki WOS Yayınlarının Alanlara Göre Dağılımı.....	11
Şekil 2. 3. Yıllara Göre Makale Yayın Sayısı.....	13
Şekil 2. 4. Üç Alan Grafiği (Three Fields Plot/ Sankey Diyagramı) 1.....	14
Şekil 2. 5. Üç Alan Grafiği (Three Fields Plot/ Sankey Diyagramı) 2.....	15
Şekil 2. 6. Sorumlu Yazar Ülkeleri ve Makale Sayısı.....	16
Şekil 2. 7. Kelime Bulutu.....	17
Şekil 2. 8. Kelime Ağacı Haritası.....	18
Şekil 2. 9. Ortak Oluşum Ağı (Co-occurrence network).....	20
Şekil 2. 10. Tema Haritası.....	22
Şekil 3. 1. Strauss ve Corbin Yaklaşımında Veri Kodlama ve Kategorileştirme Adımları.....	51
Şekil 4. 1. Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi.....	57
Şekil 4.1.1. Anneye Malumun İlâmı.....	57
Şekil 4.1.2. Mücadele Ederken Annenin Ayak Bağları.....	62
Şekil 4.1.3. Tedavi Motivasyonundaki Karanlık Bölgeler.....	70
Şekil 4.1.4. Annenin Mücadeleye Verdiği İçsel Tepkileri.....	80
Şekil 4.1.5. Annenin Tedaviye Olan İnancı.....	84
Şekil 4.1.6. Annenin Sosyal Etkileşim Kanalları.....	87
Şekil 4.2. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu.....	94

BAĞIMLILIK SÜRECİNDE ANNELİĞİN YENİDEN İNŞASI: BİR BAĞIMLININ ANNESİ OLMAK

ÖZET

Madde bağımlılığı son yıllarda giderek artan toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun değişik şekillerde çalışmalara konu olduğu da bilinmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin yaşadığı süreçleri anlayabilmek ve bu durumları deneyimleyen annelere narrative terapi temelli paylaşım ve etkileşim odaklı psiko-eğitim grup çalışmasıyla çözüm önerisi sunmaktır. Nitel araştırma yöntemi ve gömülü teori deseni ile tasarlanan bu çalışmada 5 anne ile başlayıp iki anne ile son bulan 6 haftalık narrative terapi temelli bir psiko-eğitim grup çalışması yapılmıştır. Grup çalışması neticesinde ortaya çıkan yapısal, ilişkisel ve bağlamsal sorunları daha iyi anlamak amacıyla bağımlılık alanında uzmanlaşan psikolog, sosyal hizmet uzmanı, kurum yetkilileri/yöneticileri ve bağımlı kişiye bakım veren olmak üzere toplam 20 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Grup çalışması ve bireysel görüşmelerde elde edilen veriler ayrı ayrı MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Bu aşamadan sonra gömülü teorinin kodlama sürecine geçilerek açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlama yapılmıştır. Tüm kodlama süreci tamamlandıktan sonra bir “Süper Mario” isimli çekirdek kategori ortaya çıkarılmıştır. Çekirdek kategoriyi saran annenin ayak bağları, verdiği içsel tepkileri, tedavideki karanlık bölgeleri, tedavi inancı, sosyal etkileşim kanalları ve sürdürülebilir mücadele alt kategoriler olarak bulunmuştur. Çekirdek kategori, kategoriler ve alt kategorilerin bileşiminden bir model üretilmiştir. Bu modelden hareketle madde bağımlılığı ile mücadele eden “Süper Mario Annenin” süreçten neden koptuğu, nasıl süreçte aktif kalabileceği, kendine nasıl pencere açacağı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Madde Bağımlılığı, Grup Çalışması, Bağımlılık, Narrative Terapi

RECONSTRUCTION OF MOTHERHOOD IN THE PROCESS OF ADDICTION: BEING THE MOTHER OF AN ADDICTIVE

ABSTRACT

Substance misuse has emerged as a growing social issue in recent years. It is also known that this issue has been the topic of various studies. The main objective of this study is to comprehend the difficulties encountered by mothers with substance-addicted children and to provide answers to these mothers through narrative therapy-based sharing and interaction-oriented psychoeducation group work. It began with 5 mothers and finished with 2 mothers. A 6-week narrative therapy-based psycho educational group study was undertaken in this study, which was constructed with a qualitative research approach and grounded theory design. In-depth interviews with psychologists, social workers, institution officials/managers who specialize in addiction, and a total of 20 people who care for those with addiction were conducted in order to better understand the structural, relational, and contextual issues that emerged as a result of the group work.

Based on this model, it was shown why the "Super Mario Mom" who suffers from substance addiction left the process, how she could remain engaged in the process, and how she could open a window for herself.

Keywords: Motherhood, Drug Addiction, Group Work, Addiction, Narrative Therapy

1. GİRİŞ

Son yıllarda ortaya çıkan ve her alanda birbirini etkileyen ekonomik, psikolojik, sosyal problemler aile kavramını, aileyi bir araya getiren unsurları da etkilediği görülmektedir. Sanayi Devrimi ile başlayan ailenin değişimi, dönüşümü günümüzde çok daha fazla anlam ve değer kaybına uğramaktadır (Aluş, 2015). Söz konusu bu kayıp aile fertlerini içine alarak değerlendirilmektedir. Şüphesiz anne, baba, çocuk şeklinde sıralanan aile üyeleri yaşanan olaylardan, durumlardan, süreçlerden bireysel olarak ayrı ayrı etkilenmektedir.

Günümüz toplumlarının en önemli ve ciddi bir sorun ayağını oluşturan madde bağımlılığı aile içi dinamikler üzerinden resmedilmeye çalışılmaktadır. Tüm dünyada herkesin ortak bir sorunu haline gelen madde bağımlılığı, karmaşık olarak görülen ancak iç içe geçmiş birçok neden sarmalına sahiptir (Polat, 2014). Aile içi rollerden ilişkiselliğe, bürokratik süreçlerden sosyal politikalara, eğitim hayatından çevre etkileşimine kadar çok farklı tetikleyici unsurları içinde barındırmaktadır.

Madde bağımlılığı, bireysel, sistemsel ve ailesel problem alanını ortaya çıkaran ve bu sorunla mücadele yöntemlerini yine aynı dinamiklerle kendi içinde bulmaya çalışan çok değişkenli bir sorundur. Söz konusu bu sorun kendi içinde karmaşık bir hal alsada en önemli çözüm ayağı olarak aile görülmektedir (Yaman, 2014).

Bütün toplumlarda çok eski zamanlardan itibaren süregelen bir anlayışla, ailenin yükünü çeken ve kendisinden çok fazla özveri beklenen “anne”, günümüzde de aynı anlayış ve tutumla kendisine yüklenen rol ve sorumluluklarla hayatına devam etmektedir (Günay ve Bener, 2011).

Özensel’in 2004 yılında Konya ilinde annelerin rolü üzerine yaptığı çalışmada aile içinde babaların yeteri kadar rol ve sorumluluklarını meydana getirmediğini dile getirmiştir. Bu sonuç, babanın bıraktığı boşluğu dolduran, modern çağda en çok üzülen ve cefa çeken bir kişi olarak anneyi öne çıkarmaktadır.

Nitekim çağın getirdiği sorunlarla en çok mücadele etmesi gereken ve bu mücadeleyi sürdürmesi beklenen kişi olarak anne görülmektedir. Günümüzde son zamanların çok büyük bir çıkmazı olan madde bağımlılığı, sorun ve çözüm noktasında aileyi öne çıkarırken sorunlar ve sorumluluklarla tek başına kalan anneyi ikinci plana atmaktadır.

Her sorun gibi madde bağımlılığı sorununun aile içinde annenin sorumluluğuna bırakıldığı gözlemlenmektedir. Çocuğun madde bağımlısı olmasından tedavi sürecine, sosyal destek almasından iş ve eğitim hayatının sürdürülebilirliğine kadar geçirdiği pek çok evre annenin sorumluluğuna bırakılmaktadır. Özellikle sorun ile baş edilemediğinde, çözüm önerisi sunulamadığında ortaya çıkan tablo annenin himayesinde görülmektedir. Bu durum anneyi adeta hem sanık hem de kahraman ilan edebilmektedir.

Dolayısıyla annenin madde bağımlılığı sürecinde yaşadığı tecrübeler, gösterdiği tepkiler, geliştirdiği baş etme mekanizması önemli bir yere karşılık gelmektedir. Madde bağımlılığı konusunun acil olması ve önem arz etmesi bakımından ailedeki ilk öğretmen olarak görülen anne üzerine inşa edilmektedir. Nitekim bu inşa annelik kavramını, tecrübesini, yaşam şeklini, hayat pratiğini, olaylara bakışını, kendi içinde bulduğu baş etme mekanizmalarını, sorumluluk anlayışını ve kişiliğini yeniden yapılandırmaya almaktadır.

Günümüzde önemli bir sorun alanı olarak görülen bağımlılık konusu, şüphesiz gelecek yıllarda da ciddiyetini koruyan bir mesele olmaya devam edecektir. Nitekim yapılan çalışmalar, bağımlı profilinin her geçen gün değiştiğini ve yeni bağımlılık türlerini ortaya çıkardığını göstermektedir (Ögel, 2005; Ögel vd., 2012; T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014; Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, 2018; Özbay vd., 2018; Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2018).

Bu kadar hızlı değişen süreçlerde bağımlılık konusunda çözüm önerisi üretmek sorunun tespit edilmesi kadar hızlı olamamaktadır. Sorunlar ve süreçler insanların tahmininden çok daha hızlı değiştiği ve her biri özel bir alana hitap ettiği için uzmanlık gerektiren konular olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktadan hareketle annelik ve bağımlılık özel bir alana seslenmektedir.

Tarihsel süreçte kavramsal ve kuramsal olarak annelik ve anne olma yerini ve popüleritesini korumuş önemli bir konumdur. Bu konum tıbbın, politikanın, kültürün, çevrenin, ailenin ve benliğin etkisi altında kalmıştır. Nitekim bütün bu etki alanları anneliği anlam kaybına uğratmak ile beraber anneliğe ait yeni yüklemeler de ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla anneliğe ait sosyal bir gerçeklik meydana getirmişlerdir (Gezer Tuğrul, 2019).

Söz konusu annelik sosyal gerçekliği, bağımlılık gibi ciddi bir sorun karşısında yeni bir anlama karşılık gelmektedir. Kadın, anne, eş ve bir birey olarak bağımlılık karşısında yeniden konumlanan ve buna göre de yaşam pratiği geliştiren anne, modern dünyada kendi mikro çevresi dışında küresel bir sorunla baş başa kalmaktadır. Madde bağımlısı çocuğa sahip olmanın bir anne için ne anlam ifade ettiği, anneye ne hissettirdiği, bu sorun ile nasıl başa çıktığı ve neler yaptığı gibi başlıca sorular merak konusu uyandırmaktadır.

Yurt dışı alan yazınında ve çalışmalarında çok fazla yere karşılık gelen bağımlılık ve anne konusu, aynı tema üzerinden grup kurarak yaşadıkları tecrübeleri aktarmaktadırlar. Anneler üzerine oluşturulan bu gruplar, bir nevi sağaltım çalışmaları ile ortaya çıkmaktadır.

Ancak söz konusu bu gruplar ülkemizde çok fazla yer edinmiş görünmemektedir. Kültürel kodların, bireysel ve çevresel yüklemelerin ülkemizde çok yaygın olduğu düşünüldüğünde bağımlılık ve anne temasının çok daha sık bir anlayış çerçevesinde değerlendirildiği ve bağımlılığa sistematik yaklaşılmadığı fark edilmiştir. Dolayısıyla aile özelinde değerlendirilen çalışmaların anneliği, ebeveyn tutum ve davranışı içine konumlandırması anne ve bağımlılık konusuna geniş yelpazede bakılmadığını ortaya çıkarmıştır.

1.1. Çalışmanın Problemi

Bu araştırmanın konusunu, madde bağımlılığı ve annelik oluşturmaktadır. Buradan hareketle madde bağımlılığının her geçen yıl daha da yaygınlaştığı ve tüm dünyayı artan şiddette tehdit ettiği bu süreçte, özellikle annelerin neler yaptığı, nasıl bir yol izlediği, hangi zorluklarla karşılaştığı, kimlerden destek aldığı ya da alamadığı, baş etme stratejilerinin neler olduğu gibi önemli sorular çalışmanın şekillenmesine katkı sağlamıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin yaşadığı durumları anlayabilmek ve bu durumları deneyimleyen annelere narrative terapi temelli paylaşım ve etkileşim odaklı psiko-eğitim grup çalışmasıyla çözüm önerisi sunmaktır.

1.3. Çalışmanın Önemi

Günümüzde madde bağımlılığı ile mücadele aktörleri ve kurumları sürekli artmakta ve gelişmektedir. Ancak bu iyi bir gelişme gibi görünse de aslında bu sorunun zaman hayatın içinde artan şiddette bulunmaya devam ettiğini de göstermektedir. Tüm bu çabalar, bir taraftan umut var eden diğer taraftan yıkımı durdurmadığı bir süreç izlenimi vermektedir. Ne yazık ki yapılan araştırmalar ve sürece ait ortaya konan raporlar madde bağımlılığı sorununun ciddi boyutlara ulaştığını da vurgulamaktadır. Umut ile çaresizlik, farkındalık ile bilgi eksikliği gibi duygu ve davranışlar sürecin araftalığını da resmetmektedir. Dolayısıyla sürecin her daim içinde aktif kalınması gerektiğini de göstermektedir.

Madde bağımlılığını tanıma, bilme, buna yönelik davranış repertuarları oluşturma, ruhsal ve fiziksel sağlığı koruma gibi hususlar her zamanki önemini korumaktadır. Ancak buna karşın çoğu zaman madde bağımlılığı ile mücadelede bilinçli ve farkında olarak hareket etme durumu nadir olarak görülmektedir. Bununla birlikte madde bağımlılığı ile mücadele hem kullanan kişiyi hem de yakınlarını ilgilendiren bir süreci kapsamaktadır. Çoğu zaman aile, hastalığı olarak nitelendirilen madde bağımlılığı serüveni sürecin olumlu ya da olumsuz tetikleyicisi durumuna sahiptir. Aileler madde kullanan kişiye karşı “yanındayız” mesajı verirken bazen yorgunluk ve tükenmişlik duygularının esiri de olabilmektedir. Bu olumsuz duygular sürece ait çok insani ve çok anlaşılır durmaktadır. Ancak bakım verenlerin madde bağımlısı bireye destek olurken aynı zamanda ruhsal olarak iyilik halinin devam ettirecek, kendilerini güçlü kılacak bir takım dinamiklere ihtiyaç duyması kaçınılmazdır.

Bakım verenlerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarına yönelik yaptıkları girişimler bu dinamiklerin en önemli basamağını oluşturmaktadır. Nitekim bu ihtiyaçlara yönelik geliştirilmiş grup çalışmaları annelerin süreç içinde aktif kalması, yalnızlaşmamaları, sosyal destek mekanizmalarının gelişmesi, bir başkasının deneyiminden öğrenmeleri, yargılanmadan yaşadıklarının normalizasyonu ve damgalanma ile karşılaştıklarında daha sağlıklı baş edebilmeleri amacı taşımaktadır.

En çok bilineni Adsız Alkolikler (AA), Adsız Narkotikler (NA), Alkolik Yakınları İçin Yardım ve Umut (Al-Anon), Bağımlı Ailesi ve Arkadaşları İçin 12 Adımlık Bir Program (Nar-Anon) gibi kendine yardım grupları olarak sıralanabilir. Söz konusu kendine yardım grupları dışında Pal-Group gibi çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da

kendi içlerinde grup dinamiklerinin yer aldığı oluşumlar da bulunmaktadır. Bu tarz bir konuda grup halinde olmak süreç içinde bakım verenlerin kendilerini daha güçlü hissetmelerini sağlamaktadır. Nitekim grup çalışmasının içinde “evrensellik, umut aşılama, bilgi aktarımı, özgecilik, bireylerarası öğrenme, katarsis yaşama, toplumsallaştırıcı tekniklerin geliştirilmesi, birincil aile grubunun onarıcı yenilenişi” gibi kendi içinde gizemli bir iyileştirici temaların varlığı söz konusudur (Yalom ve Leszcz, 2018).

Bu çalışmada da grup çalışmasının öneminden hareketle madde bağımlısı çocuğa sahip annelerle birlikte bir paylaşım ve etkileşim odaklı psiko-eğitim grup çalışması yapılmıştır. Grupla olmak, terapötik etkinin daha güçlü olmasına, süreçte aktif kalmaya, daha bilinçli hareket etmeye ve farkındalığın artmasında önemli bir yer elde etmiştir.

1.4. Çalışmanın Varsayımları

Annelik deneyimi her kadına göre değişen öznel yaşantılardan meydana gelmektedir. Bu çalışmada da madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin yaşadığı deneyimler merak konusu olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmaya katılan anneler ve annelerin deneyimine dışarıdan şahit olan ikincil kişiler bu çalışmanın örneklem grubunu ortaya çıkarmıştır.

Buradan hareketle anneler ile birlikte yürütülen grup çalışması araştırmanın birincil verisini oluştururken; kurum kuruluş yetkilileri, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve diğer bakım verenlerle görüşmek annelerin tecrübelerine dışarıdan gözlem sunacak ikincil veri seti olarak dizayn edilmiştir. Dolayısıyla ikincil veri setinin annelerin deneyimlerine makro bakış açısı sunması açısından birincil veri setini zenginleştirilmesi beklenmektedir.

Araştırma bulgularının ortaya çıkmasını sağlayan konuşmalar ile araştırma sorularına verilen cevaplar, katılımcıların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıttığı varsayılmıştır. Buradan hareketle katılımcıların sorulara içten ve tarafsız bir şekilde cevap verdiği kabul edilmektedir.

1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin deneyimlerinin grup çalışması üzerinden kolektif bir bilinçle yansıtıldığı düşüncesinden hareketle planlanmıştır.

Madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin deneyimleri öznel olduğu gerçeğinden hareketle de sürece ait genellenebilir bir durumdan bahsedilememektedir. Bununla birlikte çalışmanın ve uygulamanın gecikmesine neden olan Covid-19 Pandemisi bu süreçteki sınırlılığın zeminini oluşturmaktadır.

Araştırmanın birincil veri kısmı grup çalışması üzerinden resmedilmiştir. Grup çalışması esnasında örneklemin oluşturulması ve sürece aktif katılım çeşitli zorlukları içinde barındırmaktadır. Bu anlamda katılımcılarda grup çalışmasına yönelik kültürel yatkınlığın bulunmaması ilk ve en önemli sınırlılığı oluşturmaktadır. Grup çalışmasını kabul eden annelerin sayısının az olması ve zamanla da katılımcı sayısının düşmesi ikinci sınırlılığı oluşturmaktadır. Madde bağımlılığı sorununun toplumsal bir sorun olduğu bilinmesine rağmen hala aileler için konu çeşitli sebeplerden dolayı mahremiyetini korumaktadır. Bu durum çalışma içerisinde üçüncü sınırlılığın oluşmasına neden olmuştur. Çalışmaya ait dördüncü sınırlılık katılımcıların grup çalışması sürecinden çeşitli sebeplerle düşmüş olmasıdır. Çalışma bulguları üzerinden hareketle annelerin madde bağımlısı çocuklarının tehdidi ile karşılaşması, çocuklarının kayma yaşamasıyla annelerin de süreçten kopması, tedaviye ait olumsuz inançlar, hukuki süreç, damgalanma, grup içinde tanıdık kişilerin olması gibi unsurlar üye sayılarında azalma olmasına neden olmuştur. Bu nedenden dolayı başlangıçtaki üye sayısı çalışmanın sonuna gelindiğinde azalmıştır. Araştırmanın beşinci sınırlılığını çalışmaya katkı sunan kurum, kuruluş ve sivil toplum yetkililerinin pozisyonlarının zarar göreceklerini, damgalanma, adli süreçte şahit olma gibi durumları yaşayacaklarını düşünmeleri oluşturmıştır.

Araştırmanın altıncı sınırlılığını kişisel bilgilere ait gizlilik durumu ile araştırma sürecinin kayıt altına alınacak olması oluşturmıştır. Araştırmaya katılan ve araştırma sürecini kabul eden anneler, onam formunu imzalamayı ve araştırma aşamalarının ses kaydına alınacak olmasını güvensizlik, çekimserlik ve korku ile karşılamışlardır. Araştırma kapsamında onam formunun imzalanacak ve konuşmaların ses kaydına alınacak olması annelerin çalışmayı başlamadan sonlandırmasına neden olmuştur. Bu nedenle çalışma kapsamında ses kaydını ve onam formunun imzalanma sürecini kabul eden kişilere ulaşmak zor bir deneyim olmuştur.

2. MADDE BAĞIMLILIĞINA ve ANNELİĞE LİTERATÜR ÜZERİNDEN BAKIŞ

Yapılmakta olan herhangi bir araştırmanın genel durumunu ele almak, alandaki mevcut bilgileri derleyerek kategorize etmek ve bilimsel boşlukları belirlemek için literatür incelemesine müracaat edilmektedir. Günümüzde bilimsel bilgi üretiminin katlanarak artması neticesinde alana dair geleneksel literatür incelemesi yapmak ve alandaki bilgi birikimini sınıflandırmak araştırmacılar için daha güç bir hal almıştır. Bu nedenle araştırma yapılan alana dair mevcut literatüre odaklanarak inceleme yapma imkânı sunan araçlardan yararlanmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Dolayısıyla araştırma alanına dair üretilen bilginin gelişim yönünü takip edebilmek ve ölçebilmek için yararlanılan araçlardan birisi de bibliyometrik analiz olmuştur. Bibliyometrik analiz ile araştırma alanının bütününe görebilmek daha kolay hale gelmiştir. Bu sayede araştırma alanındaki yayınlar, yazarlar, kullanılan anahtar kelimeler, yayınların yayımlandığı dergiler, yazarların faaliyet gösterdikleri kurumlar, ilgili ülkeler, yayınlara yapılan atıflar, kurulan bilimsel iş birlikleri, incelenen kavramların gelişim süreci gibi birçok önemli veriye sistematik biçimde ulaşılabilmektedir (Öztürk ve Gürler, 2022). Bibliyometrik analiz ile araştırmaya konu olan alanla ilgili literatürün tamamı ya da bir kısmını tanımak, derinlemesine ele almak ve tanımak amaçlanmaktadır (Öztürk ve Gürler, 2022).

Bu çalışmada da ilgili alan yazın derlenirken, annelik ve madde bağımlılığı literatürüne ilişkin kapsamlı bir fikir edinmek ve bu alandaki entelektüel eğilimleri ortaya koymak için bibliyometrik ağ analizi gerçekleştirilmiştir. 1994 yılından beri bilgi bilimi (information science) alanında yaşanan gelişmeler neticesinde günümüzde bibliyometrik analiz gibi bilgisayar destekli inceleme (computer-assisted review) yöntemleri ortaya çıkmış ve yenilikler diğer alanlarca da benimsenmiştir (Greener, 2022). Bibliyometrik analiz, büyük hacimli bilimsel verileri keşfetmek ve analiz etmek için kullanılan, son dönemde popüler hale gelen ve titiz bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bu yöntem hem belirli bir araştırma alanının yaşadığı dönüşüm süreçlerini ortaya koymaya hem de o alanda yaşanan gelişmelere ışık tutmaya yardımcı olmaktadır (Donthu vd., 2021).

Aynı zamanda bibliyometrik analiz ile araştırma konusunun entelektüel yapısını ele almanın yanında ayrıca bu kavramın kendisinin yaşamış olduğu dönemsel

değişiklikleri görmek mümkün hale gelmektedir (Han vd., 2020) ve disiplinlerin ileriye dönük eğilimlerini tahmin etme avantajı sağlamaktadır (Wang & Su, 2020). Bu nedenle, iyi yapılmış bibliyometrik çalışmalar, bir alanda yeni ve anlamlı yollarla ilerlemek için sağlam temeller sunabilir. Aynı zamanda araştırmacılara tek elden genel bir bakış elde etme, alandaki boşlukları görebilme, araştırma alanıyla alakalı yeni fikirler türetme ve alana yönelik amaçlanan katkıları konumlandırma açısından önemli bir olanak sağlamaktadır (Donthu vd., 2021).

Geleneksel literatür incelemesi ile bibliyometrik analiz yaklaşımı kıyaslandığında aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar daha net hale gelmektedir.

Tablo 2. 1. Geleneksel Literatür İncelemesi ve Bibliyometrik Analiz Kıyaslaması

Özellik	Geleneksel Literatür İncelemesi	Bibliyometrik Analiz
Yaklaşım	Nitel	Nicel
Amaç	Araştırma literatürünü sentezlemek	Araştırma çalışmalarının yayınlanmasındaki eğilimleri ve kalıpları belirlemek
Yöntem	Araştırma çalışmalarının tanımlanması, değerlendirilmesi ve özeti	Bibliyografik verilerin istatistiksel analizi
Bakış	Makro ve Mikro	Makro ve Mikro
Çıktı	Araştırma literatürünün özeti	Eğilimlerin, kalıpların ve etkili araştırma çalışmalarının belirlenmesi
Görselleştirme	Tablo	Tablo, grafik ve diğer görseller

Kaynak: Öztürk ve Gürlü (2022), Köroğlu (2015), Baker (2016), Donthu vd. (2021) ve Patil vd. (2023) kaynaklarından uyarlanmıştır.

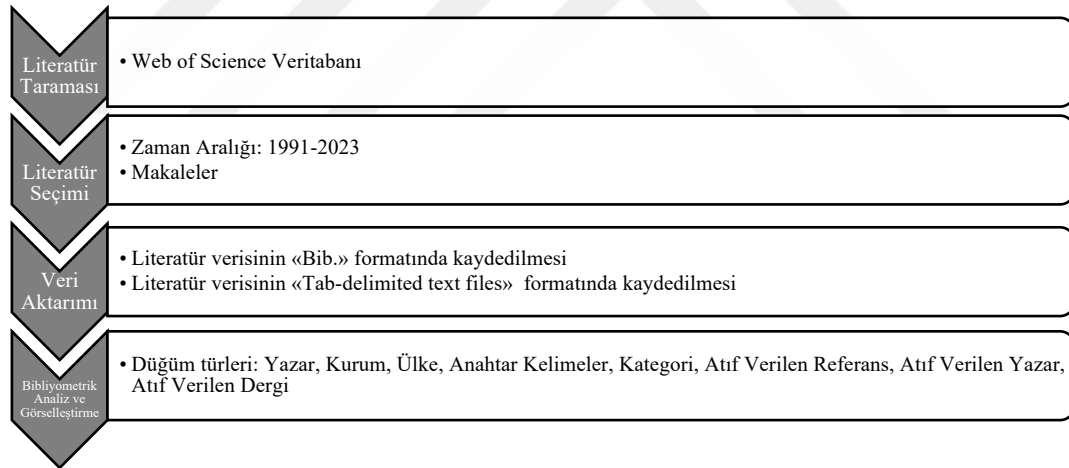
Bu çalışmada, mevcut araştırma ortamının entelektüel yapısını kapsamlı bir şekilde ele alarak hem popüler araştırma konuları hem de bu konuların zaman içindeki gelişimini tartışmak amacıyla annelik ve madde bağımlılığı bağlamında 1991-2023 tarihleri arasında yayımlanmış olan ve Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan makalelerin taranması ile elde edilen verilerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Web of Science (WoS) veri tabanının SCIE (Science Citation Index Expanded- Fen bilimleri genişletilmiş atıf indeksi), SSCI (Social Sciences Citation Index- Sosyal Bilimler Atıf Dizini), AHCI (Arts and Humanities Citation Index- Sanat ve insan bilimleri alanlarındaki dergilerin tarandığı index), ESCI (Emerging Sources Citation Index-Gelişmekte Olan Kaynaklar Atıf Dizini) gibi atıf dizinlerini (Asan, 2005)

bünyesinde barındıran kapsamlı bir veri tabanı olması (Norris ve Oppenheim, 2007) nedeniyle tercih edilmiştir.

Bu kapsamda annelik ve bağımlılığa dair literatürün genel görünümü, literatürün sosyal, kavramsal ve entelektüel açıdan yapısı ve bilimsel çalışmaların geçmişten günümüze yaşamış olduğu değişimin seyrini izlemek ve görselleştirmek amaçlanmaktadır.

Bu yöntem ışığında "Mother" and "drug addiction" (Topic) or "maternity" and "drug addiction" (Topic) or "motherhood" and "drug addiction" (Topic) or "Mother" and "substance use" (Topic) or "maternity" and "substance use" (Topic) or "motherhood" and "substance use" (Topic) anahtar kelimeleri ile Web of Science veri tabanında yapılan taramada 441 makaleye erişilmiştir. İngilizce ve 2023 öncesi yayınlanmış makalelerin belirlendiği tarama sonrasında yayınların içeriklerinin çalışmanın amacına uygun olup olmadığı incelenmiştir.

Bu inceleme neticesinde yapılan elemeler sonucunda bibliyometrik analiz için 342 makale belirlenmiştir.

Şekil 2.1. Bibliyometrik İnceleme İş Akışı

Elde edilen bu makaleler R yazılımında Bibliometrix paketinin etkinleştirilmesi ile (Aria & Cuccurullo, 2017) Web of Science Core Collection'dan elde edilen verilerin yazılıma yüklenmesi ile hem Bibliometrix paketinde hem de ayrıca VOSviewer programında analiz ve görselleştirme aşamalarına geçilmiştir.

Bu aşamada annelik ve bağımlılık anahtar kelimeleri bağlamındaki literatüre dair genel bakış, kaynaklar, yazarlar, belgeler, kavramsal yapılar, entelektüel yapı ve sosyal yapı başlıklarına yönelik bulgulara erişilmiştir. İlgili araştırma soruları, belirlenen

araştırma hedef ve amaçları ile araştırma metodolojisine dair bilgiler Linnenluecke vd. (2020)'den uyarlanarak aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2.2. Bibliyometrik Analiz

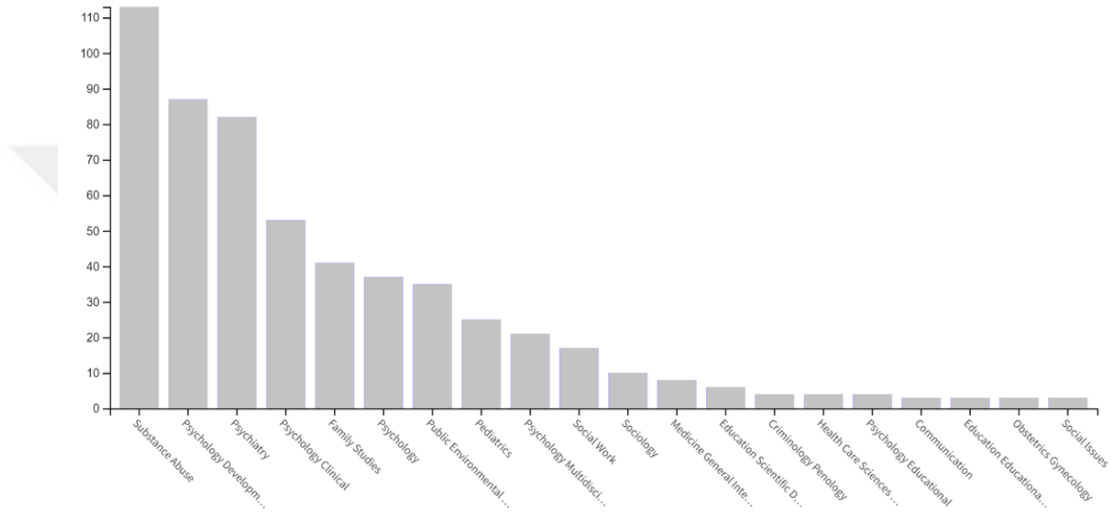
No	Araştırma Sorusu	Araştırma Hedefleri ve Amaçları	Araştırma Metodolojisi
1	Anne(lik) ve madde bağımlılığı literatürünün yayın eğilimi nedir?	Anne ve bağımlılık çalışmalarının yıllar içinde nasıl geliştiğini anlamak. Bu amaç, araştırmacılara, anne ve bağımlılık araştırmalarını görselleştirmede yardımcı olmak için önemlidir.	Betimsel Analiz (Yayın ve atıf analizi)
2	Hangi ülkeler anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmasına katkıda bulundu?	Araştırmaya en çok katkıda bulunan ve en yüksek atıfları hangi ülkelerin aldığını bulmak. Bu amaç, araştırmacıları uluslararası işbirliğine teşvik etmek için çok önemlidir.	Betimsel Analiz (Yayın ve atıf analizi)
3	Anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmaları alanında hangi dergiler öncülük etti?	Anne ve bağımlılık çalışmalarıyla ilgili olarak en çok yayın yapan en üretken dergileri belirlemek. Bu hedef, araştırmacıların araştırma bulgularını nerede yayınlayacaklarına ve halka duyuracaklarına karar vermelerine yardımcı olmak için hayati önem taşır.	Betimsel Analiz (Yayın ve atıf analizi)
4	Anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmaları çalışmasında etkili olan yayınlar hangileridir?	İlgili alandaki en popüler makaleleri tanıyın. Bu amaç, araştırmacıların ilgili makalelerdeki araştırma boşluklarını bulmalarına yardımcı olabileceği için çok önemlidir.	Betimsel Analiz (Yayın ve atıf analizi)
5	Anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmaları alanında ülkelerin iş birliği yapısı nasıldır?	Ülkelerin anne ve bağımlılık çalışmaları alanındaki işbirliği eğilimini değerlendirmek. Bu hedef, araştırmacıların hangi ülkenin anne ve bağımlılık konularına dair araştırmasını yayınlamak için işbirliği yapmaya uygun olduğuna karar vermelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.	Sosyal Ağ Analizi (Ortak yazarlık analizi)
6	Anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmaları anahtar kelimelerin kavramsal yapısı nasıldır?	İki ülke arasındaki benzerlik hakkında bilgi vermek. Bu amaç, araştırmacıya, bu ülkelerin ilgili alanda benzer literatürü ve bakış açılarını ne sıklıkta paylaştığını keşfetmede yardımcı olur.	Kavramsal yapı analizi (eş sözcük analizi)
7	Anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmaları alanındaki ülkelerin bağlantı yapısı nedir?	İki ülke arasındaki benzerlik hakkında bilgi vermek. Bu amaç, araştırmacıya, bu ülkelerin ilgili alanda benzer literatürü ve bakış açılarını ne sıklıkta paylaştığını keşfetmede yardımcı olur.	Entelektüel yapı analizi (bibliyografik bağlantı)
8	Anne(lik) ve madde bağımlılığı araştırmalarının yönelimi nedir?	Alanında tematik olarak benzer makaleleri belirlemek. Bu amaç, araştırmacılara makaleler arasında nelerin tartışıldığına dair bir fikir verir ve böylece araştırmacıların yeni araştırma çalışmaları geliştirmelerine yardımcı olur.	Entelektüel yapı analizi (bibliyografik bağlantı)

Kaynak: Linnenluecke vd. (2020)'den uyarlanmıştır.

Tabloda da görüldüğü üzere gerçekleştirilen bibliyometrik analiz sürecinde anne (lik) ve madde bağımlılığı alanında üretilen yayınların, hangi ülkelerde yayın olarak ele alındığı, hangi bilimsel dergilerin bu konudaki yayınlarda öne çıktığı, en çok hangi yayınların etkili olduğu, yayınların hazırlık aşamasında hangi ülke ve yazarların iş

birliği yaptığı, konu özelindeki yayınlarda hangi anahtar kelime ve kavramların, araştırma yönünün ortaya çıktığı soruları izlenmiş ve bu yöndeki bulgulara erişilmiştir.

Söz konusu bibliyometrik analizle elde edilen sonuçlar, anne(lik) ve madde bağımlılığı alanındaki yayınlarda benzerlikler ve farklılıklar birlikte gösterilmiştir. Benzer çalışmalar araştırılacak konu dahilinde yol gösterici bir yanı ifade etmekle birlikte benzerliğin dışında farklı çalışmaların da yapılabileceğinin yolunu ortaya koymaktadır.

Kaynak: WOS Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 2.2. Annelik ve Madde Bağımlılığı Hakkındaki WOS Yayınlarının Alanlara Göre Dağılımı

Anne(lik) ve madde bağımlılığı anahtar kelimeleri ile WoS Veri Tabanında yapılan taramada bu bağlamdaki çalışmaların; madde bağımlılığı, gelişimsel psikoloji, psikiyatri, klinik psikoloji, aile çalışmaları, psikoloji, kamu-çevre-iş sağlığı, pediatri, multidisipliner psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji, genel dahiliye, eğitim bilimleri, kriminoloji penolojisi, sağlık bilimleri hizmetleri, psikoloji eğitimi, iletişim, eğitim-eğitim araştırması, kadın hastalıkları ve doğum, sosyal konular, disiplinlerarası sosyal bilimler, davranış bilimleri, çevre bilimleri, genetik ve kalıtım, sağlık politikası hizmetleri gibi alanlarda üretildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yukarıdaki şekilde yayınların bu alanlardaki genel seyri ortaya konulmuştur. Daha ayrıntılı sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. 3. Annelik ve Madde Bağımlılığı Hakkındaki WOS Yayınlarının Alanlara Göre Dağılımı

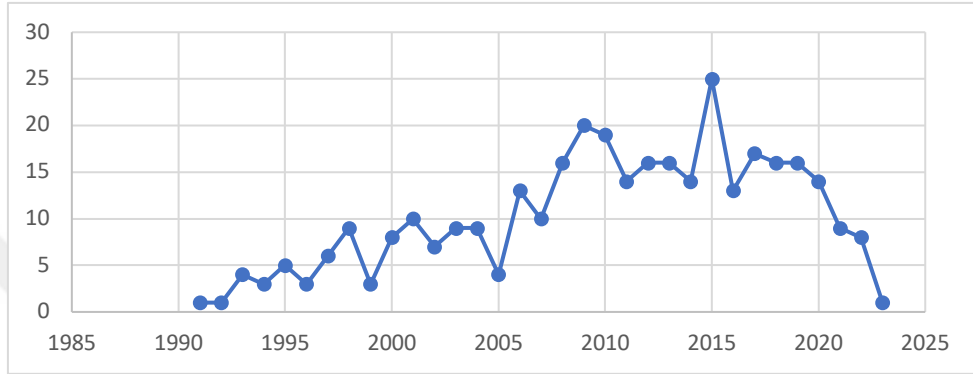
Alan: WoS Kategorileri	Adet	342'de %
Substance Abuse (Madde Bağımlılığı)	113	% 33.041
Psychology Developmental (Gelişimsel Psikoloji)	87	% 25.439
Psychiatry (Psikiyatri)	82	% 23.977
Psychology Clinical (Klinik Psikoloji)	53	% 15.497
Family Studies (Aile Çalışmaları)	41	% 11.988
Psychology (Psikoloji)	37	%10.819
Public Environmental Occupational Health (Kamu-Çevre-İş Sağlığı)	35	% 10.234
Pediatrics (Pediatri)	25	% 7.310
Psychology Multidisciplinary (Multidisipliner Psikoloji)	21	% 6.140
Social Work (Sosyal Hizmet)	17	% 4.971
Sociology (Sosyoloji)	10	% 2.924
Medicine General Internal (Genel Dahiliye)	8	% 2.339
Education Scientific Disciplines (Eğitim Bilimleri)	6	% 1.754
Criminology Penology (Kriminoloji Penoloji)	4	% 1.170
Health Care Sciences Services (Sağlık Bilimleri Hizmetleri)	4	% 1.170
Psychology Educational (Psikoloji Eğitimi)	4	% 1.170
Communication (İletişim)	3	% 0.877
Education Educational Research (Eğitim-Eğitim Araştırması)	3	% 0.877
Obstetrics Gynecology (Kadın Hastalıkları ve Doğum)	3	% 0.877
Social Issues (Sosyal Konular)	3	% 0.877
Social Sciences Interdisciplinary (Disiplinlerarası Sosyal Bilimler)	3	% 0.877
Behavioral Sciences (Davranış Bilimleri)	2	% 0.585
Environmental Sciences (Çevre Bilimleri)	2	% 0.585
Genetics Heredity (Genetik ve Kalıtım)	2	% 0.585
Health Policy Services (Sağlık Politikası Hizmetleri)	2	% 0.585

Kaynak: WOS Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda anlaşılabileceği üzere anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamında yapılan WoS Veri Tabanındaki yayınların % 33.041'i madde bağımlılığı (frekansı: 113), % 25.439'u gelişim psikolojisi (frekansı: 87), % 23.977'si de psikiyatri (frekansı: 82) alanında yoğunluk oluşturduğu görülürken; % 0.585'i davranış bilimleri (frekansı: 2), % 0.585'i çevre bilimleri (frekansı: 2), % 0.585'i genetik ve kalıtım (frekansı: 2) ve % 0.585'i sağlık politikası hizmetleri (frekansı:2) alanlarında da asgari bir yoğunluk olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca tablo daha ayrıntılı olarak incelendiğinde ulaşılan yayınların % 4.971'i sosyal hizmet (frekansı:17), % 2.924'ü sosyoloji (frekansı:10), % 1.170'i kriminoloji penoloji (frekansı: 4), % 0.877'si sosyal konular (frekansı: 3), % 0.877'si iletişim (frekansı: 3) alanlarında anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamında makalelerin üretildiği ortaya çıkmıştır. Bu durum anne(lik) ve madde bağımlılığı konusuna yönelik sosyal hizmet alanında muhtemel çalışmalara ihtiyaç duyulduğu şeklinde yorumlanabilir. Yine bu temada disiplinlerarası ve

multidisipliner çalışmaların yoğunluğunun düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu açıdan literatürde bir boşluk olduğu kanaatine varılmıştır.

Söz konusu çalışmaların yıllara göre yayınlanma durumu ele alındığında aşağıdaki gibi bir sonuca ulaşılmaktadır. 1990-2015 yılları arasında artış trendinde olan anne(lik) ve madde bağımlılığına yönelik yayınların 2015 yılından itibaren bir düşüş eğilimine girdiği görülmektedir.

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 2. 3. Yıllara Göre Makale Yayın Sayısı

Yukarıdaki şekil incelendiğinde anne(lik) ve madde bağımlılığı konularındaki yayınların 1990'lı yıllarda bir ivme kazandığı ve 2015 yılında zirveyi gördüğü (frekans:25) anlaşılmaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda bu trendin görece bir düşüş eğilimine girdiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte son yıllarda anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamında yayınlanan makalelerin sayısal çıktıları alana ilginin devam ettiğini de göstermektedir.

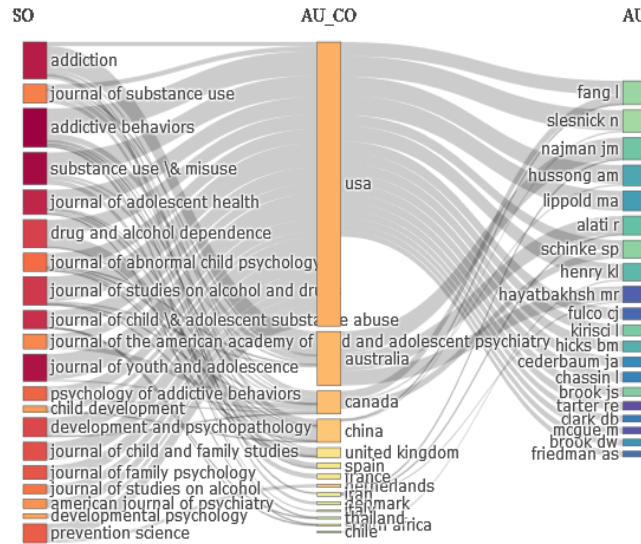
Tablo 2. 4. Yıllara Göre Makale Yayın Sayısı

Yayın Yılı	Makale Sayısı	342'de %	Yayın Yılı	Makale Sayısı	342'de %
2022	12	3.509%	2009	20	5.848%
2021	10	2.924%	2008	16	4.678%
2020	10	2.924%	2007	10	2.924%
2019	19	5.556%	2006	13	3.801%
2018	16	4.678%	2005	4	1.170%
2017	17	4.971%	2004	9	2.632%
2016	13	3.801%	2003	9	2.632%
2015	25	7.310%	2002	7	2.047%
2014	14	4.094%	2001	10	2.924%
2013	16	4.678%	2000	8	2.339%
2012	16	4.678%	1999	3	0.877%
2011	14	4.094%	1998	9	2.632%
2010	19	5.556%			

Kaynak: WOS Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Anne(lik) ve madde bağımlılığı temalarında WoS Veri Tabanında ulaşılan son beş yıldaki yayınlar ele alındığında (frekans: 67) toplam yayın içerisinde % 19.59 oranına sahip olduğu görülmektedir. Grafik son beş yıl içerisinde görece düşüş eğilimi göstermesine rağmen eldeki verilere göre alan yazında çalışmaların belli bir yoğunlukta devam ettiği anlaşılmaktadır.

Yapılan bibliyometrik analiz sonucunda elde edilen üç alan grafiği (Three Fields Plot/ Sankey diyagramı) anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamında yayınlanan makalelerin yayınlandığı dergi (SO), yazarın ülkesi (AU_CO) ve yazar (AU) arasındaki ilişki ağını ortaya koymaktadır. Dğümler arasındaki çizgilerin genişliği, bağlantı sayısı ile orantılıdır (Koo, 2021). Buna göre bu konu üzerine yapılan yayınların ağırlıklı olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kökenli olduğu görülmektedir.

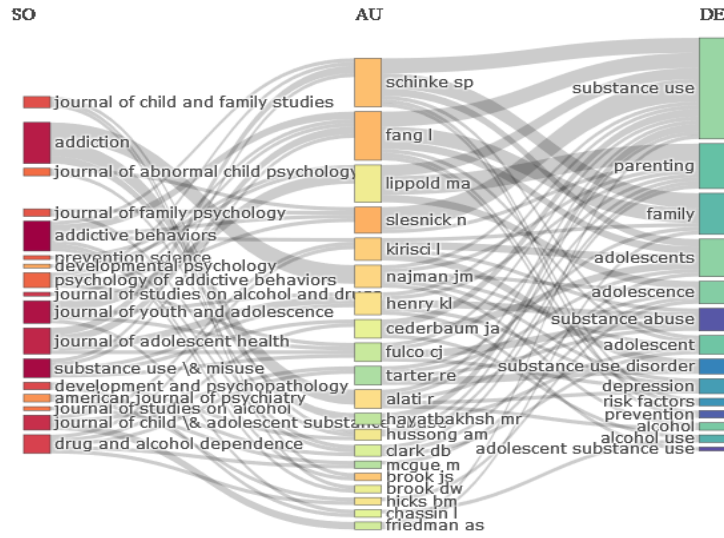

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 2. 4. Üç Alan Grafiği (Three Fields Plot/ Sankey Diyagramı) 1

Şekil incelendiğinde ABD'nin ardından anne(lik) ve madde bağımlılığı konusunda yapılan yayınların Avusturalya, Kanada, Çin, Birleşik Krallık, İspanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelere de yayıldığı anlaşılmaktadır. Yine şekle bakıldığında anne(lik) ve madde bağımlılığı konusundaki makaleleri yayınlayan başlıca dergilerin Addiction, Journal of Substance Use, Addictive Behaviors, Substance Use/& Misuse, Journal of Adolescent Health, Drug and Alcohol Dependence olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca dergi (SO), yazar (AU) ve yazarın kullandığı anahtar kelimeler (DE) ile üç alan grafiği oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır:

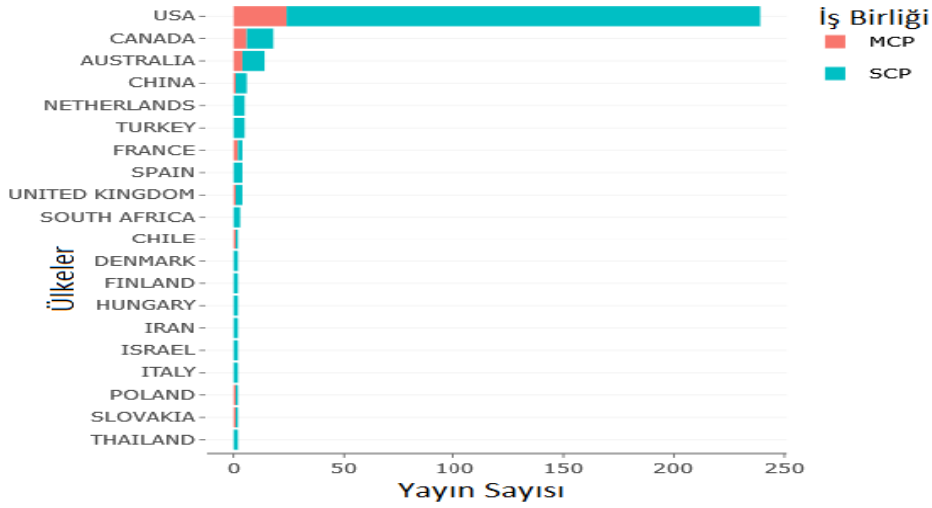

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 2. 5. Üç Alan Grafiği (Three Fields Plot/ Sankey Diyagramı) 2

Yukarıdaki üç alan grafiği incelendiğinde anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamındaki yayınlarda öne çıkan anahtar kelimelerin madde bağımlılığı (substance use), ebeveynlik (parenting), aile (family), ergenler (adolescents), ergenlik (adolescence), madde kötüye kullanımı (substance abuse), ergen (adolescent), madde kullanım bozukluğu (substance use disorder), depresyon (depression), risk faktörleri (risk factors), önleme (prevention), alkol (alcohol), alkol kullanımı (alcohol use), ergen madde kullanımı (adolescent substance use) olduğu anlaşılmaktadır. Görselde aynı zamanda bu konu üzerinde çalışmaları ile öne çıkan yazarlar da yer almaktadır.

Yapılan bibliyometrik analiz sonucunda anne(lik) ve madde bağımlılığı konusundaki makalelerin üretiminde ülkeler arası işbirliğinin olup olmadığı (MCP: Multiple Country Publications ya da SCP: single country publications) ve bu ülkelerin alana katkısı konusundaki veriler aşağıdaki şekilde ortaya konulmuştur.

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

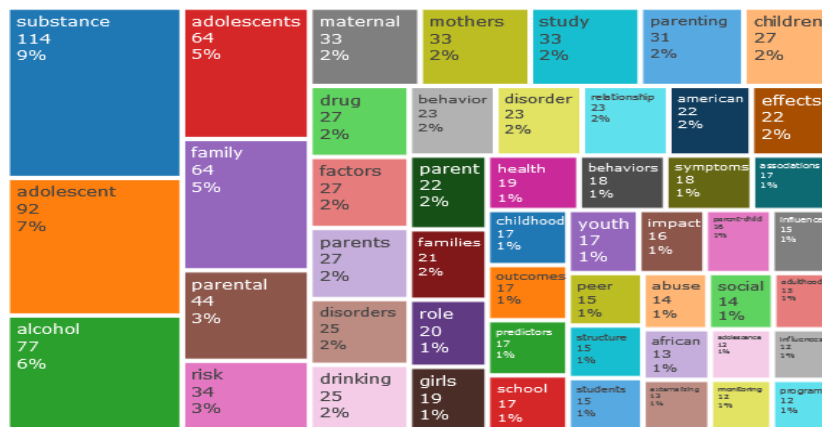
Şekil 2. 6. Sorumlu Yazar Ülkeleri ve Makale Sayısı

Yukarıdaki şekle göre anne(lik) ve madde bağımlılığı literatürüne katkı sağlayan başlıca ülkeler ABD, Kanada, Avusturalya, Çin, Hollanda ve Türkiye olurken bu ülkelerden çıkan yayınların önemli bir kısmının ülkeler arası işbirliği olmadan (SCP) üretildiği görülmektedir. Şekle bakıldığında ABD, Kanada, Avusturalya ve Fransa'nın anne(lik) ve madde bağımlılığı konusundaki yayınların üretiminde ülkeler arası işbirliğine açık oldukları ancak genel olarak bu konudaki yayınlarda işbirliği kültürünün yaygın olmadığı gözlemlenmektedir.

Bibliyometrik analiz ile elde edilen akademik çalışmaların başlıkları, yazarların kullandığı anahtar kelimeler, çalışmaların özetlerinde tercih edilen ifadeler incelenerek kelime bulutları oluşturulabilmekte ve araştırmaya tabi tutulan konunun genel gidişatı hakkında bir fikir elde etmek mümkün olabilmektedir. Tartışılan makaleler için bir kelime bulutu kullanmanın amacı, en sık kullanılan terimleri incelemektir, yani analizin büyük kısmı bu alanlarda gerçekleştirilir (Patil vd., 2023). Aşağıda WoS Veri Tabanında ulaşılan anne(lik) ve madde bağımlılığı konusundaki yayınlarda yazarların kullandığı anahtar kelimelerden bir kelime bulutu oluşturulmuştur. Buna göre yayınlarda tercih edilen anahtar kelimelerin sayıları arttıkça görünürlükleri de artmakta ve kelime bulutunda daha öne çıkmaktadır.

Yukarıdaki tabloda yazarların annelik ve madde bağımlılığı konusunda yayınlamış olduğu makalelerde tercih ettikleri anahtar kelimelerin frekans durumuna göre bir sıralaması verilmiştir. Buna göre ebeveynlik stilleri (parenting styles: 7), akran (peers: 7), önleme (prevention: 7), anksiyete (anxiety: 6), suçluluk (delinquency: 6), ilişkiler (relationships: 6), riskler (risk: 6), kültürel etkileşim (acculturation: 5), anneler (mothers: 5), ebeveyn-çocuk iletişimi (parent-child communication: 5), ebeveyn gözetimi (parental monitoring: 5) gibi kavramlar frekans açısından görece az çalışıldığını göstermektedir. Bu bağlamda madde bağımlısı çocuğa sahip anneler özelinde yapılan bu çalışmanın literatürdeki boşluğun doldurulmasına yönelik bir katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Bu bibliyometrik analiz sırasında oluşturulan kelime ağacı haritası ile WOS veritabanında yer alan makalelerin yazarlarının anne(lik) ve madde bağımlılığı konusunda yayınlamış olduğu makalelerin başlıklarında tercih etmiş oldukları ve en sık geçen 50 terimin grafiği ortaya çıkarılmıştır. Bu haritada bir terimin daha büyük bir dikdörtgen alan içerisinde yer alması, o terimin daha büyük bir oran ya da frekansa sahip olduğunu temsil etmektedir (Koo, 2021). Bu kelimeler frekanslarına göre aşağıdaki şekildeki gibi görselleştirilmiştir. Görselleştirilen ifadeler anne(lik) ve madde bağımlılığı konusunda yapılan çalışmaların seyri hakkında bilgi verebilmektedir. Şekle göre frekansları yüksek olan kavramlar ve ifadeler daha öne çıkarken frekansları düşük olan kelimelerin görünürlüğü daha az olmaktadır.

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 2. 8. Kelime Ağacı Haritası

Şekle göre anne(lik) ve madde bağımlılığı konusunda yayınlanan makalelerin başlıklarında yazarlar anneliğe özgü (maternal), anneler (mothers), rol (role), program (program), ebeveyn-çocuk (parent-child), davranış (behaviors), sosyal (social), izleme/gözetim (monitoring), dışsallaştırma (externalizing), akran (peer) gibi bu çalışma ile paralellik içeren kavram ve ifadelere yer vermiştir. Ancak bu kavram ve ifadelerin frekanslarının madde, ergenlik, alkol, ergenler gibi kavramlara göre düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bu tez çalışmasının anne(lik) ve madde bağımlılığı konusunda literatüre bir katkı sağlayacağı ve literatürde gözlemlenen bu boşluğu nispeten dolduracağı kanaatini oluşturmaktadır. Kelime ağacı haritası incelendiğinde öne çıkan kavram ve ifadelerin frekans verileri aşağıdaki tablodaki gibi olacaktır:

Tablo 2. 6. Kelime Ağacı Haritası Frekans Tablosu

Kelime	Frekans	Kelime	Frekans
Madde (substance)	114	Kızlar (girls)	19
Ergen (adolescent)	92	Sağlık (health)	19
Alkol (alcohol)	77	Davranışlar (behaviors)	18
Ergenler (adolescents)	64	Semptomlar (symptoms)	18
Aile (family)	64	Dernekler (associations)	17
Ebeveyn (parental)	44	Çocukluk (childhood)	17
Risk (risk)	34	Sonuçlar (outcomes)	17
Anne (maternal)	33	Tahminler (predictors)	17
Anneler (mothers)	33	Okul (school)	17
Çalışma (study)	33	Gençlik (youth)	17
Ebeveynlik (parenting)	31	Etki (impact)	16
Çocuklar (children)	27	Ebeveyn- Çocuk (parent-child)	16
Madde (drug)	27	Etki (influence)	15
Faktörler (factors)	27	Akran (peer)	15
Ebeveynler (parents)	27	Yapı (structure)	15
Bozukluklar (disorders)	25	Öğrenciler (students)	15
İçme (drinking)	25	Kötüye Kullanma (abuse)	14
Davranış (behavior)	23	Sosyal (social)	14
Bozukluk (disorder)	23	Yetişkinlik (adulthood)	13
İlişki (relationship)	23	Afrikanlı (african)	13
Amerikalı (american)	22	Dışsallaştırma (externalizing)	13
Etkiler (effects)	22	Ergenlik (adolescence)	12
Ebeveyn (parent)	22	Etkiler (influences)	12
Aileler (families)	21	İzleme (monitoring)	12
Rol (role)	20	Program (program)	12

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Yukarıdaki şekilde belirtilen anne(lik) ve madde bağımlılığı konusunda WoS Veri Tabanında ulaşılan makalelerin ortak oluşum ağı analizi sonucuna göre eldeki veri setini oluşturan makalelerde kullanılan anahtar kelimeler 8 kümede (cluster) incelenmiştir. Şekildeki renkler bu kümelere ayırt etmekte ve anlamlandırmada yardımcı bir rol oynamaktadır. Bu renklerle tespit edilen kümeler, yayınlarda birlikte geçme sıklıklarına göre aralarında tematik ilişki kurulan kavramlar hakkında bir fikir vermektedir. Bununla birlikte bu analiz tezin literatürdeki yerinin konumlandırılmasına da katkı sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda VOSviewer aracılığı ile oluşturulan kümeler ve ilgili anahtar kelimeler verilmiştir:

Tablo 2. 7. Ortak Oluşumdaki Kümeler (Clusters)

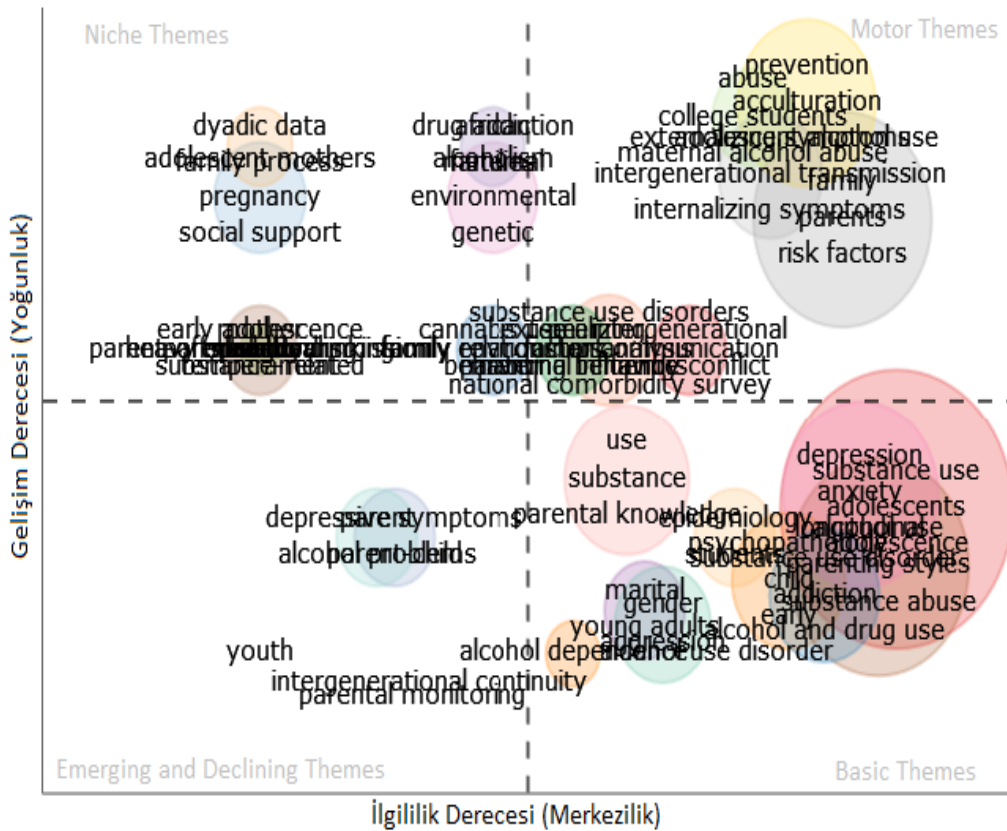
Küme	Anahtar Kelimeler
1	Ergen madde kullanımı (Adolescent substance use), Ergenler (adolescents), Alkol kullanımı (alcohol use), Esrar kullanımı (marijuana use), Ebeveynlik stilleri (parenting styles), Risk faktörleri (risk factors), Madde kullanım bozuklukları (substance use disorder)
2	Kültürel etkileşim (Acculturation), Ergen (adolescent), Aile (family), Toplumsal cinsiyet (gender), Boylamsal (longitudinal), Önleme (prevention)
3	Suçluluk (Delinquency), Erken ergenlik (early adolescence), Ebeveyn bilgisi (parental knowledge), Ebeveynlik (parenting), Madde kullanımı (substance use)
4	Ergenlik (Adolescence), Alkol (alcohol), Ebeveynler (parents), Akranlar (peers), Sigara (tobacco)
5	Anksiyete (Anxiety), Depresyon (depression), Madde kötüye kullanımı (substance abuse)
6	Madde kullanımı (Drug use), Aile yapısı (family structure), Esrar (marijuana)
7	Afrikanlı Amerikalı (African American), Ebeveyn Gözetimi (parental monitoring)
8	Ebeveyn-çocuk iletişimi (Parent-child communication)

Kaynak: VOSviewer Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Yapılan ortak oluşum ağ analizi sonucunda yazarların kullandığı anahtar kelimeler yukarıdaki tablodaki gibi sekiz farklı kümede bir araya gelmektedir. Bir nolu kümeye bakıldığında ergenlik dönemi ve madde bağımlılığına yönelik çalışmaların bir araya geldiği görülmektedir. Dolayısıyla ergenleri ilgilendiren risk faktörleri, ebeveynlik stilleri, alkol ve esrar kullanımı bir diğer çalışma konusu olarak tabloda yer almaktadır. Aynı zamanda madde kullanım bozuklukları bir nolu kümede dikkat çeken bir diğer temayı oluşturmaktadır. İkinci kümede yer alan kavramlar yine ergenler ön planda olmakla birlikte aile, toplumsal cinsiyet ve bağımlılığın önlenmesine odaklı çalışmalardan meydana gelmektedir. İkinci kümede yer alan çalışmalardan bir kısmının boylamsal çalışmalardan oluştuğu görülmektedir. Üçüncü kümede ebeveyn odaklı çalışmaların ağırlık kazandığı gözlemlenmektedir. Özellikle ebeveynlerin madde ve madde kullanım konusundaki farkındalığı bu kümedeki çalışmalarda ele alınmaktadır. Dört nolu kümede akranların alkol ve sigara başta olmak üzere madde

kullanımı ve ailelerin süreçteki rol ve etkilerini ele alan çalışmalar yer almaktadır. Beş nolu kümede madde kötüye kullanımı ile ilgili psikolojik sorunların rol ve etkilerine odaklanan çalışmalar toplanmıştır. Altı nolu kümede madde kullanımı sürecinde aile yapısına vurgu yapan çalışmalar gruplaşmıştır. Yedi nolu kümede etnik köken ve azınlık durumu ve ebeveyn gözetiminin madde bağımlılığı sürecindeki rol ve etkisini ele alan araştırmalar yer almaktadır. Sekizinci kümede ise bağımlılık sürecinde iletişimin rolünü ve önemini ele alan çalışmaların toplandığı gözlemlenmiştir. Özellikle bu kümede ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin madde kullanım öncesi, esnası ve sonrası için önemine dikkat çekilmektedir.

Aşağıdaki şekilde yer alan tema haritasında çalışmalarda kullanılan kavramlar gelişim ve ilgililik derecelerine göre sınıflandırılarak *motor* (motor), *niş* (niche), *yükselen ya da gerileyen* (emerging and declining) ve *temel temalar* (basic themes) olarak sınıflandırılmaktadır.

Kaynak: R Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 2. 10. Tema Haritası

Bu temalardan motor temalar, güçlü merkezilik ve yüksek yoğunluk sunarak araştırma alanını sürükleyici bir role sahiptir (Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma ve Herrera, 2011). Şekle göre motor temalar, **önleme kümesi** (acculturation, adolescent alcohol use, mexican american, monitoring, neighborhood, effects, neighborhoods, social cohesion, treatment), **kötüye kullanma kümesi** (abuse, college students, maternal alcohol abuse), **aile kümesi** (family, parents, risk factors, drug use, protective factors, adolescent girls, asian americans, binge drinking, structure, web-based, alcohol consumption, approaches, cohort study, female, female adolescents, offspring, prevention programming), **kuşaklararası kümesi** (intergenerational, family conflict), **dışsallaştırma kümesi** (externalizing, maternal influence) olarak belirlenmiştir.

Niş temalar, güçlü bir şekilde ilişkili olsalar da alan için marjinal öneme sahip oldukları şeklinde değerlendirilmektedir (Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma ve Herrera, 2011). Tema haritasının sol üst kısmında yer alan niş temalar **ergen anneler kümesinden** (adolescent mothers, pregnancy, social support), **alkolizm kümesinden** (alcoholism, environmental, genetic), **ikili veri kümesinden** (dyadic data, family process) ve **erken ergenlik kümesinden** (early adolescence, temperament) oluşmaktadır.

Yükselen ya da gerileyen temalar hem az gelişmiş hem de marjinal konulara işaret etmektedir. Düşük yoğunluk ve düşük merkeziliğe sahip bu temalar ya yeni ortaya çıkan ya da kaybolma eğilimindeki temaları kapsamaktadır (Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma ve Herrera, 2011). Yükselen ya da gerileyen temalar, depresif semptomlar (depressive symptoms), ebeveyn-çocuk (parent-child), alkol problemleri (alcohol problems), gençlik (youth), kuşaklararası devamlılık (intergenerational continuity), ebeveyn gözetimi (parental monitoring), alkol bağımlılığı (alcohol dependence) şeklinde sıralanmaktadır.

Temel temalar, araştırma alanı için önem taşıyan ancak henüz gelişim aşamasında olduğu kabul edilen kavramların toplandığı kümeyi göstermektedir (Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma ve Herrera, 2011). Tema haritasının sağ alt kısmında yer alan temel temalar ise **madde kullanım kümesi** (substance use, adolescents, adolescence, alcohol, adolescent, parenting, family structure, peers, delinquency,

tobacco, african american, marijuana, mothers, parent-child communication, smoking, drinking, family relations, mother-child relationship, problem behavior, relationship, violence, alcohol misuse, american indian, drug, emerging adulthood, factors, family therapy, high school, illicit drugs, low-income, parent-child relations, parental, risk behavior, well-being), **alkol kullanım kümesi** (alcohol use, parenting styles, substance abuse, adolescent substance use, marijuana use, relationships, risk, resilience, hispanic, maternal depression, social, peer substance use, ethnicity, father, fathers, latino, promotive factors), **depresyon kümesi** (depression, anxiety, longitudinal, latent class analysis, antisocial behavior, children, comorbid, internalizing, early childhood, friends, separation), **kullanım kümesi** (use, substance, parental knowledge, academic achievement, father involvement), **psikopatoloji kümesi** (psychopathology, child, early, children of alcoholics) ifadelerinden oluşmaktadır.

Bibliyometrik analiz kapsamında yapılan analizlerden bir tanesi de atıf ağı analizidir. Bu analiz aracılığıyla WOS veri tabanından elde edilen çalışmaların atıf analizini yapmak mümkündür. Bu sayede alanın genel görünümüne yönelik istatistiksel göstergelere ulaşılabilmektedir. Veri seti kapsamındaki en etkili çalışmalar, dergiler, yazarlar, kurumlar ve ülkeler bu sayede belirlenebilmektedir. VOSviewer Aracılığı ile yapılan bu analizde her bir ögenin çalışma ve atıf sayıları üzerinden çıktılarına dair bir sonuca ulaşılmaktadır (Çevik, 2022). Bu kapsamda anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamındaki çalışmaların yukarıda belirtilen sınırlılıklar çerçevesindeki yayınlar özelindeki atıf ağı analizi yapılmış olup 21 farklı kümeleşmenin olduğu sonucuna varılmıştır. Aşağıdaki tabloda ilgili makaleler ve yazarları dahil oldukları kümelerle birlikte gruplandırılmıştır.

Tablo 2.8. Atıf Ağı Analizi Yazar ve Makale Kümeleri

	Yazar ve Makalesi
1	Bartle-Haring (2018), Cully (2021), Guo, (2018), Lussier (2010), Murnan (2018), Otten (2008), Shadur (2019), Slesnick (2014), Slesnick (2016), Stice (1995), Suchman (2001), Suchman (2011), Suchman (2017), Wu (2019), Wu (2020), Zhang (2020)
2	Ackard (2006), Bireda (2018), Brassai (2009), Cox (2013), Dorius (2004), Dubowitz (2019), Herrera (2014), Luk (2010), Monge-Rojas (2022), Parolin (2018), Picoito (2019), Piko (2000), Quinn (2015), Wang (2015)
3	Becona (2009), Carbonneau (2018), Chapman (2007), Clark (2004b), Diggs (2017), Hser (2015), Hughes (2009), Hussong (2008a), Kelley (2017), Mezzich (2007), Tarter (2001), Tarter (2004), Whitaker (2006)
4	Abar (2015), Augustyn (2021), Brook (2010), Jones (2003), Jones (2015), Kliwer (2018), Lippold (2011), Lippold (2013), Lippold (2014), Luk (2017), Reynolds (2011), Sartor (2020), Shek (2020)
5	Alati (2010), Clark (2012), Cornelius (2016), Enns (2002), Eun (2018), Fulco (2020), Hayatbakhsh (2008), Icick (2013), Lamis (2012), Sang (2019), Veijola (2008), Wickham (2015)
6	Brook (2015), Byrnes (2011a), Cederbaum (2016), Cederbaum (2021), Henry (2017), Hussong (2008b), Larroulet (2021), Nadel (2017), Ohannessian (2022), Pears (2007), Sang (2014)
7	Barrett (2006), Friedman (1998), Friedman (2000), Hemovich (2009), Jordan (2005), Montgomery (2016), Moreno (2017), Shah (2022), Vaizoglu-Şengünler (2019), Zimmerman (1995)
8	Branstetter (2011), Brody (1993), Choo (2013), Farrell (1998), Gabel (1997), Garcia (2010), Jensen (2014), Mcardle (2002), Mohammadi (2021), Scholte (2001)
9	Arellano (2020), De La Rosa (2010), De La Rosa (2015), Glaser (2010), Hayatbakhsh (2006), Hoffmann (1998), Jenkins (1998), Niyonsenga (2012), Valdez (2006), Wagner (2010)
10	Boone (2007), Brody (1998), Cheng (2015), Ennet (2001), Hoque (2012), Kam (2014), Kam (2015), Kam (2017), Lo (2010), Vermeulen-Smit (2014)
11	Brook (2002), Cleveland (2014), Englund (2012), Hung (2009), Kaynak (2013), Kosterman (2000), Moser (1997), Pearson (2012), Stanley (2014)
12	Andrews (1997), Coley (2008), Harakeh (2012), Kelly (2011b), Kelly (2012), Kuo (2021), Salom (2015), Salom (2016), Supic (2013), Wang (2009)
13	Bornoalova (2010), Enoch (2016), Farmer (2019), Hicks (2012), Hicks (2013), Kirisci (2009), Mcgue (1996), Mondragon Gomez (2022), Poelen (2009)
14	Boyd (2006), Fang (2010), Fang (2011), Fang (2013), Kelly (2011a), Schinke (2009a), Schinke (2011), Schinke (2009), Schwinn (2014)
15	Bogensneider (1998a), Bogenschneider (1998b), Bogenschneider (2008), Essau (2021), Fosco (2012), Herman-Stahl (2008), Lippold (2018), Tornay (2013), Xia (2020)
16	Clark (1998), Clark (2004a), Friedman (1995), Jovic (2014), Khooshabi (2010), Ledoux (2002), Miller (1997), Tyler (2006)
17	Bountress (2017), Elam (2020), Hicks (2009b), Hussong (2007), Johnson (2019), Rehorcikova (2013), Salvatore (2015)
18	Bjarnason (2003), Brown (2010), Holst (2020), Jaaskelainen (2016), Monino-Garcia (2019), Waldron (2012), Waldron (2013)
19	Kokotovic (2022), Patrick (2014), Schinke (2008), Sheridan (2018)
20	Ebbert (2018), Patock-Peckham (2001), Patock-Peckham (2010), Pechtel (2012)
21	Branstetter (2009), Chang (2013), Milan (2015)

Kaynak: VOSviewer Aracılığı ile Yazar Tarafından Hazırlanmıştır.

WOS veri tabanında anne(lik) ve madde bağımlılığı bağlamında yayımlanmış olan makalelerin atıf analizi sonucunda ulaşılan 21 kümede yer alan yayınların özetlerinden yola çıkılarak bir tema analizi yapıldığında; ilk kümede yer alan çalışmalarda aile terapisi, terapi etkinliği, terapiye yanıt (Bartle-Haring, 2018), yakın partner şiddeti, madde kullanımı, ebeveynlik davranışları (Cully, 2021), anne depresyonu, madde kullanımı, ebeveyn-çocuk ilişkisi (Guo, 2018), madde kullanımı olan anneler, çocuk koruma hizmetlerinden yararlanma (Lussier, 2010), fuhuş yapan madde kullanıcıları olan anneler, aile terapisi etkinliği (Murnan, 2018), aile içi alkol kullanımı, partner ilişkisi, ebeveyn-çocuk etkileşimi (Otten, 2008), madde bağımlısı anneler, duygu sosyalleştirme davranışları (Shadur, 2019), madde kullanım bozukluğu olan anneler, ebeveynlik eksiklikleri ve etkileri (Slesnick, 2014), aile sistemleri terapisi, madde kullanım tedavisi, anne-çocuk ilişkisi (Slesnick, 2016), ebeveyn desteği, kontrolü,

ergen madde kullanımı, dışsallaştırma semptomları (Stice, 1995), metadon tedavisi gören anneler, ebeveynlik stresi, ilişkili faktörler (Suchman, 2001), bağlanmaya dayalı ebeveynlik müdahalesi, madde kullanımı olan anneler, ebeveynlik becerileri (Suchman, 2011), madde kullanımı olan anneler, zorluklar, tersten dışa annelik terapisi etkinliği (Suchman, 2017), aile terapisi, madde kullanımı, depresif belirtiler, çocuk davranış sorunları, ilişki analizi (Wu, 2019), nesiller arası aktarım, aşırı koruma, kaygı, madde kullanımı, ebeveynlik, ilişki analizi (Wu, 2020) gibi konuların incelendiği görülmüştür.

İkinci küme kapsamında yer alan makalelerde, anne-çocuk ve baba-çocuk bağlılığının genç algıları üzerindeki etkisi (Ackard, 2006), algılanan ebeveyn-çocuk iletişimi ile çocuk iyilik hali arasındaki ilişki (Bireda, 2018), ebeveyn-çocuk ilişkisi ve çocuk refahı arasındaki ilişki (Brassai, 2009), ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kültürleşme süreci ve alkol kullanımı ile ilişkisi (Cox, 2013), ebeveyn yakınlığı ve destekleyici ebeveynlik ile ergen uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişki (Dorius, 2004), ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuk kötü muamelesi ve ergen esrar kullanımı arasındaki ilişki (Dubowitz, 2019), ebeveyn uygulamalarının gençlerin davranışlarına etkisi (Herrera, 2014), baba ve anne iletişimi ile sigara, alkol ve esrar kullanımı arasındaki ilişkilerde cinsiyete özgü farklılıklar (Luk, 2010), ebeveynlik stillerinin Kosta Rikalı ergenlerin esrar kullanmaya isteklilik nedenleri üzerindeki etkisi (Monge-Rojas, 2023), Lozan Üçlemesi Oyunu (LTP) prosedürü ile ergenlik döneminde anne-baba-çocuk etkileşiminin gözlemi (Parolin, 2018), madde kullanımı ve başlama kalıplarındaki cinsiyet farklılıklarının araştırılması (Picoito, 2019), sosyodemografik faktörlerin ergenlik döneminde sigara, içki ve uyuşturucu kullanımına etkisi (Piko, 2000), ergenlerin alkolle ilgili davranışları ve sosyal sonuçları (Quinn, 2015), Hong Konglu ergenlerin sigara içme ve ebeveynlik tarzları ilişkisi (Wang, 2015) konularına odaklanılmıştır.

Üçüncü kümeyi oluşturan çalışmalarda, anne depresyonu ve kaygı sorunları ile oğullarının uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişki (Becona, 2009), baba alkolizmi ile erkeklerin okul uyumu ve madde kullanımı arasındaki ilişki (Carbonneau, 2018), ebeveyn madde kullanımı ve hamilelik sırasında alkol tüketiminin çocuklardaki nörodavranış disinhibisyonu üzerindeki etkisi (Chapman, 2007), madde kullanım bozukluğu olan babaların çocuklarında psikopatoloji riski (Clark, 2004b), anne ve babanın sert ebeveynliği, ebeveyn-çocuk iletişimi ve erkeklerin alkol kullanımı

arasındaki ilişki (Diggs, 2017), anne madde kullanımı ve ruhsal bozuklukların çocuk gelişimi üzerindeki etkisi (Hser, 2015), çocuk ve ebeveyn kaygı bozuklukları arasındaki ilişkiler (Hughes, 2009), alkolik ebeveynlerin çocukları arasındaki semptomatoloji ve risk faktörleri (Hussong, 2008a), ebeveyn madde kullanımı, çocuğun içselleştirme belirtileri ve ebeveynlerin depresyon ve kaygısı arasındaki ilişkiler (Kelley, 2017), ebeveyn madde kullanımı, disiplin tarzları ve çocuğun nörodavranış disinhibisyonu (ND) arasındaki ilişkiler (Mezzich, 2007), babası madde kullanım bozukluğu olan çocuklarda risk faktörleri (Tarter, 2001), babası madde kullanım bozukluğu olan çocuklarda MKB gelişimi ve nörodavranış disinhibisyonu (Tarter, 2004), annelerdeki ruh sağlığı bozuklukları, madde kullanımı ve aile içi şiddetin küçük çocuklarda davranış sorunları riski üzerindeki kümülatif etkisi (Whitaker, 2006) incelenmiştir.

Dördüncü kümede, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki tutarsızlıkların gençlerin alkol kullanımı üzerindeki etkisi (Abar, 2015), anne-çocuk ilişkisi ve madde kötüye kullanımı arasındaki ilişki (Augustyn, 2021), anne-çocuk ilişkisi, ebeveyn madde kullanımı ve çocuğun akademik başarısı arasındaki ilişki (Brook, 2010), ebeveyn izlemesi ve yaşanan ekolojik bağlam arasındaki ilişki (Jones, 2003), ebeveyn bağlanma stili, ebeveyn bilgisi ve ergen riskli davranışlar (madde kullanımı) arasındaki ilişki (Jones, 2015), ebeveyn-ergen tutarsızlıklarının ebeveyn-çocuk ilişkileri ve ergen uyumu üzerindeki etkisi, ergenlerin madde kullanımıyla ilişkisi ve akran ilişkilerinin rolü (Kliewer, 2018), annelerin bilgi algıları ile gençlik problem davranışları arasındaki ilişki, ebeveynlerin gençlerin faaliyetleri hakkındaki bilgilerinin etkisi (Lippold, 2011), ebeveyn bilgisiyle ilgili davranışların gençlerin riskli davranışları üzerindeki etkisi, farklı ebeveynlik alt grupları arasındaki ilişki (Lippold, 2013), ebeveyn bilgisiyle ilgili davranışların gençlerin madde kullanımı üzerindeki etkisi, ebeveynlik davranışlarındaki değişikliklerin gençlik dönemindeki madde kullanımıyla ilişkisi (Lippold, 2014), ebeveynlik boyutlarının madde kullanımı üzerindeki etkisi, kültürel farklılıkların rolü (Luk, 2017), anne ve çocuk arasındaki ebeveyn bilgisi tutarsızlıklarının çocuğun risk alma davranışıyla ilişkisi (Reynolds, 2011), gençlerin bildirdiği ebeveyn katılımı ve izlemesinin etkileri (Sartor, 2020), baba ve anne faktörlerinin madde kullanımı üzerindeki etkileri (Shek, 2020) konularını ele alan makaleler yer almıştır.

Beşinci kümeyi oluşturan makalelerde, anne ebeveynlik tarzı ve ergenlikte alkol problemleri (Alati, 2010), ebeveyn ve akran bağlamlarının uyuşturucu kullanımı üzerindeki rolü (Clark, 2012), çevresel etkilerin ergen içme davranışı üzerindeki rolü (Cornelius, 2016), ebeveynlik deneyimlerinin yetişkin psikopatolojisi üzerindeki etkisi (Enns, 2002), ebeveynlik tarzının ergen ruhsal bozuklukları üzerindeki etkisi (Eun, 2018), anne depresyonunun ergenlik dönemindeki olumsuz etkileri (Fulco, 2020), erken çocukluk faktörlerinin madde kullanımı üzerindeki etkisi (Hayatbakhsh, 2008), madde kullanım bozuklukları ve çocukluk dönemi ebeveyn işlev bozukluğu arasındaki ilişki (Icick vd., 2013), anne depresyonu ve çocukların alkol kullanımına başlama zamanlaması ve yoğun içme arasındaki ilişki (Lamis vd., 2012), anne depresyonu, ergen madde kullanımı ve babanın ikamet durumunun etkisi (Sang vd., 2019), doğumda anneden erken ayrılma ve sonraki madde kullanım bozukluğu arasındaki ilişki (Veijola vd., 2008), anne depresyonu ve ergenlerin sağlık açısından riskli davranışlara katılımı arasındaki ilişkiyi (Wickham vd., 2015) ele alan çalışmalar yapılmıştır.

Altıncı kümede, ikinci kuşak ebeveyn madde kullanımının üçüncü kuşak yavrularının dışsallaştırma davranışıyla ilişkisi (Brook, 2015), mahalle bağlamında ebeveyn izleme stratejileri ve gençlerin alkol kullanımı ve suç işlemesiyle ilişkisi (Byrnes, 2011a), anne-kız ilişkisi, iletişim ve kızların alkol kullanımı arasındaki ilişki (Cederbaum, 2016), nesiller arası esrar kullanımı ve aile genişletmesi ile ilgili bir çalışma (Cederbaum, 2021), ebeveynlerin erken yaşta esrar kullanmasının çocukların esrar kullanımıyla ilişkisi (Henry, 2017), alkolik ebeveynlerin çocukları arasında içselleştirme semptomlarının kaynaklarının incelenmesi (Hussong, 2008b), ebeveyn esrar kullanımının ergen madde kullanımı üzerindeki etkisi (Larroulet, 2021), madde kullanımının ebeveynler arasındaki süreklilik etkisi (Nadel, 2017), anne ve baba içki içme sorununun ergenlikteki kaygıyla ilişkisi (Ohannessian, 2022), madde kullanımının nesiller arası bulaşma modelleri (Pears, 2007), ebeveynleştirme ve ergen risk davranışları arasındaki ilişki (Sang, 2014) gibi konuları irdeleyen makaleler yer almaktadır.

Yedinci kümede yer alan makalelerde, aile yapısının madde kullanımı/bağımlılığı üzerindeki etkisi ve ilişkili faktörler (Barrett, 2006), babasız büyümenin suç, yoksulluk ve madde kullanımı üzerindeki etkisi (Friedman, 1998), aile yapısı ve madde kullanımı/kötüye kullanımı ve yasa dışı davranışlar arasındaki ilişki (Friedman, 2000),

tek ebeveynli ailelerin ergenler arasındaki madde kullanımı üzerindeki etkisi (Hemovich, 2009), baba katılımının ergen alkol kullanımı üzerindeki etkisi (Jordan, 2005), evdeki anne ve babaların ikamet durumunun madde kullanımı üzerindeki etkisi (Montgomery, 2016), etnik kökenin ebeveyn-ergen ilişkisi ve madde kullanımı üzerindeki etkisi (Moreno, 2017), tek ebeveynli ailelerin madde kullanım riski, Amerikan Kızılderili gençlerin madde kullanımı ve aile yapısı ilişkisi (Shah, 2022), kurum bakımında bulunan gençlerin aile deneyimleri, kontrol eksikliği ve aile yapısal özellikleri, ailenin rehabilitasyon sürecindeki rolü (Vaizoglu-Şengünler, 2019), madde kullanımı, suç işleme, psikolojik iyi oluş ve sosyal destek arasındaki ilişki, Farklı aile yapılarının etkisi, özellikle bekar annelerin destek sağlaması (Zimmerman, 1995) üzerinde durulmuştur.

Sekizinci kümede, arkadaşlık, ebeveyn-ergen ilişkisi, madde kullanımı (Branstetter, 2011), aile süreçleri, madde kullanımı, sapkın akranlar (Brody, 1993), ebeveyn-çocuk ilişkisi, aile çatışması, içme sıklığı (Choo, 2013), aile yapısı, ebeveyn-ergen sıkıntısı, uyuşturucu kullanımı (Farrell, 1998), anne-oğul kişilik etkileşimi, alkol ve madde kötüye kullanımı (Gabel, 1997), kültürleşme, şehir içi risk faktörleri, aile ilişkileri, madde kullanımı (Garcia, 2010), aile odaklı önleyici müdahale, ebeveyn-ergen çatışması, içselleştirme, dışsallaştırma, madde kullanımı (Jensen, 2014), aile yapısı ve madde kullanımı (McArdle, 2002), ebeveyn kişilik bozuklukları ve madde kullanımı (Mohammadi, 2021), algılanan ilişkisel destek ve ergen uyumu (Scholte, 2001) bağlamında araştırmaların olduğu makaleler yer almıştır.

Dokuzuncu kümeyi oluşturan makalelerde ele alınan çalışma konuları, sigara ve alkol kullanımının annelerin durumu ve özerkliği ile ilişkisi (Arellano, 2020), anne-kız bağlanmasının madde bağımlılığı üzerindeki etkisi (De La Rosa, 2010), anne-kız bağlanmasının madde kullanımı üzerindeki uzun süreli etkisi (De La Rosa, 2015), davranış sorunları, akran etkisi ve ergen madde kullanımı arasındaki ilişki (Glaser, 2010), anne medeni durumu ve evlilik kalitesinin genç erişkinlerde esrar kullanımı ile ilişkisi (Hayatbakhsh, 2006), aile yapısının ergenlerde uyuşturucu kullanımıyla ilişkisi (Hoffmann, 1998), aile yapısının ergen geçidi uyuşturucu kullanımı ve akranlarla ilişkisi (Jenkins, 1998), bağlanma kalitesi, sosyal destek, kronik stres ve ilaç kullanımı arasındaki ilişkiler (Niyonsenga, 2012), aile ilişkilerinin madde kullanımı nüksünü tahmin etmedeki rolü ve koruyucu faktörler (Valdez, 2006), aile yapısı, işleyişi ve madde kullanımı arasındaki ilişkiler (Wagner, 2010) şeklinde olmuştur.

Onuncu makale kümesindeki araştırılan hususlar, anne-ergen iletişimi, sağlık sorunları (Boone, 2007), mizaç, alkol kullanım normları, ebeveyn-çocuk tartışmaları (Brody, 1998), işteki risk ve koruyucu faktörler, ergen alkol kullanımı (Cheng, 2015), ebeveyn-çocuk iletişimi, tütün ve alkol kullanımı (Ennet, 2001), ebeveyn uygulamalarının ergen alkol kullanımı üzerindeki etkisi (Hoque, 2012), ebeveyn-çocuk iletişimi, madde kullanımı karşıtı normlar (Kam, 2014), algılanan ayrımcılık, depresif semptomlar, madde kullanımı (Kam, 2015), ebeveynlerin alkol kullanımı, ergenlerin alkol yanlısı normları (Kam, 2017), ergenlerin içmeye başlama riski ve ilişkili faktörler (Lo, 2010), ev içi aile müdahalesinin ergen alkol bilişleri üzerindeki etkisi (Vermeulen-Smit, 2014) olarak belirlenmiştir.

On birinci kümede yer alan makalelerde, erken ergen esrar kullanımının etkisi (Brook, 2002), ebeveyn modellemesi ve alkol kullanımı (Cleveland, 2014), alkol ve esrar kullanımının ergenlikteki etkileri (Englund, 2012), aile faktörlerinin çocuklarda alkol kullanımıyla ilişkisi (Hung, 2009), alkol ve esrar bağımlılığını etkileyen faktörler (Kaynak, 2013), alkol ve marihuana kullanımına başlamanın yordayıcıları (Kosterman, 2000), alkolik aileler, ebeveyn-çocuk etkileşimleri, çocuk sonuçları (Moser, 1997), ebeveynlerin alkol kötüye kullanımı, çocuğun alkol kullanımı (Pearson, 2012), alkol kullanım bozukluklarının yordayıcıları (Stanley, 2014) üzerinde durulmuştur.

On ikinci makale kümesinde yer alan çalışmalarda, ebeveynlerin madde kullanımının ergenler üzerindeki etkileri (Andrews, 1997), ergenlikte madde kullanımı ve ebeveynlik süreçleri arasındaki ilişkiler (Coley, 2008), sağlık açısından riskli davranışların yordayıcıları (Harakeh, 2012), aile özelliklerinin onlu yaşlarda alkol kullanımına etkisi (Kelly, 2011b), çok genç ergenlerin akran alkolle ilgili etkilere duyarlılığı (Kelly, 2012), ergen alkol kullanımının ebeveyn ve akran alkol kullanımından etkilenmesi ve cinsiyete göre farklılıklar (Kuo, 2021), akıl sağlığı ve alkol sorunlarının birlikte ortaya çıkması, ailesel ve bireysel katkıların karşılaştırılması (Salom, 2015), ruh sağlığı bozukluklarının madde kullanım bozukluğu türleri arasında farklı şekillerde gruplanması ve erken faktörlerin ilişkilerinin karşılaştırılması (Salom, 2016), sosyal etkileşimler ve çevresel faktörlerin ergen esrar kullanımı üzerindeki etkileri (Supic, 2013), ergen madde kullanımındaki sosyo-demografik değişkenliğin

incelenmesi ve ebeveyn bilgisi, baba bilgisi ve akran madde kullanımının aracı rollerinin analizi (Wang, 2009) konuları yer almıştır.

On üçüncü kümede yer alan çalışmaların konuları, ebeveyn dışsallaştırma bozuklukları ve çocuklardaki yıkıcı bozukluklar (Bornovalova, 2010), gebelikte maternal zihinsel sağlık ve çocuk davranışı üzerindeki etkileri (Enoch, 2016), ailede madde kullanım bozuklukları ve ilişkiler (Farmer, 2019), madde kullanımının başlamasından önceki davranış ve kişilik özellikleri (Hicks, 2012), ebeveyn-çocuk benzerliği ve dışsallaştırma bozukluğunun ailesel geçişi (Hicks, 2013), esrar kullanım bozukluğu ve çocukluk fenotipi (Kirisci, 2009), genetik ve çevresel faktörlerin ergen alkol kullanımı üzerindeki etkileri (Mcgue, 1996), ebeveyn alkol kullanımı ve ergenlerin alkol sorunları arasındaki ilişki (Mondragon Gomez, 2022), ebeveynlerin, kardeşlerin ve arkadaşların içki içme davranışının yordayıcısı (Poelen, 2009) olarak belirlenmiştir.

On dördüncü kümeyi oluşturan makale gruplarında ele alınan konular, anne-baba-kız ilişkileri, uyuşturucu reddi (Boyd, 2006), aile odaklı madde kullanımı önleme programı (Fang, 2010), Asyalı Amerikalı ergen kızlar, madde kullanımı ve ailevi faktörler (Fang, 2011), ebeveyn-çocuk programı, madde kullanımı önleme (Fang, 2013), aile duygusal iklimi, ergen alkol kullanımı (Kelly, 2011a), bilgisayarlı, cinsiyete özgü madde kullanımı önleme programı (Schinke, 2009a), bilgisayar tabanlı ve cinsiyete özgü müdahalelerin etkisi (Schinke, 2011), reşit olmayan alkol tüketimini önlemek için anne-kız, bilgisayar aracılı programın etkisi (Schinke, 2009), web tabanlı, aile katılımlı sağlık geliştirme programının etkisi (Schwinn, 2014) şeklinde tespit edilmiştir.

On beşinci küme kapsamında yer alan makalelerde, aile ve akran ilişkilerinin ergen madde kullanımına etkisi (Bogenschneider, 1998a), ebeveyn farkındalığı ve ergen madde kullanımı (Bogenschneider, 1998b), aile ve akran ilişkilerinin ergen madde kullanımına etkisi (Bogenschneider, 2008), ebeveyn psikopatolojisi ve ergen madde kullanımı (Essau, 2021), ebeveyn gözetimi ve aile ilişkilerinin etkisi (Fosco, 2012), ebeveyn psikolojik sıkıntısı ve ergen madde kullanımı (Herman-Stahl, 2008), aile sistemleri ve yaşam seyri teorileri (Lippold, 2018), ebeveyn izlemesi ve ergen madde kullanımı (Tornay, 2013), anne-baba-ergen ilişkisi ve ergen madde kullanımı (Xia, 2020) incelemeye tabi tutulmuştur.

On altıncı makale kümesinde yapılan çalışmaların konuları, alkol bağımlılığı, ruhsal bozukluklar, aile işlevleri (Clark, 1998), ebeveyn sorumlulukları, ebeveyn katılımı, alkol kullanım bozuklukları (Clark, 2004a), madde kullanımı risk faktörleri, cinsiyet farklılıkları (Friedman, 1995), esrar deneyimi, aile işlevleri, çevresel faktörler (Jovic, 2014), uyuşturucu kullanımı, cinsiyet farklılıkları, aile faktörleri (Khooshabi, 2010), alkol, tütün ve uyuşturucu kullanımı, aile değişkenleri (Ledoux, 2002), aile yapısı, alkol, tütün ve uyuşturucu kullanımı (Miller, 1997), ergen alkol kötüye kullanımı, etkileyen faktörler (Tyler, 2006) olmuştur.

On yedinci kümede yer alan çalışmalarda, genetik riskin, ebeveyn bilgisi ve akran madde kullanımının madde kullanım bozuklukları üzerindeki etkileri (Bountress, 2017), ebeveyn alkol ve opioid kötüye kullanımının ergen alkol kullanımı üzerindeki etkileri (Elam, 2020), gen-çevre etkileşiminin içselleştirme bozuklukları üzerindeki etkileri (Hicks, 2009b), alkolik ebeveynlerin çocuklarında dışsallaştırma semptomları riskindeki heterojenlik (Hussong, 2007), belirli çevresel stres faktörlerinin erken alkol kullanımı üzerindeki etkileri ve önleme programlaması (Johnson, 2019), ilkökul çocuklarında alkol kullanımını etkileyen faktörler (Rehorcikova, 2013), ebeveynin dışsallaştırma davranışının ergenlerin dışsallaştırma davranışı üzerinde etkisi (Salvatore, 2015) üzerinde duran makaleler kümelenmiştir.

On sekizinci kümedeki makalelerde araştırma konusu olan hususlar, ergenler arasında aşırı alkol kullanım sıklığı, aile yapısı ve içme alışkanlıkları (Bjarnason, 2003), aile yapısının ergen riskli davranışlarla ilişkisi (Brown, 2010), ebeveyn alkol kullanım bozukluğunun (AUD) aile yapısıyla ilişkisi (Holst, 2020), ebeveyn alkol kötüye kullanımı ve çocuklar arasındaki etkileşim (Jaaskelainen, 2016), reşit olmayanlarda aile yapısı ve alkol tüketim ilişkisi (Monino-Garcia, 2019), alkolizm aile öyküsü raporlarının yorumlanabilirliği (Waldron, 2012), ebeveyn alkolizmi ve ayrılma olayı ve zamanının ilişkisi (Waldron, 2013) şeklinde belirlenmiştir.

On dokuzuncu kümeyi oluşturan makalelerde, ebeveynlik stilleri, ebeveyn esrarına özgü kurallar ve ebeveyn esrar kullanımının gençlerin esrar kullanımı üzerindeki etkileri (Kokotovic, 2022), anne, aile ve bireysel faktörlerin ergen alkol, tütün ve esrar kullanımıyla ilişkisi (Patrick, 2014), cinsiyete özgü riskler ve koruyucu faktörlerin ergen kızların alkol ve uyuşturucu kullanımı üzerindeki etkisi (Schinke, 2008), ergen annelerin madde kullanımı deneyimleri ve bağlamının incelenmesi (Sheridan, 2018) üzerinde durulmuştur.

Yirminci kümedeki makalelerde, ebeveynlik tarzları, kaygı duyarlılığı ve alkol tüketimi arasındaki ilişki (Ebbert, 2018), ebeveynlik tarzları, öz düzenleme ve alkol kullanımı arasındaki ilişki (Patock-Peckham, 2001), ebeveyn etkileri, antisosyal kişilik ve alkol kullanımı arasındaki ilişki (Patock-Peckham, 2010), erken anne-bebek etkileşimi, bilişsel gelişim ve madde kullanımı arasındaki ilişki (Pechtel, 2012) ele alınmıştır.

Yirmi birinci ve son kümede yer alan çalışmaların üzerinde durduğu konular ise, ebeveynlere bağlanma ve ergen madde kullanımı (Branstetter, 2009), ebeveyn-ergen tutarsızlıkları ve tütün/alkol kullanımı (Chang, 2013), aile yükümlülüğü ve riskli davranış/ruh sağlığı (Milan, 2015) şeklinde belirlenmiştir.

Madde bağımlılığı ve anne (lik) anahtar kelimeleriyle WOS Veri Tabanından ulaşılan literatürdeki çalışmalar, bibliyometrik analiz ve atıf ağı analizi yardımıyla belirlenmiştir ve yukarıda ifade edildiği üzere niteliksel olarak temaları ortaya çıkarılmıştır. Temaları çıkarılan bu çalışmalarda, anne (lik) ve madde bağımlılığı farklı açılardan ele alınmıştır. Bu tez çalışmasında ise yukarıdakilerden farklı olarak annelerin, çocuklarının madde bağımlılığı tedavi sürecinde yaşadıkları deneyim odağı alınarak baş etme stilleri, bağlı bulundukları kültürel yapı çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Özellikle mevcut literatürün çoğunlukla bilişsel davranışçı terapi ve teknikleri ile madde bağımlılığı tedavi ve terapi sürecine eşlik eden çalışmalar içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu tez çalışmasında ise narrative terapi ekolüyle madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin deneyimleri grup çalışması yardımıyla öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda üçüncü bölümde çalışmanın metodolojisi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Süreci Hakkında

Araştırmanın ilk aşamalarında, tez öneri savunma sınavının başarı ile onaylandığı tarihten itibaren madde bağımlılığı ve annelere yönelik “ön saha görüşmeleri” yapılmıştır. Ön görüşmeler, herhangi bir soru formatı hazırlamadan madde bağımlısı çocuğa sahip anneleri dışarıdan tanıma amaçlı yapılan bir girişimdir. Örneklem grubu için düşünülen madde bağımlısı çocuğa sahip anneler “Kimdir? Nasıl bir profile sahiptir? Madde bağımlılığı konusunda bilgileri var mıdır? Madde bağımlılığı ile mücadelede nasıl bir yol izliyorlar?” gibi sorulara cevap aranmıştır. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, çocuk-ergen ve yetişkin psikiyatristleri, çocuk şube çalışanı, psikologlar, gençlere ve kadınlara yönelik oluşturulan sivil toplum kuruluş (STK) başkanları, Yeşilay Derneği Başkanı, Halk Sağlığı çalışanları, mahalle muhtarları, Narkotik, Jandarma, aile hekimleri, ebe ve hemşireler, okul müdürleri, cami imamı, alevi dedeleri, kahvehaneler, ex-user kişiler ile ön görüşmeler yapılmıştır. Bu aşamada görüşülen bir çok yetkili ve uzman, konunun çok önemli olduğunu ve toplumsal bağlam içerdiğini ancak annelere araştırmacının ulaşamayacağı kanaatini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla araştırmanın en önemli şu sorusu cevapsız kalmıştır: “Bağımlı çocuğa sahip annelere nasıl ulaşılabilir?”

Ön görüşme yapılmasının asıl amacı, madde bağımlılığı ile mücadele eden anneler ile yapılacak araştırma konusunun ve uygulamasının yapılabilir olup olmadığını ortaya koymaktır. Madde bağımlılığı ve annelik herkes tarafından bilinen iki konu olmasına rağmen araştırma kapsamında annelere ulaşmak, onları planlanan çalışmaya ikna etmek ve süreçte aktif kılmak zor bir deneyim olarak öngörülmüştür. Bu nedenle çalışmanın zor olmasının yanı sıra yapılabilir bir araştırma olması da önemli bir argümandır.

Ön görüşme esnasında yapılan görüşmelerde kurumlarda çalışan kişilerle ilk kez tanışıldığı için bireyleri tedirgin etmemek ve kişiler arası güven ilişkisini oluşturmak amacıyla görüşmeler ses kaydına alınmamıştır. Görüşme yapılan kişilere not almanın kendileri için uygun olup olmadığı sorulmuştur. Ön görüşmeye katılan tüm meslek profesyonelleri, kurum çalışanları araştırmacıya not almaları konusunda izin vermiştir. Kişilerin izinleri doğrultusunda hareket etmek daha sonraki süreçlerde bilgi ve

deneyimlerine tekrar başvurulacağı durumunu izah etmede kolaylık sağlamıştır. Söz konusu görüşmeler tamamlandıktan sonra yarı yapılandırılmış araştırma soruları, demografik form, grup çalışmasının temaları ve oturumları belirlenerek sahaya çıkılması öngörülmüştür.

Ancak 2019 yılının Aralık ayından itibaren küresel çapta milyonlarca insanı etkileyen Covid-19 Pandemisi'nin ortaya çıkması tezin seyrini de değiştirmiştir. Ortaya çıkan hastalığın bulaşma riskinin yüksek olması, bir önlem olarak sosyal hayatın kısıtlanması, sosyal izolasyonu ve karantınayı zorunlu kılmıştır. Bu durum tezin uygulama aşamasının gecikmesine de neden olmuştur. Hali hazırda araştırma kapsamında planlanan örneklem grubuna zor ulaşılabilecek ve uygulamanın gecikecek olması araştırmacı açısından sorun teşkil etmiştir. Nitekim Türkiye'de doktora süreci, ders, yeterlilik ve tez yazma süreci dahil toplam 12 dönemi kapsamaktadır. Bu sonuç, doktora eğitiminin 6 yıla denk gelmesi ve bu sürede tezin bitmesi gerektiği anlamını taşımaktadır.

Bu kısıtlamalara karşın Covid-19 karantina sürecinde yazar, madde bağımlılığı, kadın ve grup özelinde çeşitli eğitimlere katılarak süreç yönetiminde gerekli bilgi ve beceri donanımını geliştirme motivasyonunu korumuştur. Bağımlılığa Yaklaşım Eğitimi, Motivasyonel Görüşme Teknikleri (MOG) Eğitimi, Bağımlılıklarla Mücadele ve Kadın Çevrim İçi Paneli, Filial Terapi Grubu gibi daha bir çok eğitim tezin teorik ve uygulama safhasının güçlenmesinde fayda sağlamıştır.

Covid-19 Pandemi sürecinin hafiflediği dönemde ise uygulama için tekrar görüşmelere başlanmıştır. Bu sürede ön görüşmelerde elde edilen izlenim ve bilgiler ışığında tekrar saha araştırmaları hız kazanmıştır. Araştırmacının yaşadığı ilde kişisel çabasıyla madde bağımlısı çocuğa sahip annelere ulaşılmıştır. Ancak anneler araştırmanın grup çalışması ile yapılacak olması fikrinden hoşlanmamıştır. Dolayısıyla araştırma başlamadan sonlandırılmıştır. Özellikle onam formu imzalama süreci, araştırmanın ses kaydına alınacak ve grup içinde yapılacak olması, tanınma ve damgalanma korkusu, çocukları ile ilgili kariyer planlarını sekteye uğratacağını düşünceleri annelerin araştırmayı kabul etmemesindeki en büyük nedenleri meydana getirmiştir.

Araştırmacı, kartopu örneklem ile hareket etme fikrinin zor ve zaman alan bir deneyim olacağını araştırma tasarımı aşamasında fark etmiştir. Ancak böyle bir deneyimin

baştan araştırmacı tarafından kabul edilmesinin sebebi, Alkol ve Madde Tedavi Merkezi (AMATEM), Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) gibi oluşumlardan hizmet alan kişilerin ailelerine ulaşmada zorluk olacağı fikrinden kaynaklanmıştır. Nitekim bu kurumlarda çalışan ya da geçmişte çalışma deneyimi elde etmiş kişilerle yapılan görüşmelerde, Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı'na (SAMBA) katılan ailelere ulaşmada zorluk yaşandığı, ailelerin çoğu zaman çeşitli sebeplerden dolayı katılamadığı bilgisi elde edilmiştir. Halihazırda AMATEM, ÇEMATEM gibi oluşumların araştırmacının yaşadığı ilde ve çevre illerde belli bir sayıda olması, diğer illerden gelen danışan yakınlarının tedavi süreci bitene kadar kurumdan uzaklaştığı bilgisi de diğer bir zorluk olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte AMATEM ve ÇEMATEM gibi oluşumların daha çok belli başlı büyükşehirlerde olduğu, fiziksel-ruhsal ve sosyal yönden bütüncül bir tedavi üzerine odaklandığı bilinmesine rağmen tedavide gönüllülük esası, 21 günlük yatış süresi, tedavi kurumuna erişim ve ulaşım, danışan ve yakınının neden süreçten koptuğunu ve süreçte aktif kalamadığını göstermiştir.

Araştırmacı açısından fark edilen bir diğer önemli nokta, bu tarz araştırmaların daha çok büyükşehirlerde ve çeşitli STK'lar aracılığı ile yapılmış olmasıdır. Bu aşamada, "STK oluşumunun sınırlı olduğu yerlerde, kapalı kültürlerde madde bağımlılığı ile ilgili araştırmalar nasıl yapılıyor?" sorusu gündeme gelmiştir. Bu soru, araştırmacıda çalışmayı biraz daha farklı kılacak bir his uyandırmıştır. Çünkü herkesin tedavi kurumuna, sosyal ağlara erişimi ve ulaşımı aynı olamamaktadır. Araştırmacı, bu kısım için hala aynı şeyi düşünmekle birlikte araştırma için zaman sınırı olması ve uygulama aşamasının her bölgede yapılamayacağı fikrinden hareketle resmi kurum, kuruluş ve STK işbirliği ile yol alınamayacağını fark etmiştir.

Nitekim AMATEM, ÇEMATEM'in olmadığı, STK'nın sınırlı sayıda olduğu illerde madde bağımlılığı ile mücadele, Valilik bünyesinde kurulan Bağımlılık Komisyonu, Halk Sağlığı, Sağlıklı Hayat Merkezi (SHM) ve hastane psikiyatri servisleri üzerinden yürütülmektedir. Araştırmacı, bu kapsamda yaşadığı ildeki İl Sağlık Müdürlüğü'nden resmi araştırma izni de almıştır. Ancak ruh sağlığı profesyonelleri, araştırmacıya çeşitli sebeplerden dolayı yeterli sayıda danışan yakınına ulaşamayacağı bilgisini vermiştir. Araştırma için daha uzun zamana ihtiyaç duyulsa da belli bölge ve illerde madde bağımlılığı ile mücadelede "Hangi kurumlar aktif, nitelikli ve tanınır?"

sorusunun danışan ve yakınları için cevapsız kaldığı fark edilmiştir. Söz konusu bu durum, danışan ve yakınlarının damgalanma, yalnız kalma, işini kaybetme, güvenlik güçlerinin radarında olma gibi çeşitli kaygıları taşımasından da ileri gelmektedir. Çift taraflı bir durumda tedavi merkezlerine erişim ve ulaşma isteği en son raddede ortaya çıkmaktadır.

Tüm buradan hareketle araştırmacının yaşadığı ilde böyle bir uygulamanın yapılamayacağı anlaşılmış ve çevre illere bakılmıştır. Bu kapsamda Karadeniz Bölgesi'nde araştırmanın bir Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM) bünyesinde yapılabileceği kanaati oluşmuştur. Gerekli izin süreçleri takip edilmiştir. Ancak YEDAM'dan hizmet alan annelerin, araştırmacının yaşadığı ildeki annelere benzer çekimserlikleri ve kaygıları olduğu düşüncesini desteklemiştir. Bu noktada çalışmaya katılan kişi sayısının az olması, il ve kurum isminin doğrudan yazılmasını engellemiştir. 6698 sayılı Kişisel Bilgilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında araştırmayı kabul eden kişilere ölçülü ve bağlantılı olarak verilen bilgilerin araştırma kapsamında kullanılacağı söylenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin güvenliğini kaybetmemek ve toplumsal statülerinin tehlikeye girmesini engellemek adına doğrudan kişi ve il bilgisi paylaşılmamıştır. Özellikle çalışma kapsamında düşünülen annelerin, güven sorunu yaşamaları, madde bağımlılığı sürecine inanmamaları, kendilerinin yalnız olduğunu düşünmeleri gibi çeşitli korku ve kaygıyı içinde barındırdığı fark edilmiştir. Tüm bu gerekçeler ışığında uygulama için yeni bir araştırma merkezi arayışına gidilmiştir.

Tüm bu arayışların ardından araştırma kapsamında Karadeniz Bölgesi'ndeki bir YEDAM kuruluşunda uygulama yapılmıştır. Uygulama sırasında bağımlılığın doğasından, kişisel özelliklerden, hayat içindeki önceliklerden ve sorumluluklardan kaynaklanan grup üye sayısında periyodik bir düşme meydana gelmiştir. Bu durum önemli bir sorun olarak düşünülmüş ve çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Grup çalışmasına katılan annelerin neden süreçten koptuğu, süreçte aktif kalamadığı soruları da araştırma kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda 5 sosyal hizmet uzmanı, 5 psikolog, 5 kurum yetkilisi, 5 bakım veren kişilerle iletişime geçilmiştir. Ön görüşmelerden bağımsız olarak madde bağımlılığı ve anneler özelinde uzmanlaşan toplam 20 kişi ile daha görüşülmüştür.

Tez kapsamında tekrar bir eylem içinde bulunulmasının sebebi, bu süreçte zorlukların ve sınırlı durumların çokça olmasından kaynaklanmıştır. Tezin ilk çıkış noktası karma yöntem ve gömülü/bütünleşik desen ile çalışmak olarak planlanmıştır. Nicel kısımda tek gruplu aralıklı zaman serisi deseni; nitel kısımda ise gömülü teorinin (kuram oluşturma) kullanılması araştırma kapsamında en uygun desen olarak düşünülmüştür. Bu kapsamda nitel verilerin birincil öneme sahip olacağı, nicel verilerin ise ikincil pozisyonda kalıp nitel veriyi destekleyeceği öngörülmüştür. Ön görüşmelerden alınan bilgiler ve deneyimler ışığında nicel ve nitel kısmı içinde barındıran, sekiz oturumluk narrative terapi odaklı, yaşantı ve etkileşim içeren bir psiko-eğitim grup çalışması planlanmıştır. Nicel kısım için Bağımlılıkta Eş Bağımlılık Faktörü Ölçeği ve Ebeveynlerde Tükenmişlik Ölçeği kullanılarak ön test, orta test ve son test yapılarak müdahale yöntemi test edilmiştir. Nitel kısım için paylaşım ve etkileşim üzerinden verilen bilgiler, deneyimler gömülü teori ile ele alınmıştır. Grup çalışmasına katılacak anneler olabildiğince sınırlandırılmış profil özellikleri de içermiştir. Günün sonunda kırılgan gruplarla çalışmak için olabildiğince esnek olunması gerektiği fark edilmiştir. Tezin içinde yapılan ve karar verilen süreçler minör değişiklikler içermesine rağmen her seferinde yeniden etik kurul alınmıştır. Araştırma sürecinde yapılan ufak değişikliklerin de etik kurul komisyonuna bildirilmesi gerektiği için toplam üç defa etik kurul kararı alınmıştır.

Araştırmacı bu süreçte tez yazmanın kendi bağlamında yolda olmak olarak deneyimlendiğini keşfetmiştir. Başta kurgulanan, planlanan ve uygulanan sürecin, çeşitli sebeplerle süreç içinde değişebileceği öğrenilmiştir. Bu nedenle araştırma ve uygulama aşaması, esnek olunması gereken, araştırmacının çantasında ve zihninde mevcut başka planların bulunmasını zorunlu kılan bir süreçtir. Araştırmacının tezin planlama, uygulama ve yazma aşamasında sürekli öğrendiği, geliştiği ve dönüştüğü bir deneyim olmuştur. Dolayısıyla başta planlanan müdahale sürecinde yapısal ve kişisel bir çok sorunla karşılaşılması, ek görüşmelerin yapılmasını, tezin sadece nitel araştırma yöntemi ve gömülü teori (kuram oluşturma) deseni ile analiz edilmesini gerekli kılmıştır. Kurum yetkilileri, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve bakım verenler ile birlikte yapılan ek görüşmeler; narrative terapi odaklı tamamlanan psiko-eğitim grup çalışması araştırma kapsamında birlikte değerlendirilmiş olup konu özelinde model üretilmesini ve tezin nihai halini almasını sağlamıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi ile tasarlanmış olup desen olarak gömülü teori (kuram oluşturma) tercih edilmiştir. Nitel araştırma, genellenebilir olmaktan ziyade duruma, olaya, kişiye özgü anlam ve algıyı keşfetmektedir. Aynı zamanda neden ve nasıl sorularına cevap arandığı için mevcut durumun resmedilmesini kolaylaştırmaktadır (Creswell, 2015). Yapılan bu çalışmada da nitel araştırma, mevcut durumun resmedilmesi, ilişkiselliğin ve etkileşimin ortaya çıkarılmasında önemli rol oynamıştır.

Glaser ve Strauss'un (1967) nitel araştırmalar için ortaya koyduğu gömülü teori, araştırmanın deseni olarak belirlenmiştir. Urquhart (2018), Glaser ve Strauss'un 1967 yılında ortaya çıkardığı (The Discovery of Grounded Theory) "Gömülü Teorinin Keşfi" Kitabında veriye odaklanmış kuram oluşturma düşüncesini vurguladığını ifade etmektedir. Nitekim Glaser ve Strauss (1967) "sosyal araştırmada sistematik bir şekilde toplanmış ve çözümlenmiş verilerden kuram keşfetme" olarak gömülü teoriyi tanımlamışlardır (Urquhart, 2018).

Tercüme, gömülü teoriyi farklı anlama ve anlamlandırmadan kaynaklı olarak kuram oluşturma (Creswell, 2015), temellendirilmiş kuram (Urquhart, 2018) ya da alt teori (Akturan ve Hatemoğlu, 2013) ismi ile de literatürde gömülü teoriyi görmek mümkündür. Bu çalışmada da gömülü teori ya da temellendirilmiş kuram şeklinde kullanılması uygun görülmüştür.

Gömülü teori, hayatın içinde olan ilişkiselliği, etkileşimi ve bir aradalığı resmetmek, mevcut kodları derinleştirmek açısından araştırmacılara fırsat sunmaktadır (Glaser, 1998). Bir diğer ifade ile hayata dair her şeyi sebep-sonuç dinamiğinde birbirini etkilediğini ve birbirinden etkilendiğini ifade etmektedir (Glaser, 1978). Bu dinamik içindeki tüm etkileşimlerin bağımsız olmadığı, ilişkiselliğin her daim canlı olduğu vurgusu gömülü teoride işlenmektedir (Glaser ve Strauss, 1967).

Gömülü teori, bütün nitel araştırma yöntem ve desenleri ile ortak yönlere sahip olmakla birlikte bazı yönleri ile de farklılaşmaktadır. Bu farklılıklar konusunda Charmaz (2012), şöyle özetlemektedir:

Gömülü teori süreçleri izah için açık araçlar sunan, olası ve tüm kuramsal anlayışlar için bir berraklık ve netlik sağlayan, kodlama ve kategorileştirme yoluyla verilere ilişkin geçici yorumlar geliştirilmesini teşvik eden, sistematik kontroller inşa eden ve araştırmacının önemli kuramsal kategorilerinin detaylandırılmasını sağlayan bir desendir. (Çelik ve Ekşi, 2015, s.21).

Bryant ve Charmaz (2007, s.12-13), gömülü teorinin diğer nitel araştırma yöntem ve tekniklerinden farklılaştığını ifade etmekle birlikte aynı zamanda gömülü teoriye dair iş akışını da şöyle belirtmektedir:

Veri toplama, veri analizi ve teori inşa etme süreci eş zamanlı olarak ilerler.

Kodlamaya, ilk görüşme ve/veya ilk alan notlarının hemen ardından başlanır.

Memo (=kuramsal not) yazımı, benzer şekilde ilk görüşme ve/veya ilk alan notları yazımıyla başlar.

Kuramsal örnekleme örüntü ve çeşitleme için disiplinli bir arayıştır.

Memoların kuramsal sınıflandırılması, rapor yazımının ana hatlarını belirler.

Kuramsal doygunluk, daha fazla veri toplamaya ihtiyaç olmadığını ortaya koyan bir yargıdır.

Literatür incelemesi oryantasyon için yapılır.

Kuramsal kategoriler için sürekli karşılaştırmalı veri analizi yönteminden faydalanılır.

Yüzeyde görünür halde olan temalar için değil, teori için kodlama yapılır.

Gelişmekte olan bir teori söz konusudur ve bu teori diğer teorilerle ilişkilendirilir.

İşlemlerin netliği ve kanıt zinciri vardır.

En fazla gözlemlenen davranışın sebebini açıklayan sosyal süreç tanımlanır. (Çelik ve Ekşi, 2015, s.21-22).

Kültürel kodlar içinde annelik ve bağımlılığın nasıl yer aldığı, hangi unsurlarla bağlantı içinde olduğu, sürecin nelerden etkilendiği, nasıl ve ne ile etkileşim kurduğu gibi ilişkisel bağlam bu araştırmada gömülü teori ile ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Araştırmacı ilgili literatürden, konuya özgü ön saha araştırmalarından ve gözlemlerinden Türkiye’de madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde annelerin ilk sırada yer aldığını ve annelere yönelik böyle bir algının olduğunu varsaymıştır. Söz konusu bu varsayım, bağımlılık alanındaki uzmanlarla yapılan derinlemesine mülakatlar ile madde bağımlısı çocuğa sahip annelere yönelik yapılan grup çalışması üzerinden test edilme fırsatı bulmuştur. Nitekim ortaya çıkan sonuçlar, araştırmacıya nitel yöntem ve gömülü teori desen seçiminde doğru adım attığı izlenimi vermiştir. Madde bağımlılığına yönelik literatür incelendiğinde nitel ve nicel çalışmaların çokça

yapıldığı bilinmekle birlikte konuya özgü vurgu ebeveynlik stilleri ve kişisel özellikleri ile açıklanmaya çalışıldığı fark edilmiştir. Ancak bütün tabloya bakıldığında madde bağımlılığı ve annelik arasındaki etkileşim, dinamik ve ilişki içinde gizli ve gömülü birtakım kodlar bulundurmaktadır. Bu durum araştırmacıya, gömülü teori ile birlikte hareket edildiğinde hem konuya özgü derinleşme fırsatı sunmakta hem de ilişki örüntülerini açıklamada, sistem ve kişiler arasındaki bağlantıları anlamlandırmada var olan hareket alma heyecanı ve motivasyonu sunmuştur. Nitekim Strauss ve Corbin (1990), Glaser ve Strauss (1967)'un sistemli bir şekilde veri işleme ve kuram keşfetme sürecini, bir olgunun (fenomenin) temellendirilmiş bir modelde muhtemel üç kategori etiketi atfedebileceğine dikkat çekmektedir:

- Araştırmacı olayı nasıl görüyor ve yorumluyor?
- Araştırmacının içinde bulunduğu ve benimsediği kuramsal ya da mesleki topluluk nasıl etkiliyor?
- Araştırmaya katılan kişilerin gündelik dili çalışmayı nasıl etkiliyor?

Bu etiket aynı zamanda gömülü teorinin içermesi gereken temel dinamikleri araştırmacıya göstermektedir. Çünkü nitel araştırma sadece katılımcıların verdiği bilgilerden meydana gelmemektedir. Araştırmayı planlayan kişinin mesleki tecrübesi, düşünce yapısı, olayı nasıl gördüğü, algıladığı, anladığı ve yorumladığı ile ilgili bir yöntem tasarısıdır. Bundan dolayı da nitel araştırma genellemeyen, özgeciliğe önem veren bir yapıya sahiptir.

3.3. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın birincil örneklemini madde bağımlısı çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Bu kapsamda madde bağımlısı çocuğa sahip anneler ile narrative terapi temelli psiko-eğitim grup çalışması yapılmıştır. Grup çalışmasını desteklemek amacıyla madde bağımlılığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanı (SHU), psikolog, kurum yetkilisi/yöneticisi ve madde bağımlısı yakınına bakım verenlerle ek görüşmeler yapılarak araştırmanın ikincil örneklemini oluşturulmuştur. Araştırma sürecine dahil edilen birincil ve ikincil aşamadaki katılımcıların hepsi amaçlı örnekleme yöntemi ile bir araya getirilmiştir. Nitekim amaçlı örnekleme, belli amaç doğrultusunda araştırmanın sorularına cevap verebilen örnekleme çeşididir. Amaçlı

örnekleme yönteminde “ölçüt” ve “kuramsal” örnekleme tercih edilmiştir (Baltacı, 2018).

Narrative temelli psiko-eğitim grup çalışmasına katılan kişilerin dahil edilme ölçütleri şu şekilde sıralanabilir:

- Gönüllü katılımcı olmayı kabul etmek
- Bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu imzalamak
- Madde bağımlısı çocuğa sahip olmak

Grup çalışmasını desteklemek üzere bağımlılık alanında çalışan kişilerle gerçekleştirilen görüşmelerde aşağıdaki dahil etme kriterleri uygulanmıştır:

- Gönüllü katılımcı olmayı kabul etmek
- Bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu imzalamak
- Bağımlılık alanında sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmak
- Bağımlılık alanında psikolog olarak çalışmak
- Bağımlılık alanında yetkili/yönetici pozisyonunda çalışmak
- Madde bağımlısı bir yakınına bakım veren olmak

Karadeniz Bölgesi’ndeki bir YEDAM’da yapılan narrative terapi temelli psiko-eğitim grup çalışması için ilgili kurumdaki sosyal hizmet uzmanı ve klinik psikologlar aracılığı ile danışan ve yakınları incelenmiş olup aşağıdaki şekilde bir dışlama kriterleri tercih edilmiştir:

- YEDAM’a direk alkol bağımlılığı üzerinden başvuru yapanlar dahil edilmemiştir.
- Ruhsal engelli olan danışan yakınları dahil edilmemiştir.
- Aktif olarak yoğun psikiyatri tedavisi görenler dahil edilmemiştir.
- Madde bağımlısı çocuğu vefat eden anneler dahil edilmemiştir.
- YEDAM ile işbirliğini yarıda kesen danışan ve yakınları dahil edilmemiştir.
- Babalar ve eşler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Bu dışlama kriterleri dışında kalan madde bağımlılığı üzerinden YEDAM'a başvuran danışanların anneleri, kişi dışı danışan olarak YEDAM'a başvuran anneler çalışmaya dahil edilmiştir. Söz konusu bu dahil etme ve dışlama kriterlerini sağlayan toplam 11 madde bağımlısı çocuğa sahip anne YEDAM çalışanı tarafından aranarak grup çalışması bilgilendirme toplantısına davet edilmiştir. Toplantı günü 10 anne YEDAM'a gelmiş ve ilk kez grup olarak bir arada olma süreci başlamıştır. 10 anne ile yapılan toplantı sonrasında ortak gün ve saat belirlenerek narrative terapi temelli psiko-eğitim grup çalışması için ilk oturum planlanmıştır. İlk oturuma 3 anne katılmış olup ikinci oturuma kadar grup oluşum şekli açık grup olarak kabul edilmiştir. Üçüncü oturumla birlikte grup kapalı gruba dönmüş olmakla birlikte ikinci oturuma 5, üçüncü oturuma 3, dördüncü, beşinci ve altıncı oturuma 2 anne katılmıştır. 2 anne ile de altı haftalık narrative terapi temelli psiko-eğitim grup çalışması tamamlanmıştır. İlk gruba paralel olarak birkaç gruba birlikte yine aynı YEDAM bünyesinde grup çalışması yapılmak istenmiştir. İlk grupta yer alan anneler de çalışmaya katılmak istemiştir. İkinci grup çalışması için dahil etme ve dışlama kriterlerini sağlayan 5 farklı anne YEDAM çalışanı tarafından aranmıştır. İlk grup çalışmasındaki gibi grup çalışması tanıtım toplantısı düzenlenmiş olup toplantıya iki anne katılmıştır. Söz konusu iki anne de çeşitli sebeplerden dolayı grup çalışmasına katılamayacağını ifade etmiştir.

Başlangıçta yarı deneysel bir çalışma olarak planlanan bu grup çalışması, annelerin süreç içinde çeşitli sebeplerden dolayı düşmesi oldukça dikkat çekici bulunmuştur. Bu nedenden dolayı tez kapsamında madde bağımlısı çocuğa sahip anneleri süreç içinde nelerin etkilediği ve annelerin nelerden etkilendiği incelenmek istenmiştir. Bu varsayımı değerlendirmek üzere 5 sosyal hizmet uzmanı, 5 psikolog, 5 kurum yetkilisi/yöneticisi ve 5 bakım veren ile derinlemesine görüşülmüştür. Toplam 20 kişi ile grup çalışmasında ortaya çıkan sonuçların desteklenmesinde katkı sunmuştur.

Grup oturumlarına katılanlar ile grup oturumlarını desteklemek amaçlı yapılan ek görüşmeler örneklem oluşturma sürecinin iki önemli basamağıdır. Bu anlamda grup çalışmasına katılanlar ile ek görüşmeye katılan kişilere ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. 1. Narrative Temelli Psiko-Eğitim Grup Çalışmasına Katılan Kişilerin Demografik Bilgileri

Katılımcı Sayısı	Yaş Grubu	Eğitim Durumu	Katılımcının Annesinin Eğitim Durumu	Katılımcının Babasının Eğitim Durumu	Çalışma Durumu (İş Sektörü)	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Çocukların Babasının Eğitim Durumu	Gelir Durumu	Fiziksel ya da Ruhsal Hastalık	Engel Durumu
Grup Anne 1	45-54	İlkokul	Okur-yazarlık yok	İlkokul	Evet Esnaf	Evli	2	Lise	Düzenli geliri var.	Nörolojik Astım Tansiyon	Yok
Grup Anne 2	55-64	İlkokul	Okur-yazarlık yok	İlkokul	Hayır	Eşi vefat etmiş	3	İlkokul	Düzenli gelir yok.	Depresyon Koah	Diz ameliyatı
Grup Anne 3	45-54	İlkokul	Okur-yazarlık yok	Okur-yazarlık yok	Hayır	Evli	2	İlkokul	Düzenli geliri var.	Depresyon Vertigo Tansiyon	Yok
Grup Anne 4	55-64	Üniversite	İlkokul	İlkokul	Hayır	Evli	2	Üniversite	Düzenli geliri var.	Diyabet	Yok
Grup Anne 5											

Grup Anne 5 isimli katılımcı tanışma toplantısı ile ikinci oturuma katılım göstermiştir. Ancak ikinci oturum sonunda YEDAM'a ulaşım noktasında sorun yaşadığını, çok istemesine rağmen çalışmadan ayrılmak zorunda olduğunu beyan etmiştir. Bu nedenle kendisi demografik bilgi formunu dolduramamış, onam formunu da imzalamamıştır.

Grup çalışmasını desteklemek amacıyla yapılan ek görüşmelere yönelik demografik bilgiler aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 3. 2. Ek Görüşmeye Katılan Ruh Sağlığı Profesyonelleri Demografik Verileri

Ek Görüşmeye Katılan Kişiler	Meslek	Çalıştığı Alan	Çalıştığı Kurum
Katılımcı 1	SHU	Kamu	AMATEM
Katılımcı 2	SHU	Kamu	Halk Sağlığı
Katılımcı 3	SHU	STK	STK Çalışanı
Katılımcı 4	SHU	STK	STK Çalışanı
Katılımcı 5	SHU	STK	STK Çalışanı
Katılımcı 6	Psikolog	Kamu	AMATEM
Katılımcı 7	Psikolog	Kamu	Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM)
Katılımcı 8	Psikolog	Kamu	Denetimli Serbestlik
Katılımcı 9	Psikolog	Özel	Özel Klinik
Katılımcı 10	Psikolog	STK	STK Çalışanı

Tablo 3.3. Ek Görüşmeye Katılan Kurum Yetkilisi/Yöneticisi Demografik Verileri

Kurum Yetkilisi/Yöneticisi	Çalıştığı Alan	Çalıştığı Kurum ya da Pozisyon
Katılımcı 11	Kamu	Aile Sağlığı Merkezi
Katılımcı 12	STK	Muhtarlar Derneği Başkanı
Katılımcı 13	Kamu	Gençlik Spor İl Müdürü
Katılımcı 14	STK	Eski Yeşilay Başkanı
Katılımcı 15	Kamu	Gençlik Spor Merkezi Müdürü

Kurum yetkilisi/yöneticisi kategorisinde yer alan kişiler çeşitli kamu kurum ve kuruluşu ile STK bünyesinde çalışan kişilerden oluşmaktadır. Ancak demografik veri özelinde yaş, mevki, cinsiyet, meslek gibi profil bilgilerine dair soruları cevaplarken çekinceleri oluşmuştur. Bu kategorideki iki katılımcı “Bu konuda açıkça adımlı dahi yazabilirsiniz. Biz söyledüğimizin arkasındayız. Açık konuşmayacaksa neden bu işi yapıyoruz?” demesine rağmen ilgili kişilerin adı çalışma kapsamında yer

verilmemiştir. Bu nedenle kişilerin kimliğini ortaya çıkarmayacak şekilde en sade demografik hali tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. 4. Ek Görüşmeye Katılan Bakım Veren Katılımcıların Demografik Verileri

Bakım Veren Katılımcılar	Yakınlık
Katılımcı 16	Baba
Katılımcı 17	Anne 1
Katılımcı 18	Kız Kardeş
Katılımcı 19	Anne 2
Katılımcı 20	Anne 3

Bakım veren katılımcı kategorisinde yer alan kişiler, grup çalışmasına katılmayan ve YEDAM bünyesinden destek almayan katılımcılardan oluşmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Veriler, nitel veri toplama tekniklerinden faydalanılarak toplanmıştır. Bu başlık altında veri toplama aracı ve görüşme kayıtları birlikte değerlendirilmiştir.

3.4.1. Veri Toplama Aracı

Araştırma, nitel araştırma deseni olan gömülü teori üzerinden tasarlanmıştır. Gömülü teori deseninde literatürden bağımsız hareket edilen bir aşama bulunmaktadır. Ana çalışmanın ve uygulamanın sağlam zemine oturmasına yardımcı olmak amaçlı madde bağımlısı çocuğa sahip anneler üzerinden çeşitli gözlem ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu süreç araştırmacı tarafından ön görüşmeler olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu bu ön görüşmeler ve gözlemler araştırmacı tarafından not edilmiştir. Bu aşamada ses kaydı güven ilişkisine zarar vereceği düşünüldüğü için kullanılmamıştır. Ses kaydı kullanılmayan bu aşamada gömülü teorisinin doğasına uygun olarak notlar tutulmuştur ve veri toplama aracı olarak araştırma kapsamına alınmış ve değerlendirilmiştir.

Narrative terapi temelli psiko-eğitim grup çalışması (birincil örneklem); bu grup çalışmasını desteklemek amaçlı bağımlılık alanında çalışan ve bu durumu deneyimleyen bakım verenlerle (ikincil örneklem) yapılan derinlemesine görüşmeler

yapılmış ve görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Birincil ve ikincil örneklem grubunu oluşturan katılımcılara onam formu sunulmuştur.

Katılımcıların hepsi gönüllü bir şekilde araştırmaya destek olmuşlardır. Araştırmacı tarafından katılımcılara, yazılı ve sözlü olarak görüşmeyi istedikleri zaman sonlandırabilecekleri, verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılacağı, kişisel bilgilerin çalışma kapsamında kullanılmayacağı ve yer almayacağı bilgisi verilmiştir. Araştırmacının bireysel olarak tuttuğu notlar, grup çalışması ve derinlemesine mülakat aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmeler, görüşmelerin ses kaydına alınması veri toplama aracı olarak çalışmada yer bulmuştur.

Narrative terapi temelli yapılan psiko-eğitim grup çalışması aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3. 5. Narrative Terapi Temelli Psiko-Eğitim Grup Oturumu Bilgileri

Oturum Sayısı	Oturum Tarihi	Oturum Süresi	Oturum Transkripti	Katılımcı Sayısı	Oturum İçeriği
Birinci Oturum	21.05.2022	62 dakika	Word 23 Sayfa	3	Tanışma
İkinci Oturum	26.05.2022	80 dakika	Word 41 Sayfa	5	Kendimizi tanıyoruz
Üçüncü Oturum	02.06.2022	67 dakika	Word 28 Sayfa	3	Becerilerimiz, Değerlerimiz Dış Şahit Uygulaması
Dördüncü Oturum	09.06.2022	38 dakika	Word 10 Sayfa	2	Annelik: Roller, Sınırlar ve Özbakım
Beşinci Oturum	17.06.2022	80 dakika	Word 23 Sayfa	2	Duygular Hayat Ağacı
Altıncı Oturum	23.06.2022	64 dakika	Word 14 Sayfa	2	Oturumları Değerlendirme ve Kapanış

Grup oturumuna katılan katılımcılara ait konuşmalar, araştırmacı tarafından Word dosyasına Times New Roman 12 Punto 1,5 satır aralığında aktarılmıştır.

Narrative temelli psiko-eğitim grup çalışması kapsamında 391 dakikalık ses kaydı, 139 sayfalık doküman elde edilmiştir. Grup çalışmasını desteklemek amaçlı yapılan şu görüşmelerinde 228 dakikalık ses kaydı, 56 sayfalık doküman; psikolog

görüşmelerinde 156 dakikalık ses kaydı, 34 sayfalık doküman; 102 dakikalık ses kaydı, 25 sayfalık doküman; bakım veren görüşmelerinde 99 dakikalık 19 sayfalık doküman elde edilmiştir. Ses kaydına izin vermeyen katılımcıların verdikleri bilgiler araştırmacı tarafından not alınarak çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Toplam 976 dakikalık ses kaydı ve 273 sayfa doküman analiz için hazırlanmıştır.

Bu kapsamda ortaya çıkan dokümanlar MAXQDA 2020 Programına transfer edilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgilerini, mahremiyetlerini ve güvenliklerini korumak ve etik sürece bağlı kalmak amacıyla araştırmayı kabul eden kişiler çalışmada anonim isimle yer almışlardır.

3.5. Verilerin Analizi

Gömülü teori deseninde analiz, çalışmanın doygunluğa ulaştığı ana kadar sürekli ve eşzamanlı olarak devam eden veri toplama ve analiz etme sürecini kapsamaktadır (Glaser, 1978; Corbin ve Strauss, 1990). Bu eşzamanlı ilerleyen sistem içerisinde iki temel unsur gömülü teorinin anlaşılmasında yardımcı olmaktadır:

- Birleştirilmiş kuramsal bir açıklama yapmak (Corbin ve Strauss, 2008).
- Kuram oluşturmak ya da kuram keşfetmek (Creswell, 2015).

Kuramsal açıklama yapmak veya kuram keşfetmek, gömülü teoriden elde edilen önemli çıkarımlardır. Buradan hareketle gömülü teori, kuram oluştururken ya da kuramsal açıklama yaparken neden, nasıl, niçin sorularına cevap aramaya özen göstermektedir. Çünkü gömülü teori var olan araştırma sürecine dahil edilen fenomenin daha derinlemesine incelenmesine katkı sağlarken ilişkiselliğe de ayrıca vurgu yapmaktadır (Urquhart, 2018). Nitekim gömülü teori hayatın içindeki ilişkiyi, iletişimi resmetmeye ve anlamlandırmaya yardımcı olur. Bu nedenle de gömülü teoride tümevarımsal bir işleyiş sistemi hakimdir (Christensen vd., 2015). Söz konusu tümevarımsal sistem “aşağıdan yukarıya gerekçelendirildiği-verilerdeki belirli örneklerden daha genel sonuçlara ulaşıldığı” anlamını taşımaktadır (Urquhart, 2018, s.9). Veri toplama ve analiz esnasında eşzamanlı takip edilen sürecin tamamı tümevarımsal sistemi dizayn etmek için yapılmaktadır.

Bu çalışmada sistematik temellendirilmiş kuram analizi kullanılması uygun görülmüştür. Gömülü teori desenleri arasında geçen sistematik desen, Strauss ve Corbin tarafından ortaya çıkarılan, post-modern yaklaşımlara uygunluğu ile bilinen,

veri analizini ve kodlamaları belli bir sıra ve teknikler çerçevesinde yapan ve bunu görselleştirmelerle destekleyen bir desendir (Creswell, 2012).

Corbin ve Strauss tekniklerini “açık büfe masası” olarak nitelendirirken araştırmacıların seçimlerini ise “damak tadına” göre uygunluk metaforuyla dikkat çekmektedir (Corbin ve Strauss, 1990 akt. Çelik ve Ekşi, 2015). Bir anlamda araştırılan konu alanının geniş olmasını, araştırmacının gözünden önemli ve ilişkisel görünen yerlerin tercih edildiğini ifade etmektedir. Söz konusu bu benzetmeler kuralsız bir zemini anlatmamakta, aksine belli başlı işlem basamaklarının bilinmesini ve bunlara göre hayata dair ilişki kurabilmenin önemini vurgulamaktadır (Corbin ve Strauss, 1990).

Gömülü teorinin sistematik deseninde izlenen yollar Corbin ve Strauss (1990) tarafından şöyle sıralanmıştır:

- Veri toplama ve analiz etme birbiriyle ilişkili süreçlerdir.
- Kavramlar analizin temel birimleridir.
- Kategoriler geliştirilmeli ve ilişkilendirilmelidir.
- Gömülü teoride örneklem, kuramsal bir zeminde ilerler.
- Veri analizi “sürekli karşılaştırma yöntemi” kullanılarak yapılır.
- Örüntü ve varyasyonlar hesaba katılmalıdır.
- Teoride süreçler inşa edilmelidir.
- Gömülü teorinin bütünleyici bir parçası olarak kuramsal not (memo) yazımı yapılır.
- Araştırma sürecinde mümkün olduğu kadar kategoriler arasındaki ilişkilere dair hipotezler geliştirilmeli ve doğrulanmalıdır.
- Gömülü teorisyen tek başına çalışmamalıdır.
- Daha geniş yapılar (makrolar) analize dahil edilmelidir. (Corbin ve Strauss, 1990 akt. Çelik ve Ekşi, 2015, s.41-47).

Araştırmacı tarafından analizler yapılmış olup verilerin kavramsallaştırılması, örüntülerin yakalanmasında sistematik desen yardımcı olmuştur. Çalışma kapsamında sistematik gömülü teori tercihi araştırmanın analiz sürecini açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlama olmak üzere üç aşamada yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Corbin ve Strauss, 1990).

Açık Kodlama: İlk olarak Glaser (1978) tarafından ortaya koyulan ve “mümkün olan her yolla veriyi kodlama” şeklinde ifade edilen bir tekniktir (Glaser, 1978, s.56 akt. Urquhart, 2018, s.28). Açık kodlamanın kodlamadaki birinci basamağı oluşturduğu bilinmektedir. Bir kuramı keşfetmek ya da kuramsal bir açıklama yapmak için geçen

süreçte herhangi bir engel meydana gelmemesine dikkat eden, esneklik ve sürekli karşılaştırma imkanını araştırmacıya sunan temel bir tekniktir. Açık kodlama araştırmayı detaylandırma açısından önemli bir adımdır. Aynı zamanda araştırmacı tarafından görülemeyen noktaların ayrıntılı bir şekilde veriler aracılığıyla fark edilmesine imkan tanımaktadır (Urquhart, 2018). Açık kodlamada veriler, satır satır, kelime kelime, olay olay ve in vivo şeklinde kodlandığı bilinmektedir (Charmaz, 2006; Corbin ve Strauss, 1990; Strauss ve Corbin, 1998). Bu sayede olaylar, eylemler, etkileşimler, ilişkiler tanımlanmakta, ayrıştırılmakta ve adlandırılmaktadır (Pekasil, 2019).

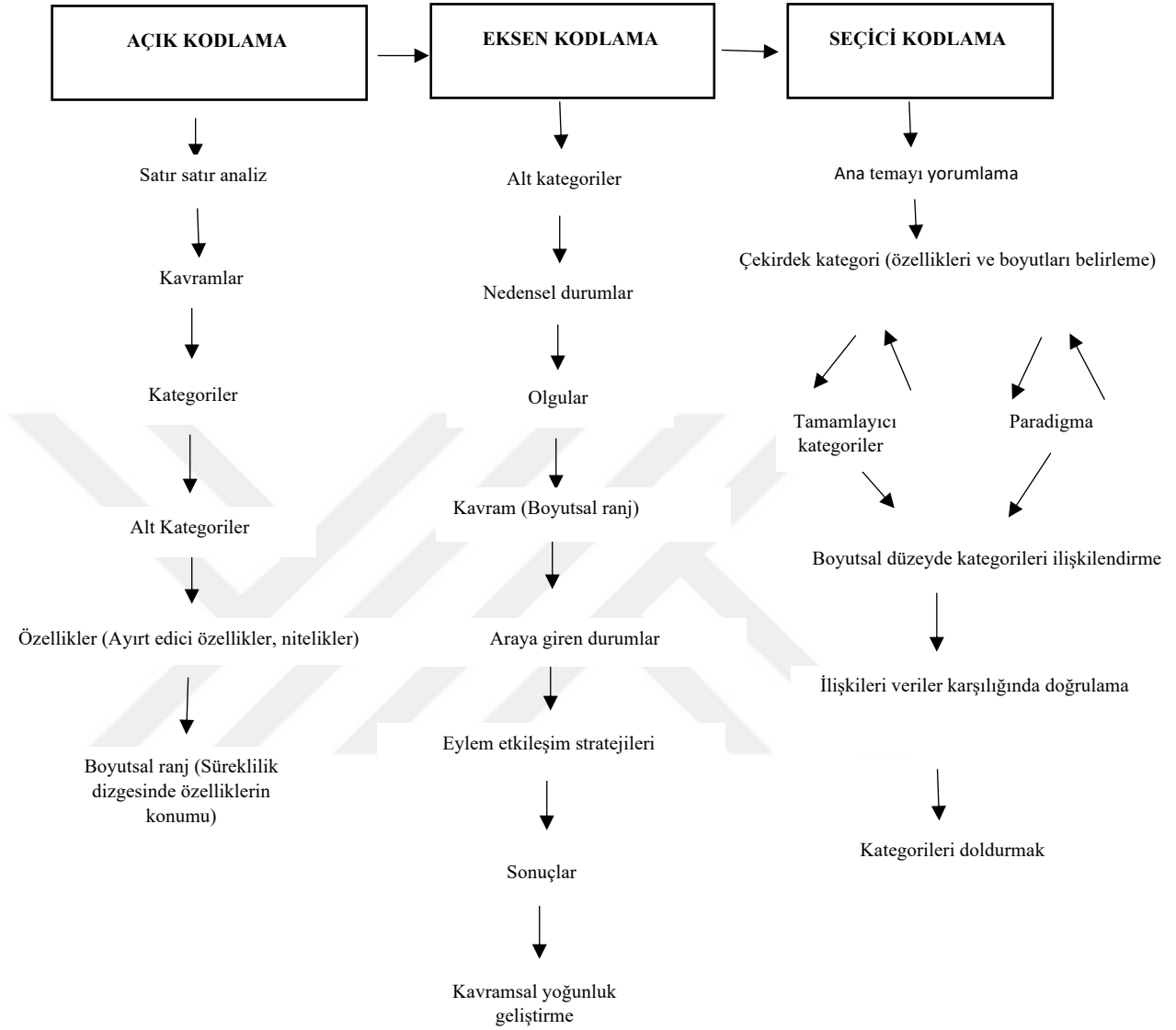
Eksen Kodlama: Kodların birbirine bağlanarak kategoriler meydana getirmesi ile birlikte kategoriler arasında önemli bir ilişki ağının ortaya çıkarıldığı teknik olarak bilinmektedir (Strauss, 1987). Kod ve kategoriler arasında ilişkiselliğin resmedildiği bu süreç, araştırılan konunun bağlamını ve bu bağlamın gerçekliğini makro ve mikro boyutlarıyla incelemektedir (Strauss ve Corbin, 1990). Eksen kodlama, Strauss ve Corbin (1990) tarafından kuramsal veya II. düzey kodlama olarak da isimlendirilmiştir. Nitekim bu isimlendirme kategorilerin kuramsal olarak ilişkilendirileceğini de göstermektedir (Urquhart, 2018).

Seçici Kodlama: Bu kodlama tekniğinde çekirdek kategoriler belirlenerek diğer kategorilerle ilişkilendirilmesi üzerine bir çalışma yapılmaktadır. III. düzey kodlama olarak bilinen seçici kodlamada çekirdek kategorinin diğer kategorilerle olan ilişkiselliği ortaya çıkarılmaktadır (Corbin ve Strauss, 1990). Çekirdek kategorinin araştırılan konuyu temsil etmesi ve vurgulamasından dolayı aşağıdaki sorulara cevap niteliğinde olması gerekmektedir:

- Bu araştırmada sunulan temel analitik fikir nedir?
- Eğer araştırmacı bulguları birkaç cümle ile kavramsallaştıracak olursa bu kavramsallaştırmaya dair neler söyleyebilir?
- Araştırmadaki bütün eylemler/etkileşimler neyle ilgilidir?
- Araştırmacı iki veya daha fazla kategori arasında gözlemlediği varyasyonları nasıl açıklayabilir? (Strauss ve Corbin, 1990 akt. Çelik ve Ekşi, 2015, s.71).

Tüm bu sorular ışığında seçici kodlama, eksen kodlama aşaması ile birlikte ortaya çıkarılan kategorilerin ve ilişkilerin teorik olarak ele alındığı ve temellendirildiği bir tekniktir (Strauss ve Corbin, 1998; Urquhart, 2018). Bu aşama kategorilerin doyum

noktasına ulaştığını, ortaya çıkan teoriyi desteklemeye yardımcı olduğunu da göstermektedir (Urquhart, 2018).

Kaynak: Eaves, 2001, s.'60'dan akt Çelik, 2015, s.75

Şekil 3. 1. Strauss ve Corbin Yaklaşımında Veri Kodlama ve Kategorileştirme Adımları

Yukarıdaki şekilden anlaşılacağı üzere gömülü teori uygulamalarında, açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlama yöntemiyle kategoriler arasındaki ilişkiler belirlenerek bir anlam ortaya çıkarılmaktadır (Pekasıl ve Erşahin, 2019).

3.6. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda gerçeklik, araştırılan konunun özelliği ve araştırmayı yapan kişinin bilgisi, düşüncesi, mesleki özellikleri ile oluşturulan, genellemeden uzak bir yapıyla ortaya çıkan bir durumdur. Nitekim her nitel araştırmacının kişisel özellikleri ve donanımları da araştırılan konunun çerçevelenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda araştırma yöntemi hermeneutik ve pragmatizm çerçevesinde şekillendirilmiştir. Araştırmacı, ortaya çıkan her bir bilimsel çalışmanın araştırmayı yapan kişiye ait bir oyun olarak görmektedir. Şüphesiz her oyunun belli bir çerçevesi ve basamakları vardır. Ancak tüm bunlarla birlikte araştırmacı, bu oyunun sanatsal özellikler ve hayal gücü ile kendini daha iyi yansıtacağını düşünmektedir. Dolayısıyla bu süreç, gerçekliğin ortaya çıkarılmasında önemli bir argüman olarak görülmektedir. Bu nedenle araştırmacı, bu süreci anlamada ve anlamlandırmada, gerçekliğin inşasında ve resmedilmesinde gömülü teorisinin büyük rol oynadığını düşünmektedir.

Araştırmacı, madde bağımlılığının toplumsal bir sorun olarak görülmesi gerektiğine inanmaktadır ve bu sorunun çözüm arayışında yalnız olunmaması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle de bu süreci yaşayan ve deneyimleyen kişilerin yakınlarının neden, nasıl ve niçin ile başlayan sorulara verdiği cevabı önemsemektedir. Nitekim bu cevaplar tüm sistem içindeki ilişkinin ve etkileşimin ortaya çıkarılmasını, anlamayı ve anlamlandırmayı göstermektedir.

Araştırmacı kendisini diğer toplumsal rollerinin dışında daha çok kadın ve anne rolü ile ön planda olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle madde bağımlısı çocuğa sahip anneler ile çalışırken anneliğin, kadınlığın doğasına ve rolüne ait özellikler hakkında araştırmacı fikir sahibidir. Buradan hareketle araştırmacının kişisel deneyimi araştırma sürecine yardımcı olmakla birlikte madde bağımlılığı alanındaki profesyonellerin ve kuramcılarının literatüre sundukları katkı da göz ardı edilmemiştir. Bu sayede nesnel ve tarafsız kalındığı araştırmacı tarafından düşünülmüştür.

Araştırmacının sosyal hizmet uzmanı olması araştırmanın uygulama kısmını yapmasında; akademisyen olarak çalışması ise araştırma tasarımını şekillendirmede önemli rol oynamıştır. Gerek sosyal hizmet uzmanı gerek de bir akademisyen olması özelliğinden hareketle araştırmacı yöntem, uygulama ve madde bağımlılığı özelinde çeşitli etkinliklerle, eğitimlerle ve uygulamalarla kendisini desteklemiştir. Araştırmacı bu sayede en az hata ile çalışmayı sonlandırabilmiştir.

3.7. Etik Kurul İzin Süreci

Bu araştırma, Dr. Öğr. Üyesi Recep Çelik danışmanlığında tez izleme komitesinin katkıları ile tasarlanmıştır. Ardından ortak bir danışmana ihtiyaç duyulması, çalışmanın hem uygulama hem de klinik açıdan güçleneceği inancını güçlendirmiştir. Bu sebeple Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yönetim kurulunun 24/06/2020 tarihi kararı ile Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi, klinik psikolog ve süpervizör Dr. Zehra ERŞAHİN' nin klinik danışman ve ikinci akademik danışman olarak atanması uygun görülmüştür. (Bkz. Ek-1)

Ortak danışman atamasının ardından etik kurula başvuru hazırlığı yapılmıştır. Bu kapsamda Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 27/10/2021 tarihinde çalışma etik açıdan uygun bulunmuştur. (Bkz. Ek-2)

Çalışmanın dahilinde karşılaşılan sorunlar araştırma süresi hakkındave sınırlılıklar başlığı altında detaylı olarak açıklanmıştır. Detaylı açıklamalarda yazan gerekçeler üzerinden hareketle veri toplama aşaması, esnek olunması gerektiği anlayışını ortaya çıkarmıştır. İlk etik kurul başvurusunda örneklem grubu ile ilgili özellikler homojenliğin olması gerektiği inancı ile aşırı sınırlandırılmıştır. Ancak bu durum veriye ulaşmada büyük bir engel teşkil etmiştir. Bu nedenle bu sınırlamanın kalktığını göstermek, uygulamada daha esnek hareket edebilmek, uygulamanın STK üzerinden yapılabileceğini söylemek adına Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu, tekrar başvuru (revizyon) gerekçesi ile değişiklikler hakkında bilgilendirilmiştir. Bu revizyon sürecine ilişkin etik kurul kararı 22/04/2022 tarihinde onaylanmıştır. (Bkz. Ek-3)

Söz konusu çalışma ilk olarak karma yöntem olarak belirlenmiştir. Karma yöntem içine gömülü/bütünleşik desen tercih edilmiştir. Nicel kısmın nitel kısmı destekleyeceği düşünülmüştür. Nitel kısmında gömülü teori deseninin, nicel kısmında tek gruplu aralıklı zaman serisi deseninin kullanılması planlanmıştır. Ancak süreç içinde grup çalışması yapılırken üye sayısında sorun yaşanması, paralel gruplar yapılarak sürecin desteklenememesi, kişilerin çeşitli sebeplerden dolayı oturumlardan uzaklaşması araştırma yönteminin karma yöntemden çıkarılmasını, nicel kısmının dahil edilmemesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda araştırma kapsamında yapılan grup çalışmasının ruh sağlığı profesyonelleri, bağımlı yakınlarına bakım

verenler ve kurum yetkilileri/yöneticileri ile bireysel olarak görüşülerek çalışmanın desteklenmesi gerektiği düşünülmüştür. Tüm bunlarla birlikte araştırmanın nitel yöntem ve gömülü teori deseni ile rapor edilmesinin uygun olduğu düşünülmüştür. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu, tekrar başvuru (revizyon) gerekçesi ile değişiklikler hakkında bilgilendirilmiştir. Bu revizyon sürecine ilişkin etik kurul kararı 23/06/2023 tarihinde onaylanmıştır. (Bkz. Ek-3)

Çalışma kapsamında odak noktası, uygulama şekli, nitel yöntem ve desen kısmı hiçbir zaman değişmemiş olup revizyonlar minör değişiklik olarak yapılmıştır. Her bir değişiklik için etik kurulun bilgilendirilmesi önemli görülmüştür. Bu nedenle 3 ayı etik kurul kararı çıkmış gibi görünmektedir.

3.8. Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik

Corbin ve Strauss (1990), “anlamlılık, teori gözlem uyumu, tutarlılık, doğrulanabilirlik” gibi bilimsel araştırmanın geçerliliğini ve güvenirliliğini ortaya çıkaran temel noktaların nitel araştırmalar için kabul edildiğini ifade etmektedir. Ancak özellikle nicel araştırmalarda geçerliğin ve güvenirliliğin sağlanması için daha hesap verebilen ve test edilebilen bir yapının olduğu bilinmektedir. Bu noktada Corbin ve Strauss (1990), nitel araştırmaların geçerlik ve güvenirlilik çalışmalarına bakılabilmesi için nitel araştırmanın doğasına, gerçekliğine, sosyal olgulara uygunluğuna dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yine benzer şekilde Urquhart (2018), yöntembilim ile yöntemin felsefi bir uyumu olması gerektiğini, bu sayede uyumun kontrolünün sağlanabileceğini ve geçerliliğinin kontrol edilebileceğini söylemektedir.

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırılan konunun tarafsız bir şekilde ele alınmasını ve olduğu şekliyle rapor edilmesi anlamını taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada iç ve dış geçerlilik durumlarına bakılarak çalışma kontrol edilmek istenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları madde bağımlılığı alanında çalışan iki uzmanın görüşüne sunulurken; grup çalışmasına ait oturumların yarı yapılandırılmış tasarımı birisi narrative terapist olmak üzere iki klinik süpervizöre sunulmuştur. Grup çalışması esnasında ayrıca süpervizyon desteği de alınmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular göz önüne alındığında bireysel görüşmelerin

ve grup çalışmasının katılımcılar tarafından benzer şekilde algılandığı ve iç geçerliliğin sağlandığı söylenebilmektedir.

Araştırmanın dış geçerliliği, çalışma sonuçlarının genellenebilirliğine dikkat edilmesi gerektiğine işaret etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ancak nitel çalışmalarda genellenebilir doğrunun bulunmasından ziyade özgün ve örtük olan fenomenin detaylı bir şekilde ortaya çıkarılması beklenmektedir. Araştırılan konunun ve araştırmaya katılan katılımcıların o anki durumuna, ortamına, bağlamına göre değiştiği gerçeği yadsınamayacağından dolayı genellebilirlik durumu yerini bireyin biricikliğine ve özel olduğuna bırakmaktadır.

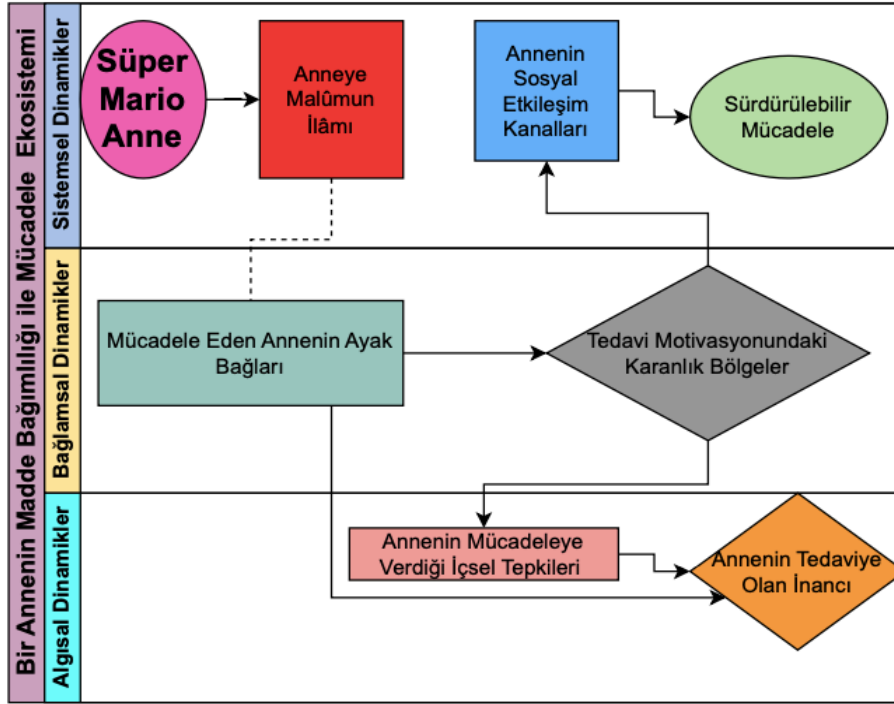
Güvenirlik bir çalışmada ortaya çıkan bulguların tekrar edilebilir olmasıdır (Kümbetoğlu, 2008). Nitel araştırmalarda aynı araştırma sorusunun benzer gruplarla çalışıldığında aynı sonuca ulaşamayacağı varsayılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu durum nitel araştırmaların, çalışmaya katılan kişilerin biricikliğini, bağlamını önemli bir argüman olarak gördüğünü ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla nitel çalışmalarda sadece yapılan araştırma içerisinde elde edilen veriler ile sonuçların tutarlı olup olmaması önemli kabul edilmektedir.

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Araştırma kapsamında birincil örneklemin veri setini, madde bağımlısı çocuğa sahip anneler ile yapılan narrative terapi temelli 6 haftalık psiko-eğitim grup çalışması oluşturmuştur. Grup çalışmasını desteklemek amacıyla ikincil örneklemin veri setini ise bağımlılık alanında uzmanlaşmış ruh sağlığı profesyonelleri, kurum yetkilileri/yöneticileri ve bakım verenler meydana getirmiştir. Her iki örneklemin veri seti bir bütünü oluşturmak için kullanılmış olup gömülü teoriye ait model üretiminde dikkate değer kabul edilmiştir. Bu nedenle bulgular kısmı iki bölüme ayrılarak kaleme alınmak istenmiştir. İlk bulgular bölümünü, bu araştırmanın genel modeli olarak ortaya çıkan Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi oluşturmaktadır. Bulguların ikinci bölümünü ise Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu oluşturmaktadır. Bu aşamada da bir model üretilmiş olup bu modelin genel model içinde nerede olduğu da içerik içinde verilmiştir.

4.1. Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi

Açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlama sonucunda Super Mario Anne çekirdek kategori olarak kabul edilmiştir. Çekirdek kategori algısal dinamikler, bağlamsal dinamikler ve sistemsel dinamikler olmak üzere üç temel kategori çerçevelenmiştir. Aşağıdaki resim çekirdek kategori ile diğer kategoriler arasındaki ilişki ve etkileşim ağını göstermektedir. Nitekim bu görsel bu çalışmada üretilen gömülü teoriye ait modeli de yansıtmaktadır. Buradan hareketle bulgular ve yorumlar bu ilişkiselliğin ve etkileşimin yansımaları üzerinden devam edecektir.

Şekil 4. 1. Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi

4.1.1. Anneye Malûmun İlâmı

Süper Mario Annenin “Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosisteminde” ilk yolculuğu madde bağımlılığı ile tanışmasıyla başlamaktadır. Anneye malûmun ilâmı sürecinde şüphenin ötesinde ve cevapsız sorular öğrenmesine eşlik etmektedir. Aşağıda yer alan şekil bu sürecin akışını göstermektedir.

Şekil 4.1.1. Anneye Malûmun İlâmı

Şüphenin Ötesinde

Madde kullanan çocuğun madde kullanımının öğrenilme aşamasının şüphe ile başladığını gösteren iki anneye ait katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibi yer almaktadır:

“Ve zayıflamalar, böyle hareketlerde bir anormallikler, böyle çok aşırı hareketler, çok konuşmalar... Hep böyle diyordum “Kızım bir tedaviye ihtiyacın var. Nedir bu şeylik falan...” İl dışındaki evimizde yalnız yaşamaya başladı. Bizi istemiyordu. “Bana geleceğiniz zaman haber verin. İşte şöyle yapın.” Kardeşini bile evde istemiyordu gittiğinde. Ve gittiğim zamanda hep böyle bir şeyleri saklama gereğini hissediyordu. Böyle cam aparatlar görüyordum. “Kızım nedir?” “İşte ben cam üfleme sanatına merak sardım. Onu yapıyorum. Şişiriyordum. Ediyordum.” “Allah Allah..” hep diyordum. Sonra bir erkek arkadaş edindi. Yani bizim yaşayış, yaşam tarzımıza uygun olmayan şeyler ama. Çok tepki verdik. Ama yine sesimizi çıkartamadık. Çünkü hep tepkiyle karşılaşıyorduk. Ve o arkadaşı da bunu kullanıyormuş. Ve bunlar bu evde diğer arkadaşlarını toplayıp böyle gittiğim zaman hep bir cam kırıkları ne bileyim böyle bir değişik aparatlar hep öyle şeyler görüyordum. “Kızım bak yapma, etme.” Uyarı. Uyarı. Uyarı. Bir buçuk iki ay öncesine kadar en sonunda artık “Ben dedi kullanıyorum.” Zaten ortadaydı. Apartmandan şikayetler geliyordu.” Anne 1

“Benim hissettiğim zaman bizim ayrılık dönemlerimizdi. Anne ile baba ayrıldık biz. Yani eşler ayrılınca oğlumun o zaman Bonzai kullandığını öğrendim. Bu sene 12 yıl olacak. 12 yıldır ben iki oğlumla beraber yaşıyorum...Yani tabii ki bunun daha öncesi varmış büyük oğlumun dediğine göre. Bir lise dönemlerinde yine bir sorun yaşadık kendi içinde. O zaman çözememiştik. Ne olduğunu bir türlü anlayamamıştım. Hani çok hafif de olsa sıkıntıları vardı. Ama o zaman çözememiştik. Bizimkini en çok şey tetikledi. Baba ile ayrılığımız tetikledi.” Anne 2

Yukarıda yer alan annelerin ifadeleri bağımlılığın öğrenilme aşamasında şüphe faktörünün ön planda olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik sorunlar, bedensel değişiklikler, davranış repertuarında aşırılıklar, gizemli ve saklama düşünceleri şüphenin bir adım ileriye taşınmasında etkili olduğu görülmektedir. Çocukların davranışlarında oluşan garipliklerin kaosa sebep olması ya da kriz anlarından kaynaklı kullanımın olduğunu doğrulayan göstergelerin varlığı malumun ilâmı şeklinde bu çalışmada kendine yer bulmaktadır.

Yine benzer şekilde, gizemli davranışların artması sonucunda kaotik durumlarla karşılaşılması bağımlılığın aile üyeleri tarafından öğrenilmesine neden olmaktadır. Kurum yetkilisi/yöneticisi pozisyonundaki katılımcılar ile şu, bağımlılığı besleyen ve saklama davranışını pekiştiren gizlilik durumunu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Ama çok hızlı bir şekilde bağımlı hale gelecektir. E bunu da ailesinden saklayacaktır. Ancak bir falso verdiğinde, bir aşırılık yaptığı zaman, anlaşılacak bu...O zaman da iş işten geçmiş oluyor. Bazılarının tedavisi mümkün olmuyor. Onun için erken teşhis...” Eski Yeşilay Başkanı

“Kurumda yapılan “En İyi Narkotik Polis Annedir” seminerinden sonra bir çalışanım çocuğundan şüphelendiğini söyledi. Öğrendikleri ile çocuğunu takip edeceğini söyledi. Ama bu ilkti. Kesin çocuğu bağımlıdır diyemeyiz.” Gençlik Spor Merkezi Müdürü

“Eğer bu süreç gizli ise ve aile bireylerinden biri aynı zamanda bu biri otorite sahibi biri. Özellikle baba öğrendiyse bu durumu tedaviye başvuru yapabiliyor kişiler. Çünkü gizliliğin bağımlılığı beslediğini de görüyoruz burada. Aslında gizlilik tetikliyor bu durumu. Yani gizli kaldıkça bağımlılık besleniyor ve kişi kullanıma devam ediyor. Ama aile bireylerinden biri öğrendiğinde örneğin yüklü bir borç ile karşılaştı ya da kişinin yüksek dozda kullanımı olduğunu öğrendiğinde başvuru sürecinde bulunuyorlar.” STK Çalışanı SHU 3

Yukarıda beyanı yer alan Eski Yeşilay Başkanı, Gençlik Spor Merkezi Müdürü ve SHU’ya ait ifadelerden anlaşılacağı üzere annelerin çocuğun madde kullanımını öğrenme süreci yine şüphe ile başlamaktadır. Madde kullanımının çocuk tarafından gizlenmesi ve gizliliğin bağımlılığı beslemesi, pekiştirilmiş bir madde kullanım davranışını artırdığını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum madde kullanan kişinin madde temini için borç yapma, hırsızlık yapma, para çalma, suça karışma gibi süreçlerini de tetiklediği görülmektedir. Aynı zamanda rutin aile alışkanlıklarının dışında sürekli yalnız kalma ihtiyacı hissetmesi, aileden saklanması gereken eylem ve söylem içinde bulunması çocuğun madde kullanım şüphesini de artırmaktadır. Tüm bu yıpratıcı, gizemli ve kaotik durumların sonucu ile aile üyelerinin karşılaşması süreçle yüzleşilmesine neden olurken aynı zamanda tedavi için ne kadar geç kalındığını göstermektedir. Sonuç olarak bu tarz olumsuz senaryoların ortaya çıkması çocuğun madde kullanımını öğrenme sürecinde ailenin bir üyesi olan anneleri şüphenin ötesine taşımaktadır.

Cevapsız Sorular

Madde kullanan çocuğun anne üzerinde bıraktığı kafa karışıklığı süreç içinde önemli bir yerde durmaktadır. Sistemsel, ailesel ve bireysel sorgulamaların sıklıkla yapıldığı ve bunun zihinsel yoğunluğun yaşanmasına neden olduğu düşünülmektedir. Sorular genele hitap eden sorgulamalar içermekle birlikte soruların cevabı konusunda net bir durumun olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu bağlamda cevapsız soruların sistem özelinde yer aldığını gösteren katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibi yer almaktadır:

“Şimdi benim tabii tavrım şu...Yeşilay’da genel başkanlık yaparken de...Ben bir sorumlu olarak, önce bir kere sorumluyu tam tespit etmemiz lazım. Yani bağımlılıklarla mücadelede birinci derecede sorumlu kim? Aile mi, devlet mi? Buradan başlamadan diğer soruların cevapları bir kere şey kalır, zayıf kalır. Niye zayıf kalır?” Eski Yeşilay Başkanı

“Ancak sistemin de burada bir bilişsel sıkıntısı var, kısırlılığı var. Sistem, bu merkez konu üzerinde herhangi bir proje yapılandırmasına gitmemiş şuana kadar. Sistem oturup benim muhatabımı önemli açıyla, çok önemli bir sorun bu, hatta toplumsal bir sorun bu. Bireye mahsus gibi görünen ama sosyal kaosa sebep olan çok merkezi bir konu ve benim bu konunun rehabilitasyonu için koordinasyonu açmam lazım. Çünkü karşımda neye bulaştığını bilmeyen, neyi nasıl yaşadığını bilmeyen, bilmediği şeyi kendi için cehenneme çeviren bir durum var yani. Benim bunu bir kere anlatabilmem için anlayacak birine ihtiyacım var. Böyle bir durum yok. Böyle bir durum yok yani. En önemlisi kimyasal bağımlılıklar da dahi...” Özel Kliniği Olan Klinik Psikolog

Yukarıda yer alan Eski Yeşilay Başkanı ve Özel Kliniği Olan Klinik Psikoloğa ait ifadeler madde bağımlılığının başlamasına neden olan süreçlerin yeterince ayırt edilmediğini ve bu nedenle sorumlunun net bir şekilde ortaya konmadığını dile getirmektedir. Söz konusu bu durum, açık bir şekilde sistem eleştirisini ele almakla birlikte çözüm arayışı için ayrıntılı bir şekilde düşünülmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Kurum yetkilisi ve klinik psikoloğun söylediklerinin aksine sistem özelinde daha çok ailenin çocukların madde kullanımına sebep olduğu anlatılmaktadır. Sistemin aile üyelerine yüklediği bu yük, annenin kişiliğini, benliğini ve davranışlarını sorgulamasına neden olmaktadır. Bu durum, hem bağımlılık uzmanları hem de bakım verenlerin aşağıda yer alan ifadeleri üzerinden fark edilmektedir.

“Anneler “Çocuğuma ne olacak? Bu çocuk kayıp gidecek.” modunda.” STK Çalışanı Klinik Psikolog

“Birisi çaresiz hisseden ve bu çaresizlikle her yere başvuran, her yerden destek arayan, her doktorla görüşen, çocuğunu her yere götüren, çabalayan anne. Bu anne o kadar çabalıyor ki çocuğu için meseleyi fark edecek zaten vakti yok, zamanı yok yani. Oturduğunda ilk sorduğu soru “İyileşecek mi?” oluyor haklı olarak. “Ben ne yapmalıyım?” olmuyor mesela.” STK Çalışanı SHU 1

“Çünkü bilinçdışı bir suçluluk yaşıyor bu insanlar. “Ya biz nerede bir hata yaptık da bu çocuk bunları gitti kullandı?, Doğru annelik yapamadım mı ben?, Neyi eksik ettim?” Ona yönelik, kendilerine yönelik bir yargılayıcı tutum. Belki bu tutumun değişmesi, onların doğru tutum almasında bence etkili oluyor. Tabii bunun yanında, bağımlılığın yanlış beklentileri değiştirmesi adına da önemli.” AMATEM Psikolog

"Nerede hata yaptım diye ona bile sordum. “Ben nerede yanlış yaptım?” Ben çünkü her konuda onun iyi bir eğitim almasını, iyi bir şekilde yetişmesini sağlamaya çalıştım. Ama demek ki yanlış yapmışım bir şeylerde ki bu böyle olmuş. Öyle düşünüyorum gerçekten öyle düşünüyorum." Anne 1

"Annem kendini suçluyor. "Bu derdi niye verdin?" diye aklından geçirince kendini Allah'a karşı isyan etmiş gibi görüyor." Kız Kardeş

Cevapsız sorular annelerin kendi içinde olan korkuyu yansıtmakla birlikte sistemin bu sorular üzerindeki düşünce yapısı da önemli görülmektedir. Madde kullanan çocuğa sahip olmak kaygı, korku, üzüntü, sinir, öfke, çaresizlik, tükenmişlik, suçluluk gibi birçok olumsuz duyguyu beraberinde getirmektedir. Ancak bireysel, toplumsal, ekonomik, sosyal birçok problem alanına sahip olan madde bağımlılığı ile mücadelede ailenin neden önemli olduğu anlatılırken sistemin sorunun sebep, sonuç ve çözüm üçgeninde merkezde yer aldığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle daha çok bireysel bir problem alanını işaret eden madde bağımlılığı hem bireyde hem o bireyin annesinde adeta bilinçdışı bir yerde cevapsız soruları barındırdığı görülmektedir. Söz konusu cevapsız sorular, annelerin kendilerini ve anneliklerini sorguladığı, çocuklarını gelecekte nelerin beklediğini düşündüğü, sistemin kendisini sorunun muhatabı olarak görmediği, sorunun çözümü için sistemin kendisini doğrudan bir yere koymadığı ortaya çıkmaktadır.

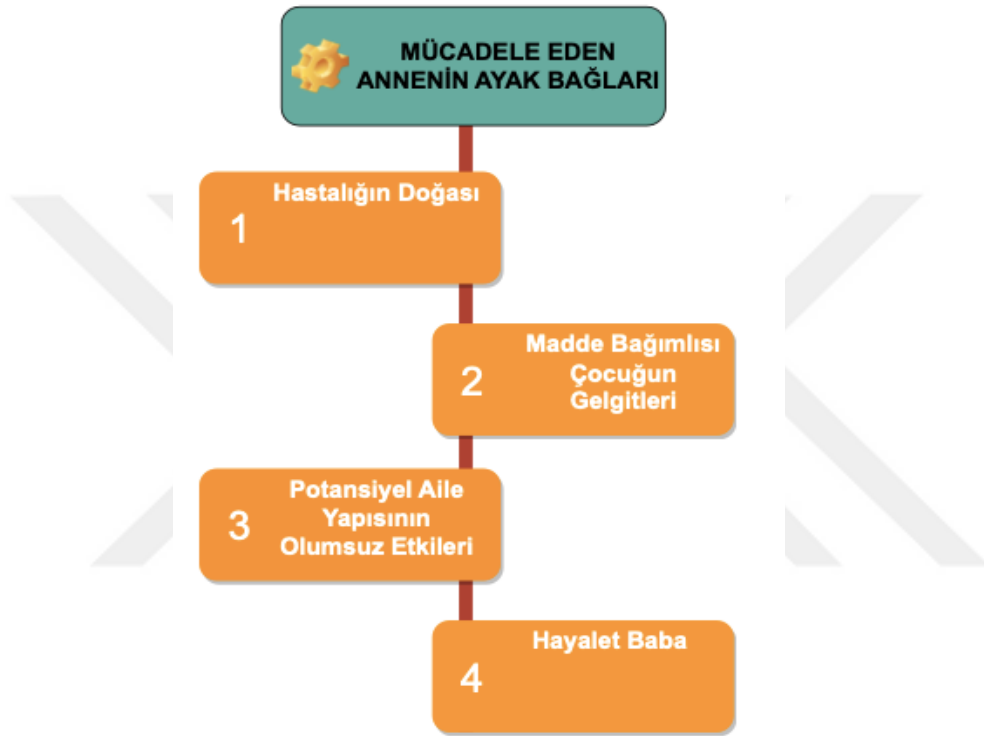
Tüm bunlardan hareketle cevapsız soruların şüphenin ötesinde annelerin madde bağımlılığı ile tanışma hikayesini ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. Anneler, çocuklarının böyle bir durumu yaşadığını kabullenmek istemeyecekleri gibi bu durumun gerçek olmama ihtimaline de inanma arzusu taşımaktadır. Bu nedenle de şüpheleri uzun bir süre netleşmemektedir. Takip ve yüzleşme sonucunda anneler, malumun ilâmıyla karşılaşmaktadır. İlk adım olan bu aşama, bağlamsal dinamiklere takılmaktadır. Madde bağımlılığı ile mücadelede annenin ayak bağları bu sürecin önemli parçasını oluşturmaktadır.

4.1.2. Mücadele Eden Annenin Ayak Bağları

Madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin alan yazınında ve sahada bir çok zorluk ve sıkıntılarla karşılaştığı ortaya çıkmaktadır. Yapılan bu araştırmada ise hastalığın doğası, madde bağımlısı çocuğun gelgitleri, potansiyel aile yapısının olumsuz etkileri ve hayalet baba olmak üzere toplam dört konu özelinde annelerin ciddi sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Hastalığın doğası bağımlılık döngüsü içinde yer alan süreci; tedavi motivasyonunu sistematik hale getiremeyen madde bağımlısı çocuğun gelgitlerini; ekonomik, kültürel, eğitim, coğrafi yapı gibi çok yönlü dinamiklerin potansiyel aile yapısının üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerini; aile içinde var olan ama

problem karşısında yok konumunda bulunan ya da problemin büyümesinde etkisi büyük olan hayalet babayı açıklamada yardımcı olmaktadır. Bütün bu problem alanlarını, annenin yaşadığı duygu durumunu olumsuz etkilemekle birlikte madde bağımlılığı ile sürdürülebilir mücadelede yıkıcı bir durum meydana getirmektedir.

Aşağıda yer alan şekil annenin madde bağımlılığı mücadele süresinde ortaya çıkan bağlarını göstermektedir:

Şekil 4.1.2. Mücadele Ederken Annenin Ayak Bağları

Hastalığın Doğası

İlgili ve duyarlı bir aile üyesi olmak için çabalayan anne, madde kullanan bir çocuğu olduğunu öğrendikten sonra bağımlılıkla ilgili bilmesi gereken detayları araştırma sürecine girmektedir. Madde bağımlılığının ne olduğunu, neden ortaya çıktığını, niye çocuğunun kullandığını, iyileşme ihtimalinin olup olmadığını öğrenme ve anlama çabası içine girmektedir. Ancak söz konusu bu çaba çoğu zaman aile üyelerinin duygusal yönü ile çatışmaktadır. Tedavide ısrarcı olmanın yanı sıra var olan bağımlılık döngüsünün kolay kırılmayacak bir yapıda olduğunu bilmek aile üyelerine duygusal bir yük getirmektedir.

Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri hastalığın doğasının anne üzerinde bıraktığı olumsuz yansımaları açıklamaktadır.

"Ama aile bir süre böyle geldikten sonra hastalığa dair en önemli şeyi unutuyor. Yani hastalığın kronik olduğunu unutuyorlar ve aile bir yerden sonra "Benim çocuğum iyileşti." diyerek ya da "Benim eşim iyileşti." diyerek görüşmelere gelmeyi kesiyor." STK Çalışanı SHU 3

"Tedavi sonrası relapsler çok olduğu için tekrar tekrar tedavinin olması gerektiğini fark edemiyorlar. Çünkü bağımlılık relapslarla devam eden kronik bir hastalık baktığımız zaman." AMATEM Psikolog

"Sürecin ciddiyetini çok iyi anlamıyorlar. İki geldin, çocukta iki geldi. Süreç iyiye gitti. Tamam, iyileşti. Hemen oradan kurtulmak istiyorlar. Hemen. Kara bulutlar dağıldı. O karabulutların dağılmasına çok ihtiyaçları var. Bağımlılığın tekrarlama ihtimali, nüksetme ihtimali bunlar aileye ağır geliyor. Bununla yaşamak ağır geliyor. Bununla ilgili tedbir almak bile çok ağır geliyor. "Hadi gelin. Bunu konuşalım.", "Olmaz değil mi? Olmaz inşallah hocam değil mi?" yani oraya çok giriyorlar." STK Çalışanı Klinik Psikolog

Yukarıda yer alan psikolog ve shu ifadelerinden anlaşılacağı üzere bağımlılığın kronik bir hastalık olduğu, relaps, nüks gibi durumlarla sürecin yaşandığı, madde temini için manipüle etme, kaos ortamı yaratma, borç yapma, zarar verme gibi kaotik durumların sürekli ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Aileler özelinde anneler, sürecin önemli bir ayağı olan relaps ve nüksetme durumunu tekrar yaşama ihtimalini görmek ve duymak istemediği gibi iyileşmenin tek seferlik olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte özellikle parasal mevzularda ailelerin çocuklara yardımcı olduğu, fark etmeden bağımlılığı beslediği ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yer alan madde bağımlısı çocuğun annesi ile klinik psikoloğun ifadesi, borç meselesinin madde bağımlılığı serüvenini ne kadar hızlandırdığını; bağımlıyı ve bağımlının çevresini nasıl manipüle ettiğini göstermektedir:

"...Bize kim söyledi? Para isteyince birinden öbüründen. Babasından istedi. Dedi ki "Baba, arkadaşımın paraya ihtiyacı var." Babası getirdi ona altın verdi. Meğer onu borçlanmış. Ona verdi. Arkadaşına seslenemedi. En son kızım dedi ki "Baba bir birinden bir birinden istiyor. Buna ne oldu? Bir bakın." Bir gün işte çağırdık. Gel eve dedik. Gelmedi. İşyerine gittik hatta. Böyle gittik. Giderken "Niye haber vermediniz? Geldiniz." Dedim "Oğlum niye haber vereceğiz? Dükkanına geldik." Kimse bize amcasından para istedi, söylemedi. Amcasına kredi çekti, söylemedi. Teyzesinin oğluna kredi çekti, söylemedi. Hiç kimse bize söylemedi. Her tarafı batırdı. En son işte duyduk, çağırdık onu. Geldi ama hep agresif. Hiçbir şey yok. Hiçbir şey yok. Öyle yok, böyle yok. En son sıkıştırdık kapıya arkadaşını. İşte o söyledi bize. "Böyle bir şey yapıyor." Zaman zaman hepsi çıktı meydana. Çok ağır da madde kullandı. Onunla şey yapana kadar çok sıkıntı çekti. Krizler geçirdi." Anne 3

"Anne şunu bilmiyor. Bağımlılık oynar. Tabii ki de oynayacak. Kullanmaya devam etmek için her yolu yapacak. Hırsızlıktır, yalandır, seni kandırmadır, manipüle etmedir hepsini yapacak." STK Çalışanı Klinik Psikolog

Madde bağımlısı çocuğun bağımlılık serüveninde borç alma, ailenin borç ödeme alışkanlığı yalanı, inkarı, kandırmayı da beraberinde getirmektedir. Tüm bu durumlar bağımlılığın saklanması için yapılan girişimler olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla uzun zaman dilimine yayınlan madde kullanım süreci kaotik hal aldıktan ve çevrenin aileye verdiği haberden sonra tedavi arayışı başlamaktadır. Söz konusu bu arayış, annenin hastalığın doğasına ait kısır döngüyle ve bu döngünün yıkıcı etkileriyle tanışmasına sebep olmaktadır.

Madde Bağımlısı Çocuğun Gelgitleri

Madde kullanımında ısrarcı olmak ile tedaviye karar vermek arasında çoğu zaman ikilemler mevcuttur. Ambivalans olarak değerlendirilen bu ikilemler madde bağımlısı bireyin hayatını kararsızlıklarla ve belirsizliklerle süslemektedir. Bu durum bireyin tedavi motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Aşağıda yer alan şu ifadeleri madde bağımlısı bireyin madde kullanma ya da kullanmama arasında yaşadığı gelgitleri göstermektedir.

"Bir diğeri manipüle etmeleri. Seansı manipüle ediyorlar. Çevresindekileri manipüle ediyorlar. Terapisti manipüle ediyorlar. Kendilerini manipüle ediyorlar. En temel manipülasyon yöntemi de "Hocam artık tamam inşallah." Hiçbiri bunu böyle cümle olarak kurmaz. "Ben artık iyileştim. Artık bunu çözdüm." demez. Ama davranışlarıyla bunu gösterir. Ne yapar mesela? Eski madde kullanan arkadaşlarıyla görüşmeye başlar. O ortamlara yeniden girmeye başlar. "Kendimi bir deneyeyim diye bir iki kere kullanayım." der. O kalkanı indirir yani. Tedaviyi kete uğrattır. Ket vurur tedaviye." STK Çalışanı SHU 1

"Her teklife. Yani bu sadece madde için değil. Örnek veriyorum sigara için de olabilir. Ya da "Hadi gel. Bana bugün eşlik et." dediğinde bu kişi eşlik etmek istemese bile sırf hayır diyemediği için karşı tarafı kıramadığı için "evet" demek zorunda kalıyor. Ve bu da aslında birazcık toleransları beraberinde getirebiliyor. Çok net bir şekilde "hayır" demeyi bilmemiz gerekiyor. Bunu çocukluktan itibaren öğrenilmesi gerektiğini düşünüyorum." STK Çalışanı SHU 2

"Ambivalans dediğimiz şey aslında yaşanıyor. Burada kişi bir yandan bırakmak istiyor bir yandan da kullanmak istiyor. Yani bu durum en çok bırakmayı isteyen danışanda bile oluyor. Çünkü bu biyolojik bir hastalık olduğu için craving dediğimiz şeyi yaşıyor. Kişi istek yaşıyor ve bu isteği yaşadığında bunun farkına vardığında hani "Gerçekten bunu kullanmak istiyorum." gibi bir yeri oluyor. Aynı zamanda bir de yoksunluk yaşıyorsa bu da ekleniyor. Yani bütün bu yoksunluk, yaşadığı istek onu bir yandan

kullanıma çekerken bir yandan da kullanmaması gerektiğini ve hayatına olumsuz yansımaların olduğunu da gören bir danışanı düşünelim. Hani o iki arada kalmak yani o ambivalansı yaşıyor olmak aslında o motivasyondaki değişkenliğe sebep olan şey." STK Çalışanı SHU 3

Yukarıda yer alan shu ifadelerinden anlaşılacağı üzere bağımlılıkta tedavi sürecini sekteye uğratan en büyük problem sıklıkla ambivalans yaşanma durumudur. Ambivalanslar, iyileştiğini düşünen bağımlının manipülatif davranışlarla tedavi sürecini dolaylı olarak yok etme girişiminde bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bir anlamda bağımlının tedaviye yönelik kişisel meşruiyet kazandırma çabası içinde olduğunu göstermektedir. Ancak tüm bunlar bağımlının davranış pratiğinde hayır deme becerisinin bulunmadığını ya da pasif kaldığını işaret etmektedir. Aşağıda yer alan anne ile klinik psikoloğa ait ifadeler bu durumu açıklamaktadır:

"Diyoruz ki "Yol bu. Şunu yapacaksın." Diyor ki "Biliyorum onu yapacağımı." "Eee niye yapmıyorsun?" "Ne bileyim? İşte öyle, böyle, şöyle." Yani seçmiyor. Umutsuz danışan. Yani deniyor yolları. Tamam mı? Yolları deniyor. Denerken ama birkaç defa böyle falso veriyor. Mesela arkadaş çevresine hayır diyemiyor. Sonra diyor ki "Ben bundan kurtulamayacağım, hayır. Hayır, ben bunu bırakamayacağım." Umutsuz danışan.....Bir yerden sonra bu ikilemden yoruluyor. Bu ikilem devam ettikçe tedavide sonuç alamıyoruz biz ne anlatırsak anlatalım." STK Çalışanı Klinik Psikolog

"Yok. Bir şey yapmıyorlar. "Bazen de iyi yaptın anne." diyorlar. "Bazen de iyi yaptın anne. Biz biraz kendimizi toparladık." diyorlar. Yani onları birden bir duvara çarpıyorlar. Çok yoğun olduğu zaman bir kere bir duvara çarpmaları lazım ki bilmeleri lazım "Hani biz ne yapıyoruz?" 5-6 saatlik ayıklık bile onlara yetiyor. Çok yoğun dönem içtikleri zaman." Anne 2

Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden anlaşılacağı üzere madde kullanan bireyin madde kullanma davranışında ısrarcı olması pek çok dinamikle açıklanacağı gibi tedavi motivasyonunun itici gücü doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bireyin tedavi motivasyonu yüksek seyrettiği varsayıldığında madde bağımlısı kişinin kendisini test etme arayışına girdiği anlaşılmaktadır. Ancak tedavi esnasında ve sonrasında madde kullanımına sebep olan çevreden kopamayan, eski alışkanlıklarına geri dönen, çeşitli manipülasyonlarla doğru olmayan iyileşme sinyali kendisine ve çevresine veren kişinin bu eylemleri süreci yıpratmaktadır. Aynı zamanda bireyin hayır diyememe durumu madde kullanımını pekiştirmekle birlikte aşerme (craving) ve yoksunluk göstergeleri gelgitleri artırmakta, tedavi motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte madde kullanan bireyin umutsuz ruh haline eşlik eden ve kendince meşru bir zemin hazırlayan tekrar kullanım hikayesi tedavi olma ve madde kullanma arasında kısır döngünün yaşanmasına sebep olmaktadır. Madde kullanımına

hayır diyebilme becerisi ve isteği olmayan kişiler için annenin başvurduğu birtakım yollar bireyin maddeden uzaklaşmasını sağlamaktadır. Annenin bu girişimleri, gelgitleri kısmi olarak engelleyen dolaylı eylemlerdir. Buradan hareketle çocuğun madde kullanımında ısrar ettiği durumlarda aile üyelerinin dolaylı yoldan tedavi arayışları, kişiye destek amaçlı yapılan kısa süreli tedavi girişimleri olarak nitelendirilebilir.

Potansiyel Aile Yapısının Olumsuz Etkileri

Madde kullanan kişinin yaşadığı aile ortamı, aile yapısı, yaşadığı çevre, kültür ve eğitim bireyin hayatında önemli dinamikleri oluşturmaktadır. Söz konusu bu dinamikler madde kullanımını tetiklemekte ya da pekiştirmekle birlikte maddeden uzak kalınmasını, hiç madde kullanılmamasını da sağlayabilmektedir. Ancak literatürde ya da uzman bilgisinde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik aile özelliklerinin düşük seviyede olması, parçalanmış aile yapısının varlığı, çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişim eksikliği, etkin ebeveynlik becerilerinin kullanılmaması, eğitime önem verilmemesi gibi temel noktaların kişilerin maddeye başlama ya da maddeyi kullanma durumlarını tetiklediği anlaşılmaktadır. Bu anlamda aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri potansiyel aile yapısının olumsuz etkilerini ailenin bilişsel hazır bulunuşluğu üzerinden göstermektedir:

"O yüzden potansiyel grupla ilgili yapacağın araştırmanın potansiyel grup üzerinden anlaşılabilirliği daha objektif olur. Bu istisnalar bağlamında götürmek, sizin bu potansiyel hikayelere adapte olarak baksak bu aileler genel olarak bilişsel açılarındaki geleneksel, örfi, didaktik bir takım normlar üzerine değerler üzerine şekillenmiş aileler oluyor. Yani bilişsel açıları ideal, sağlıklı yürütülebilen şahıs tipleri olmuyor. Dolayısıyla da bağımlılık hikayesinin yürütülmesi, ideal yürütülmesi, sağlıklı yürütülmesi, ideal bir rehabilitasyona kavuşabilmesi için bağımlılık sürecini yaşayan kişiyle birlikte ailesinin de aslında bilişsel sürecine çok ihtiyacımız var. Yani bilişsel parlaklığı bir nevi hayat kurtaracak orada bizim için aslında. En önemli dinamik yani... Anlamak." Özel Kliniği Olan Klinik Psikolog

Potansiyel aile yapısının mevcut bilişsel durumu madde bağımlılığı sürecinin anlaşılmasında ve bu sürecin yürütülmesinde önemli görülmektedir. Yukarıda yer alan klinik psikoloğun ifadelerinden anlaşılacağı üzere madde bağımlılığı ile mücadelenin tek taraflı olmadığı, aile ile birlikte eşgüdümlü hareket edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Öncelikle ailenin mevcut durumu araştırılarak sürecin içindeki pozisyonunun netleştirilmesi ve farkındalık düzeyinin ortaya çıkarılması gerektiğini

katılımcı ifade etmektedir. Ancak tüm bunlar potansiyel aile yapısının sadece bilişsel yönünü dile getirmektedir.

Madde bağımlısı kişilerin aile örüntüleri araştırıldığında sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının önemli değişkenler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu değişkenler, potansiyel aile yapısını istisna aile yapısı olarak nitelendiren aile yapısından ayırmakta ve süreç içinde temel dinamik olarak görülmektedir. Nitekim aşağıda yer alan denetimli serbestlik ve çodem'de çalışan psikolog ile shu'ya ait katılımcı ifadeleri bu durumu dile getirmektedir:

"Aileleri de benzer şekilde öyle. Hep kırsaldalar, köylerde, çok uzaktalar. Buranın konumundan dolayı çok yakın bir köy yok. Hep çok uzak. Yer şekillerinden dolayı da öyle. Birincisi ekonomik sebeplerden dolayı öyle. En çok görünürde ilk söylenen şey bu. "Bizim gelip gidecek maddi durumumuz yok. Üç vesayet dört vesayet değiştiriyoruz. Gidip gelme en az 100 TL'ye mal oluyor." İlk söyledikleri sebep bu." Denetimli Serbestlik Psikolog

"Ama aileler maalesef ekonomik kaygılar diyelim, hayatın telaşesi diyelim ya da zorluklarla baş edememe diyelim böyle hızlıca akıp giden ırmağın içinde gibi kendi telaşesinde ailelerle karşılaşıyoruz. Genelde sosyo-ekonomik düzeyi oldukça dipte aileler bunlar zaten." ÇODEM Psikolog

"Biraz daha parçalanmış bir aile oluyor. Yani şöyle. Muhakkak geçmişlerinde yasal süreçleri olan aileler de olabiliyor. Bizim sosyo-ekonomik olarak ya da sosyo-kültürel olarak çok iyi olduğunu düşündüğümüz bir ailenin çocuğu da bağımlı olabiliyor. Ama çoğunluğa baktığımızda genellikle parçalanmış aileler ya da işte böyle geçmişinde yasal süreçlerin olmuş ailelerin çocuklarında genelde sayı daha fazla." STK Çalışanı SHU 2

Yukarıda yer alan ifadelerden anlaşılabacağı üzere coğrafi yapı, kent-kır ayrımı, ekonomik kaygılar, parçalanmış aile yapısı ve suç ilişkisi potansiyel aile yapısının önemli dinamiklerini oluşturmaktadır. Çocuğun madde bağımlılığının başlama hikayesinde bu dinamiklerin etkileri olduğu gibi tedavi sürecinin de önemli saç ayaklarını oluşturmaktadır. Tedavi sürecinin gereklilikleri düşüldüğünde hayatın olağan akışı ve ihtiyaçları ailelerin tedaviye öncelik veremediğini de göstermektedir. Bununla birlikte aile birliğinin ve düzeninin dağınık halde olması, suçla ilişkili kültürel ve çevresel kabullerin varlığı madde bağımlılığı ile tanışma ve madde bağımlılığını sürdürme hikayesinde olağan kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Bunlarla birlikte aile özelliklerinin geleneksel ve örfi yapıda olması, aile üyelerinde etkin ebeveynlik becerisi bulunmaması, aile üyelerinin ilgisiz tutum sergilemesi madde bağımlılığına başlama ve tedavi arayışı sürecinde önemli etkiye sahiptir.

Aşağıda yer alan psikiyatrist ile gençlik spor il müdürünün ifadeleri bu açıklamayı destekler niteliktedir.

"Ebeveynler eğitim almamış kişiler. Aileler dindar. Günah diyorlar. Bu nedenle tedavi için Menzile götürüyorlar." Eğitim Araştırma Hastanesi Psikiyatristi

"Yaklaşık 10 yıl bağımlı çocuklarla kurumda ilgilendim. Projeler yaptım. Bir çok çocuğu bağımlılıktan kurtardım. Ama o kadar çocuklarla çalışırken hiçbir zaman ailelerine ulaşamadık. Kuruma getiremedik. Zaten ailelerin bu hali çocukların madde kullanımına sebep oluyor. İlgisiz anne-baba. Çocuğun gece eve gelip gelmediğinden, geç gelip gittiğinden habersiz anne-babalar. Hiç çocuklarını merak etmezler. Çocukları gece nerede kaldı, ne yedi, ne içti sormazlar." Gençlik Spor İl Müdürü

Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden anlaşılacağı üzere ailelerin ekonomik, kültürel, eğitim, yapısı, yaşadıkları coğrafya, adli süreç geçmişi, aile bütünlüğünün sağlıklı devam etmesi madde bağımlılığı hikayesinde önem arz etmektedir. Tüm bunlar, kişilerin madde kullanımına dezavantaj bir durum getirmekle birlikte aile dinamiğinde olumsuz bir durumla karşılaşmayan bir kişinin de bağımlı olabileceğini vurgulamaktadır. Ancak bu durum çoğu zaman istisna olarak kabul edilmektedir. Daha çok potansiyel aile üyelerinin geleneksel, örfi ve didaktik yapı içinde yer alması kişilerin bağımlılık riskini artırmakta ve pekiştirmektedir. Bununla birlikte ekonomik ve kültürel yapı madde kullanımı ile ilişkilendirildiğinde algı odaklı durum ortaya çıkmaktadır. Bağımlının ve ailesinin ekonomik olarak kendini zorda hissetmedikçe tedaviye ihtiyaç duymayacağı anlaşılmaktadır. Nitekim tedavinin ortaya çıkmasına yardımcı olan önemli unsur kaotik yapının belirgin hale gelmesi ve bireyin dibi görmesidir. Bu durum ekonomik sorunla daha çok yaşanmaktadır. Ancak yukarıda yer alan katılımcı ifadeleri ekonomik durumun sorun olmasını ailelerin genel yapısı olarak nitelendirmektedir. Tüm bunlarla birlikte ailenin ve bireyin bilişselliği madde bağımlılığı sürecinde diğer dinamiklerin risk unsuru olup olmamasını da büyük ölçüde belirlemektedir.

Hayalet Baba

Madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin en çok yorulduğu ve yıprandığı nokta sosyal destek görememesi ve yükünün paylaşılmamasıdır. Özellikle anne, eşinden bu süreçte yanında olmasını ve birlikte mücadele etmelerini beklemektedir. Ancak çoğu zaman baba kolay yolu seçerek süreç içinde kaybolmaktadır. Bu anlamda aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri hayalet baba figürünü ortaya çıkarmaktadır.

"Babalar yok yani. Çocuklarıyla çok fazla iletişim kurmayan, sadece baba olarak var olan ama bir duygu paylaşımı anlamında ya da herhangi bir fiziksel ve duygusal yakınlığın olmadığı babaları görmekteyiz. Yok hükmündeler bence." STK Çalışanı SHU 3

"Çocuğunuzun madde kullanmasıyla bir tek siz ilgileniyorsunuz. Babası bir destek vermiyor, eş dost akraba bir destek vermiyor. Bir tek siz uğraşıyorsunuz. Geriye bir tek oğluyla ve kendi derdiyle yapayalnız kalmış bir anne kalıyor yani. Ve bu annenin de adım atacak gücü kalmamış oluyor." STK Çalışanı SHU 1

"Annede kaygı, depresyon sorunu var. Annenin de psikiyatri desteği almış olması gerekiyor. Ailede baba problem. Anneler daha çok çocuklarını tedaviye getiriyorlar. Baba figürü yok. Varsa da sıkıntı çıkaran baba var. Örneğin bir anne "Babasını getiremedik öfkesini kontrol edemezse..." diye söylemişti. Klasik Türk annesi. Çaresizlik, umutsuzluk var. Bir taraftan da çocuğunu bırakmıyor. " Eğitim Araştırma Hastanesi Psikiyatristi

Yukarıda yer alan iki shu ve psikiyatriste ait katılımcı ifadelerinde babaların var ama yok gibi görünen örtük bir yapısı olduğu dile getirilmektedir. Bu durum annenin süreç içinde yaşadığı mücadelenin zorluğunu ve sürecin getirdiği olumsuz duyguları bir arada yaşadığı anlaşılmaktadır. Çaresiz ve yalnız kalmış anne, tedavi sürecinde etkin ve aktif olmaya çalışan bir profil çizerken babanın bu duruma karşılık bulunduğu pozisyon, duygu ve davranış şekli görmezden gelme, küçümseme ve öfke olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar madde bağımlılığı ile mücadelede babanın öfke ile birlikte kolay yolu seçtiği, eşini ve çocuğunu destekleyici bir konumda bulunmadığı düşünülmektedir. Aşağıda yer alan anne ve kız kardeşe ait ifadeler bu durumu destekler niteliğe sahiptir.

"...Ama Bonzai çok kötü bir şeydir. Yani hiç durmadı. Durmadı. Durmadı. Hep ayakta kalmak zorunda kaldım. Çünkü ben yıkılsam benden başka çocuklarıma sahip çıkacak kimse yoktu. Baba asla ilgilenmiyordu. Hep böyle güçlü olma tarafını denedim. Yıkıldım. Yıkıldım. Ayağa kalktım. Hep böyle oldu. 13 senedir de böyle yani. Bizim böyle hani düşüp bir kenarda oturma gibi bir lüksümüz yok yani. Yeri geliyor uykusuz, yeri geliyor karakolda, yeri geliyor hastanede, yeri geliyor evin içinde kavga, gürültü, patırtı. Bu şekil geçiyor." Anne 2

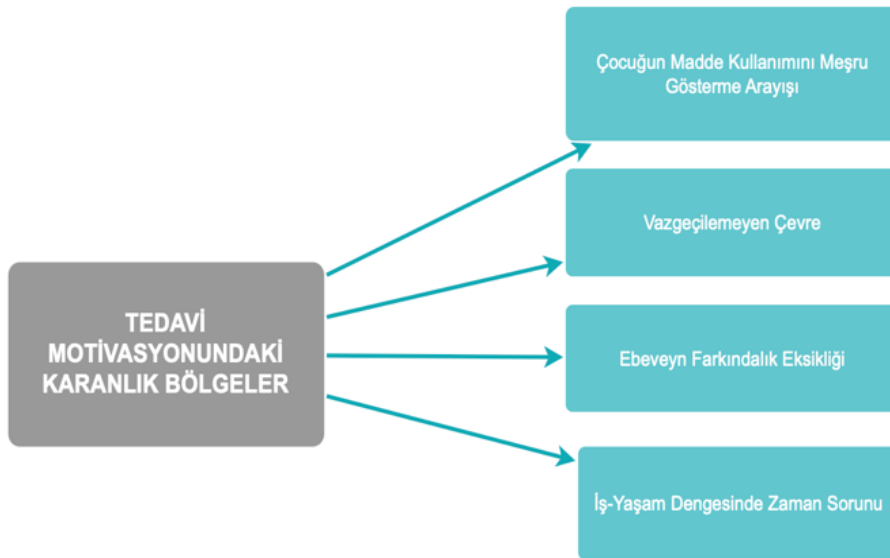
"Eş insana yardımcı olmalı. Baba yardım etmeli. Mücadele etmeli. Bizim babamız mücadele etmedi. Hep annem uğraştı. Annem de hangisi doğru, ne yapmalıyım derken arafta kaldı. Bir süre sonra sorumluluk almaktan vazgeçti." Kız Kardeş

Katılımcı ifadelerinden anlaşılabacağı üzere babanın çocuklarıyla etkili iletişim kurmaması, fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan paylaşım içinde bulunmaması annenin madde bağımlılığı ile mücadelede motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Bu durum

babanın madde bağımlılığı ile mücadelede anneyi ve çocuğu yalnız bıraktığını göstermektedir. Dolayısıyla madde bağımlılığı ile mücadelede var ama örtük bir baba figüründen bahsetmek mümkün hale gelmektedir. Babaların aile içinde hayalet bir rol edinmesi madde bağımlılığı ile mücadelede kolay yolu seçen baba olarak düşünülmesine neden olmaktadır. Anne en yıpratıcı duyguyu yaşamasına rağmen çocuğu için çözüm arayışı azmini kaybetmemektedir. Ancak babalar bu duruma ya ilgisiz kalmakta ya da kestirme bir yol olarak aşırı öfke göstererek ve sert ifadeler kullanarak uzaklaşmayı tercih etmektedir.

4.1.3. Annenin Tedavi Motivasyonundaki Karanlık Bölgeler

Madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin hastalığın doğası, madde kullanan çocuğun gelgitleri, potansiyel aile yapısının olumsuz etkileri, hayalet baba figürü gibi dinamikler ayak bağlarını oluşturmaktadır. Bu ayak bağları tedavi motivasyonundaki karanlık bölgelere de eşlik etmektedir. Bu çalışmada söz konusu karanlık bölgeler çocuğun madde kullanımını meşru gösterme arayışı, vazgeçilemeyen çevre, ebeveyn farkındalık eksikliği, iş-yaşam dengesinde zaman sorunu üzerinde toplanmıştır. Tüm bunlar tedavinin olumsuz seyretmesine sebep olurken aynı zamanda annenin bu mücadeleye verdiği içsel tepkilerini de meydana getirmektedir. Aşağıda yer alan şekil tedavi motivasyonundaki karanlık bölgeleri göstermektedir.

Şekil 4.1.3. Tedavi Motivasyonundaki Karanlık Bölgeler

Çocuğun Madde Kullanımını Meşru Gösterme Arayışı

Çocuğun madde kullanımı davranışında ısrarcı bir tutum sergilemesi annenin tedavi motivasyonunu olumsuz etkileyen bir faktördür. Ambivalanstan farklı olarak madde kullanımını mantık çerçevesine oturtan, kendisini ve çevresini ikna çabası içine giren madde bağımlısı çocuğun nasıl ve neden madde kullanımına devam ettiğini anlatan katılımcı ifadesi aşağıda yer almaktadır.

"Bence kültür zaten kapsamlı bir şey. Bir çok alt kolu var. Burası için söylüyorum. Uyuşturucu çay içmek gibi bir şey. Onlar için sorun olan sentetik maddeler mesela. Çünkü niye? Hep öyle alışmışlar. Hep büyüklerinden öyle görmüşler. Ne bileyim o kültürde uyuşturucu içenler hiç dışlanmamış. Dışlanmak doğru bir şey değil. Onun için demiyorum ama hani bazı kültürlerde mesela gençler çok korktuğu için içmemiş. Ama burada babasıyla ilk esrar içen bireyler var. Dedesiyle içtiğini hatırlayanlar var. Yani o mahallelerde artık o yaş skalası kalkmış. Yani herkes için çok normal, çok olağan bir şey haline gelmiş. Bu kültürde de genelde gelen dosyalarda da böyle. Mesela ben hep burada çalıştığım için daha çok burayı yorumlayayım. Buranın insanları çok savunucu ve çok şeydir. Böyle yanlışını, eksikliğini hiç kabul etmek istemez. Daha öfkeli. Belki yaşayış şekline dolayı. Daha böyle sert çıkışları vardır. Hatta iniş çıkışları vardır. Kendilerine inanılmaz bir özgüveni var. Görünür de bir özgüven. Ama altında yatan başka şeyler var. Ama suçunu, hatasını kabul etmek istememek, üstünlük kurmak böyle bir şey vardır burada. Böyle bir tavır vardır. Aktarılmış bu yani. Nesilden nesile nesilden nesile aktarılmış. Böyle şey gibi öğrenilmiş bir davranış bu. Öğrenilmiş bir şey. Ve o yüzden o hatayı kabul etmek, bunu bir hata olarak görmek, yanlış olarak görmek onlar için çok büyük bir şey. Hata yapmalarını kendilerine yakıştıramayan bir şeyi var. Hani bizim yaptığımız her şey doğrudur, her şey yerindedir. Böyle bir duruşları var. Bu da bence kültürden kaynaklı bir şey. O yüzden de tedavi arayışına girmiyorlar. İlaçların hiç işe yaramadığını düşünüyorlar. Mesela psikiyatri hakkında çok yanlış bilgileri var. İlaç kullanımının... İlaç kötüye kullanımını mesela tedavi ile birbirine karıştırıyorlar. Yani mesela bir hekimin verdiği miligram, onun kontrolleri, dozları kendileri kullandıkları LYRİCA ZANAX'ı günde beş tane on tane içiyorlar, onunla karıştırıyorlar. O yüzden ilaç kullanmak, tedavi olmak onlar için işe yaramayan bir şeyler. Öyle görüyorlar. İlaç kötüye kullanımıyla karıştırıyorlar." Denetimli Serbestlik Psikolog

Yukarıda yer alan denetimli serbestlik psikoloğuna ait ifadelerden anlaşılacağı üzere madde kullanan kişinin kendisini meşru gösterme çabası birkaç önemli husustan meydana gelmektedir. İlk olarak taraf kültürün madde kullanımını meşru gösterme davranışında ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Kültürel ve yöresel bazı maddelerin bağımlılık yapıcı etkisine inanılmadığı gibi kullanımlarında da garip bir durum sergilediği düşünülmemektedir. Bu durum kültürel olarak ortaya çıkan bağımlılık faktörlerinin normalleşme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Aynı

zamanda kişilik yapısının, öğrenilen ve aktarılan davranışlar üzerinde madde kullanım sürecinde de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu durum madde bağımlılığı konusunun hafife alındığını da işaret etmektedir. Bununla paralel olarak madde bağımlılığının sadece kimyasallar üzerinden olacağına dair inanç ilaç kötüye kullanımının anlaşılmasına neden olmaktadır. Şüphesiz tüm bu faktörlerin kültürel zeminde karşılık bulan öğretilerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Benzer şekilde aşağıda yer alan Çodem psikoloğuna ait ifadeler denetimli serbestlikte çalışan psikoloğun ifadelerini destekler niteliktedir.

"Eskiden şunu net bir şekilde söyleyebilirdim. Genelde çalıştığımız vakalar doğu tarafında çok fazlaydı. Çünkü biraz daha böyle ailelerin ot dediğimiz esrar dediğimiz olayı normalleştirdiği bir coğrafya. Özellikle Diyarbakır'dan çok fazla vakalarımız gelirdi. Ama son dönemde metamfetamin bağımlılarına bakınca Türkiye'nin her yerinden kuzeyinden güneyine doğusundan batısına vakalarla karşılaşırız. O yüzden kimyasal madde bağımlılığını konuşacaksa kültürel etkilerle ilgili bir korelasyon kuramayabiliriz ama esrar ile ilgili konuşacaksa evet kültürel etkileri var. Nasıl derler bir coğrafyada çok yetişiyorsa bir şeyler o bölgelerde normalleşir. O da doğu tarafında çok yetiştiği için tütün ve esrar bağımlılığı o kültürlerde biraz daha normal." ÇODEM Psikolog

Madde kullanımında coğrafyanın ve kültürel faktörlerin meşru gösterme çabasını artırdığı yukarıdaki katılımcı ifadesinden de anlaşılmaktadır. Yöreselleşen madde kullanım davranışının olağan bir durum gibi görülmesine neden olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra artan bağımlılık yapıcı maddeler ile birlikte kültürel ilişkiye dair bir bağlantının her zaman kurulamayacağını da işaret etmektedir. Dolayısıyla kültürel ve yöresel düşünceler önemli görülmekle birlikte bağımlıyı ve bağımlılığı anlamaya yönelik ortaya çıkarılan masum isimlendirmelerin ve betimlemelerin sorun oluşturduğu düşünülmektedir. Bu anlamda aşağıda yer alan Eski Yeşilay Başkanı'na ait ifadeler bu durumu açıklamaktadır:

"Ama onlara bir masumiyet ifadesi işte tiryakilik, alışkanlık gibi masumiyet ifadelerini kullanırsak o insanları kaybediyoruz. Ama maalesef hala toplumda buna "alışkanlık" veya "tiryakilik" diyorlar. Bu iki kavram zinhar kullanılmamalı! Onun yerine "bağımlılık". Çünkü bağımlı dediğimiz zaman, "İradesi elinden alınmış insan." demek. Ki gerçek anlamda da bağımlılık bu demek zaten." Eski Yeşilay Başkanı

Yukarıda yer alan uzman görüşleri çocuğun madde kullanım davranışını kültürel sebeplerden dolayı normalleştirdiğini, birçoğunun bu davranışı ailesinden öğrendiğini ve bu konuda kalıplaşmış düşünce ve yargıların var olduğuna işaret etmektedir. Esrar kullanımının madde türü olarak kabul edilmediği gerekçesiyle kültürel bir form

alması, esrarın kişiye zarar vereceğini düşünmelerini ortadan kaldırmaktadır. Kültür gibi coğrafyanın kişilik ve karakter yapıları üzerinde etkili olması madde kullanım davranışında ısrarcı olunmasını artırmaktadır. Dolayısıyla öğrenilmiş davranışlar üzerinden madde kullanımı kişiler için normal bir hal alabilmektedir. Bir diğer taraftan bağımlıyı ve bağımlının anlaşılması noktasında kullanılan isimlendirmelerin ve betimlemelerin bu durumun normalleştirilmesine destek olduğu düşünülmektedir. Bağımlı kişinin irade gösteremeyeceği, böyle bir tasarrufun kendisinde bulunmadığı ifade edilmektedir. Hem kültürel hem de betimlemeler yardımıyla bağımlı kişinin doğrudan ve dolaylı olarak madde kullanımını meşru gösterme çabasında kendine göre nitelikli bir savunma mekanizması ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır.

Vazgeçilemeyen Çevre

Madde kullanım davranışını en çok tetikleyen ve tedavi sürecini sekteye uğratan en önemli noktalardan biri içinde bulunulan çevredir. Çoğu zaman kişiler gettolaşmış bölgelerde, risk durumu yüksek mahallelerde yaşadıkları zaman madde kullanma ihtimallerinin arttığı görülmektedir. Mekan değişimi, ortamdaki uzaklaşma gibi eylemler tedavi sürecinde aileler tarafından yapılmasına rağmen çocuğun hayır diyememe becerisi, aşırma, yoksunluk çekme durumları madde kullanım isteğini tetiklemektedir. Dolayısıyla var olan çevre ile dirsek teması kesilemeyen ve madde ile olan ilişkisine nokta koyamayan bir kullanıcı profili ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri bu durumu anlatmaktadır.

"Roman kökenli ailede başlıyor. Yani istatistiği onun yüksek. Ailede içme oranı, ailede başlama oranı. Çünkü önündeki aile modelleri suç ile ilişki yaşayan aileler. O yüzden onlarda genelde ailede ve sosyal çevrede başlıyor. Ama ailede bu olayı normalleştiriyor." ÇODEM Psikolog

"Burada en önemli şey biraz arkadaş, bulunduğu çevre, maddeye nasıl ulaşıyordu bu çok önemli. Eğer tekrar maddeye erişebileceği birileri çevresinde varsa nasılsa tedavi alıyorsun bir kerede dene bir şey olmaz gibi belki kullanmaya başlayabilir." Halk Sağlığı SHU

"Tedavi olacak olan şahıs mahal değiştirmesi lazım. Semt değiştirmesi lazım. Yani o madde kullandığı zamanki arkadaşlıklarını ve çevresini terk etmesi lazım. Tekrar o mahalleye geldiğinde, onu hiçbir zaman, bir şekilde rahat bırakmıyorlar. Ve oradaki çocukları, gençleri yeniden, o tedavi sürecinde bile eskiye döndürebiliyorlar. Dolayısıyla diyelim ki işte on beş gün yattı, çıktı. Veya tedaviyi yarım bıraktı. Ama hiçbir şekilde eski mahalline dönmemesi lazım. Yani aile semt değiştirecek, şehir değiştirecek. Arkadaş çevresi değişecek." Eski Yeşilay Başkanı

Yukarıda yer alan katılımcı ifadeleri madde bağımlılığının ailede ve sosyal çevrede başladığını ifade etmekle birlikte tedavi sürecinde içinde bulunulan çevrenin olumsuz etkileri olduğunu dile getirmektedir. Özellikle bağlı bulunulan sosyal çevrenin madde bağımlılığı tedavisini sekteye uğrattığı, motivasyonu yok ettiği ifade edilmektedir. Kişinin kendisini denemek amaçlı teste tabi tutması ve özgüvenli davranmasının madde kullanım davranışını tekrar sergilemesine neden olduğu anlatılmaktadır. Özellikle sosyal çevrenin olumsuz yapısının madde bağımlılığı sürecinde tehdit niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Bu anlamda aşağıda yer alan annenin ifadeleri hem bağımlılık uzmanlarının düşüncelerini desteklemekte hem de durumun ne kadar ciddi bir tehlike içerdiğini göstermektedir.

"Mesela ben bazı yerlerle konuşuyorum. "At çocuğunu sokağa." diyor. Çocuğu sokağa atmak bir şey değil. Tabii ki zoru görsün diye. Tamam at sokağa, iyi hoş güzel ama sokak daha tehlikeli. Çok tehlikeli sokak. Sokak çok tehlikeli olmasa, birkaç tane bağımlı olsa eyvallah diyeceğim. Ama şuan benim oturduğum yerde ben 10 kişi tanıyorum. Bildiğim 10 kişi...O da sokağa çıkmadığım halde. Sokağa çıkarsam kim bilir daha kaç kişiyi tanıyacağım. Düşünün yani...Üç evde bir tanesinde bir bağımlı var."

Anne 2

Yukarıda yer alan katılımcı görüşleri, aile ve ailenin içinde bulunduğu sosyal çevrenin madde kullanımının başlamasına ve maddenin bırakılamamasına neden olduğunu anlatmaktadır. Aynı zamanda madde kullanılan çevrenin ne kadar kötü ve yapışkan bir halde olduğu, tedavi ortamını bloke ettiği gerçeği vurgulanmaktadır. Özellikle bazı kültürlerin madde kullanımıyla meşru bir ilişki ağını ortaya çıkardığı, "Bir kereden bir şey olmaz." cümlesiyle tedavinin sekteye uğratıldığı vurgulanmaktadır. Sosyal çevrenin madde kullanan bireyler için vazgeçilemeyen bir konumda olması, sokakların ve mahallelerin karanlık yüzünün belirginleşmesi bağımlılık sürecini pekiştirdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte bağımlılık konusunda ailelere yönelik verilen davranış değiştirme ve geliştirme repertuarının bağlı bulunulan çevre özelinde düşünülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim, annelere çocuğuna karşı hayır diyebilme becerisi telkin edilirken mevcut durumun dikkate alınmadığı düşünülmektedir. Hangi durumun, koşulun ve çevrenin en az tehlikeli olduğunun açığa çıkarılması gerektiğine işaret edilmektedir.

Ebeveyn Farkındalık Eksikliği

Madde bağımlılığı ile mücadelede bilgi ve farkındalık eksikliği annelerin ve ailelerin en çok muzdarip olduğu noktadır. Bağımlılık konusunda bilgi temelini olmaması, süreç içinde kendilerini nelerin beklediğini bilmemesi annelerin mücadelesini olumsuz etkilemektedir. Çocuklarının madde kullanım davranışı olduğunu öğrendikten sonra başlayan bilgi ve bilinçlenme arayışı aileler için özel ve anlamlı bir ihtiyaç konumundadır. Buradan hareketle aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri madde bağımlılığı ile mücadelede ebeveyn farkındalık eksikliğini anlatmaktadır.

"Çünkü o da neden? Bence madde kullanımının etkilerine dair, içeriğine dair çok fazla bilgileri yok. Bilgileri olmadığı için, etrafında da kullanan birileri fazla olduğu için diyor ki "Zaten bunu bir çok insan kullanıyor. Benim çocuğum da bir şekilde buna karıştı. Yani ne olur? Ortamı değiştiği zaman, biraz ben onu sıkarsam, bırakır. Bunun çok da bir etkisi yoktur." Savunma mekanizması o kadar otomatikleşmiş ki olayın gerçek sebepleri ile yüzleştiklerinde sorunun daha da büyüyeceğini, daha da aşılamaz hale geleceğini düşünüyorlar. O yüzden tamamen sorunu reddediyorlar diye düşünüyorum ben." Denetimli Serbestlik Psikolog

"Ve bağımlı olduktan sonra da bunu iradeyle engellemesi ya da birtakım moral değerlerle bu işi halletmesi çok zor. Dolayısıyla ailelerin iyi bilgilendirilmeye ihtiyacı var. Çok bilgileri yok." AMATEM Psikolog

Yukarıda yer alan psikologların ifadelerinden anlaşılabacağı üzere aile üyelerinin madde bağımlılığı konusunda herhangi bir bilgi temelini olmadığına işaret etmektedir. Bilgi temeli olmamasının yanı sıra bağlı bulunduğu çevreye yönelik farkındalık geliştirmede anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bilgi ve farkındalık eksikliği nedeniyle madde bağımlılığı ile mücadelede normalleştirme yanlısına düşüldüğü ya da sorunu anlamaya yönelik çaba gösterilmediği vurgulanmaktadır. Söz konusu bu durum, potansiyel aile yapısının olumsuz etkilerinden kaynaklanmakla birlikte, ilgili ve etkili ebeveynlik becerilerinin var olmaması sorunun anlaşılmasını engellemektedir. Aşağıda yer alan psikolog ve Gençlik Spor Merkezi Müdürü'ne ait düşünceler, madde kullanımının tetikleyicisi olarak nitelendirdikleri aile profilini dile getirmektedir.

"Her bağımlı ÇODEM'de kalır diye bir kaide yok. Çocuğu aileye de teslim edebiliyoruz ama genelde bizim aile profilimiz bu durumun bilincinde olmayan ya da bu sorunla baş edebilme yetisinde eksiklik olan ya da sorumsuz aileler. Üç farklı aile profili var diyebilirim." ÇODEM Psikolog

"Gençlerle ilgili proje yapıyoruz. Ama o gruptaki gençlerin ailelerine ulaşamıyoruz. Çocukların madde kullanmalarının sebebi aileleri. Aileleri böyle ilgisiz olmasa madde kullanmazlar." Gençlik Spor Merkezi Müdürü

Yukarıda yer alan ifadeler aile profillerinin madde bağımlılığının başlamasında, sürdürülmesinde ve sonlandırılmasında etkili olduğuna işaret etmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgili tutum ve davranıştan uzak durması madde bağımlılığı tedavi sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte bazı ailelerin konunun ciddiyetini anladığı ancak damgalanma korkusuyla tedavi arayışını kendi imkanları ile çözmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum daha çok bilgi eksikliği ile temellendirilen damgalanma korkusuyla pekiştirilen duygu ve davranışlardan meydana gelmektedir. Bu anlamda bu durumu anlatan katılımcı ifadesi aşağıda yer almaktadır:

"Aileler gizliyor. Kendi içinde çözmeye çalışıyor. Kimseden destek almak istemiyor. Eskiden engelliler ev içinde gizlenirdi. Şimdi bağımlılar öyle. Ama aileler bulundukları konumdan dolayı bunu paylaşmıyor, gizliyor." Muhtarlar Derneği Başkanı

Yukarıda yer alan Muhtarlar Derneği Başkanı'nın ifadelerinden anlaşılabacağı üzere ailelerin çocuğun madde kullanım davranışı sonucunda damgalanma korkusu yaşadığı ve buna yönelik gizleme davranışı sergilediği ortaya çıkmaktadır. Özellikle ailelerin toplum içindeki pozisyonları, rol model olma durumlarının bu durumu gizleme davranışını pekiştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak ailelerin toplumsal rolünün yaşanılan sorunun önüne geçmesine, istenmeden bağımlılığın beslenmesine ve ilerlemesine neden olmaktadır. Bu anlamda aşağıda yer bağımlı çocuğun annesine ait ifadeler bu durumu desteklemektedir.

"Demek istedim ki benimde bazı şeylerden vazgeçmem gerekiyor ki benim çocuklarım da düze çıksın. Hani ben bilmeyerek çok besledim çocuklarımı. Bağımlılığı çok besledim yani. Bilmeyerek çok besledim mesela. Para konusunda ben bir kere bunu kaybettim yani. Para konusunda, para verme konusunda. İkincisi duygusal hep. Çocuklarım ağladıkça ben de onlarla beraber ağladım. Üçüncüsü kural koyamadım. Bunlar neden? Hep bilinçsizlikten. Ama ben bilmiş olsaydım, şu anki bilgilerim olsaydı, ben çocuklarımı taa ilk baştan kurtarırdım. Bence önce bağımlı bireylerin ailesi, özellikle anne eğitilmeli. Annelere, ailelere rehabilitasyon merkezleri açılmalı. Yani aile bilinçlenirse, çocuğu her türlü..." Anne 2

Yukarıdaki annenin ve diğer bağımlılık alanında çalışan kişilerin ifadelerinden anlaşılabacağı üzere ebeveynlerin bilinçli olması, madde kullanım ihtimalinin ortaya

çıkmasında ve bunun engellenmesinde önem arz etmektedir. Ebeveynin madde kullanımını hafife alması, görmezden gelmesi ve normalleştirme çabasında olması bağımlılığın doğasına ilişkin önemli bilgilerin elde edilmesine ket vurmaktadır. Özellikle ebeveynlerin toplum içindeki rollerini koruma içgüdüsü, bağımlılığı besleyen saklama davranışı gibi pek çok önemli detay bağımlılığın kendi içinde çözülebilir bir konu gibi görüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu bu süreç çift taraflı bir etkiyle hem bağımlı açısından hem de ailenin bilgi ve farkındalık eksikliğinden kaynaklanarak madde kullanım davranışını pekiştirmektedir. Dolayısıyla bilgisizlik, normalleştirme, damgalanma ve gizleme davranışı ile ebeveyn farkındalık eksikliği ortaya çıkmaktadır. Basamak basamak bu süreç bilgi eksikliği nedeniyle inşa edilmektedir.

İş-Yaşam Dengesinde Zaman Sorunu

Madde bağımlısı tanısı alan kişiler ve yakınları için tedavi sürecini engelleyen bir durum olarak kişilerin çalışma temposu ile tedavi kurumlarının mesai yapılanması çoğu zaman çakışma göstermektedir. Madde bağımlısı çocuğun bir işte çalışmadığı düşünüldüğünde tedavi sürecine kendisi ile birlikte eşlik edecek ebeveynin çalışma düzeni anne ya da babanın işsiz kalmasına neden olabilmektedir. Ya da çalışan bir kişi madde kullanıyorsa, o kişinin tedavi olma ihtiyacı iş yerinde damgalanma, ötekileştirme ya da işsiz kalma durumu ile belirgin hale gelebilmektedir. İş yerinde teknik olarak herhangi bir sorun yaşamadığı varsayılan bağımlı ve yakını, tedavi kurum ve kuruluşları ile ruh sağlığı profesyonellerinin mesai kavramına önem verdiği gerçeği ile yüzleşmektedir. Bir diğer taraftan hayat rutininde aile üyelerinin kendilerine ait bir akış içinde mecbur oldukları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri bu durumu özetleyen niteliktedir.

"Baba zaten çalıştığı için beşten önce gidemez. Eğer mavi yakaysa altıdan yediden önce gidemez. Ama hiçbir uzman da çok az uzman yani bu saatlere randevu veriyor. Çalışan adam zaten gidemiyor. Bu adamın zaten çocuğuyla ilişkisinin gelişmemesinin sebebi işten çıkıyor akşam geliyor, geldiğinde çocuk uyumuş oluyor. Ya da uykusu zaten gelmiş oluyor. Adam zaten eve yorgun geliyor. Babaları aklamak için demiyorum da meseleyi göstermek için yani. Bu adamların tahammülü az. Çünkü zaten oğlu madde kullanmış, kızı madde kullanmış. Bu adam bir kere kaybetmiş. İş yerinden sürekli bu meseleden izin alamaz. Başka bir şey demesi lazım. Bu adam kaybetmiş. Şimdi bu adam tedaviye geliyor. Oğlu, kızı bir süre sonra yeniden madde kullanıyor normal bir süreç olarak. Bu adam bir anda agresifleşiyor. Çünkü bu adam hem işinden izin aldı geldi. Zaten yenikti hayata karşı bu durumdan dolayı. Utanç

içindeydi, mahcuptu. Eee bir de çaba gösterdi, olmadı. Parası gitti üstüne bir de, vakti gitti. İnsanlar merak etti. Ne oluyor? ne bitiyor?; “Şunun oğlu şöyle mi oldu?, kızı böyle mi oldu?” dedi. Yani adam bir anda üç-dört sıfır birden geriye düşüyor. Bunu yaşamaktansa adam hiçbir şekilde dahil olmuyor sürece. Çok rutinde gelişen bu. Farkında bile olmadan, hiçbir şekilde sürece girmiyor. Çünkü girdiğinde bunları yaşarsa eğer tedaviye zarar vermiş oluyor. Eee ne oluyor bu sefer? İş anneye kalıyor. Grup terapilerine anne katılıyor. Baba sayısı çok az. Çünkü bir sürü faktör var burada da. Önemli faktörlerden biri de Pazar günü bu işin yapılmaması ve mesai saatleri içinde yapılması. “Babalar tedaviye gelmiyor. Tüm gün annelere kalıyor.” cümlesinin altında yatan bir faktör bu yani. Çok sistemsal bir şey. Bu eleştiriyi yapmak zorundayız yani.” STK Çalışanı SHU 1

Yukarıda yer alan shu ifadesi, çalışma hayatına dair sistem analizi niteliği taşımaktadır. Çalışan bir anne ve baba için mesai kavramının madde bağımlılığı profesyonelleri tarafından dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle mavi yaka-beyaz yaka şeklinde nitelendirilen çalışma alanlarına yönelik tedavi düzenlemelerinin yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda madde bağımlılığı tedavi sisteminin mekanikleştiği ve empatik atmosferi yitirdiği düşünülmektedir. Tedavi sürecinde çalışma koşullarının devreye girdiği durumlarda çeşitli sorunlarla karşılaşma ihtimali olduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu bu sorunlar, yargılanma ve damgalanma korkusunu, işi kaybetme olasılığını, mahcup hissetme duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Çekirdek bir aile özelinde sadece babanın çalıştığı düşünüldüğünde tedavi sürecinin diğer destekleyicileri olan grup çalışması ve grup terapisi sadece annelerin katıldığı bir organizasyon olarak belirginleşmektedir. Nitekim tüm bunlar mesai kavramının mekanikleşerek sürece verdiği dolaylı zararı göstermektedir. Aşağıda yer alan ifadeler bu durumu destekler niteliktedir:

"Gönüllülük olmayınca insana değemiyorsunuz...İnsana değmek çok önemli. İnsana değmediğinizde ne oluyor? Sadece “mış gibi” yapmış olursunuz. Amerikan askeri gibi. Sabah sekiz, akşam beş. Benim dönemimde böyle bir şey değildi. Benim dönemimde mesai şeyi yoktu. Ama mesai yapanların mesailerini ödüyordum ben. Ben Anadolu'ya gittiğimde yanımda ya basın müşavirim vardı, ya şubelerden sorumlu elemanım vardı. Bütün Anadolu'ya giderken, yanımda mutlaka böyle biri vardı. Programları ayarlıyordu, şunu yapıyordu, bunu yapıyordu. İnsanlarla ilişki kuruyordu, kurumlarla ilişki kuruyordu. Ve bunlar bir maaşlı eleman değil. Gönüllü eleman olarak çalışıp maaş alıyorlardı." Eski Yeşilay Başkanı

"Hastanelerde yok. Hastanelerde yok. Sonra ben sorduğumda öğrendim. 15 günde bir aile toplantısı varmış en son oğlumu yatırdığım yerde. Ama hiçbir şekilde o bana gelmedi. Çocuğuma söylemişler. Ama o da o süreçte bana söylemedi. Onu da kaçırdım zaten yani. Bir ayın ikinci haftasıyla son haftasıymış. Ona gidemedim yani. Çok çok önemsemiyor hastaneler. Mesela başka şeylerde benim

çocuğumu çıkartırken mesela “Oğlunuzu taburcu ediyoruz.” derken ilk yatırdığında da diyebilirler yani, arayabilirler. Numaram kayıtlı. “Şu günler toplantı var.” Ama çok şey bakmıyorlar, yakın bakmıyorlar. Sekiz buçuk beş misali çalışıyorlar. Empati yok. Hiçbir şey yok yani hastanelerde. Benim oğlumla görüştükleri zaman bence beni de çağırmaları gerekiyor. Benim yaşadıklarımı dinlemeleri gerekiyor. Onların da dinlemesi gerekiyor bağımlılığı, kadını. Onlar çoğu konuyu bizden öğrendiler. Çünkü yaşayan biziz." Anne 2

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılabacağı üzere madde bağımlılığı ile ilgili tedavi kurumlarının sistem içindeki haklı eleştirileri yer almaktadır. Mesai kavramının tedavi kurumu çalışanları ve ebeveynler için sistem üzerinde önemli bir yer kapladığı anlaşılmaktadır. Kurum yetkililerinin çalışan personelinin bu sorununu bilmemesi, sorundan haberdar olması durumunda işten ayrılma sürecinin ortaya çıkma ihtimali, iş yerinde duyulması durumunda farklı bakış açılarına maruz kalacağı gerçeği tedavi sürecini olumsuz bir hale getirmektedir. Tedavi kurumlarının ve ruh sağlığı uzmanlarının profesyonelleşmesi tedavinin niteliği anlamında olumlu ve umut veren bir gelişme olarak görülmekle birlikte sistem içinde yoğun tempo tutturulması ebeveynlerin tedavi kurumları hakkındaki izlenimini olumsuz bir yere taşımaktadır. Tedavi kurumlarının ve ruh sağlığı uzmanlarının gönüllülüğe dayalı bir profesyonelleşme içinde olmaları ile mekanikleşmenin önüne geçilebileceği anlaşılmaktadır.

4.1.4. Annenin Mücadeleye Verdiği İçsel Tepkileri

Tedavi motivasyonundaki karanlık bölgeler, annenin madde bağımlılığı ile mücadeleye verdiği içsel tepkilerini ortaya çıkarmaktadır. Bu tepkiler, çoğu zaman arafta duygular, kararsız davranışlar ve belirsiz geleceğe yönelik tedirgin düşüncelerden meydana gelmektedir. Aşağıda yer alan şekil bu süreçleri görselleştirmektedir.

Şekil 4.1.4. Annenin Mücadeleye Verdiği İçsel Tepkileri

Arafta Duygular

Madde bağımlılığı ile mücadelede her aşama bireyin duygu durumunu sürekli değiştirip dönüştürmektedir. Bireyin ruh halinde geçişken bir rol meydana getirmektedir. Çoğu zaman madde bağımlısı birey için kullanılan ambivalans olma hali annelerin duygularında da ortaya çıkmaktadır.

Özellikle annelerin sevgi ile kızgınlık, umut ile çaresizlik, sevinç ile öfke arasında yaşadığı ikilem duyguları dikkat çekmektedir. Buradan hareketle annelerin çocuklarının madde bağımlılığı ile mücadele serüveninde yaşadığı çeşitli duygunun arafta kaldığını gösteren katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibi yer almaktadır.

"Çok yorgunlar. Ne yaşadıklarını çok iyi biliyorlar. Ve tekrar onları neyin beklediğini çok iyi biliyorlar. O yıpratıcı süreçle karşılaşma ihtimali çok korkutuyor onları...Ama bir yandan anne de çok kızgın. Ortalık kızışmasın istiyor ama bir yandan o da çok kızgın bir halde." STK Çalışanı Klinik Psikolog

"Psikiyatrist ilaç verdi. Onu bile diyorum ya onu bile alamadım onun peşinde koşmaktan. Ay şöyle ay böyle. Bütün gün bütün gece uykusuz. Hep bekledim, koştum." Anne 1

"Çünkü baktığın zaman bağımlılık bireysel bir şeymiş gibi duruyor. Ama aslında bağımlılık bir aile hastalığı. Bütün aileyi etkiliyor. En çok da anneyi etkiliyor tabii ki. Anne duyarlı, anne koruyucu, anne bugüne kadar çocukların sorumluluğunu almış bir aile üyesi." AMATEM Psikolog

Yukarıda yer alan katılımcı ifadelerinden anlaşılacağı üzere annenin kendisinden vazgeçtiği, çocuğunun tedavi sürecini ön planda tuttuğu, kızgınlığını ve öfkesini koruma içgüdüsüyle çerçevelediği dile getirilmektedir. Bununla birlikte bağımlılık için söylenen aile hastalığı betimlemesinin sürecin tüm aileyi etkilemesinden kaynaklı olarak çeşitli duyguların yaşanmasına ve hissedilmesine sebep olduğu ifade edilmektedir. Madde bağımlılığının bütün aile sistemini ve üyelerini etkilediği bir zeminde annelerin mücadelesinde emin adımlarla ilerlemesine rağmen sürecin yıpratıcı duyguları buradan kopmalarına neden olmaktadır. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri bu sürecin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

"Çok etkiledi. Nasıl etkiledi? Çok...Bazen bıkiyorum bazen de diyorum ki: "Hiç gözüm görmesin. Ne yaparsa yapsın." Öyle bir zaman geldi ki dedim ki "Ölse de kurtulsam. Keşke ölse. Giderim mezarına." Çünkü benim yurt dışında görümcem var. Onun çocuğu da aynıydı. Yurt dışında o çok çekti. 30-40 sene çekti. Öyle yani...Öyle dediğim zamanlar oldu. "Keşke ölse." dedim." Anne 3

"Üçüncüsü de daha derin çaresizliğin olduğu, artık annenin de sosyal anlamda bir destek bulamadığı bu süreci yürütmek adına ve temelinde bir görüşmeye geldiğinde "Hocam valla yapacak hiçbir şeyimiz yok artık." dediği bir denklem yani. Bu da bence herhalde bıkmış anne yani. Anneler zor bıkiyorlar genelde ama. Bir umut gördüklerinde yeniden hızlıca canlanabiliyorlar." STK Çalışanı SHU 1

Anneler madde bağımlılığı ile mücadelenin duygusal olarak ne anlama geldiğini örtük olarak bilmektedir. Anneler, sürecin kısır döngü içinde devam ettiğini, tekrarlanan bir çok sahneyi aynı anda yaşadığını ve yaşayacağını görmektedir. Bu durum başta savaşçı ve umut var olan annenin zamanla yorgun, bitkin, bıkmış, çaresiz, tükenmiş ve eş bağımlı duygulara evrilen yolculuğunu ortaya çıkarmaktadır. Çoğu zaman çocuğunun ölüm haberini bile korkarak bekleyen annenin öfke ve çaresizlik arasında yaşadığı gelgiti göstermektedir. Çocuğunu bir taraftan çok severken bir taraftan kendisine yaşattığı bu durumdan dolayı aşırı kızgın bir annenin geçişken ruh hali, çoğu zaman kökleşmiş yıpratıcı duyguların mevcut görüntüsünü açıklamaktadır.

Kararsız Davranışlar

Anneler madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda kafa karışıklığı yaşamaktadır. Bu durum sürecin gelgitlerini yaşamalarıyla birlikte davranışsal açıdan belirgin olmayan bir nitelik kazanmaktadır. Özellikle kararsız davranışların, ikilem duygulara eşlik ettiği görülmektedir. İkilem

duygular sonucunda kararsız eylem içinde bulunan annelerin yaşadıkları gelgitleri açıklayan katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

"Bizim ailelerimizin en şeyi bu. O suçluluk hissi, o emek...Çünkü öncesinde de belki çok emek verdi. Belki kendince, belki uygun yöntemler denemedi ama belki çok başka isabetsiz yöntemler kullandı. Sonuç alamadı." Denetimli Serbestlik Psikolog

"Bunu bir anne şöyle açıklamıştı: “Ben kötü bir şey duymak da istemiyorum. Ama iyi bir şeyini de duymayayım. Benim zihnimde AMATEM’de olduğu orda yattığı ve kullanmadığı bilgisi olsun. Ve 21 gün boyunca ben kendime bakayım.” diye demişti." STK Çalışanı SHU 3

Yukarıda yer alan psikolog ve shuya ait ifadeler annelerin madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde yaşadığı kararsız davranışlarını göstermektedir. Denediği ve uyguladığı yöntemlerin sürece uygun olup olmadığını bilmediği gibi başarılı bir şekilde sonuçlanmaması da yıkıcı bir etki meydana getirmektedir. Aynı zamanda madde bağımlılığının kısır döngü içinde devam etmesi annelerin süreç içinde nötr bir pozisyon almak istediğini dile getirmektedir. Bu sonuç, annelerin kısır döngüden kaçış arama ihtiyacını da vurgulamaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen yine de mücadele var olduğunu hisseden ve hissettiren bir annenin kararsız davranışlarından bahsetmek de mümkündür. Aşağıda yer alan annenin ifadeleri, madde bağımlılığı ile mücadele eden bir annenin rutini olarak görülen kararsız eylemlerinden bahsetmektedir.

"Hani nasıl desem? Ben düşersem benim çocuklarıma başka bakacak kimse yok. Dün gece çok kötüydüm mesela. Tansiyonlarım tavan yaptı. Beynim patladı yani. Ama işte dediğim gibi ben düşersem yok yani. Beni çocuklarıma başka bakacak hiç kimse yok. Benim düşme gibi bir şansım yok. Darbeler yedikçe güçleniyorsun. Darbeler yedikçe güçleniyorsun. Ondan sonra böyle yani...Hani bir ara televizyonda çizgi yürüyordu. Düşüyordu. Sonra tekrar kalkıyordu. Ben onun gibi kendimi görüyorum. Düşüyorum kalkıyorum. Düşüyorum kalkıyorum. Rabbime şükürler olsun. Tabii ki çok kötü dönemler de geçiriyorum ama dediğim gibi artık bazı şeyleri...Dün akşam çok sıkıntı yaşadım. Ama bugün o sıkıntıyla devam etmedim. Devam ettiğim zaman çok kötü oluyordum. Yürüyemez hale geliyordum. O süreçleri aştım." Anne 2

Duygu ve davranışların birbiri üzerinde etki bıraktığı bilinmektedir. Bu anlamda annelerin kararsız davranışları arafta duygularla paralellik içermektedir. Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden anlaşıldığı üzere annelerin çocuklarıyla ilgili nötr bir eylem içinde olma ihtiyacı hissettiği, birçok fiziksel hastalığa rağmen ayakta kalmaya çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar güçlü bir anne figürünü meydana getirirken aynı zamanda annenin ne kadar zor ve meşakkatli bir süreçten geçtiğini de göstermektedir. Özellikle yukarıda yer alan annenin ifadesi sürece dair kararsız

davranışların bağımlılığın doğasından kaynaklı olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim katılımcı anne, kararsızlığın kendisine de fayda sağlamadığını, problemlerin varlığını kabul ettiğini ifade etmektedir. Buradan hareketle kararsız davranışların madde bağımlılığı ile mücadelede olağan tepkileri ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır.

Belirsiz Geleceğe Yönelik Tedirgin Düşünceler

Anneler hem kendilerinin hem de çocuklarının geleceklerine yönelik çoğu zaman belirsiz düşünceler içinde kaybolmaktadır. Kendilerini neyin beklediğini bilmedikleri gibi ne ile karşılaşacağını da tahmin edememektedir. Bu durum annelerin içten içe tedirgin düşünceler yaşamasına sebep olmaktadır. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri belirsiz geleceğe yönelik tedirgin düşünceleri açıklamaya yardımcı olmaktadır.

"Anneler de her zaman bir tık daha şey oluyor "Yavrum, evladım." daha böyle şey gibi...Öfke o kadar çok öne çıkmıyor. Anneler de ben öfkenin çok öne çıktığını görmedim. Öfke duygusu var yok değil. Ama diğer duygular "Evladımı kurtarayım." duyguları daha ön planda annelerde. Kaygı daha ön planda annelerde. "Aman başına bir şey gelir mi?" STK Çalışanı Klinik Psikolog

"Eee oğlumuzun ödemezsek borcunu artık yuvası yıkılır. Kadın alır çocuklarını gider. Kadın milletiyle hır gür olur arasında. Kim bilir bir şey mi yaparlar? Ne yaparlar? Her şeyi düşünüyorsun işte. Her şeyi düşünüyorsun. Onun için çok korkuyoruz. Ama oğlumuzu kurtaralım, iyi olsun." Anne 3

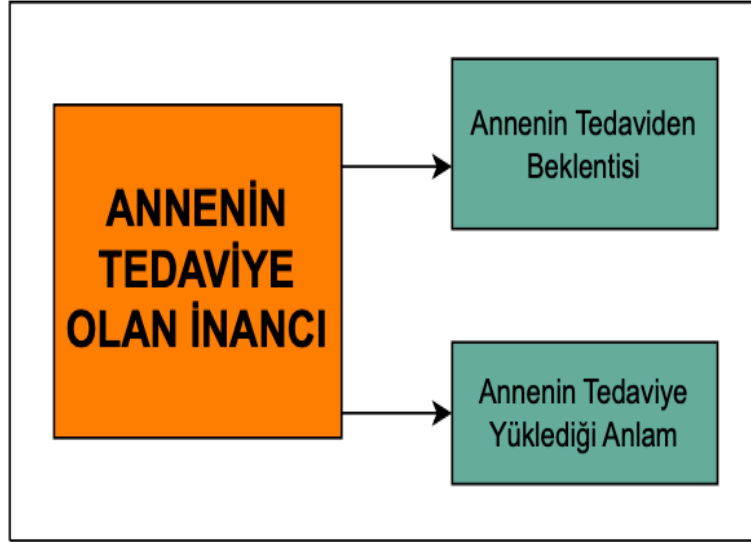
"Koşun, koşun, koşun, koşun, koşun...Nereye kadar yani. Gidebileceğiniz her yere gitmişsiniz. Çalacağınız her kapıyı çalmışsınız. Ulaşabileceğiniz herkese ulaşmışsınız. Çocuğunuz hala madde kullanıyor. Polise şikayet etmişsiniz. Ölsün diye dualar etmişsiniz. Altınlarınızı satmışsınız. Borç almışsınız. Tedavi ettirmişsiniz. Çocuğunuz hala madde kullanıyor." STK Çalışanı SHU 1

Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden anlaşılabacağı üzere annelerin kaygı ve korkuyu bir arada yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Bu duygular, çocuğun madde kullanımı sonucunda başına kötü bir olay gelip gelmeme ihtimali ile sürekli canlı kalmaktadır. Çığ gibi büyüyerek devam eden bağımlılık serüveni, çoğu zaman çaresiz, sessiz ve yorgun bir gelecek için anneleri beklemektedir. Nitekim katılımcılar, bu durumu doğrulayan ifadelerde bulunmuşlardır. Gidilecek ve yapılacak her şey bittikten sonra günün sonunda anneler, karamsar ve korkulu bir gelecekte tedirgin olmaktadır.

4.1.5. Annenin Tedaviye Olan İnancı

Madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin tedaviye olan inancı süreçteki ayak bağlarından, tedavi motivasyonundaki karanlık bölgelerden ve içsel tepkilerden etkilenmektedir. Çoğu zaman zorlu bir süreç olarak ortaya çıkan bu döngü tedaviye olan inancı yıpratmaktadır.

Dolayısıyla annenin tedaviye yüklediği anlam ve tedaviden beklentisi tüm bu döngüsel süreç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yer alan şekil annenin tedaviye olan inancını göstermektedir.

Şekil 4.1.5. Annenin Tedaviye Olan İnancı

Annenin Tedaviden Beklentisi

Annenin tedaviye olan inancı tedavi sürecinden beklentileri ile paralel gitmektedir. Madde bağımlısı çocuğun tedavide kalması, tedavide ısrarcı olması annenin tedavi beklentisini pozitif yönde etkilerken bu sürecin sekteye uğraması beklentiyi olumsuz yöne götürmektedir. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri annelerin tedaviden ne beklediğini açıklamaktadır.

"Ya da aileye kural koymayı öğretiyoruz. Harçlıkların düzenlenmesi, para verilmesi, araba verilmesi, tedavinin planlanması, evde içilmesi, içilmemesi. Aileye bunu anlatıyoruz, öğretiyoruz ama işe yaramıyor. Çünkü bazen ne yaparsanız yapın işe yaramayabilir. Aileye olması gerektiğinden fazla umut verirsek ya da olması gerektiğinden az umut verirsek aile de danışan da drop olur. Bir danışanım "Hocam çok umutsuz konuşuyorsunuz. Moralimi çok bozuyorsunuz." dedi. Dediğim şey halbuki şuydu: "Bakın, bu süreçte özgüvenli olmak süreci çok baltalayan bir şeydir." Danışan da çok özgüvenliydi. Aile öyle bir geliyor ki bitmiş artık. O zaman bir umuda ihtiyacı var. "Evet, biz bu işi halledeceğiz birlikte." Sizden bunu duymaya ihtiyacı var. Bunu duyamazsa ya da fazlaca umut verirsiniz... Çünkü şunu biliyoruz: Bu iş uzun sürecek. Kolay olmayacak yani. Aileyi buna hazırlamamız gerekiyor. "Bakın, bu iş kolay olmayacak, uzun sürecek. Sizi buna hazırlamamız lazım. Bu tedavi kısa süreli bir tedavi değil. Burada bir ayda değişim olmayacak. Üç ayda bir değişim olmayacak. Altı ayda bir değişim

olmayacak." Aileye bunun uzun süreli bir iş olduğunu öğretmemiz, anlatmamız lazım. Yoksa işler çok çabuk tedaviyi bırakmaya gidiyor yani. Aynısı danışan için de geçerli." STK Çalışanı SHU 1

"Ya da hiç gelmemişse, tedaviyi kabul etmiyorsa aile şunu söylüyor yani: "Zaten ben geliyorum da ne oluyor? Oğlumda bir değişiklik yok. O iyileşmeli. Ben değil. Ben elimden geleni yaptım." gibi bir yere geliyor." STK Çalışanı SHU 3

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere tedaviden beklenti, tedaviye olan pozitif inancı desteklemektedir. Ancak bağımlılık döngüsünün çoğu zaman anneler için beklenti uyumsuzluğu ile sonuçlandığı katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Nitekim anneler ve diğer aile üyeleri tedavi için daha çok çocuğun çaba göstermesi gerektiğini düşünmektedir. Bu çabanın özveri ile devam ettirilmesi doğal olarak tedaviden beklentinin artmasına neden olmaktadır. Ancak bağımlılık döngüsü, içinde çokça ani değişimleri bir araya getirmesinden kaynaklı olarak tedavinin bir kerede başarı ile tamamlanma durumunu ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla tedavide danışan ve yakınının düşmemesi, sürdürülebilir tedavinin sağlanması beklenti uyumsuzluğunun ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebilir.

Annenin Tedaviye Yüklelediği Anlam

Annelerin tedavideki motivasyonunu artıran ya da yok eden unsurlar madde bağımlılığı ile mücadele içinde karşılaştığı yaşantılardan meydana gelmektedir. Zorlu süreçte anneler kararsız davranış, arafta duygular ve geleceğe yönelik tedirgin düşünceler içinde git gel yaşamaktadır. Şüphesiz hepsi birbirini desteklemekte ve annenin tedaviye yüklediği anlamı belirlemektedir. Aşağıda yer alan katılımcı ifadesi anneler için tedavinin ne anlam ifade ettiğini açıklar niteliktedir.

"Kişinin bir hastaneyle ya da kendi yöntemleriyle bir süre madde kullanmayıp temiz kalıp yoksunluğunu da bir şekilde atması, başlangıçtaki o yoksunluk sürecinin geçmesi aslında bir nevi arınma sürecinin gerçekleşmesi anlamına geliyor. Genellikle bu hastanelerde detoksifikasyon işlemlerle yürütülüyor ama burada şu var: Arınma böyle çok fazla anlam yüklenilen bir şey açıkçası. Yapılan araştırmalar bize şunu gösteriyor. 7 kere hastane yatışı sonrasında iyileşme başlıyor. Bu şu demek: 7 defa arındıktan sonra kişi temiz kalmaya başlıyor demek. Hastaneyle yedi defa ilişkisi olmuş, girmiş çıkmış, girmiş bir gün kalıp çıkmış, girmiş 21 günü tamamlayıp çıkmış falan... Dolayısıyla arınma meselesi çok büyük bir şeymiş gibi duruyor ama aslında o kadar da bence kritik bir öneme sahip değil. Çünkü bizim insanlara nasıl temiz kalacaklarını öğretmemiz gerekiyor. Çünkü maddeyi bırakmak bence o kadar zor değil. Herkes sabah uyandığında ya da yastığa gece kafasını koyarken, canı çok bunaldığında, artık morali bozulduğunda, artık hayatın iyi gitmediğini fark ettiğinde maddeyi bırakır, bazen bir dakikalığına, bazen on dakikalığına, bazen bir saatliğine, bazen de bir geceliğine maddeyi

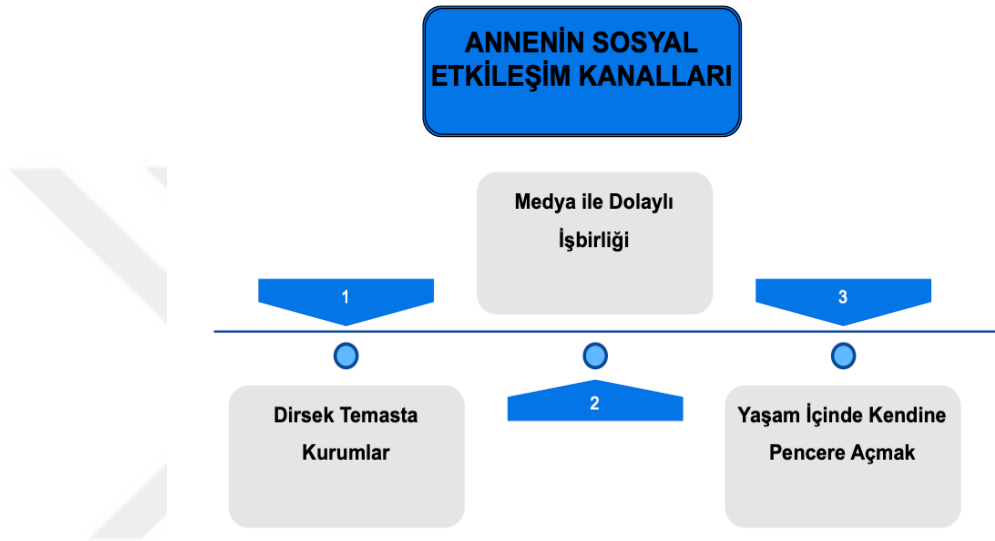
bırakır. Ama sonra yeniden başlar. O yüzden madde kullanımı yeniden başlanılan bir şey sürekli. Yeniden başlama hikayesi bu kadar yoğun olunca da arınmanın çok büyük bir kıymeti kalmıyor burada yani. Mesele arınmadan sonra ne olacağı? Burada da kişinin arınma sonrasında ayaktan tedaviye yoğun bir şekilde devam etmesi gerekiyor. Hatta bence arınmaya kadar ayaktan bir tedavi, belli bir yere geldikten sonra belki hala aktif bir madde kullanımı devam ediyor olsa bile artık yatış süreci, detoksifikasyon ardından ayaktan tedavinin devam etmesi, sonra da sosyal uyum sürecinin gerçekleştirilmesi gibi bir şey söyleyebilirim. Dolayısıyla özellikle ailelerde mesela anneler, bana genellikle anneler şunu söylüyor: “Hocam şu hastaneye yatıralım mı?” der mesela. Ben özellikle ilk yatış özel hastaneye olacaksa ailelere kesinlikle tavsiye etmiyorum. Çünkü parayı çöpe atmak oluyor. Parayı çöpe atınca aile sistemi bozuluyor. Baba agresifleşiyor. Anne çaresizleşiyor. O yüzden arınmaya böyle acayip yüksek bir önem yüklemek bana doğru gelmiyor. Bağımlılar yükler, aileler de yükler. Kurtulmam için yatmam lazım falan ama...mesele çok yatmak değil. Mesele yattıktan sonra arındıktan sonra yeniden kullanmamak. Bunun içinde birtakım zihinsel psikolojik beceriler geliştirmesi lazım. Bu da ancak terapiyle olur. Yani terapiyi tek kaynak olarak göstermek istemiyorum ama zihinsel beceriler neyle geliyorsa onunla olur yani. Bu bazen inançla olur, bazen bir adanmışlıkla olur bazen de terapiyle olur." STK Çalışanı SHU 1

Madde bağımlısı birey ve ailesinin tedaviye çok büyük anlam attığı yukarıdaki ifadeden anlaşılmaktadır. Tedavi için uygun hastane arayışı ile başlayan süreç, hastaneye yatış ile devam etmektedir. Hastaneye yatış ile bağımlılıktan kurtulma ihtimaline inanan ve güvenen ebeveynler, zihinlerindeki tedavi anlamını belirginleştirmektedir. Özellikle hastanede uygulanan arınma ve detoksifikasyon işlemleri bağımlılık durumunun son bulacağı hissini güçlendirmektedir. Ancak tüm bu aşamalar, madde bağımlısı bireyin aşırma, yoksunluk, sosyal çevreden kopamama durumundan kaynaklı olarak tekrar başa dönme ihtimali taşımaktadır. Bu kısır döngü sürecinde bağımlının bilişsel ve davranışsal açıdan kendini maddeden nasıl uzak tutacağını öğrenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda ebeveynlerin de bu sürecin git gel ile dolu olduğunu, bağımlılık konusunda bilinçlenme ve farkındalık kazandıran eğitimlerle bağımlılığa dair bilgi temelini güçlendirmeleri gerektiğini, psikolojik açıdan kendilerini güçlü kılmak için ruh sağlığı profesyonellerinden destek almasını yukarıdaki sosyal hizmet uzmanının ifadesi açıklamaktadır.

4.1.6. Annenin Sosyal Etkileşim Kanalları

Madde bağımlılığı ile mücadelede annelerin kendilerini güçlü hissetmek için ortaya koyduğu bazı girişimler bulunmaktadır. Anneler; bilinçlenme ve farkındalık kazanmak, bağımlılığın doğasını öğrenmek, bu süreçte hangi kurum ve kuruluşun aktif

ve etkin olduğunu araştırmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Yine madde bağımlılığı konusuna yönelik aşinalığını arttıran anneler, medya ile dolaylı olarak etkili iletişim kanalı oluşturmaktadır. Bu anlamda madde bağımlılığı ile mücadelede kendilerine zaman tanıdıkları, kendilerini değerli hissettikleri ortamların varlığı anneleri güçlü kılan önemli bir adım olarak görünmektedir. Tüm bunlardan hareketle aşağıda yer alan tablo annenin sosyal etkileşim kanallarını göstermektedir.

Şekil 4.1.6. Annenin Sosyal Etkileşim Kanalları

Dirsek Temasta Kurumlar

Anneler madde bağımlılığı ile mücadele ederken bazı kurum ve kuruluşlara başvuru yapmaktadır. Gerek süreci öğrenmek gerekse kendini rahatlatmak amacıyla yaptığı bu girişimler anneleri dolaylı bir kurumsal işbirliği sürecine yönlendirmektedir. Nitekim madde bağımlılığına yönelik hizmet veren kurumların en büyük yardımcıları ve destekçileri bağımlı yakını olarak annelerdir. Buradan hareketle aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri annelerin dirsek teması içinde bulunduğu kurumları dile getirmektedir.

"Zaten ilk başta psiko-eğitim verilmesi lazım. Yani aileye önceden çocuğun bu tedaviyi yarım bırakabileceği, bıraktıktan sonra ne olabileceği aileye söyleneceği için aile buna hazırlıklı olacaktır. Ve bundan sonraki plan da önceden belirlenirse aile nasılsa bunları yaparız gibi hem kendini güçlü hissedecek, hem de çocuğunu nasıl yönlendirmesi gerekiyorsa mesela YEDAM'da bu hizmet sunuluyor." Halk Sağlığı SHU

"Yani evet, işin içine çok da girmek istemiyorlar bazen. Çok da bu konuda yorgun olabiliyorlar. Bedel ödemiş olabiliyorlar. Bunun da etkisi olabilir diye düşünüyorum. Ama geçmişe oranla Sağlıklı Hayat Merkezleri'nde Bağımlılık Danışma Merkezleri'nin oluşturulması, Yataklı Arındırma Merkezleri'nin arttırılması, YEDAM'ların olması, bence hizmet alınacak noktaların artması bağımlılık için çok motive edici." AMATEM Psikolog

"İnsanlar çaresiz kaldığında her memleketten kişinin yeter ki tedavi olsun diye bir şekilde bir yerlere başvuruyorlar. Savcılık olsun, emniyet olsun, sağlık olsun..." Halk Sağlığı SHU

"Hatta şu da var. Vakıftan destek alıp ya da ailenin ekonomik yeterliliği yoksa da bir şekilde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) 'den destek alıp ailenin sosyal çevresini de kesinlikle değiştirmesini istediğimiz ve sosyal çevresini değiştiren aileler de var." ÇODEM Psikolog

Yukarıda yer alan ifadelerden anlaşılabacağı üzere bağımlılıkla mücadelede ilk akla gelen kurum YEDAM ve AMATEM olmaktadır. Sistem içinde uzun yıllardır yerini koruyan ve yeni ismi Yataklı Arındırma Merkezi olan AMATEM bağımlılık konusunda sağlık sektöründe hizmet veren bir kurumdur. Bunun dışında Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulan Sağlıklı Hayat Merkezlerinin oluşumu bağımlılıkla mücadelede etkin rol almaya başladığını göstermektedir. Adliye, Emniyet gibi kurumların var olması ve buralarla annelerin iletişim halinde olması bağımlılık mücadelesinin yürütülmesinde önemli bir yerde durmaktadır. SYDV'nin ailelere sunduğu ekonomik destek ile birlikte aileler sosyal çevrelerini değiştirebilmektedir. Tüm bu kurumlar ile bu kurumların niceliksel ve niteliksel olarak artışı bağımlılıkla mücadelede pozitif etki bırakmakla birlikte çoğu zaman sistemin kilitlendiği de ortaya çıkmaktadır. Kurumlara karşı olumsuz bakış açısına hakim katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

"Küçüğümü defalarca yatırdım. Bursa AMATEM'e yatırdım. Özel hastaneye yatırdım. Buradaki ÇEMATEM'e AMATEM'e yatırdım. Ama AMATEM'ler bizim için çok çok yetersiz. 20 gün bize sadece detoks, sadece vücut yani. Beyin olarak hiçbir şekilde tedavi edilmiyor yani. Bizim en çok da psikiyatrik olarak da tedavi görmemiz gerekiyor. Ve aynı zamanda ailelerin de görmesi gerekiyor. En başta ailelerin eğitilmesi gerekiyor. Aile başarılı olursa çocuklarda başarılı olma olasılığı çok." Anne 2

"Mazhar Osman psikiyatri bölümünde yatırıldı. AMATEM'de değil. AMATEM'e kendi isteği ile gitmesi gerekiyormuş. Hiçbir şey söylenmedi." Anne 1

"155'i geçen gün yanıma çağırmışım o sinirle düşünebiliyor musun? Diyor ki "Kaymakamlığa gidiyorsun." Onu bir geç. Ben onu defalarca yaptım. Olmuyor. Evraklar şuan elimde. "Hanımefendi. Ben 10 yıldır günde 10 bin kişiyle görüşüyorum." "Sen 10 bin kişiyle görüşüyorsun da ben 11 yıldır bu işin içindeyim. Beni caydırma sakın." dedim. "Sizin çocuğunuz nerede şuan?" dedi. "Dışarıda." dedim.

“Biz bir ekip mi göndereceğiz? Senin çocuğun peşinde mi gezdireceğiz?” Ben tersleyince ondan sonra şey diyor: “Mazotunu ben mi veriyorum?” Dedim “Senin yok mu mahalle bekçilerin, gezen bekçilerin yok mu? Onlara vereceksin benim çocuğun eşkalini. Senin yok mu devriye polislerin? Onlara vereceksin benim çocuğumun eşkalini. Tabii ki benim çocuğumun peşinde gezmeyeceksin ama...” “Zaten arama yapıyoruz.” “Arama yaptır o zaman. Alacaksın.” Ben zaten eşkalini de veriyorum. Adresim de belli. Gezdiği yer de belli. Hepsini söylüyorum yani. Sonra “Tamam hanımefendi. Verin eşkalini.” dedi. Sonra devriye polislerine devretti. Devriye polisleri de aynı şeyi söyledi. “Sakin sakın...Sizin çocuğunu yok mu ya? Şuan ben kendimden geçtim. Çocuğum çok kötüye gidiyor. Günlerdir uyumuyor. Buna belki bir şey yapmayacaksınız ama o süreç belki o çocuğuma iyi gelecek.” dedim. “Tamam. O zaman şikayetçi olmanız gerekiyor.” dedi. “Şikayetçi olacağım da çocuğumla aynı yolda karşılaşmayım diye gitmedim. Şimdi gidiyorum.” dedim. Karakola gittim. Polisler oturmuşlar. Hepsi böyle muhabbet ediyorlar. Girdim içeri. Dedim ki benim durumum böyle böyle. “Eee biz alacağız ifadesini. Salacağız. Bırakacağız.” “Sakin. Beni caydırmayın. Lütfen. Rica ediyorum. Ben de biliyorum. Alacaksınız ifadesini. Ama benim çocuğum buraya gelecek. Ama benim çocuğum ondan sonra bu süreçten geçecek. Belki o zaman vazgeçecek.” dedim. Bizim işimiz deneme işi. Asla durduğu yerden hiçbir şey olmuyor. Ondan sonra “Evet. Ben prosedürü biliyorum. Ben şuan geldim. Çocuğumdan şikayetçi oluyorum. Siz de benim çocuğumu alacaksınız. İfadesini verip salacaksınız.” dedim. Sonra dediler ki “Seni komişere gönderelim.” Sonra komişere gönderdiler beni. Komiserle konuştum. “İlgileneceğim.” dedi ama çok ilgilendi sağ olsun. Tık yok." Anne 2

Bağımlılıkla mücadelede kurumlar üzerinden edindikleri tecrübeyi aktaran annelerin ifadeleri sistemin işleyiş yapısından memnun olmadıklarını göstermektedir. Bağımlılık konusunda bilgilenme-bilinçlenme, süreçleri öğrenme, çocuğu yönlendirme, motivasyonel konuşma gibi daha bir çok önemli dinamik kurumlar üzerinden annelere, ailelere ve bağımlılara çeşitli terapötik süreçler üzerinden aktarılmaktadır. Ancak madde bağımlılığının son yıllarda giderek artması, bağımlıların tedavide ısrarcı olmaması gibi nedenler kurumların işleyiş sistemini mekanikleştirdiğini düşündürmektedir. Annelerin ifadesinden de anlaşılacağı üzere sürece hakim olmayan bir ebeveyn hastane yatış süreci ve tedavi yönlendirmesi anlamında gerekli bilgilendirmenin yapılmadığı, emniyete ve yerel yönetimlere bağlı kuruluşların çözüm arayışına destek olma stillerinin memnuniyet yaratmadığı vurgulanmaktadır. Bu durum bağımlılıkla mücadelede profesyonelleşen bir sistemin zaman içinde mekanik bir hal aldığını, empati duygusunu yitirdiğini göstermektedir.

Medya ile Dolaylı İşbirliği

Annelerin madde bağımlılığı ile mücadelesinde medyanın etkisinin son yıllarda giderek arttığı görülmektedir. Özellikle kamu spotlarının artması, bağımlılığa ait

bilgilenme ve bilinçlenme faaliyetlerinin önem kazandığını ortaya çıkarmaktadır. Yine benzer şekilde internetin ve sosyal medyanın dolaylı katkısıyla annelerin bilinçlenme çalışmasına bireysel çaba gösterdiği de anlaşılmaktadır. Bu anlamda aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri bu çıkarımı desteklemektedir.

"Artık son dönemlerde kamu spotları, biraz da bilgilendirme bilinçlendirme faaliyetleri ile insanlar o çarkı kırmaya başladılar." Halk Sağlığı SHU

"Hayır Hayır. Yok. Hayır. Sadece yorumları okuyorum internette. Bağımlı ailelerin yorumlarını okuyorum." Anne 1

Medyanın her zaman aileler üzerinde olumlu izlenimi ve işlevi ne yazık ki bulunmamaktadır. Televizyon üzerinden olumsuz haberlerin benzer konu özelinde ortaya çıkışı ailelerin kendileri ile ilgili özdeşim kurma durumunu artırmaktadır. Bu durum madde bağımlılığına yönelik olumsuz bir son yaşanacağı algısını bireylerde oluşturmakla birlikte bağımlılıkla mücadelede kişilerin devlete karşı güven sorunu duyduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla madde bağımlılığı ile mücadelede medyanın her zaman aileler üzerinde pozitif etki bırakmadığı anlaşılmaktadır. Aşağıda yer katılımcı ifadesi bu durumu dile getiren düşünceleri içermektedir.

"Televizyondaki cinayet haberleri dikkatimi çekti. Madde kullanan koca karısına şiddet uygulamak isteyince karısı adamı öldürmüş. Şimdi bu kadın suçlu. Ama kendisini savunurken öldürmüş. Kadın öldürme koca belki kadını öldürecek. Hangisi iyi şimdi? Devlet bizim de böyle bir şey yaşamamızı mı istiyor? Bizde de benzer sorun olunca hemen böyle haberlere kulak kesiliyorum. Devletin bağımlı ailelerine destek olması lazım. Aradığımız desteği göremiyoruz. Bizim ne yaşadığımızı bilmiyorlar." Kız Kardeş

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılabacağı üzere medyaya yönelik ebeveynler olumlu ve olumsuz bakış açısına hakimdir. Madde bağımlılığı ile ilgili bilgilenme ve bilinçlenme, farkındalık oluşturma ve artırma faaliyetlerinin önemli bir yer aldığı anlaşılmakla birlikte olumsuz yaşam deneyimleri üzerinden benzerlik kurma durumu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlarla birlikte madde bağımlılığına sebebiyet veren bir araç olarak medyanın da etkisi yadsınamaz bir konumdadır.

Aşağıda yer alan katılımcı ifadelerinde medyanın dolaylı teşviki ile kişilerin madde bağımlılığına başlama olasılıkları anlatılmaktadır.

"Aslında sosyal ortamda bu lanet medyanın dayattığı estetik algısından dolayı başlama öyküsü olan çocuklarla karşılaştık. Şunu demek istiyorum. Kendini, bedenini beğenmeyen gençlerin eline

tutuşturulan bir iki kimyasal hap ile zayıflayacağını iletmeleri sosyal çevresinden. Daha sonra o maddelerin keyif verici etkisiyle tanıştıktan sonra değişik değişik maddeleri denemeleri. Ekstazi (ecstasy) bağımlılığının eroin bağımlılığına dönüş hikayeleri ile karşılaştıktık aslında." ÇODEM Psikolog

"Ayrıca bir film izlemiş. Şimdi filmi hatırlamıyorum. Bağımlılıkla ilgili, uyuşturucuyla metle ilgili bir filmmiş. Sonra onu araştırmış ve kullanmaya başlamış. Ana sebebi "Zayıflamak için içiyorum ben bunu." diyor." Anne 1

Son yıllarda medya beden, güzellik, bakım gibi önemli noktalarda görsel bir atmosfer oluşturmaktadır. Özellikle güzellik ve bedenin standart bir form alması gerektiği bakış açısı bireylere dayatılmaktadır. Bu durum özellikle genç kızlarda beden algısını olumsuz yönde etkilemektedir. Kendi bedenini sevmeyen, kendiyle barışık olmayan kişiler için sosyal medya dezavantajlı konum halini almaktadır. Katılımcı ifadelerinden anlaşılaçağı üzere sosyal medyanın ve film endüstrisinin oluşturduğu beden algısı madde bağımlılığını başlatan bir yerde durmaktadır. Dolayısıyla gerek sağlıklı medya kullanımı gerekse bireyin kendi ile barışık olması aile üyeleri tarafından dikkat edilmesi gereken önemli dinamikler olarak görölmektedir. Buradan hareketle aile üyelerinin çocuğun madde kullanımını teşvik etme ihtimali bulunan düşük benlik algısı, öz-şefkat, öz-merhamet gibi kişisel parametreleri dikkatle değerlendirmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada aile üyelerinin rolü bağımlılık öncesi önleyici hizmetler kategorisinde yer alacağı düşünölmektedir.

Yaşam İçinde Kendine Pencere Açmak

Anneler madde bağımlılığı ile mücadele ederken kendilerini güçlü kılacak ortam aramaktadır. Bu noktadan hareketle hem bilgilenmek hem de kendilerini yalnız hissetmemek adına anlamlı bir arayış içine girmektedirler. Aşağıda yer alan annenin ifadesi, madde bağımlılığı ile mücadelede kendisine zaman tanıyan, süreci öğrenmeye ve anlamaya dair çeşitli girişimlerde bulunan değerlendirmeleri ortaya çıkarmaktadır.

"Ben anne olarak bütün görevlerimi yapıyorum. Geçen gün karakola da gittim. Aynısını söyledim. Hastanede de aynısını söylüyorum. Ben anne olarak üzerime düşen her şeyi yapıyorum. Ben bunu CİMER'e de yazdım. "Ben çocuklarımlın sokakta hırsız, soysuz olmasını istemiyorum. Bana destek çıkın." Cevap aldım. Sağlık Bakanlığı "Bu hastalık gönüllölük isteyen bir hastalık. Hasta istemezse hiçbir şey yapamıyoruz." "Böyle bir şey var mı?" dedim. Bazen deliye sahip çıkıyorsunuz. Deliyi tıkıyorsunuz. Bunlar deliden beter oluyorlar. Bu diyor madde bağımlısı. Yahu normal insan içer mi bunu? İçmez. Normal insan içer mi? Psikolojisi bozuk olduğu için içiyor. İkisinin bir arada yürümesi lazım. Hem AMATEM süreci hem psikolojik olarak destek almaları lazım. 20 gün detoks. Yat diyor.

Orada bütün sabah ilacını veriyor. Akşam ilacını veriyor. İşte onda duran duruyor. Durmayan yine çıkıyor. Böyle yani. Küçük oğlumu kaç sefer yatırdım? 5-6 sefer yatırdım. Sonra ayılıyorsun yani. Yok hastane benim için yetersiz diyorsun, araştırıyorsun yetersiz diyorsun. Bir de bizim şey gruplarımız var. Bütün Dünyada yapılan NA diye Adsız Narkotikler diye bir grubumuz var. O grubun da bana çok desteği oldu. Yani aile şuan Zoom üzerinden katılıyor toplantılara. Daha önceden yüz yüzeydi. Bunların çoğalmasını da istiyoruz. Bunlar şey hem aileler için var bu toplantılar hem de bağımlılar için var bu toplantılar. Bunların da çok faydası var." Anne 2

Yukarıda yer alan annenin ifadesinden anlaşılabileceği üzere madde bağımlılığı ile mücadele etmenin zor ve yıpratıcı bir süreci olduğu ortadadır. Nitekim bu zor ve yıpratıcı süreç sadece çocuğun madde kullanımından ibaret değildir. Çocuğun madde kullanımında ısrarcı olması, annenin buna yönelik her türlü kurum ile iletişim içinde bulunması ve etkin tedavi için yılmaması annenin yorulmasına ve çaresiz kalmasına sebep olmaktadır. Ancak sistemin tıkanıklığı ve kurumların cevabı anneyi ikna edemediği gibi tedavi motivasyonuna da zarar verdiği görülmektedir. Özellikle madde bağımlılığının gönüllülük esasına göre işleme tabi tutulması annenin en çok dert yandığı nokta olarak anlaşılmaktadır. Psikolojik olarak iyi olmayan çocukların madde kullanımını gerekçelendiren anne, sistemin içinde yer alan kurumların buna göre hareket etmesi gerektiğini de düşünmektedir. Tüm bu meşakkatli aşamalar annenin yaşam içinde kendine pencere açacak alan oluşturmaya büyük bir ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kendine yardım gruplarının varlığı annenin kendini yalnız hissetmediğini, her bir deneyim üzerinden çocuğu ile nasıl iletişime geçmesi gerektiğini öğrendiği, her türlü tedavi motivasyonunu uyguladığı, anlaşıldığı, dinlendiği ve dinlenildiği bir yer olarak görülmektedir. Bu anlamda NA grupları gibi diğer grup çalışmaları da madde bağımlılığı ile mücadele eden annelere kapı aralamaktadır. Aşağıda yer alan uzman ifadeleri de grup çalışmalarının önemini vurgulamaktadır.

"Danışan için bunu yapıyorum. Aileler için de daha çok grup terapileri yaptığımızda ailelerin oradaki katılımı çok artıyor. Bir noktada bilgilenmiş oluyorlar, kendi duygularını açmış oluyorlar. Onlar da tedaviye böylelikle bir aidiyet geliştiriyorlar. Hem sadece kendilerinin veya kendileri için geldikleri bir denklem hem de bu sorunu yaşayan başkalarının da var olduğunu bilmek tedaviye uyumlarını artırıyor. Ben de olabildiğince aileleri bu insanlarla bir araya getirmeye çalışıyorum. Böylelikle biraz daha tedavi uyumlarının arttığını gözlemlemiş oluyorum." STK Çalışanı SHU 1

"Grup çalışmalarının en önemli faydalarından biri nedir? Aileler şunu görüyor ki: "Bu konuda biz yalnız değiliz. Demek ki birçok aile bunu yaşıyor." Onun getirdiği bir rahatlama, bir ferahlama oluyor. Ondan

sonra daha bir özgüvenli daha bilinçli bir şekilde yaklaşmaya başlıyorlar. Sonuçta kendileri gibi başka aileleri de görüyorlar ve bunun aslında olabileceğini, normal bir şey olduğunu, ailelerin bir suçlu, günahı olmadığını..." AMATEM Psikolog

"Grup dersinin en çok benim dikkatimi çeken kısmı, bütün hastalar diyor ki: "Ya hocam anlattıklarınızın aynısını biz dışarıda yaşıyoruz, yaşıyorduk. Şu anda fark ettik." Yani ciddi farkındalık oluşturuyor. Onlar da aslında "Daha nasıl düzgün, dışarıda daha nasıl farklı davranabiliriz?, İşte iletişim konusunda, bağımlılıkta işte arınma konusunda, uzak kalma konusunda, riskler konusunda, duygu düşünce davranış konusunda daha farklı nasıl yapabiliriz?" Burada gerçekten bunu öğrenen, öğrenmeye çalışan, not alan ve uygulayan kişiler de gördük." AMATEM SHU

Yukarıda yer alan uzman görüşleri, grup çalışmalarının bağımlılara ve özellikle de aile üyelerine iyi geldiğini ifade etmektedir. Aileler, grup çalışmasında kendilerini fark etme, bir başkası tarafından anlaşılma ve dinlenilme gibi olumlu eylemlerle hayata karşı yeni pencere açabilmektedir. Nitekim aile üyelerinin bu süreçte birikmiş pek çok arafta duygular yaşadığı da bilinmektedir. Bu duygulara neyin, ne zaman, nasıl yapılması gerektiği konusunda eşlik eden kararsız davranışlar bulunmaktadır. Bu karmaşık his ve davranışlardan kurtulmak adına grup çalışmaları aile üyelerinin tedavi uyumunu artırmakta, tedaviye yönelik aidiyet geliştirmesini desteklemektedir. Süreç içinde daha özgüvenli olma, bilinçli karar verme, farkındalık kazanma anneleri rahatlatan bir etki meydana getirmektedir. Bununla birlikte grup çalışmasının suçluluk kırıcı bir etki bırakması aile üyelerinin daha konforlu bir tedavi yürütmesini sağlamaktadır.

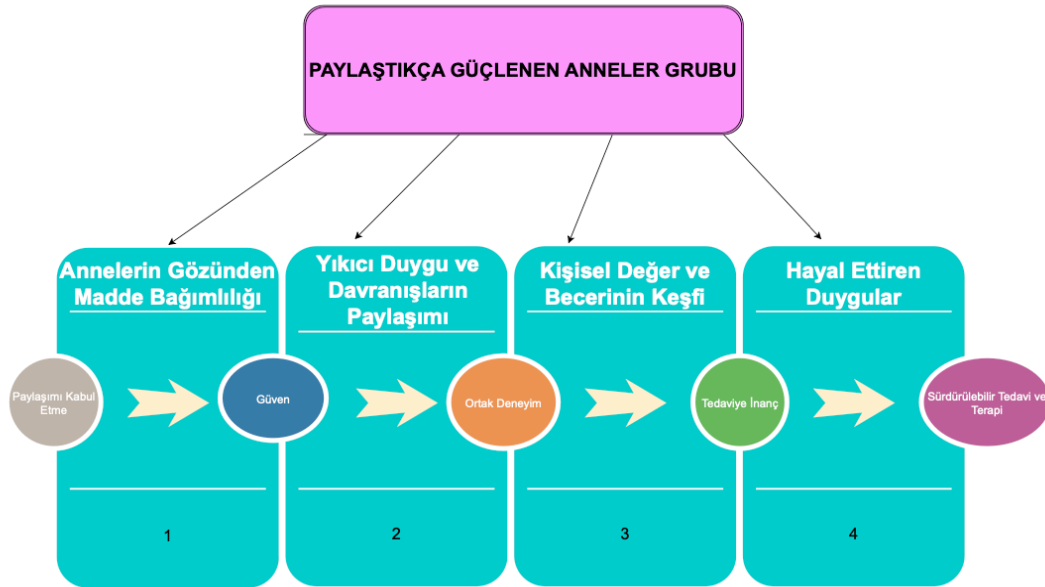
4.2. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu

Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosisteminde Süper Mario Annenin yaşadığı döngüyü ve hareketi ortaya koyan bir model üretilmiştir. Bu model bu araştırma kapsamında yapı kodlarına ilişkin çerçeve sunmuş gibi görünmekle birlikte birincil veri setinin içinden çıkan modelin genel resmin içinde nereye denk geldiğini de göstermektedir.

Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu araştırma kapsamında birincil veri setini oluşturmaktadır. Bu kapsamda madde bağımlısı çocuğa sahip anneler ile narrative terapi temelli 6 haftalık psiko-eğitim grup çalışması yapılmıştır. Bu psiko-eğitim grup çalışması didaktik bir yapının vurgulanmasından ziyade paylaşım ve etkileşim artırıcı

özelliği ile üyelerin uzman rolünde olduğu kabul edilmiştir. Nitekim bu bakış açısı narrative terapinin de önemsedığı bir yerde durmaktadır.

Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grup Çalışmasını desteklemek amacıyla madde bağımlılığı alanında çalışan shu, psikolog, kurum yetkilisi/yöneticisi ve madde bağımlısı yakınına bakım verenlerle ek görüşmeler yapılarak araştırmanın ikincil örnekleme oluşturulmuştur. Şüphesiz Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu, Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosisteminde annenin sosyal etkileşim kanalı-yaşam içinde kendine pencere açmak bölümünde kendine yer bulmaktadır. Tümevarımcı bir yaklaşımla elde edilen veriler genelden özele doğru bir şekilde resmedilmiş olup bulguların ifade edilmesine ve görselleştirilmesine katkı sağlamıştır. Aşağıda yer alan şekil Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubunu modellemektedir. Nitekim söz konusu şekil, narrative terapi temelli yapılan grup çalışmasının sonucunda elde edilen kazanımı ve izlenen yolu göstermektedir.

Şekil 4.2. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu

Madde bağımlısı çocuğa sahip annelerle birlikte yapılan 6 haftalık narrative terapi temelli grup çalışması sonucunda dört unsur uygulama esnasında ortaya çıkmıştır. Annelerin gözünden madde bağımlılığı, yıkıcı duygu ve davranışların paylaşımı, kişisel değer ve becerinin keşfi, hayal ettiren duygular olmak üzere yapılan uygulamanın devinimini anlatmaktadır.

4.2.1. Annelerin Gözünden Madde Bağımlılığı

Grup çalışmasına katılan annelerin çocuklarına yönelik madde kullanım davranışına anlam veremediği gözlemlenmiştir. Bir başka çocuğunun neden madde kullanmadığını, kendi çocuğunun neden madde kullanmayı tercih ettiğini sürekli düşündüğü ve anlam veremediği ortaya çıkmıştır. Bu anlamda madde bağımlılığı hakkında annelerin düşüncelerini açıklayan grup içindeki konuşmaların bir bölümü aşağıda yer almaktadır.

"Grup Anne 4: O dönemde bizi suçluyordu ayrı dava da kız arkadaşıyla arası bozulmuştu. Şuandaki eşi yani. Kız arkadaşı dediğim eşi. Arası bozulmuş diye güya kafayı çekmiş.

Grup Anne 3: Aynı aynı. Benim oğlumda da aynı sorun oldu. Halbuki üniversitede bu çocuklarımız bence. Lisede mi üniversitede mi ne başlıyorlar. En ufak bir şey oldu mu daha çok yükleniyorlar ona. Arkadaşlarıyla bir yapıyorlar, iki yapıyorlar. Güya sigara içersin keyif alırsın veya nargile içersin keyif alırsın ya bunu da demek böyle yapıyorlar. Keyif yapalım gibilerinden düşüyorlar içine. Bence yani...Bu da bir bağımlılık olduğu için, bir tane olduğu için kan da ihtiyaç duyuyor. "

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere anneler çocuklarının bağımlılığa başlama hikayelerini arkadaş ya da partner ilişkilerinin bozulmasıyla ortaya çıktığını ifade etmektedir. İlk başta üzüntüden kurtulmak için içildiğini, daha sonra keyif verici etkisinin keşfedildiğini ve bırakılamadığını anneler dile getirmektedirler. Bunun yanı sıra anneler, madde bağımlılığını sevgisizliğe ve çocuklarının sorumluluk almaktan uzak bir yaşam sürdürdüğüne dayandırmaktadır. Aşağıda yer alan annelerin grup içinde ürettikleri diyalog bu durumu gösteren ifadeler içermektedir.

"Grup Anne 4: İşte yani bir sevgi eksikliği oluyor.

Grup Anne 3: Bence eksiklik bulmuyor. Evde bütün her şey rahatlık batıyor biraz onlara. Sorumsuzluk...Ne bileyim yani? Ne sıkıntısı vardı da gidip kafasını uyuşturuyor? "

Grup Anne 4: Sevgi eksikliği oluyor ya, ya anneden ya babadan. Benimki babadandır diye düşünüyorum. Babamız çünkü hiç dinlemez. Çocuk bir şey anlatsa kafayı çevirir o tarafa, hııı... hııı...Öyle olmayacak işte."

Aile içinde üyelerin birbirine karşı sevdiğini dile getirmemesi ve sevgiyi gösterme şeklinin doğrudan yapılamaması anneler tarafından bağımlılığa götüren en temel basamak olarak düşünülmektedir. Özellikle babanın çocuklarıyla olan iletişimini dikkate almayan bir tavırla sergilemesi madde bağımlılığının ortaya çıkmasında önemli bir unsur olarak görülmektedir.

"Grup Anne 3: Dualar ediyoruz ve bu ayıp bir şey de değil. Benim tansiyon hastalığım var. Veya Vertigo hastalığım var. O çocuğun da o hastalığı var diye düşünüyorum yani. Ona bir anne olarak yardımcı olmaya çalışacağız. Mücadele edeceğiz diye düşünüyorum. Siz de bize destek olacaksınız. Bildiklerinizi bize anlatacaksınız. Biz de onlara faydalı olmaya çalışacağız ama çocuklar o şeyden kopamıyorlar."

Yine grup üyesi bir anne, çocukların madde kullanım davranışını açıklamada bir bağlama koyma eğilimi içindedir. Madde bağımlılığını bir hastalık olarak kabul eden anne, bu durumu açıklamak için kendi fiziksel veya nörolojik bir hastalığı gibi düşünerek süreci anlama çabası içine girdiğini göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak annelerin çocuklarının bu sürecine karşı özverili bir tavır takındığı, bağımlılıkla ilgili sürekli bilgilenme ihtiyacı hissettiği de ortaya çıkmaktadır.

" Grup Anne 3: Ama sarıyorlar ya ona şeyi. Madde sarıyorlar ona. Vücuda zarar verdiği için...Ama şimdi ben şöyle düşünüyorum ki biz mi bu kadar kafaya takıyoruz bu çocukları? Bak mesela bütün Dünyanın gündeminde uyuşturucu. Her yerde var. Ben buradan araştırdım, gördüm. Biz mi fazla takıntılıyız? Biz mi kendimizi yıpratıyoruz bu derecede? Olması gereken mi çocuklarda oluyor? Veyahut da öbür anneler mi vurdumduymaz?

Grup Anne 4: Bakıyorlar. Nasıl baş edeceğim? "Aman ne hali varsa görsün." diyorlar.

Grup Anne 3: Anne olarak o da ben de tamam hep mücadele ediyoruz ama acaba çocuklarımızda birazcık olması gerektiğini düşünüyorum yani. Şimdi ben buraya üç dört haftadır geliyorum. Ama oğluma dediğim zamanda "Anne benim neyim var. Akıllıyım yani." bu gibi şeyler diyor. İlkokuldayken veli toplantılarına gittiğim zamanda öğretmenlere diyordum yani çocuklarımızı da bilgilendirin diye. Tamam bir anne olarak o da bilgili ben de bilgiliyim ama yeterince çocuğu kurala uyduramıyoruz."

Yukarıda grup üyeleri arasında geçen bir başka diyalog çocukların bağımlılık durumunu kabul etmediğini, bunun için tedavi arayışına girmediğini vurgulamaktadır. Anneler madde bağımlılığı ile mücadelede çocuklarının kendileri kadar çaba göstermediğini, davranış repertuarında kural koyma becerisi olmadığını ifade etmektedir. Özellikle madde kullanan çocukların eve geliş gidiş saatlerine yönelik disiplinli bir tutum sergilememesi kural kırıcı bir etki meydana getirirken annelerin de üzüntü yaşamasına neden olmaktadır. Aşağıda yer alan grup içi üye konuşmaları bu durumu yansıtmaktadır.

"Grup Anne 1: Ben eve gelmezse kafayı yiyeceğim.

Grup Anne 3: Kafayı yesen ne olur? Antidepresan kullanıyorum. Tansiyon ilacı kullanıyorum. Panik atak kullanıyorum. Ondan sonra vertigo da bulaştı bana. Hep bunlar kendimi üzüntüden sıkıntıdan oldu. Ben yıllarımı 21 yaşından beri kocamla 15 yıl, ee şimdi oğlum çıktı. Sağlığım gitti. Artık daha gelmese de uykuya dalmak istiyorum. Çünkü sağlığım gidiyor elimden. Kendime yeterli olamıyorum.

Grup Anne 1: Aynen aynen...

Grup Anne 3: Şimdi diyorsun kafayı yıyorum. Yesen geliyor mu gelmiyor.

Grup Anne 1: Gelmiyor. Gelmiyor.

Grup Anne 3: Bari diyorum en azından huzurlu uykumu almaya çalışıyorum. Ne yapayım? Yapacak bir şey yok. Biraz da çocuk da olacak ya...Bunu da bir anne yetiştirdi. (Grup liderini kastediyor.) Onu hep anne mi kolladı? Hayır. Biraz da çocuk da olacak yani."

Yukarıda yer alan üyelerin konuşması madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde annelerin yıprandığını, fiziksel ve ruhsal olarak sorunlarla uğraştığını içermektedir. Kişisel hastalıklarının başlamasında çocuklarının mevcut durumunun etkili olduğunu; bu süreç devam ettiği takdirde düzelme ya da iyileşme ihtimalini zayıflattığını düşünmektedirler. Ancak buna rağmen çocuklarının madde bağımlılığından kurtulma gibi bir girişimde bulunmaması ve bağımlılığı kabul etmemesi anneleri başkaları üzerinden kıyas yapma ihtiyacına sürüklemektedir. Aslında anneler madde kullanan çocukları için tedaviye yönelik hep bir arayış ve mantık arama davranışı içinde kendilerini bulmaktadır. Bu durum annelerin çocuklarının neden madde kullandığına anlam veremediğini, zihinlerini ve kalplerini rahatlatamadığını da göstermektedir.

Tüm üyelerin konuşmalarından hareketle annelerin gözünde madde bağımlılığı ilişkisi bozulduğunda ve başarı kaybedildiğinde ortaya çıkan, sevgi göstermeyen ve hissettirmeyen ebeveynlerin varlığına karşı sergilenen bir kullanım olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte anneler, çocuklarının madde kullanım davranışı göstermesini imtihan, tercih meselesi, irade sorunu ve bilgisizlik olarak yorumlamaktadır. Nitekim bu düşünceler annelerin madde bağımlılığını anlamada ve anlamlandırmada mantığa bürüne ihtiyacı hissettiğini göstermektedir.

4.2.2. Yıkıcı Duygu ve Davranışların Paylaşımı

Grup üyelerinin birbirine karşı güven hissetmesinin ardından içinde bulundukları duruma yönelik besledikleri duygu ve davranışları konuşma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu paylaşımda daha çok birbirlerine kendilerini yıpratıcı ve üzen durumları anlatan anneler, yalnız olmadıklarını ve benzer hisleri yaşadıklarını görme ve duyma fırsatı bulmuşlardır. Bununla birlikte annelerin bilinçdışı suçluluk hissi yaşadığı da gözlemlenmiştir. Aşağıda grup üyeleri arasında geçen diyaloglar yıkıcı duygu ve davranışları dile getirmektedir.

"Grup Anne 1: Benim hayatta en büyük başarısızlığım şu çocuğumun bu durumu olmasını kendimden kabahatli tutuyorum.

Grup Anne 3: Yok hiç kabahatli tutma.

Grup Anne 4: İlk başta hep...

Grup Anne 1: Ben hep kendimi suçluyorum."

Yukarıda anneler arasında geçen konuşmada çocuğun madde kullanımına kendilerinin sebep olduğunu düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Birbirlerine böyle bir durumun olmadığını hissettiren ifade kurmalarına rağmen başlangıçta yoğun suçluluk duygusu yaşamının doğal olduğu anlaşılmaktadır. Suçluluk duygusuna eşlik eden damgalanma korkusu annelerin yaşadıklarını açıklamaktan alıkoymaktadır. Aşağıda yer alan ifade annenin ifadesi bu durumu dile getirmektedir.

"Grup Anne 3: Şimdi tabii ki burada anlatıyoruz. O anlatıyor, o anlatıyor. Farklı bir ortamda oturduğumuz zamanda bu gibi sorunu anlatamıyoruz. Eee çekiniyor insan, karşı tarafın ne tepki vereceğini bilemiyorsun. Belki de o tarafta da var ama onu saklıyor senden."

Madde bağımlılığı ile mücadele sürecini deneyimleyen anne, çevresi tarafından yanlış anlaşılacağını düşünmektedir. Bu durum mücadelesini tek başına ve kendi içinde sürdürmek zorunda olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çevrenin bu duruma ne tepki vereceğini kestirememek içe kapanıklığa neden olmakla birlikte yalnızlık duygusunu ve depresyon yaşama ihtimalini tetiklemektedir. Bu bağlamda depresyon yaşayan annenin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

"Grup Anne 4: Yeni değil. Oldu yani. Bir kaç senedir bu depresyon işlerinden sonra kolum kanadım kalkmıyor yani. Ne yapayım? Kalırsa kalsın diyorum."

Madde bağımlılığı sürecinde annelerin en çok depresyondan muzdarip olduğu demografik bilgilerden araştırma öncesinde elde edilmiştir. Ancak depresyonun ne düzeyde olduğu ve bunu nasıl hissettiklerini anlatan ifadeler yukarıda yer almaktadır. Grup üyesinin hayata karşı isteksiz olması, yaşama motivasyonunu kaybetmesi sürecin sürdürülebilirliğini etkileyen önemli bir tespittir. Yukarıda depresyon durumunu dile getiren annenin aşağıda yer alan ifadeleri duygu ve davranış açısından arafta olduğu izlenimi vermektedir.

"Grup Anne 4: Ben kaygılı bir insan, endişeli, şimdi de çok şüpheli.

Grup Anne 1: Bak doğru diyorsun.

Grup Anne 4: İşte ne bileyim kararsız. Çok karar veremiyorum bazı şeylerde öyle mi böyle mi? İkilemde kalıyorum çoğu zaman. Bunu yazdım mesela.

Grup Anne 1: Aynen aynen."

Yukarıda anneler arasında geçen diyalogda, annelerin kaygı, endişe ve şüphe duygularını bir arada yaşadığı, ambivalans durumlarını sıkça deneyimledikleri ortaya çıkmaktadır. Daha çok madde bağımlısı birey üzerinde görülen ambivalans yaşama ihtimalinin anneler üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu durum bazen karar verme ya da vermeme ile ortaya çıkarken bazen de çocuğuna güven duyma ya da duymama olarak duygu ve davranışa dönüşmektedir. Bu anlamda aşağıda yer alan grup üyesinin ifadesi, çocuğuna inanmak ya da inanmamak arasında yaşanan istemsiz eylemin ortaya çıkarttığı hayal kırıklığını aktarmaktadır.

"Grup Anne 1: Şimdi şöyle hocam. Akşam gece, gece diyelim, çocuğumla, rahatsız olan (sesini kısarak mahcup bir sesle) bu gece oturdu, benimle konuştu. Şaşırdım. Moralim çok bozuldu. Ha biliyordum ama onun ağzından duymak...Ben kendimi hep avutuyordum. Bana hep anne içmiyorum diyordu. Ben de yalandan kendimi inandırıyordum. Anne diyor bana yardımcı olun. Ben bunu içersem diyor eşim bırakacak beni, çocuğum da. En büyük zarar sana olacak anne biliyorum. Bana bir şey olursa senin diyor yüksek tansiyonun var. Sen felç olursun diyor. İşte öyle olur, böyle olur. Ama diyor anne sık içmiyorum ama seyrek de olsa duramıyorum, içiyorum. İşte bunu duydum ben. Çok moralim bozuldu. Suratımı astım ben. Anne diyor bak seninle dertleştirdim. Niye suratını asiyorsun. O zaman konuşmuyorum seninle. Kızıyorsun diyor. Moralim bozuldu benim. (ağlamaklı ses tonu). İttiğini biliyorum ama hep şüphe. O da ikna ediyordu beni. İçmiyor çocuğum herhalde bıraktı diyordum. İçmiyor, buraya da geliyor."

Yukarıda yer alan annenin ifadeleri madde kullanan çocuğunun gerçeğini bilmesine rağmen kendisine bu durumu itiraf edemediğini göstermektedir. Aynı zamanda annenin gerçek olmayan duruma inanma ihtiyacı hissettiği de anlaşılmaktadır. Çocuğunun madde kullanmadığını düşünen anne bu durumu avunmak olarak nitelendirmektedir. Ancak madde kullanan çocuğun mevcut durumunu anneye itirafı üzerine annenin gerçeklik algısı yıkımla karşılaşmıştır. Özellikle bağımlı çocuğun madde kullanımında ısrar etmesi, kendisini bekleyen sürecin sorumluluğunu almayacağını göstermekle birlikte annesinin de bu süreçten zarar göreceğini dile getirmektedir. Tüm bunlar annenin motivasyonunu düşüren, enerjisini alan ve kızgınlığını, öfkesini artıran duygular olarak kalmaktadır. Yine bu duygulara benzer tespitleri içeren diyalog aşağıda yer almaktadır.

"Grup Anne 4: Öyle kolay bırakmıyorlar. Öyle kolay bırakmıyorlar.

Grup Anne 1: Yok ya. Anne nasıl yapsam da ben bırakamıyorum, napayım diyor ben. Öyle çaresiz hissediyorum kendimi ki...Eee bu sefer iyi bir şey düşünemiyorum ki. Tam da bu gece konuştu oğlum. Bu gece nasıl yattım...Yani sanki duvarlar üstüme geliyor. Hiçbir şeyden zevk almıyorum. Allah'ım diyorum hep düşünceliyim. Ne yapsam acaba nasıl yapsam? Bilmiyorum hocam. Hep bu soru işaretleri kafamda. Başka bir şey düşünülüyor."

Grup oturumundan önceki gece oğlunun anneye madde kullandığını itiraf etmesi aslında malumun ilâmı olarak kabul edilmektedir. Şüphenin gerçeğe çıkması ile yalan gerçek ortadan kalkmaktadır. Ancak bu gerçek annenin çaresizlik hissetmesine, yoğun depresyon ve hayal kırıklığı yaşamasına sebep olmaktadır. Sürecin nasıl gitmesi gerektiğine dair fikri olmadığı, kendisini ve çocuğunu neyin beklediğini bilmediği belirsiz bir gelecekte anneler zihinsel bir ruminasyon yaşamaktadır. Belirsiz geleceğe yönelik kararsız düşünceler, eylemler karamsar duygular anneler için tedirgin durumları akla getirmektedir. Aşağıda yer alan grup üyelerinin konuşmaları geleceğe yönelik bu tedirginliği dile getirmektedir.

"Grup Anne 3: Uyuşturucudan hani şimdi ben hep tedirgin olduğum için bıraksa bile sonradan bir tane bile şey yapsa devam ediyor.

Grup Anne 1: Tabii tabii...

Grup Anne 3: Ömür boyu da bir anne nasıl kollayacak çocuğunu?

Grup Anne 1: Eee ne yapayım? Ölene kadar uğraşacağım onunla diyorum. Uğraşacağım. Ne yapayım? O olmasa ben nasıl yaşayayım? Büyük konuşmuyorum. Bütün ölen çocukların anneleri yaşamıyor mu? Büyük konuşmak istemiyorum. Allah der ki al. Yaşarım işte ama nasıl yaşarım. Hani o kadın var ya aynı işte...Kendimde görüyorum onu. Ben ne yapayım. Bari diyorum yaşadığı sürece elimden geleni uğraşacağım. Ben ölene kadar işim o benim. Benim işim o oldu."

Yukarıda grup üyeleri arasında geçen konuşmadan annelerin ne kadar çaresiz ve tedirgin hissettikleri anlaşılmaktadır. Anneler, bağımlı çocuğun maddeyi bıraksa bile tekrar kullanma ihtimali olduğunu bilmelerine rağmen ömür boyu bu sorunun gündemlerinde olacağını söylemeleri sitem ve zorluk içermektedir. Bu durum çocuklarını korumak için annelerin fazla sorumluluk altında olduğunu da düşündürmektedir.

4.2.3. Kişisel Değer ve Becerinin Keşfi

Narrative terapiyi diğer ekollerden ayıran en önemli özellik kişisel değerlerin ve becerilerin keşfedilmesidir. Değer ve becerilerin ortaya çıkarılması bireyi problem hikayesinden uzaklaştırarak alternatif hikayeye geçişte kilit bir rol oynamaktadır. Bu sayede birey tarafından çıkmaz olarak görülen problem karşısında yapıcı ve işlevsel adım atılabilmektedir. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubunda narrative terapinin bir tekniği olan dış şahit uygulaması annelerle birlikte uygulanarak alternatif hikaye için değer ve beceri keşfedilmiştir. Grup çalışması psiko-eğitim şeklinde planlanmış olmasına rağmen paylaşım ve etkileşime odaklanan bir yapının korunması önemli görülmüştür. Bu nedenle dış şahit uygulaması kişilerin uzmanlıklarının konuşulduğu, değerlerin ve becerilerin birlikte keşfedildiği bir alanı grup üyelerine tanıtmıştır. Bir üyenin madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde kendisine eşlik eden becerinin ve değerinin ne olduğu sorulduğunda ortaya çıkan ifadeler diğer üyelerin dış şahitliğinde empati ve çaba gösterme, farklı bakış açısı kazanma, farklı önerileri deneme gibi birtakım duygu ve davranışları meydana getirmiştir.

Grup Anne 4 ile grup lideri arasında yapılan görüşme diğer iki üye tarafından takip edilmiştir. Bu esnada diğer iki üye görüşmeyi takip etmiş, görüşmeye dair notlar almıştır. Grup lideri ve anne arasındaki görüşme sonlandırılana kadar dış şahit olarak konumlandırılan üyeler tarafından bölünmemiştir. İkili görüşme tamamlandıktan sonra dış şahit olan üyelere nasıl hissettikleri, kendilerine neler kaldığı, kendilerince neyin dikkate değer olduğu konusunda sorular sorularak değerlendirmeleri istenmiştir. Bu uygulama ile hem görüşmede değerini ve becerisini ortaya koyan anne dış gözle kendini görme fırsatı bulmuş hem de dış şahit olan üyeler kendilerine yeni yol çizmenin, başka yolların mümkün olduğu izlenimini ortaya çıkarmıştır. Buradan hareketle aşağıda yer alan ifadeler dış şahit uygulaması ile adım adım ilerleyen süreci ve elde edilen kazanımları anlatmaktadır.

"Grup Lideri: Şu bağımlılık süreci kendi içinde çok zor bir süreç. Nasıl bir zorluğu olduğunu siz çok daha derinden yaşıyorsunuz. Bunu düşünerek size bu süreçte yardımcı olan bir beceriniz, bir değeriniz, bir yeteneğiniz var mıydı? Şüphesiz ki var. Buraya kadar geldiniz.

Grup Anne 4: Yani araştırmak. Bağımlılık hakkında bilgi edindik. Nasıl baş edebilirim, nerelere başvururum? Sürekli araştırıyordum.

Grup Lideri: Bu araştırma özelliği size nereden geldi? Nasıl oluştu?

Grup Anne 4: Çocukluktan beri kitap okumayı, araştırmayı severim. Herhangi bir konu hakkında bir şey duysam şimdi narrative dediniz bunu araştıracağım. İsmi bulamadım ben."

Grup Anne 4, araştırma özelliğinin çocukluğundan beri var olan becerisi olduğunu, bunun bağımlılıkla mücadelede kendisine yarar sağladığını ifade etmektedir. Bağımlılığa dair bilgi edinme, mücadele yöntemi öğrenme gibi temel meselelerin araştırılmasında hem kendini güçlendirmenin yolunu bulmuş hem de çocuğuna sağlıklı yaklaşmanın anahtarını elde etmiştir. Araştırma becerisinin ortaya çıkması ve öğrenilmesinden sonra dış şahit olan üyelerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan ifadeler aşağıda yer almaktadır.

"Grup Lideri: Hanımefendi paylaşıırken anlatırken hangi kelimeler çok dikkatinizi çekti?"

Grup Anne 3: Yani arabasına çip taktırması, taa Bakü'ye kadar araştırması yani onlar dikkatimi çekti. Ben hani tamam kendimi o konuda yetersiz buluyorum. Araştırmıyorum. Ben hep maneviyatla bir de buraya gelerek düşünüyorum ama bayanın da dedektifliği hoşuma gitti yani. Hayır arabasına çipi taktırması şey etmesi... Ben kendi özel aracımızı ona verdiğimiz zamanda mesela kaza bile yaptı. Ama o hiç aklımıza gelmedi.

Grup Anne 1: Gelmedi değil mi?

Grup Anne 4: Taktırsaydınız onu...

Grup Anne 3: İşte arabayı alıp gidiyordu.

Grup Anne 4: Nereye gidiyor işte? Nerede şey yapıyor?"

Grup Anne 4'ün araştırma becerisinin kendisine verdiği güçle çocuğuna yönelik madde bağımlılığını önleme müdahalelerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle çocuğunun takip edilmesini sağlamak için arabaya çip taktırması ve farklı rehabilitasyon merkezlerini araştırması dış şahit üyelerin dikkatini çekmiştir. Herkesin madde bağımlılığı ile mücadelede kendisine göre bazı önlemler aldığı ifade edilmekle birlikte araştırmacı annenin ortaya koyduğu girişimler farklı bir pencere açmıştır.

"Grup Anne 1: Çok güzel yapmış yani.

Grup Anne 3: Bu zaman zarfında hep çocukları için evi için... Hepimiz öyle yapıyoruz ama...Kadın araştırarak fotoğraf koydu önüme...

Grup Anne 4: Araştırmadım ama hep takip ettim çocuğumu.

Grup Anne 1: Aynen aynen. Araştırmadım ama arkadaş gibi ben de takip ettim."

Yine benzer şekilde dış şahit olan üyeler her annenin mücadelesinin anlamlı ve kıymetli olduğunu dile getirmekle birlikte ortaya çıkan tablonun kendilerine yol gösterdiğini belirtmişlerdir.

Grup Anne 4: Yaşadığım süreci anlattım yani belki bir faydası olur diye.

Grup Anne 3: Tabii ki. Dedim ben arabasına çocuğunun çip taktırmış. Onu mesela benim de aracım vardı. Çocuk onunla gidince hiç akıl etmedim. Ondan bir tecrübe sahibi oldum. Diyor ya yurt dışında AMATEM bulmuş. Ben onları hiç bilmiyorum mesela.

Grup Anne 4'ün tecrübeleri diğer üyelere örnek teşkil etmiştir. Yurt dışında AMATEM araştırması, arabaya çip taktırması diğer üyelerin dikkatini çekmiştir. Bu tarz bir mücadele girişiminde bulunmayan anneler kendilerini eleştirmekle birlikte uygulamayı yapan anneyi takdir eden ifadelerde bulunmuştur. Bu durum Grup Anne 4'ü mücadelesinde onure etmiştir. Aşağıda yer alan dış şahit üyelerinin değerlendirmesi bunu gösteren bir niteliğe sahiptir.

"Grup Anne 3: Mücadelesinde başarılı olduğunu bence kendi de hissetmiştir okuyarak. Hani ona ne şekilde fayda vereceğini anlamış, bulmuş."

"Grup Anne 1: Ben şuraya yazdım. Şöyle. Araştırmak... Keşke ben de en baştan beri çocuğum için araştırma yapsaydım, bilinçli olsaydım belki bugün burada olmazdım...(Sessizlik) Düşünemedim kaç senedir? Ben düşünemedim. Yani görüyorum. Ben böyle bir şey bilmiyordum. (Şaşkın bir ses ile) Televizyonlarda izliyordum ben."

Grup Anne 4, yukarıdaki ifadeden anlaşılacağı üzere madde bağımlılığı ile mücadelede başarılı olduğu izlenimini bir başkası üzerinden fark etme fırsatı bulmuştur. Daha önce farkında olduğu ancak önemsemediği bir özellik olarak düşündüğü araştırma becerisi, bir diğer üye tarafından dile getirilmesi motivasyonu artırmıştır. Takdir edilmek ve başarılı olduğunu duymak Grup Anne 4 için yapıcı bir etki bırakmıştır. Diğer dış şahit üyelerin kendilerini eleştirirken acımasız olduğu fark edilmekle birlikte aynı dertten muzdarip başka üyenin sürecini onure etmesi önemli bir gelişme olarak düşünülmektedir.

4.2.4. Hayal Ettiren Duygular

Madde bağımlısı çocuğa sahip anneler ile birlikte yürütülen narrative terapi temelli altı haftalık psiko-eğitim grup çalışması sonucunda, yıpratıcı duygu ve davranışların pozitif bir yön aldığı ortaya çıkmıştır. Annelerin problem hikayesinden zamanla çıktığı

alternatif hikaye ile kendilerine farklı bir bakış açısı sunduğu bu çalışmada, duyguların seyri de negatiften pozitive doğru değişip dönüşmüştür. Madde bağımlılığı ile mücadelede olumsuz durumların, kaotik yapının can sıkıcı süreci ortadan kaldırılarak sağlıklı işleyen müdahaleler değer ve beceri temelli olarak ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla duygular da daha motivasyonel ve özgüvenli bir hal almıştır. Aşağıda yer alan ifadeler hayal ettiren duygulara örnek teşkil etmektedir.

"Grup Anne 4: Kendim için ne isterim?

Grup Anne 3: Sağlık istiyoruz. Huzur istiyoruz.

Grup Anne 4: İlk başta sağlık. Huzur, mutluluk.

Grup Anne 3: Sağlık oldu mu gerisi geliyor. Sağlık olmadı mı otomatikman sistem çöküyor. "

Gruba katılan annelerin gruptan ayrılırken kendilerini önemsedikleri ve önceledikleri anlaşılmaktadır. Grup çalışması, bağımlılıkla mücadelede eden annelerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunmasının önemini ortaya çıkarmıştır. İlk oturumda çocuklarının madde kullanım durumuna göre kendilerini şekillendirdiklerini ifade eden anneler, oturumlar tamamlandığında kişisel sağlıklarının öncelikli olduğunu fark etme şansı elde etmiştir. Bu durumu Grup Anne 3 aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

"Grup Anne 3: Kendim buraya gelip huzurlu hissettiğim zamanlar...Buraya gelip çocuğum eve gelip uyuduğu zaman mutlu oluyorum. Bir de buraya gelip de sizinle ve psikologla konuştuğumuz zamanda kendimi daha huzurlu hissediyorum. En azından psikolog bana davranışlarımın güzel olduğunu, çocuğuma şiddet uygulamayıp her zaman iyi yönde yaklaştığım için kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor. Ve çocuğu karşı da her zaman bıktırıcı şekilde arayıp da şey yapma dediği zaman daha huzurlu oluyorum. En azından bilgilendiriyor beni. O evdeki paniklerim biraz gidiyor benden. En azından kafamı rahatlatıyor. Mesela ben günde 15-20 sefer arardım çocuk gelmediği zaman. "Şimdi 2 kere ara. Sürekli bıkkınlık verme." Eve geldiği zamanda babayı da çocuğun üzerine yöneltmiyorum. Baba uyuyorsa onu da gönderiyorum odasına "Sen de uyu." diyorum. Ne bileyim işte kafama göre kendimi rahat ettirecek şeyleri arıyorum kendi kendime. Buraya gelmenin de faydaları oluyor bana. Olmuyor değil. Sizin de oluyor. Psikoloğun da çok oluyor. Onun için zaten bütün işlerimi bırakıp geliyorum buraya. En azından bana şunu diyor: "Sen kendin biraz iyi olacaksın ki çocuğuna faydalı olabilirsin moral yönünden, sağlık yönünden. Panik atak olmayacaksın." Her yönde iletişim veriyor bana. Ben de ona göre rahatlıyorum. Şükürler olsun Rabb'imın adına. Önce Rabb'im sonra evlatlarımız, burası işte.

Yukarıdaki grup üyesinin ifadesinden anlaşılacağı üzere annenin madde bağımlılığı ile mücadelede kendini daha iyi hissetmesi, süreçten düşmemesi için kendine zaman tanıması gerekmektedir. Kendi gibi benzer süreci paylaşan kişilerin bulunduğu

ortamlarda rahatlama imkanı bulduğu, çocuğa karşı davranış repertuarını ve iletişim yöntemini değiştirdiği ortaya çıkmaktadır. Psikolog desteğini alan annenin süreçte daha sağlıklı kararlar aldığı, özbakım ihtiyacını karşılamada kendisini güçlü hissettiğini dile getirmektedir. Aşağıdaki katılımcı ifadesi bunu anlatan içeriğe sahiptir.

"Grup Anne 3: Ben de yapmaya çalışıyorum işte. Yani arkadaşlarımla çardakta oturup kahvemizi içiyoruz. Çayımızı içiyoruz. Eve de geldiğimiz zamanda eşim Allah razı olsun, kahve yapıyor bana. Biraz kendime zaman ayırmaya çalışıyorum."

Kendine zaman tanıyan anne, birey olduğunu da fark etme fırsatını grup çalışması ile bulmuştur. Bireysel olarak kişinin kendisi ile barışık olması, kendine merhamet etmesi bağımlılıkla mücadelede önemli bir kazanım olarak ortaya çıkmaktadır.

" Grup Anne 3: Teşekkür ediyoruz. Bize bir birey olduğumuzu bize biraz yaşamamızı hep bunlarla uğraşmamamız gerektiğini aşıladınız bize.

Grup Anne 4: Öyleyse doğrusu biz de şımartalım kendimizi."

Grup çalışmasının başında annelerin daha çok bilinçdışı suçluluk duyguları ön planda dururken; grup çalışmasının sonunda madde bağımlılığı ile mücadelenin işbirliğine açıklıkla çözüleceği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda empati duygusunu açığa çıkararak, suçluluk hissedilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Kendini önemseyen ve seven annenin zaman içinde suçluluk duygusunun da kırıldığı grup çalışması ile gösterilmiştir.

"Grup Anne 3: Evet. Aynen. Ben katılıyorum. Ben bir anne olarak bunun da üzülmesini istemem. Çünkü asla onun bir suçu değil. Dokuz ay karnında gezdirdi onu. Her türlü...Çocuğu dışarıdaki dediğiniz gibi yani dışarıdaki çevre etkiliyor. Evindeyken küçükken öyle bir sorunu yoktu bu çocuğun. Ben öyle düşünüyorum."

Madde bağımlılığı ile mücadele eden anneler için bir diğer önemli kazanım empati duygusunun sürekli aktif tutulmasıdır. Kendini acımasızca eleştiren annelerin, sorunun nedenini anlamada ve anlamlandırmada sürece geniş bir yelpazeden bakarak yakalama fırsatı elde etmiştir.

"Grup Anne 3: Normalde hanımefendi bir psikiyatride özelde randevu al.

Grup Anne 4: Tabii canım. Bir seansı kaç para?

Grup Anne 3: Bir sürü anlatacağımız sorunlar. O da ilaç verip uyuşturacak.

Grup Anne 4: Hem ilaç verecek hem paranı alacak.

Grup Anne 3: Aynen aynen...Burada güzel bir şekilde terapi olduk. Bizim kendimiz için de iyi oldu. Yani bize vermiş olduğunuz eğitimden dolayı bizim de demek istiyorum epey bir kültürel yönde bilgimiz de oldu.

Grup Anne 4: Farkındalığımız biraz daha artıyor. İlk başta insan hep kendini suçluyor ama."

Grup çalışması kapsamında anneler farkındalık kazandığını, kültürel anlamda donanımlandığını ve daha bilinçli sürece yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Grup çalışması ile fayda gören anneler, geleceğe yönelik umut var bir bakış açısı kazanmışlardır. Anneler açısından her duygu kayda değer bir niteliğe sahiptir. Grubun başında yıpratıcı duygular daha baskın söyleme sahipken ilerleyen oturumlarda yerini yapıcı duygulara bırakmıştır. Şüphesiz bu durumu ortaya çıkaran narrative terapinin yeri yadsınamaz. Kişinin kendisine ve yaşadıklarına değer veren hikayelerin çıkmasında annelere destek olduğu ortaya konulmuştur. Gruba katılan üyeler oturum sonunda kendi hikayelerinin kahramanı olduğunu, kendileri için kapı aralanacak alternatif rotaların oluşabileceğini düşünmüşlerdir. Bu durum, madde bağımlılığı ile mücadele eden annelerin narrative terapi temelli uygulamalarla terapötik sürece girebileceğini göstermiştir.

5. TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu çalışmada; madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin yaşadıklarını anlayabilmek ve bu durumları deneyimleyen annelere narrative terapi temelli paylaşım ve etkileşim odaklı psiko-eğitim grup çalışmasıyla çözüm önerisi sunulması amaçlanmıştır. Söz konusu bu araştırma kapsamında 6 haftalık narrative terapi temelli psiko-eğitim grup çalışması yapılmıştır. Madde bağımlısı çocuğa sahip annelerle ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak amacıyla ruh sağlığı profesyonelleri, kurum yetkilisi/yöneticisi ve bakım verenlerle derinlemesine görüşmeler yapılarak örnekleme dair veriler artırılmıştır. Bir diğer ifade ile grup çalışması sürecinde elde edilen veriler, derinlemesine görüşmeler sayesinde zenginleştirilme olanağına sahip olmuştur. Nitekim bu durum, araştırma kapsamında benimsenen gömülü teori desenine ait teorik doygunluğun sağlanmasına da yardım etmiştir. Bu anlamda gömülü teori deseni, madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin doğasına yönelik bütüncül bir bakış açısıyla en derindeki örüntülerin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamıştır.

Yapılan grup çalışması ve derinlemesine mülakatların çözümlenerek kodlanması ve analiz edilmesiyle birlikte madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin deneyimlerine ait bir model ve çekirdek kategori ortaya çıkarılmıştır. Bu model “Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi” başlığıyla Şekil 4.1’de görselleştirilmiş ve kategoriler arasındaki ilişki ağlarının sonucunda “Süper Mario Anne” olarak isimlendirdiğimiz çekirdek bir kategoriye ulaşılmıştır. Süper Mario Annenin sistemsal, bağlamsal ve algısal dinamikler içindeki döngüsü sürecin analiz edilmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda, madde bağımlılığı ile mücadeleye malumun ilâmi aşamasıyla başlayan Süper Mario Annenin yolculuğu çeşitli zorluklara tanık olmaktadır. Bu yolculukta madde bağımlılığı ile tanışma, konuyu öğrenme ve kabullenme aşamalarından sonra tedavi arayışları başlamaktadır. Bu arayış, annenin tedavi motivasyonuna zarar veren karanlık bölgeleri de ortaya çıkarmaktadır. Şüphesiz bu aşamaya kadar olan süreç, Süper Mario Annenin bağımlılıkla mücadele esnasında bazı duyguları yaşamasına, bazı eylem ve tutumları ortaya çıkarmasına ve bazı kaygı yüklü düşünceleri dile getirmesine neden olmaktadır. Nitekim tüm bunlar Süper Mario Annenin mücadeleye verdiği içsel tepkilerini yansıtmaktadır. Süper Mario Annenin bu süreçte karşılaştığı zorlukları ve bağımlılıkla mücadeleye verdiği içsel tepkileri

tedaviye olan inancını etkilemekte ve tüm bunlar tedavinin yönünü ve akışını belirlemektedir. Bütün bu aşamalar olumsuz, yıpratıcı ve kabullenilmesi zor durumları içermektedir. Ancak tedavi motivasyonundaki karanlık bölgelerden kurtulmayı başarabilen Süper Mario Anne, sosyal etkileşim kanalları vasıtasıyla sürdürülebilir mücadele için hem kendisine hem de çocuğuna alan açmaktadır. Çalışma kapsamında madde bağımlısı çocuğa sahip anneler odakta olduğundan yapılan grup çalışması “Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu” ismiyle modellenmiş olup Şekil 4.2’de sosyal etkileşim kanalları içinde konumlandırılmıştır ve “Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi” başlıklı büyük modele entegre edilmiştir.

Tüm bunlardan hareketle anne(lik) ve madde bağımlılığı alanında yapılan bibliyometrik analiz, grup çalışması ve bireysel görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin literatürde bir karşılığı olduğunu göstermiştir. Geliştirilen model neticesinde sistemsal, bağlamsal ve algısal süreci resmeden bulgular ortaya konulmuştur.

Anneler, çocuklarının madde kullanım davranışı sergilediği şüphesinin açığa çıkması neticesinde öğrenmektedir. Bu çıkarım, bu tez çalışması kapsamında elde edilen ilk bulgu niteliği taşımakla birlikte tüm sürecin nasıl, ne zaman ve neden başladığını da ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda sebep-sonuç ilişkisi şüphenin netleşmesine yardımcı olmaktadır. Çoğu zaman anlam verilemeyen ya da yakıştırılamayan davranış örüntülerinin ekonomik, psikolojik, sosyal ve fiziksel temelli olması sürecin gizemli bir hal almasına, kriz yaşanmasına ve tüm bunların süreklilik göstermesine neden olmaktadır.

Araştırmada yer alan katılımcıların ifadelerinden elde edilen bir diğer bulgu, madde bağımlılığının gizlilik yoluyla beslenmesi ve davranış olarak pekiştirilmesidir. Bu çıkarım, ilk bulgu ile neden-sonuç ilişkisi üzerinden bağlantı kurulduğunu, madde kullanan çocuklarda ortaya çıkan davranış repertuarını borç alma, hırsızlık yapma ve suça karışma gibi kaotik ve yıpratıcı süreçlerle açıklamaktadır. Özellikle literatürde bu bulguyu destekler niteliğe sahip çalışmalar olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim 2020 yılında yayınlanan bir araştırmada katılımcıların %76’sı madde kullanımını ailesinden gizlediğini bildirmiştir (Khalid vd., 2020). Yine Hindistan’ın Chennai kentinde yapılan bir araştırmada, insanların %67’sinin madde kullanımını gizleme ihtiyacı hissettiği sonucuna ulaşılmıştır (Latkin vd., 2010). Madde kullanan kişinin madde kullanımını gizlemek için doğrudan bir eylem içinde bulunduğu anlaşılmakla birlikte ailelerin de

farkında olmadan bu duruma dolaylı bir şekilde katkı sağladığı ortaya çıkmaktadır. Madde kullanımı olan bireyin borcunu ödeme, bağımlı kişinin aile sorunlarını kendi sorunu gibi benimseme olarak örneklendirilen pek çok kolaylaştırıcı girişimler dolaylı olarak bağımlılığın beslenmesine ve pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda, ısrarlı madde kullanım davranışı sonucunda kaotik ve can sıkıcı olayların meydana geldiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla yaşanan problemlerin ciddi boyuta ulaşması ya da ailelerin farklı bir şekilde evlatlarının bağımlılık hikayesini öğrenmesi tedavi arayışını başlatan tetikleyiciler olarak düşünülmektedir.

Ebeveyn görüşlerine ve ebeveyn iletişimine, bakım algısına, davranışsal ve duygusal sağlıkla ilişkilere değer vermeye odaklanarak anne-çocuk ve baba-çocuk bağlılığına ilişkin genç algılarını incelemeyi amaçlayan bir çalışmada, kız ve erkek çocuklarının dörtte biri sorunları hakkında anneleriyle konuşamayacaklarını, kızların yarısından fazlası ve erkeklerin üçte biri babalarıyla konuşamayacaklarını hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Ackard vd., 2006). Khalid ve arkadaşları (2020) ile Latkin ve arkadaşlarının (2010) ortaya koyduğu madde kullanımı olan kişilerin gizleme davranışının sebebini, Ackard ve arkadaşları (2006) ebeveyn-çocuk bağlılığı ile ilişkilendirmektedir. Bu durum, madde kullanımında aileden gizleme davranışının ebeveyn -çocuk bağlılığı özelinde düşünülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Bir problem alanı olarak madde bağımlılığı ile mücadelede sorumluluğu kimin, nasıl alacağı konusu çoğu zaman tartışmalıdır. Bu tez kapsamında bağımlılıkla mücadelede sorumluluğun kime ait olduğuna dair yaklaşımlarda devlet ve aile olmak üzere ikiye bölündüğü fark edilmiştir. Bu kapsamda bazı söylemlere göre madde bağımlılığı ile ilgili mücadelede sorumluluğun ailelere bırakıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle ailelerin, evlatlarının madde kullanımının sebebi olarak kendilerini gördüğü ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu çıkarım, annelerin madde bağımlılığı tedavi sürecinde kendisini ve benliğini suçlama ve sorgulama davranışı içine girdiğini göstermektedir. Nitekim Bamberg ve arkadaşlarının çalışmasında (2001) ulaşılan ebeveynlerin önemli bir kısmı, madde kullanımıyla mücadele esnasında sorumluluk ve suçluluk hissettiklerini belirtmişlerdir.

Madde bağımlılığı ile tanışma hikayesi başlayan annelerin, bağımlılık döngüsünün tekrar eden bir süreç olabileceğini öğrenmesi, yıpratıcı ve karamsar olan duygu, düşünce ve davranışları ortaya çıkarmaktadır. Bu duruma neden olan ana unsur ise,

aynı olumsuz yaşam deneyimlerinin benzer şekilde gerçekleşme ihtimalidir. Dolayısıyla hem anneler hem de diğer aile üyeleri tedavinin bir kerede gerçekleşeceğine, bağımlılık durumunun ortadan kaldırılacağına ve bir daha tekrarlanmayacağına inanmak istemektedir. Ancak Dakof ve arkadaşları (2001) da ebeveynlerin çocuklarının madde bağımlılığı tedavi sürecine dahil olmasında, tedaviye olan inancın önemli rol oynadığını ifade etmektedir.

Bu tez kapsamında ulaşılan bulgular, madde bağımlılığı özelinde sıklıkla yaşanan ve tecrübe edilen ambivalans durumu, kişinin dolaylı olarak tedaviye yönelik meşruiyet kazandırma çabası taşıdığına işaret etmektedir. Madde bağımlılığında özellikle düşünce ve davranışlarda kararsızlık ve belirsizlik yaşanma durumu madde kullanan bireyin davranış repertuarında hayır deme becerisinin problemli olduğunu düşündürmektedir. Böyle durumların sıklıkla yaşanması ve bireyin madde kullanımında ısrarcı olması halinde emniyet yetkililerine bildirme, mahkeme aracılığıyla vasilik tayin ettirme gibi annelerin dolaylı girişimlerde bulunduğu öğrenilmiştir. Bu çıkarım, tedavinin bir an önce başlaması gerektiğini göstermekle birlikte sürecin ne kadar can sıkıcı bir boyuta taşındığına işaret etmektedir. Örneğin Ritanti ve arkadaşlarının (2017) yaptığı fenomenolojik bir araştırmadaki katılımcı ifadelerinde, madde kullanımında ısrarcı olan bireyin günün sonunda polis ile karşılaşacağı ve adli süreçlerle muhatap olacağı bulgusuna yer verilmiştir.

Madde bağımlısı bireylerin aile yapıları ve düzenleri kültürel, ekonomik, sosyal ve psikolojik bileşenler açısından farklılık gösterebilmektedir. Aynı zamanda bu bileşenler hem bağımlı olmayı hem de bağımlılıkta tedavi sürecini etkilediği bu tez kapsamındaki bulgular aracılığıyla gözlemlenmiştir. Örneğin lise öğrencileri ile yapılan bir araştırmada; gençlerin madde kullanımının ailesel etkilerinin yönleri de değerlendirilmiştir. Madde kullanımına başlama yaşının 15-16 yaş civarında olduğu sonucuna varılan bu araştırmada cinsiyet, aile yapısı ve ebeveynlerle yaşanan çatışmalar, her türlü madde kullanımı için risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir. Aile içinde annenin otoriter/destekleyici ve babanın otoriter/sert ebeveynlik tarzı sergilenmesinin, çocukların madde kullanımına karşı koruyucu olduğu düşünülmektedir. Tüm bunlar, ebeveynlik yeterliliğinin özel kültürel bağlama göre değişkenlik göstereceğine de işaret etmektedir (Brassai ve Piko, 2009). Yine başka bir araştırmada sağlıklı bir aile yapısı olmayan, yeterince takip edilmediğini veya

gözlemlenmediğini hisseden, anneye zayıf iletişim kuran ve yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip bir ailenin ferдинin esrar deneme ihtimali yüksek olarak görülmüştür (Jovic vd., 2014). Buradan hareketle çoğu zaman sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının düşük seviye gösterdiği, eğitimin yeteri kadar önemsenmediği, adli sürecin yaşandığı ve parçalanmış bir yapının olduğu aileler, madde bağımlılığı açısından potansiyel aile yapısı şeklinde değerlendirilmektedir. Buna ek olarak ergen kızlar arasında madde kullanımını anlamak için çeşitli aile dinamiklerinin kritik olduğu vurgusu yapılmıştır (Sang vd., 2019). Aile özelliklerinin bağımlılık sürecindeki önemine dikkat çekilen bir başka araştırmada, otoriter ebeveynliğin, ergenleri madde kullanımına yönelik akran baskısından korumaya yardımcı olabileceği gösterilmiştir (Dorius vd., 2004). Yine bir çalışmada, esrar kullanan katılımcıların ergenlik döneminde anne ile daha düşük kalitede bir ilişki yaşadığı belirtilmiş ve akran ve ebeveyn madde kullanımının bununla ilişkilendirilebileceği dile getirilmiştir (Dubowitz vd., 2019).

Aile yapısında anne ya da babanın yokluğu çocukların madde kullanım davranışı sergilemesinde tetikleyici bir rol oynamaktadır. Tez kapsamında ulaşılan bu sonucu destekleyen bir araştırmada, babanın alkol bağımlılığı ile oğlunun hayatındaki baba yokluğu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Buna göre, erkek ergenlerin daha yüksek oranda tütün, esrar ve diğer maddeleri tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Carbonneau vd., 2018). Sosyo-demografik özelliklerin ergen madde kullanımını nasıl etkilediğini araştıran bir çalışmada, arkadaş ve anne desteğini güçlü yordayıcılar olarak görmediği, düşük düzeyde algılanan baba desteğinin her tür madde kullanım şansını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Piko, 2000). Bu durum tez kapsamında elde edilen ve hayalet baba figürü ile ortaya konulan kategoriyi desteklemektedir. Nitekim çalışmaya katılan bir annenin eşinin uzun yıllar boyunca alkol bağımlısı olduğu ifade edilmiştir. Çocuğunun madde kullanım davranışı göstermesinin gerekçesini, eşinin uzun yıllar alkol bağımlısı olmasına bağladığı tespit edilmiştir.

Yine aynı bağlamda, tek ebeveynli çocukların madde kullanım riskinin yüksek olduğunu varsayan bir araştırma Amerikan Kızılderililer ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda sadece babanın veya annenin olduğu bir ortamda yaşamayan, madde kullanımını ve bunların kullanım riskinde önemli bir artış olduğunu ortaya çıkarmıştır (Shah vd., 2022). Kurum bakımında bulunan ve madde kullanımını nedeniyle tedavi

gören gençlerin aileleriyle ilgili deneyimlerini inceleyen bir araştırmada, ailede çoğunlukla annenin olmadığı belirtilmiştir (Vaizoğlu Şengünler ve Tanyaş, 2019).

Madde kullanımına başlama ve buna yönelik toplumsal kanaatin oluşmasında kişilerin ikamet ettiği yerin coğrafi özellikleri ve kıır-kent ayrımı gibi dinamiklerin etkili olduğu görülmüştür. Tez kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların vurguladığı noktaların coğrafya ve kültür temelli olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Meksika kökenli anneleri ve gençleri ele alan bir çalışma da bu bulguyu destekler niteliktedir. Söz konusu çalışmanın kültürleşme, şehir içi risk faktörleri, aile ilişkileri üzerinden madde kullanım davranışının etkilendiği düşünülmüştür (García vd., 2010). Tez kapsamındaki görüşmelerde katılımcıların bahsetmiş olduğu madde kullanımının kültürel olarak normal görülmesi sorununu literatürdeki çeşitli araştırmalar da ortaya koymaktadır. Henry ve Augustyn (2017)'nin yaptığı bir çalışmada, babalar ve çocukları arasında esrar kullanımının nesiller arası sürekliliğine dair bulgular elde edilmiştir. Yine benzer şekilde başka bir çalışmada, ebeveynlerin madde kullanımının, ergenlerin madde kullanım davranışında etkili bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır (Cederbaum vd., 2021). Bu araştırmalardan anlaşılacağı üzere esrar gibi maddeler kültürel ve yöresel olarak normal karşılanmakta, bağımlılık yapıcı bir etkisinin olmadığı düşünülmekte ve kullanımda kuşaklararası süreklilik devam etmektedir. Bu durum madde kullanımının ve etkisinin bazı kültürlerde hafife alındığına işaret etmektedir. Özellikle sosyal çevrenin olumsuz yapısının madde bağımlılığı sürecinde tehdit niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Örneğin bir araştırmada daha büyük mahalle sorunları algılayan annelerin daha fazla kural koyma yolunu tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte annelerin, çocuklarının nerede bulunduğu dair daha düşük düzeyde bilgi sahibi oldukları görülmüştür (Byrnes vd., 2011). Bu durum annelerin sosyal çevre konusunda duyarlı olduğunu da göstermektedir.

Tedavi sürecine en büyük desteği çoğunlukla annelerin verdiği, her türlü zorlu ve yıpratıcı durumda bile çocuklarının sağlığını öncelediği bu tez kapsamında elde edilen önemli bir sonuçtur. Nitekim babaların madde bağımlılığı tedavi sürecine katılımları üzerine hazırlanan bir çalışmada, annelerin tedaviye yönelik daha çok çaba ve ihtimam gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Aktürk ve Yaman, 2022). Bu durum annelerin tedavi sürecine hakim olduğu düşüncesini desteklemekle birlikte madde bağımlılığı

konusunda bilgilenme ve bilinçlenme ihtiyaçlarının annelerde canlı kaldığını da belirtmektedir.

Nitekim bu anlamda, sosyal medyanın ve internetin dolaylı bir etkisi olduğu bu çalışma kapsamında elde edilmiştir. Benzer şekilde birçok çalışmada, popüler kültür içeren medya araçlarına maruz kalan gençlerin riskli davranışlar sergilemesi madde kullanım riskini ortaya çıkardığı ileri sürülmektedir (Motyka ve Al-Imam, 2021). Yine bir başka çalışmada, gençlerin ekranlardaki madde kullanım örneklerini yüksek oranda maruz kaldıkları, bu durumun daha sonraki madde kullanımıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Özellikle sosyal medyanın bu oranı fazlasıyla artırdığı belirtilmiştir (Jackson vd., 2018). Bununla bağlantılı olarak çalışma kapsamında dikkat çeken bir diğer bulgu, kültür endüstrisinin gerek anneler gerekse madde kullanım davranışı gösteren bireylerde yan etki bırakmasıdır. Yapılan bir diğer çalışmada, popüler kültür araçlarının ve içeriklerinin olumsuz sahneleri yeniden sergilenerek izleyicide var olan örüntüleri ortaya çıkardığı ve bireylerin kimliğini de etkilediği belirtilmiştir (Yılmaz ve Tatoğlu, 2023). Dolayısıyla medyanın anneler ve diğer aile üyelerinde her zaman yapıcı etki bırakmadığı anlaşılmıştır. Özellikle “Müge Anlı” gibi televizyon programlarının içeriğinde kendi hayat hikayelerine ve süreçlerine benzer rastlantılara denk gelmeleri, yıpratıcı duyguları tekrar yaşamalarına, geleceğe yönelik tedirgin bekleyişlerin varlığına neden olduğu fark edilmiştir. Bu durum, bireysel olarak güvenliklerinin tehlikede olduğu inancını kişilerde oluşturmakla birlikte devletin kendi güvenliklerini koruma konusunda zihinlerinde soru işareti kaldığı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Başka bir açıdan geleneksel ve yeni medya üzerinden dolaylı olarak empoze edilen güzellik standartları ve bunu destekleyen içeriğe sahip filmlerin madde kullanım davranışının başlamasına neden olduğu katılımcılar tarafından bildirilmiştir. Bu anlamda annelerin kendilerine az ilgi gösterdiğini belirten gençlere yönelik yapılan bir çalışmada, sağlıksız kilo kontrolü davranışlarının yaygınlık oranlarının özellikle yüksek olduğunu bildirmesi dikkat çekici olarak nitelendirilmiştir (Ackard vd., 2006). Erken ergenlik çağındaki Asyalı Amerikalı kızlara yönelik madde kullanımı ve aile ilişkilerini ele alan bir çalışmada, vücut memnuniyeti, problem çözme yeteneği, ebeveyn denetimi, anne-kız iletişimi, aile katılımı ve madde kullanımıyla ilgili aile kuralları düzeylerinin önemli ölçüde düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fang vd.,

2011). Buradan hareketle özellikle çocuklarda ve gençlerde özgüven, öz-şefkat, öz-saygı gibi benliğe ait psikolojik sağlamlığı dengeleyen dinamiklere ailelerin dikkat etmesi ve bunları geliştirmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ebeveyn bilgisi ile ilgili davranışların ve gençlerin riskli davranışlarının belirli kombinasyonlarını kullanan anne-genç çiftlerinin alt grupları arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada kişi odaklı yaklaşımın kullanılması gerektiğini önermektedir (Lippold vd., 2013). Bu durum, Madde Bağımlılığı ile Mücadele Eden Bir Annenin Ekosistemi modeli sonucunda ortaya çıkan her ailenin ve kişinin bilişselliğinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği bulgusunu desteklemektedir. Ayrıca bir başka araştırmada, ergenlik döneminde problemlili içki içme kalıplarının gelişmesinde, aile yapısının ve ebeveyn kontrol düzeyinin önemi vurgulanmıştır (Alati vd., 2010). Bu sonuç bir anlamda ebeveynin madde kullanımına yönelik farkındalık seviyesinin önemine işaret etmektedir. Ancak bu tez kapsamında aile üyelerinin madde bağımlılığı konusunda herhangi bir bilgi temelini olmadığı özellikle ruh sağlığı profesyonelleri tarafından bildirilmiştir. Bilgi temeli olmamasının yanı sıra bağlı bulunduğu çevreye ve kültüre yönelik farkındalık geliştirme faaliyetlerinde bulunmadığı da düşünülmektedir. Bu sonucun aksini söyleyen karma yöntemle tasarlanan bir çalışmada, nitel aşamada odak grup görüşmesi yapılmış olup söz konusu bulgular üzerinden annelerin madde bağımlılığına ilişkin risklerin farkında oldukları bulunmuştur (Atabek vd., 2020). Bununla birlikte bu tez çalışması kapsamında, bazı aile üyelerinin madde kullanım davranışını ciddi ve önemli bir problem olarak gördüğü sonucuna da ulaşılmıştır. Aile üyelerinin damgalanma ve ötekileştirilme korkusu, tedavi ve çözüm arayışını geciktirmekle birlikte kendi içinde bir mekanizma ile bu durumu ortadan kaldırmayı hedeflediği anlaşılmıştır. Ancak bu durumun çoğunlukla etkili ve nitelikli bir tedavinin gecikmesine, kriz ve kaos anlarının artmasına, bağımlılığın ilerlemesine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla bağlantılı olarak bir diğer önemli nokta, annelerin madde bağımlılığı ile mücadele ekosisteminde davranış ve duygu odaklı “nasıl” sorularına cevap aradığı fark edilmiştir. Madde kullanan çocuğuna nasıl davranması ve iletişim kurması gerektiği gibi pek çok ebeveynlik becerilerini sorguladığı durumlarla anneler karşılaşmaktadır. Şüphesiz bu durum annelerin daha önce madde konusunda herhangi bir bilgisinin olmadığına, sürece dair farkındalığının bulunmadığına işaret etmektedir.

Buna yönelik yapılan bir araştırmada sosyo-ekonomik düzeyi yüksek annelerin madde bağımlılığına yönelik bilgi temelinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Atabek vd., 2020). Ancak bu durum, pek çok değişkenlerle açıklanabileceği gibi sadece sosyo-ekonomik parametrelerin bir kıstas olmayacağını da düşündürmektedir. Benzer bir şekilde ebeveynlerin, çocuklarının faaliyetlerini belirli kurallar koyarak sınırlandırması ve takibe alması da önemli bir parametredir. Örneğin arkadaş çevresinin, çocukların madde kullanımı üzerindeki olumsuz etkisini azaltmada, ebeveynlerin çocukların etkinliğine ve arkadaşlıklarına dair kural koyuculuğunun ve takibinin önemli bir rol oynadığı görülmüştür (Tornay vd., 2013).

Bu tez çalışmasında, ailelerin çocuklarına karşı nitelikli ve etkili ebeveynlik becerilerini sergileyemediği durumlarda madde bağımlılığı tedavi sürecinin sekteye uğrayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle yaşadıkları bölge, coğrafi koşullar, ekonomik durum, günlük rutin, başka bir çocuğa veya aile üyesine bakım verme ve kültür gibi önemli dinamiklerin anneleri tedavi sürecinden düşürdüğü anlaşılmıştır. Nitekim Dakof ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışmada, ebeveynlerin evlatlarının madde bağımlılığı tedavi sürecinde günlük rutinin bozulması, ulaşım sıkıntısı, çocuk bakımı zorlukları ve kişinin kendi sorunlarını çözmemesinden kaynaklanan utanç duygusu gibi olumsuzlukları yaşadıklarını ifade etmektedir. Ancak araştırmacılar, bu söz konusu olumsuz koşullara rağmen tedavinin amacına ulaşmasında, ebeveynlerin tedavinin başarısına dair bir inanç taşımasının önemine ve etkisine dikkat çekmektedir (Dakof vd., 2001).

Çalışma temposu ile mesai saati uyumunun planlanamaması, hem danışan hem danışan yakınları için tedavide sorun teşkil ettiği anlaşılmış olup bu çalışma kapsamında önemli bir çıkarım olarak görülmüştür. Nitekim bu durum bağımlılık tedavi sisteminin mekanik yüzünü yansıttığı izlenimi vermektedir. Dolayısıyla burada sistem sorunu olduğunu ve sistemin bir yerde dolaylı olarak tedaviyi engellediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu durum annelerin tedaviye yönelik beklenti uyumsuzluğu yaşadığına da işaret etmektedir. Yine sistem içinde madde bağımlılığı ile ilgili kurum ve kuruluşların gerekli ve ilgili yönlendirmenin yapılmasına yardımcı olmadığı, çözüm arayışı repertuarının bireyleri mutlu etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla sistemin, çare ve tedavi arayışına mekanik olarak destek verdiği hissini uyandırmıştır.

Annelerin duygu-durumlarının çocukların psikolojik yapısı ve madde kullanım üzerindeki etkisi tartışılan bir konudur. Ruhsal hastalıklar ve madde bağımlılığı arasındaki ilişki hangi unsurun hangi sonucu doğurduğu ya da tetiklediği bağlamında incelenmektedir. Bu konuya yönelik yapılan bir araştırmada, yoğun depresif semptomlara sahip olan annelerin çocuklarının, ergenlik boyunca daha yüksek seviyelerde depresif semptomlar, madde kullanımı ve suç işleme gösterme olasılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fulco vd., 2020). Fulco ve arkadaşlarının çocuğun madde kullanım davranışında annedeki depresyonun etkili olduğu düşüncesine karşılık; bu tez çalışmasında annelerin depresyon yaşama durumları madde kullanımını öğrendikten sonra gerçekleştiği öğrenilmiştir. Teze katkı sunan katılımcı beyanları, annelerin birçok yıpratıcı duygu, düşünce ve davranışı aynı anda yaşadığını, zor süreçleri çoğunlukla tek başına deneyimlediğini dile getirmiştir. Bu durum, annenin zaman içinde tedavi motivasyonunu yitirmesine de sebep olmaktadır. Dolayısıyla gerek tedavinin etkin ve nitelikli olarak ilerleyememesi gerekse de geleceğe yönelik tedirgin düşüncelerin sıkça yer alması, annelerin istemsiz bir şekilde beliren yıpratıcı, karamsar duygu ve davranışlarını pekiştirdiğine işaret etmektedir.

Ebeveyn-çocuk bağlanma stilleri literatürde sıkça rastlanan önemli bir konudur. Anne-çocuk ya da baba-çocuk bağlanma çerçevesinde çocuğun madde kullanımı ile ilişkisi de araştırmalara konu olmaktadır. Örneğin bir çalışmada, annelerin ve akranların, ergenlerin alkol içme ile öz-düzenlemeleri üzerinde kayda değer bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Quinn ve Bussey, 2015). Hong Konglu ergenlerin yine sigara içmesi üzerine yapılan bir başka araştırmada, anne bakımı, kontrol etme ve otoriter ebeveynlik, Hong Kong'da daha düşük ergen sigara içme oranlarıyla ilişkili bulunmuştur (Wang vd., 2015). Başka bir çalışmada ise ebeveyn bağlanma stiline ergen madde kullanımı üzerindeki dolaylı etkilerine dair kanıtlar elde edilmiştir (Jones vd., 2015). Nitekim bağlanma temsillerinin, anne-ergen ilişki niteliklerinin ve ergen madde kullanımının gelişiminde izlemenin rolleri vurgulanmıştır (Branstetter vd., 2009). Bu sonuçla paralel olarak yapılan bir araştırmada otoriter ebeveynlik, sert annelik, esrara özgü kurallar ve ebeveynin esrar kullanmaması gibi önemli unsurların, gençlerin esrar kullanma olasılığını önemli ölçüde azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Kokotovič vd., 2022). Yine başka bir çalışmada, gençlerin maddeye bağlı davranışlarını düzenlemede ailelerin, özellikle de annelerin rolünün altını çizmektedir (McArdle vd., 2002). Bu bir anlamda annelerin çocuklarının madde kullanımına

yönelik koruyucu-önleyici uygulamalar yaptığına işaret etmektedir. Ancak bu uygulamaların tek taraflı olmaması; birlikte ve bir arada uygulamaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Tez kapsamında yapılan bir görüşmede katılımcı bir annenin, çocuğunun arabasına çip taktırma ve arkadaşlarını arayıp madde kullanımına engel olma gibi koruyucu-önleyici uygulamalara müracaat ettiği görülmüştür. Otoriter ebeveyn davranışı olarak da değerlendirilebilen bu yaklaşımların, çocukların madde bağımlılığını önleme ve tedavi süreçlerinde belirli bir noktaya kadar etkili olduğu söylenebilmektedir.

Madde kullanım davranışı sergileyen kişiler ve yakınları, karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için birtakım grup çalışmaları ve müdahale programları geliştirilmiştir. Bu etkinliklerin, yapıcı duygu ve davranışların ortaya çıkmasına katkı sunduğu çalışma kapsamında fark edilmiştir. Özellikle deneyimlerin paylaşıldığı gruplara katılan annelerin tedavi sürecinde daha aktif kaldığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte bağımlılık konusunda bilgi, beceri, değer gelişimine katkı sunduğu katılımcılar tarafından bildirilmiştir. Özellikle grubun iyileştirici etmenleri sayesinde annelerin çocuklarının tedavi sürecinde güçlü kaldığı anlaşılmıştır. Bu anlamda bir başkası tarafından değer görme, dinlenilme, sürece dair farkındalık kazanma gibi unsurların annelerin çocuğunun tedavisine eşlik etme motivasyonunu artırdığı fark edilmiştir. Dolayısıyla madde bağımlılığı ile sürdürülebilir mücadelede grup çalışması, annelerin kendilerine pencere açtığı bir yaşam alanı organize etmektedir. Bu anlamda, madde kullanımını önleyici programların tasarlanmasında ebeveynlerin kişilik özelliklerinin dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir (Mohammadi vd., 2021).

Söz konusu madde bağımlılığı ile ilgili önleyici ya da zarar azaltıcı uygulamalar bilişsel davranışçı terapi ve motivasyonel görüşme teknikleri ile birlikte tasarlandığı gibi narrative terapi ekolüyle de gerçekleştirilebilmektedir (Clark, 2014). İnsanları problem hikayesinden çıkaran ve alternatif hikayeye yol çizen narrative terapi, madde bağımlılığı ile mücadelede alanında da kullanılmaktadır. Bu çalışmalar, sonuçları açısından umut verici olmakla birlikte niceliksel olarak ilerleme aşamasındadır (Poole vd., 2009). Kanada'nın Toronto kentinde yapılan bir uygulamada, narrative terapi uygulamasının, katılımcıların madde kötüye kullanımlarını azaltmasında veya madde kullanımının sonlandırılmasında yararlı sonuçlar sağladığı görülmüştür. Bu terapi, özellikle yaşlı kesimler açısından ideal bir yöntem olarak önerilmiştir (Gardner ve

Poole, 2009). Yine başka bir çalışmada, grup narrative terapisi, amfetamin kullanımı olan kişilerde depresyon ve anksiyete düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaşam kalitesinin ise tedavi sürecinden etkilenmediği tespit edilmiştir (Shakeri vd., 2020).

Bu tez çalışmasında da 6 haftalık narrative terapi temelli madde bağımlısı çocuğa sahip annelerle paylaşım ve etkileşim odaklı psiko-eğitim grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonunda yukarıdaki bulguları destekleyici şekilde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Anneler, deneyim paylaşımından ve uzman görüşünden yararlanmış, bağımlılıkla mücadele ve tedavi aşamalarına dair izleyebilecekleri yeni beceriler ve stratejiler edindiklerini beyan etmişlerdir. Bununla birlikte daha önceden izledikleri uygulamaların eksik yönlerini görerek ve sahip oldukları birtakım yanlış inançların farkına vararak bu konuda bir düzeltme fırsatı yakaladıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde madde kullanımı, fiziksel aktivite ve beslenme üzerine oluşturulan web tabanlı sağlığı geliştirme programı uygulamasında da ebeveyn ve çocukları önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Nitekim bu program, 3 oturumda ve anne-kız katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Program ve program izleme sonunda, anne-kız iletişiminin arttığı, kayda değer bir şekilde ebeveyn denetimini sağladığı fark edilmiştir (Schwinn vd., 2014). Yine benzer şekilde ebeveyn katılımlı bir müdahale programını test eden bir araştırmada, müdahale grubundaki annelerin kızları ile iletişimde önemli bir aşama kaydettiği, madde kullanımı ile alakalı olarak yeni kurallar oluşturduğu ve çocuklarının boş zamanlarının takibi açısından dikkate değer bir ilerleme sağlandığı gözlemlenmiştir (Schinke vd., 2009). Başka bir çalışmada yine çevrimiçi bir şekilde dokuz oturumluk madde bağımlılığını önleme programı oluşturulmuştur. Bu program ve iki yıllık izleme sonucunda müdahale grubundaki anne-kız ilişkisinin kalitesinin arttığı gözlemlenmiştir (Fang ve Schinke, 2013). Yine aile odaklı, web tabanlı bir madde kullanımını önleme programı kapsamında müdahale grubundaki kızların, gelecekte madde kullanım düşüncelerinin azaldığı, anne-kız iletişimde olumlu ilerlemelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fang vd., 2010). Tüm bu çalışmalarda aile ile birlikte düzenlenen önleme programlarının, kişilerin hayatlarına olumlu ve yapıcı bir etki bıraktığı tespit edilmiştir.

Her ne kadar literatürde yer alan aile odaklı madde bağımlılığı önleme programlarının olumlu sonuçları olsa da her kültürde ve her bağlamda bu uygulamaların

gerçekleştirilmesi için birtakım zorluklar bulunduğu düşünülmektedir. Nitekim Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi modeli de bu zorlukların sistemsal, bağlamsal ve algısal zorluklarını içermektedir. Bu noktadan hareketle bu tez çalışması kapsamında, madde bağımlısı çocukların tedavi olmamak için pek çok bahane öne sürdüğü, madde bağımlılığını meşru gösterme arayışında bulunduğu ve ebeveynlerin bu programlara katılımına ket vurmaya çalıştığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, etkili ve nitelikli tedavi için hem annenin hem de çocuğun süreç içinde eşgüdümlü hareket etmesi ve sürece dahil olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu durumu destekleyen bir araştırma, 183 anne-çocuk örneği üzerinden yapılmıştır. Sonuç olarak anneleri ile birlikte aile terapisine katılan çocukların madde kullanımında kayda değer bir azalmanın gözlemlendiği ortaya çıkarılmıştır (Bartle-Haring vd., 2018).

Madde bağımlılığının zor ve yıpratıcı süreci olduğu ruh sağlığı profesyonelleri, kurum yetkilisi/yöneticisi, bakım verenler ve grup çalışmasına katılan anneler tarafından dile getirilmiştir. Tüm katılımcı ifadelerinde annelerin çocukları için her aşamada yer aldığı, kızgınlık ve öfkesine rağmen çocuğuna sahip çıktığı ortaya çıkarılmıştır. Bu yorumlar genelleyici olmaktan ziyade madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin özündeki bu davranış stiline çocuğu kabullenme ve sahiplenme duygusu üzerinden olduğunu düşündürmektedir. Madde kullanım davranışı olan, partner şiddeti gören ve görmeyen anneler ile ilgili yapılan bir araştırmada, partner şiddetine maruz kalmayan annelerde çocuklarını kabullenme ve sahiplenme duygu ve davranışının olduğu sonucuna varılmıştır (Cully vd., 2021). Bu nedenle bağımlılıkla mücadele sürecinde aile içi şiddet faktörünün göz ardı edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Süper Mario Annenin ortaya çıkarıldığı madde bağımlılığı ile mücadele ekosisteminde, annelerin aile içi şiddet öyküsünün ve madde kullanım davranışının bulunmaması çocuğu kabullenme, içselleştirme ve sahiplenme duygusunun ana kaynağını resmettiği düşünülmektedir.

Literatürdeki bulgular, madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde ebeveynlerin rolünün yadsınamayacak kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu tez kapsamında özellikle annelerin evlatlarının bağımlılıkla mücadele ve bağımlılıkta tedavi aşamalarında karşılaştıkları problemler ve bunlarla baş etme deneyimleri üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak bir Süper Mario Anne figürüne ulaşılmıştır. Bir Annenin

Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi” ile “Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu” modeli olmak üzere iki farklı ancak birbiriyle ilişkili model üretilmiştir.

5.2. Sonuç

Bu çalışma madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin yaşadığı sorunları anlayabilmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerisi sunabilmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu kapsamda annelere yönelik narrative terapi temelli 6 haftalık bir psiko-eğitim grup çalışması yapılmıştır. Grup çalışmasında ortaya çıkan bazı yapı sorunlarını araştırmak amacıyla bağımlılık alanında uzmanlaşan ruh sağlığı profesyonelleri, kurum yetkilileri/yöneticileri ve bakım verenlerle görüşülmüştür. Her iki çalışma madde bağımlılığı ile mücadele eden bir annenin sosyal yaşamına ilişkin kuramsal bir zemin hazırlamıştır.

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ve gömülü teori deseni ile tasarlanmış olup bu doğrultuda veriler analize tabi tutulmuştur. Çalışma kapsamında gömülü teorisinin seçilmesinin nedeni, madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin sosyal süreçleri etrafında var olan ancak örtük bir şekilde yer alan yaşantının ortaya çıkarılmak istenmesidir. Nitekim gömülü teori ilişkisel ve etkileşim odaklı bir yapının varlığını ortaya çıkarmada ve sergilenen davranışların nedenini açıklamada en etkili yollardan biri olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle bu araştırma, kapsamında madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin sistem içinde yaşadığı, hissettiği, şahit olduğu dinamikleri modelleme fırsatı bulunmuştur.

“Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi” ile “Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu” modeli olmak üzere iki farklı ancak birbiriyle ilişkili model üretilmiştir. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu narrative terapi temelli yapılan psiko-eğitim grup çalışması sonucunda üretilmiştir. Bu grupta didaktik öğretiler dikkate alınmamış olup, annelerin uzman ve tecrübe sahibi olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte bağımlılık sorununun merkezde olduğu bilinmesine rağmen kendilerine nefes alacak ortam oluşturmak, mevcut sorunun ötesinde kendini düşünme fırsatı bulmak amacıyla grupta, annelik, kadınlık, diğer rol ve sorumluluklar, duygu, özbakım, sınır gibi hayatın içinde bireyi çevreleyen ve var eden noktalar konuşulmuştur. Paylaştıkça Güçlenen Anneler Grubu narrative terapinin etkisiyle niteliksel açıdan gruba katılan annelerde olumlu değişim yaratmıştır. Gruba ilk katıldıklarında her zaman çocuklarını anlatma ihtiyacı duyarken, grubun sonunda

kendilerini önceleyen cümleler kurmaya başlamışlardır. Yine grubun ilk başında yıkıcı ve olumsuz duygu durumu ortaya çıkarken grubun sonunda motivasyonu artıran duygu ve düşünceler oluşmuştur. Narrative terapi uygulamaları sayesinde kişisel beceri ve değer keşfedilerek süreçte tutunacak umutların hala var olduğu kanaati oluşturulmuştur. Bu sonuç, gruba katılan bir diğer üyeye de madde bağımlılığı ile mücadelede yol gösterici bir etki yapmıştır. Grup çalışması sonucunda kendini öncelemek, gruba katılan anneler üzerinde suçluluk kırıcı ve olumlu bir etki bırakmıştır.

Grup çalışması sonucunda olumlu izlenim hissedilmiş olmakla birlikte grup üye sayısında sorun meydana gelmiştir. Üyelerin altı haftalık oturum boyunca periyodik olarak süreçten koptuğu fark edilmiştir. Bu durumu anlamak adına yapı kodları olarak bu çalışmada değerlendirilen ek görüşmelerden veri toplanmıştır. Bu veriler doğrultusunda “Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi” isimli model üretilmiştir.

Mevcut araştırmalara destek niteliği bulunan bu modelin, ilişkiselliği ve etkileşimi vurgulamasıyla literatürü geliştiren bir katkı sunduğu düşünülmektedir. Madde bağımlılığı araştırması yapan birçok kişinin tahmin ettiği ancak ilişki kuramadığı bir denklem, bu çalışma ile ortaya konulma fırsatı bulmuştur.

“Bir Annenin Madde Bağımlılığı ile Mücadele Ekosistemi” nin sistemsel, bağlamsal ve algısal olmak üzere üç temel dinamiğe bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Üç temel dinamik altında oluşan alt kategoriler “Süper Mario Anne” çekirdek kodunun oluşmasını sağlamıştır. Süper Mario oyunundan esinlenerek düşünülen bu benzetme, çalışma kapsamında resmedilen ve araştırmaya katılan anneleri en iyi anlatan ifade olarak görülmüştür. Nitekim Süper Mario, oyunda sürekli engellerle karşılaşan, bu engelleri aşmak için çaba gösteren, alternatif yollar deneyen, enerjisi kalmadığında ve başaramadığında oyundan kopan bir kahraman olarak yer almaktadır. Bu anlamda madde bağımlılığı ile mücadele eden anne ile aşırı benzerlik gösterdiği fark edilmiştir.

Buradan hareketle Süper Mario Anne sistemsel dinamikler içinde madde bağımlılığın kendisine açıklanması ile sürece başlamaktadır. Aslında şüphenin netlik kazanma durumu olarak ortaya çıkmaktadır. Olumsuz ve yıkıcı haberi alan anne, mücadele içinde kendisine ayak bağı olan dinamiklerle karşılaşmaktadır. Bu dinamikler annenin çocuğunu tedavi ettirme motivasyonu ve duygu durumunu olumsuz etkilemektedir.

Tüm bunlar annenin madde bağımlılığı sürecine dair tedavi inancını yok etmektedir. Tedavi motivasyonundaki karanlık bölgeler ortadan kaldırıldığında sosyal etkileşim kanalları nefes alınabilir bir ortam oluşturmaktadır. Bu noktada ise sürdürülebilir mücadele güç kazanmaktadır.

İki model birbirini destekleyen ve kapsayan niteliğe sahiptir. Yapılan grup çalışması annenin sosyal etkileşim kanalları alt kategorisinin içine giren ve yaşam içinde kendine pencere açmak bölümüne denk gelen bir süreç ortaya koymuştur. Ancak madde bağımlılığı ile mücadele eden annelere yönelik yapılacak araştırmalar ve deneysel çalışmalar bazı engellerle karşılaşma ihtimalini de içinde barındırmaktadır.

İlk olarak bu araştırma ile kültürün grup çalışmasında baskın bir rol oynadığı fark edilmiştir. Kültürün kişiler üzerindeki yansıması ile coğrafyanın yaşantılara etkisi göz ardı edilmemesi gerektiği anlaşılmıştır. Özellikle yapılacak deneysel çalışmalar açısından bu noktaya önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kültürün yadsındığı, tek tip çalışma modülünün olduğu durumlarda grup çalışmasının etkililiği ve niteliği olumsuz etkilenmektedir.

Grup çalışması zor konularla ve örneklerle entegre edilmek istendiğinde üye bulma, üyeyi grupta tutma gibi grup dinamiğini etkileyen niceliksel noktalarda sorun olduğu fark edilmiştir. Böyle durumlar için üyelerin grup sürecinden neden düştüğü, grubun neden sürdürülebilir olmadığı gibi önemli soru işaretleri bu çalışma kapsamında da değerlendirilmiştir. Bir çok sebebi olmakla birlikte en göze batan unsurların tedavi motivasyonları, beklenti uyumsuzluğu, iş ve zaman dengesi sorunu, bağımlı kişinin profili, bağımlılığın doğası, ebeveynlerin tutumları, kültür ve ekonominin etkili olduğu fark edilmiştir.

Özellikle madde bağımlılığı sürecinde annenin aktif rol aldığı, babanın pasif bir konumda olduğu gözlemlenmiştir. Babanın pasif rol alması var ama yok görünümünde bir özellik edindiğini göstermektedir. Yine babanın madde bağımlılığı ile mücadelede çocukla iletişiminin sorunlu olduğunu ve bu sorunun aslında madde kullanımına sebep olduğu öğrenilmiştir. Babanın çalışma şartları, genetik ve sosyal olarak aktarılan babalık öğretileri babanın süreçte kalmamasına neden olmadığına işaret etmektedir. .

Annenin madde bağımlılığı serüveninde sürekli öncü rol alması anneye yönelik güçlü bir imaj çizilmesini desteklemekle birlikte tükenmenin ve çaresizliğin de yolunu açtığı gözlemlenmiştir. Bu durum annenin kararsız tutum ve davranışlarını oluşturmaktadır.

Nitekim duygularımızın yansması olarak davranışlarımızın da etkilendiği bir gerçektir. Arafta duygular arasında gelgitlerin yaşanması bu süreçte annelerin tutunamamasına neden olan en önemli faktörlerdendir.

Annenin madde bağımlılığı ile mücadelesinde bir varoluş hikayesi ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Anne “Süper Mario” gibi çeşitli zorluklar karşısında kendi var olma çabasını desteklemeye çalışmaktadır. “Süper Mario Anne” engelleri aşarken bazen aşamadığını da fark etmektedir. Bu durum annenin hayal kırıklığı yaşamasına, süreçte aktif kalamamasına neden olmaktadır.

Madde kullanan çocuğun olumlu değişimi anneyi motive etmektedir. Ebeveynler için bilinç düzeyi yüksek şeklinde bir iddianın ortaya atılamasa da annelerin işbirliğine açık olduğu düşünülmektedir. Bu durum, annelerin motivasyonunun, madde bağımlısı çocuğun motivasyonu ile paralellik seyrettiğini göstermektedir.

Ebeveynler, madde bağımlısı çocuğun madde kullanımını öğrendikten sonra bir şok dalgası yaşamaktadır. Bu şok dalgası geçtikten sonra çocuğunun bu süreci atlatabileceği inancı ve umudu artmaktadır. Ancak bağımlılık doğası gereği relapsların ve nükslerin sürekli olduğu bilinen bir gerçektir. Aile bu durumu göz ardı ettiğinde sürecin içinde kalamamaktadır. Dolayısıyla bir kısır döngü sarmalı aileleri kuşatmaktadır.

Tüm bu dinamikler, annelerin doğrudan ya da dolaylı olarak grup çalışması sürecinde neden aktif kalamadığını göstermektedir. Somatik ve psikolojik belli rahatsızlıkların yaşanması annelerin hayatında ciddi sıkıntılar doğurmaktadır. Ancak öteki ile olan ilişkinin aktif kalması, bu konuda yalnız olmadığını bilmesi, madde bağımlılığının toplumsal bir problem olduğunun düşünülmesi grup çalışmalarına katılan annelerde olumlu yansımalar ortaya çıkarmıştır.

Bu grup çalışmasıyla karamsarlık ve suçluluk yerini umuda ve huzura bırakmıştır. Üzüntü paylaşılarak azalmıştır. Geleceği düşünmeye kısa bir ara verilerek anda kalmanın önemi fark edilmiştir. Dolayısıyla öz-bakıma önem verme süreci desteklenmiştir. Tüm bunlar madde bağımlılığı ile mücadele eden annenin yaşam penceresinde nefes almasına olanak tanımıştır.

5.3. Öneriler

- Madde bağımlılığı ile mücadelede sadece ebeveynler özelinde uzmanlaşan ve ailelere destek veren Aile Rehabilitasyon Merkezleri açılmalıdır. Mevcut madde bağımlılığı alanındaki STK'lar madde kullanan kişi ve yakınları ile birlikte süreci yürütmektedir. Özellikle de madde kullanan kişi odakta kalırken ona bakım veren kişi ikinci pozisyonda gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Ancak iki taraflı iyilik hali desteklenirse bu süreç başarılı bir şekilde devam edecektir.
- Ailenin eğitim, ekonomik, sosyo-kültürel seviyesi dikkate alınarak ailenin ihtiyaçları tespit edilmelidir. İhtiyaç tespitinden sonra aile düzeyinde bağımlılık alanında bilgi aktarılması yapılmalıdır. İlgili grup çalışması süreci dizayn edilmelidir.
- Bağımlı kişi tedaviyi reddettiğinde mahkeme kararı ile yatışlarda uzun bir süre kişinin dışarıda kalıp hem aile bireyleri üzerinde hem de toplum üzerinde riskli davranışları mevcuttur. Bu noktada bu tarz bağımlılar için içinde sağlık ekibinin yer aldığı İstasyon Merkezi kurulmalıdır. Durumu stabil hale gelene kadar burada bekletilmelidir. Ardından AMATEM ya da psikiyatri servisine yatışı yapılmalıdır.
- Madde bağımlılığından kurtulmak amaçlı zorunlu ya da gönüllü tedavi, sadece kişinin kendisine değil aynı zamanda tedavide kendisine yardımcı olacak birincil kişilere de ruhsal destek verilmesi zorunlu tutulmalıdır.
- Madde bağımlılığı sorunu ile ilgilenen her kamu kurum ve kuruluşu için madde bağımlılığı konusunda uzman kişiler olmalıdır. Bu süreci yaşayan aileler, ilgili kurumlara gittiklerinde işi bilen kişiler olduğunu görmek, duymak istemektedir.
- Madde bağımlılığı ile mücadelede madde kullanan kişilere ve onlara destek olmaya çalışan yakınlarına, ebeveynlerine özgü tedavi merkezlerinin mesai saatleri ayarlanmalıdır. Mavi yaka veya beyaz yaka ailelerinin çalışma standartları düşünülerek randevu saatleri düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

Abar, C. C., Jackson, K. M., Colby, S. M., & Barnett, N. P. (2015). Parent-Child Discrepancies in Reports of Parental Monitoring and Their Relationship to Adolescent Alcohol-Related Behaviors. *Journal of youth and adolescence*, 44(9), 1688–1701. <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0143-6>

Ackard, D. M., Neumark-Sztainer, D., Story, M., & Perry, C. (2006). Parent-child connectedness and behavioral and emotional health among adolescents. *American journal of preventive medicine*, 30(1), 59–66. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2005.09.013>

Akturan, U. ve Hatemoğlu, G. (2013). Alt Teori. T. Baş ve U. Akturan (Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss.63-81) içinde. Seçkin Yayıncılık. ISBN: 978-975-02-2437-9.

Aktürk, İ ve Yaman, Ö. M. (2022). Babaların Madde Kullanımı Tedavisine Katılımları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 37-51. <https://doi.org/10.51982/bagimli.954801>

Alati, R., Maloney, E., Hutchinson, D. M., Najman, J. M., Mattick, R. P., Bor, W., & Williams, G. M. (2010). Do maternal parenting practices predict problematic patterns of adolescent alcohol consumption?. *Addiction* (Abingdon, England), 105(5), 872–880. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02891.x>

Aluş, Y. (2015). Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirilmesi. *PESA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 15-24.

Andrews, J. A., Hops, H., & Duncan, S. C. (1997). Adolescent modeling of parent substance use: The moderating effect of the relationship with the parent. *Journal of Family Psychology*, 11(3), 259–270. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.11.3.259>

Arellano, R. A. B., Jandoc, K., Ramos, Y. A. G. (2020). Do Mothers' Status, Autonomy, and Parenting Style Influence Their Children's Initiation Into Smoking and Alcohol Use?, *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, Volume 29, - Issue 2, <https://doi.org/10.1080/1067828X.2021.1922324>

Aria, M. & Cuccurullo, C. (2017). "bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis," *Journal of Informetrics*, Elsevier, vol. 11(4), pages 959-975.

Asan, A. (2005). SCI-Expanded, SSCI, AHCI ve Etki Faktörü (= Impact Factor), Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 3. Ulusal Sempozyumu, Ankara, https://etkinlik.ulakbim.gov.tr/event/44/attachments/245/664/017_ahmet.pdf

Atabek, Ü., Şendur Atabek, G. & Ayvat, A. G. (2020). Mothers' Perceptions of Substance Addiction: A Research Design for Components of a Public Communication Campaign. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 7(1), 21-28. <https://doi.org/10.5152/addicta.2020.19046>

Augustyn, M. B., Fulco, C. J., Agkebe, D., & Henry, K. L. (2021). Maternal Substance Abuse and the Mother-Child Relationship in Late Childhood. *Substance use & misuse*, 56(14), 2106–2114. <https://doi.org/10.1080/10826084.2021.1972313>

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, Avrupa Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler 2018, Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu, Lüksemburg, 2018.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.

Bamberg, J., Toumbourou, J. W., Blyth, A., & Forer, D. (2001). Change for the best: family changes for parents coping with youth substance abuse. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 22(4), 189-198. <https://doi.org/10.1002/j.1467-8438.2001.tb01326.x>

Barrett, A. E., & Turner, R. J. (2006). Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: examining explanations for the relationship. *Addiction* (Abingdon, England), 101(1), 109–120. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2005.01296.x>

Bartle-Haring, S., Slesnick, N., & Murnan, A. (2018). Benefits to Children Who Participate in Family Therapy with their Substance-Using Mother. *Journal of marital and family therapy*, 44(4), 671–686. <https://doi.org/10.1111/jmft.12280>

Becoña, E., López, A., Míguez, M. C., Lorenzo, M. C. y Fernández del Río, E. (2009). Was related mother's depression and anxiety with drug consumption of your adolescents sons?. *Anales de Psicología*, 25, 339-343.

Bireda, A.D., & Pillay, J. (2018). Perceived parent–child communication and well-being among Ethiopian adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23, 109 - 117.

Bjarnason, T., Andersson, B., Choquet, M., Elekes, Z., Morgan, M., & Rapinett, G. (2003). Alcohol culture, family structure and adolescent alcohol use: multilevel modeling of frequency of heavy drinking among 15-16 year old students in 11 European countries. *Journal of studies on alcohol*, 64(2), 200–208. <https://doi.org/10.15288/jsa.2003.64.200>

Bogensneider, K., Wu, M. Y., Raffaelli, M., & Tsay, J. C. (1998). Parent influences on adolescent peer orientation and substance use: the interface of parenting practices and values. *Child development*, 69(6), 1672–1688.

Boone, T. L., & Lefkowitz, E. S. (2007). Mother-adolescent health communication: Are all conversations created equally? *Journal of Youth and Adolescence*, 36(8), 1038–1047. <https://doi.org/10.1007/s10964-006-9138-2>

Bornovalova, M. A., Hicks, B. M., Iacono, W. G., & McGue, M. (2010). Familial transmission and heritability of childhood disruptive disorders. *The American*

journal of psychiatry, 167(9), 1066–1074.
<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2010.09091272>

Bountress, K., Chassin, L., & Lemery-Chalfant, K. (2017). Parent and peer influences on emerging adult substance use disorder: A genetically informed study. *Development and psychopathology*, 29(1), 121–142.
<https://doi.org/10.1017/S095457941500125X>

Boyd, K., Ashcraft, A., & Belgrave, F. Z. (2006). The Impact of Mother-Daughter and Father-Daughter Relationships on Drug Refusal Self-Efficacy Among African American Adolescent Girls in Urban Communities. *Journal of Black Psychology*, 32(1), 29–42. <https://doi.org/10.1177/0095798405280387>

Branstetter, S. A., Furman, W., & Cottrell, L. (2009). The influence of representations of attachment, maternal-adolescent relationship quality, and maternal monitoring on adolescent substance use: a 2-year longitudinal examination. *Child development*, 80(5), 1448–1462. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01344.x>

Branstetter, S. A., Low, S., & Furman, W. (2011). The Influence of Parents and Friends on Adolescent Substance Use: A Multidimensional Approach. *Journal of substance use*, 16(2), 150–160. <https://doi.org/10.3109/14659891.2010.519421>

Brassai, L., & Piko, B.F. (2009). *The Role Of Parent-Adolescent Connection In Child Welfare: A Study Of High School Students In Transylvania, Romania*, Child Welfare Issues and Perspectives (Quintero, S. J.), Nova Science Pub. Inc.

Brody, G. H., & Forehand, R. (1993). Prospective associations among family form, family processes, and adolescents' alcohol and drug use. *Behaviour Research and Therapy*, 31(6), 587–593. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(93\)90110-G](https://doi.org/10.1016/0005-7967(93)90110-G)

Brody, G. H., Flor, D. L., Hollett-Wright, N., & McCoy, J. K. (1998). Children's development of alcohol use norms: Contributions of parent and sibling norms, children's temperaments, and parent-child discussions. *Journal of Family Psychology*, 12(2), 209–219. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.12.2.209>

Brook, J. S., Adams, R. E., Balka, E. B., & Johnson, E. (2002). Early adolescent marijuana use: risks for the transition to young adulthood. *Psychological medicine*, 32(1), 79–91. <https://doi.org/10.1017/s0033291701004809>

Brook, J. S., Balka, E. B., Zhang, C., & Brook, D. W. (2015). Intergenerational Transmission of Externalizing Behavior. *Journal of child and family studies*, 24(10), 2957–2965. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0099-x>

Brook, J. S., Saar, N. S., & Brook, D. W. (2010). Developmental pathways from parental substance use to childhood academic achievement. *The American journal on addictions*, 19(3), 270–276. <https://doi.org/10.1111/j.1521-0391.2010.00037.x>

Brown, S. L., & Rinelli, L. N. (2010). Family Structure, Family Processes, and Adolescent Smoking and Drinking. *Journal of research on adolescence : the official*

journal of the Society for Research on Adolescence, 20(2), 259–273.
<https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00636.x>

Bryant, A. ve Charmaz, K. (2007). The Sage Handbook of Grounded Theory. Thousand Oaks, CA: Sage.

Byrnes, H. F., Miller, B. A., Chen, M. J., & Grube, J. W. (2011). The roles of mothers' neighborhood perceptions and specific monitoring strategies in youths' problem behavior. Journal of youth and adolescence, 40(3), 347–360.
<https://doi.org/10.1007/s10964-010-9538-1>

Carbonneau, R., Vitaro, F., & Tremblay, R.E. (2018). School Adjustment and Substance Use in Early Adolescent Boys: Association With Paternal Alcoholism With and Without Dad in the Home. The Journal of Early Adolescence, 38, 1008 - 1035.

Cederbaum, J. A., Adhikari, A. B., Guerrero, E. G., & Hutchinson, M. K. (2016). Relationship Satisfaction and Communication Among Urban Minority HIV-Positive and HIV-Negative Mothers: The Influence on Daughter's Alcohol Use. Journal of family issues, 37(2), 155–176. <https://doi.org/10.1177/0192513X13513582>

Cederbaum, J. A., Lee, W. J., Okine, L., Duan, L., & Lee, J. O. (2021). Using the Theory of Reasoned Action to examine grandparent and maternal substance use on the cannabis use of children of teen mothers. Drug and alcohol dependence, 228, 109019. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.109019>

Chang, F.C., Lee, C.M., Miao, N.F., Lin, S.H., Lee, S.C., Lung, C.N., Liao, H.J. (2013). Parent–adolescent discrepancies in reports of adolescent tobacco and alcohol use associated with family relationships in Taiwan, Journal of Substance Use, 18:4, 288-301, <https://doi.org/10.3109/14659891.2012.674624>

Chapman, K., Tarter, R.E., Kirisci, L., & Cornelius, M.D. (2007). Childhood Neurobehavior Disinhibition Amplifies the Risk of Substance Use Disorder: Interaction of Parental History and Prenatal Alcohol Exposure. Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics, 28, 219-224.

Charmaz, K. (2012). The Power and Potential of Grounded Theory. *A Journal of the BSA MedSoc Group*, 6(3), 2-15.

Charmaz, K. C. (2006). Constructing Grounded Theory: A Pratical Guide Through Qualitative Analysis. Los Angeles, CA: Sage.

Cheng, T. C., & Lo, C. C. (2015). Change in Adolescents' Alcohol-Use Patterns, From Non-Drinking to Non-Heavy Drinking or Heavy Drinking. Journal of Drug Issues, 45(4), 447–459. <https://doi.org/10.1177/0022042615604013>

Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz. (Çev. Ed. A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.

Choo, H. & Shek, D. (2013). "Quality of Parent–Child Relationship, Family Conflict, Peer Pressure, and Drinking Behaviors of Adolescents in an Asian Context: The Case of Singapore," Social Indicators Research: An International and

Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement, Springer, vol. 110(3), pages 1141-1157, <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9977-4>

Clark, D. B., Cornelius, J., Wood, D. S., & Vanyukov, M. (2004). Psychopathology risk transmission in children of parents with substance use disorders. *The American journal of psychiatry*, 161(4), 685–691. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.161.4.685>

Clark, D. B., Neighbors, B. D., Lesnick, L. A., Lynch, K. G., & Donovan, J. E. (1998). Family functioning and adolescent alcohol use disorders. *Journal of Family Psychology*, 12(1), 81–92. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.12.1.81>

Clark, D. B., Thatcher, D. L., & Maisto, S. A. (2004). Adolescent neglect and alcohol use disorders in two-parent families. *Child maltreatment*, 9(4), 357–370. <https://doi.org/10.1177/1077559504269533>

Clark, T., Belgrave, F.Z., & Abell, M.L. (2012). The Mediating and Moderating Effects of Parent and Peer Influences Upon Drug Use Among African American Adolescents. *Journal of Black Psychology*, 38, 52 - 80. <https://doi.org/10.1177/0095798411403617>

Clark, A. A. (2014). Narrative therapy integration within substance abuse groups. *Journal of Creativity in Mental Health*, 9(4), 511-522. <https://doi.org/10.1080/15401383.2014.914457>

Cleveland, M. J., Reavy, R., Mallett, K. A., Turrissi, R., & White, H. R. (2014). Moderating effects of positive parenting and maternal alcohol use on emerging adults' alcohol use: does living at home matter?. *Addictive behaviors*, 39(5), 869–878. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2014.01.028>

Cobo, M.J., López-Herrera, A.G., Herrera-Viedma, E. and Herrera, F. (2011), Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *J. Am. Soc. Inf. Sci.*, 62: 1382-1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>

Coley, R. L., Votruba-Drzal, E., & Schindler, H. S. (2008). Trajectories of parenting processes and adolescent substance use: reciprocal effects. *Journal of abnormal child psychology*, 36(4), 613–625. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9205-5>

Cornelius, M. D., De Genna, N., Goldschmidt, L., Larkby, C., & Day, N. (2016). Adverse Environmental Exposures During Gestation and Childhood: Predictors of Adolescent Drinking. *Substance use & misuse*, 51(10), 1253–1263. <https://doi.org/10.3109/10826084.2016.1162812>

Corbin, J. ve Strauss, A. (1990). *Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria*. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3-21.

Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cox, R. B., Jr, Roblyer, M. Z., Merten, M. J., Shreffler, K. M., & Schwerdtfeger, K. L. (2013). Do parent-child acculturation gaps affect early adolescent Latino alcohol use? A study of the probability and extent of use. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 8, 4. <https://doi.org/10.1186/1747-597X-8-4>

Cully, L., Wu, Q., & Slesnick, N. (2021). The Role of Maternal Acceptance in Mediating Child Outcomes Among Substance Using Women Experiencing Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(7–8), 3191–3208. <https://doi.org/10.1177/0886260518774300>

Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orjinal yayın tarihi 2013).

Creswell, J. W. (2015). Beş Nitel Araştırma Yaklaşımı. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.) ve M. Aydın (Çev.) *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, 69-110). İçinde. Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orjinal yayın tarihi 2013).

Creswell, J. W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Boston, MA: Pearson.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2015). *Nitel Desenler: Gömülü Teori*. İstanbul: EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi) Yayınları.

Çevik, Z. (2022). Bibliyometrik Araştırmalarda Analiz Tekniklerinin Uygulanması: VOSviewer Paket Programı. O. Öztürk ve G. Gürler (Ed.), *Bir Literatür İncelemesi Aracı Olarak Bibliyometrik Analiz* (ss. 125-209) içinde, 3. Basım, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Dakof, G. A., Tejada, M., & Liddle, H. A. (2001). Predictors of engagement in adolescent drug abuse treatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(3), 274-281. <https://doi.org/10.1097/00004583-200103000-00006>

De La Rosa, M., Dillon, F. R., Ganapati, N. E., Rojas, P., Pinto, E., & Prado, G. (2010). Mother-Daughter Attachment and Drug Abuse among Latinas in the United States. *Journal of Drug Issues*, 40(2), 379–404. <https://doi.org/10.1177/002204261004000206>

De La Rosa, M., Huang, H., Rojas, P., Dillon, F. R., Lopez-Quintero, C., Li, T. & Ravelo, G. J., (2015). Influence of Mother–Daughter Attachment on Substance Use: A Longitudinal Study of a Latina Community-Based Sample, *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 2015 76:2 , 307-316, <https://doi.org/10.15288/jsad.2015.76.307>

Diggs, O. N., Neppel, T. K., Jeon, S., & Lohman, B. J. (2017). The Association of Harsh Parenting, Parent-Child Communication, and Parental Alcohol Use With Male Alcohol Use Into Emerging Adulthood. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 61(6), 736–742. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.06.025>

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines, *Journal of Business*

Research, Elsevier, vol. 133(C), pages 285-296, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

Dorius, C., Bahr, S.J., Hoffmann, J.P., & Harmon, E.L. (2004). Parenting Practices as Moderators of the Relationship between Peers and Adolescent Marijuana Use. *Journal of Marriage and Family*, 66, 163-178.

Dubowitz, H., Roesch, S., Metzger, R., Arria, A. M., Thompson, R., & English, D. (2019). Child Maltreatment, Relationship with Father, Peer Substance Use, and Adolescent Marijuana Use. *Journal of child & adolescent substance abuse*, 28(3), 150–159. <https://doi.org/10.1080/1067828X.2019.1667285>

Eaves, Y. (2001). A Synthesis Technique For Grounded Theory Data Analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 35(5), 654-663.

Ebbert, A. M., Patock-Peckham, J. A., Luk, J. W., Voorhies, K., Warner, O., & Leeman, R. F. (2018). The Mediating Role of Anxiety Sensitivity in Uncontrolled Drinking: A Look at Gender-Specific Parental Influences. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 42(5), 914–925. <https://doi.org/10.1111/acer.13631>

Elam, K. K., Sternberg, A., Waddell, J. T., Blake, A. J., & Chassin, L. (2020). Mother and Father Prescription Opioid Misuse, Alcohol Use Disorder, and Parent Knowledge in Pathways to Adolescent Alcohol Use. *Journal of youth and adolescence*, 49(8), 1663–1673. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01266-2>

Englund, M. M., & Siebenbruner, J. (2012). Developmental pathways linking externalizing symptoms, internalizing symptoms, and academic competence to adolescent substance use. *Journal of adolescence*, 35(5), 1123–1140. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.03.004>

Englund, M. M., Egeland, B., Oliva, E. M., & Collins, W. A. (2008). Childhood and adolescent predictors of heavy drinking and alcohol use disorders in early adulthood: a longitudinal developmental analysis. *Addiction (Abingdon, England)*, 103 Suppl 1(Suppl 1), 23–35. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2008.02174.x>

Ennett, S. T., Bauman, K. E., Foshee, V. A., Pemberton, M., & Hicks, K. A. (2001). Parent-child communication about adolescent tobacco and alcohol use: What do parents say and does it affect youth behavior? *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 48–62. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00048.x>

Enns, M. W., Cox, B. J., & Clara, I. (2002). Parental bonding and adult psychopathology: results from the US National Comorbidity Survey. *Psychological medicine*, 32(6), 997–1008. <https://doi.org/10.1017/s0033291702005937>

Enoch, M. A., Kitzman, H., Smith, J. A., Anson, E., Hodgkinson, C. A., Goldman, D., & Olds, D. L. (2016). A Prospective Cohort Study of Influences on Externalizing Behaviors Across Childhood: Results From a Nurse Home Visiting Randomized Controlled Trial. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 55(5), 376–382. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2016.02.007>

Essau, C. A., & de la Torre-Luque, A. (2021). Parent's psychopathological profiles and adolescent offspring's substance use disorders. *Addictive behaviors*, 112, 106611. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106611>

Eun, J. D., Paksarian, D., He, J. P., & Merikangas, K. R. (2018). Parenting style and mental disorders in a nationally representative sample of US adolescents. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 53(1), 11–20. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1435-4>

Fang, L., & Schinke, S. P. (2013). Two-year outcomes of a randomized, family-based substance use prevention trial for Asian American adolescent girls. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 27(3), 788–798. <https://doi.org/10.1037/a0030925>

Fang, L., Barnes-Ceeney, K., & Schinke, S. P. (2011). Substance use behavior among early-adolescent Asian American girls: the impact of psychological and family factors. *Women & health*, 51(7), 623–642. <https://doi.org/10.1080/03630242.2011.616575>

Fang, L., Schinke, S. P., & Cole, K. C. (2010). Preventing substance use among early Asian-American adolescent girls: initial evaluation of a web-based, mother-daughter program. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 47(5), 529–532. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.03.011>

Farmer, R. F., Kosty, D. B., Seeley, J. R., Gau, J. M., & Klein, D. N. (2019). Family Aggregation of Substance Use Disorders: Substance Specific, Nonspecific, and Intrafamilial Sources of Risk. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 80(4), 462–471. <https://doi.org/10.15288/jsad.2019.80.462>

Farrell, A. D., & White, K. S. (1998). Peer influences and drug use among urban adolescents: family structure and parent-adolescent relationship as protective factors. *Journal of consulting and clinical psychology*, 66(2), 248–258. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.66.2.248>

Fletcher, A. C., Darling, N. E., Steinberg, L., & Dornbusch, S. (1995). The company they keep: Relation of adolescents' adjustment and behavior to their friends' perceptions of authoritative parenting in the social network. *Developmental Psychology*, 31(2), 300–310. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.31.2.300>

Fosco, G. M., Stormshak, E. A., Dishion, T. J., & Winter, C. E. (2012). Family relationships and parental monitoring during middle school as predictors of early adolescent problem behavior. *Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the Society of Clinical Child and Adolescent Psychology, American Psychological Association, Division 53*, 41(2), 202–213. <https://doi.org/10.1080/15374416.2012.651989>

Friedman, A. S., Granick, S., Bransfield, S., Kreisher, C., & Khalsa, J. (1995). Gender differences in early life risk factors for substance use/abuse: a study of an

African-American sample. The American journal of drug and alcohol abuse, 21(4), 511–531. <https://doi.org/10.3109/00952999509002713>

Friedman, A.S., Ali, A., & McMurphy, S.M. (1999). Father Absence as a Risk Factor for Substance Use and Illegal Behavior by the Adolescent Sons. Journal of Child & Adolescent Substance Abuse, 8, 79-95. https://doi.org/10.1300/J029V08N02_04

Friedman, A.S., Terras, A., & Glassman, K.M. (2000). Family Structure versus Family Relationships for Predicting to Substance Use/Abuse and Illegal Behavior. Journal of Child & Adolescent Substance Abuse, 10, 1 - 16. https://doi.org/10.1300/J029v10n01_01

Fulco, C. J., Bears Augustyn, M., & Henry, K. L. (2020). Maternal Depressive Symptoms and Adolescent Health Risk Problems: The Role of School Engagement. Journal of youth and adolescence, 49(1), 102–118. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01046-7>

Gabel, S., Stallings, M.C., Schmitz, S., Young, S. E., Crowley, T. J., Fulker, D. W. (1997). Personality dimensions in mothers and sons: Relationship to adolescent substance misuse, Personality and Individual Differences, Volume 23, Issue 1, 79-86, [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)00014-7](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00014-7).

García, J. I. R., Manongdo, J. A., & Cruz-Santiago, M. (2010). The family as mediator of the impact of parent-youth acculturation/enculturation and inner-city stressors on Mexican American youth substance use. Cultural diversity & ethnic minority psychology, 16(3), 404–412. <https://doi.org/10.1037/a0019725>

Gardner, P. and Poole, J. P. (2009). One story at a time. Journal of Applied Gerontology, 28(5), 600-620. <https://doi.org/10.1177/0733464808330822>

Glaser, B., Shelton, K. H., & van den Bree, M. B. (2010). The moderating role of close friends in the relationship between conduct problems and adolescent substance use. The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine, 47(1), 35–42. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.12.022>

Glaser, B. G. (1998). Doing Grounded Theory - Issues and Discussions. Sociology Press.

Glaser, B. G. (1978). Theoretical Sensitivity. Mill Valley, CA: Sociology Press.

Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago, IL: Aldine.

Greener, S. (2022). Evaluating literature with bibliometrics, Interactive Learning Environments, 30:7, 1168-1169, <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2118463>

Guo, X., Slesnick, N. (2018). The Mediating Role of Autonomy and Relatedness on Maternal and Child Outcomes. *J Abnorm Child Psychol* 46, 209–221 <https://doi.org/10.1007/s10802-017-0303-8>

Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.

Han, J., Kang, H. J., Kim, M., & Kwon, G. H. (2020). Mapping the intellectual structure of research on surgery with mixed reality: Bibliometric network analysis (2000-2019). *Journal of biomedical informatics*, 109, 103516. <https://doi.org/10.1016/j.jbi.2020.103516>

Harakeh, Z., de Looze, M. E., Schrijvers, C. T., van Dorsselaer, S. A., & Vollebergh, W. A. (2012). Individual and environmental predictors of health risk behaviours among Dutch adolescents: the HBSC study. *Public health*, 126(7), 566–573. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2012.04.006>

Hayatbakhsh, M. R., Mamun, A. A., Najman, J. M., O'Callaghan, M. J., Bor, W., & Alati, R. (2008). Early childhood predictors of early substance use and substance use disorders: prospective study. *The Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 42(8), 720–731. <https://doi.org/10.1080/00048670802206346>

Hayatbakhsh, M.R., Najman, J.M., Jamrozik, K., Mamun, A.A. and Alati, R. (2006), Do parents' marital circumstances predict young adults' DSM-IV cannabis use disorders? A prospective study. *Addiction*, 101: 1778-1786. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2006.01620.x>

Hemovich, V., & Crano, W. D. (2009). Family structure and adolescent drug use: an exploration of single-parent families. *Substance use & misuse*, 44(14), 2099–2113. <https://doi.org/10.3109/10826080902858375>

Henry, K. L., & Augustyn, M. B. (2017). Intergenerational Continuity in Cannabis Use: The Role of Parent's Early Onset and Lifetime Disorder on Child's Early Onset. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 60(1), 87–92. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2016.09.005>

Herman-Stahl, M. A., Ashley, O. S., Penne, M. A., Bauman, K. E., Williams, J., Sanchez, R. P., Loomis, K. M., Williams, M. S., & Gfroerer, J. C. (2008). Moderation and mediation in the relationship between mothers' or fathers' serious psychological distress and adolescent substance use: findings from a national sample. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 43(2), 141–150. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2008.01.010>

Herrera, A. C., & Repetto, P. B. (2014). Prácticas parentales y conductas de riesgo del peatón en una muestra de adolescentes chilenos [Parental practices and pedestrian risk behaviors in Chilean adolescents]. *Revista medica de Chile*, 142(8), 975–981. <https://doi.org/10.4067/S0034-98872014000800004>

Hicks, B. M., DiRago, A. C., Iacono, W. G., & McGue, M. (2009). Gene-environment interplay in internalizing disorders: consistent findings across six environmental risk factors. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 50(10), 1309–1317. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2009.02100.x>

Hicks, B. M., Foster, K. T., Iacono, W. G., & McGue, M. (2013). Genetic and environmental influences on the familial transmission of externalizing disorders in adoptive and twin offspring. *JAMA psychiatry*, 70(10), 1076–1083. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2013.258>

Hicks, B. M., Iacono, W. G., & McGue, M. (2012). Index of the transmissible common liability to addiction: heritability and prospective associations with substance abuse and related outcomes. *Drug and alcohol dependence*, 123 Suppl 1, S18–S23. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2011.12.017>

Hoffmann, J.P., & Johnson, R.A. (1998). A National portrait of family structure and adolescent Drug use. *Journal of Marriage and Family*, 60, 633-645. <https://doi.org/10.2307/353534>

Holst, C., Tolstrup, J. S., Sørensen, H. J., & Becker, U. (2020). Family structure and alcohol use disorder: a register-based cohort study among offspring with and without parental alcohol use disorder. *Addiction (Abingdon, England)*, 115(8), 1440–1449. <https://doi.org/10.1111/add.14932>

Hoque, M., & Ghuman, S. (2012). Do parents still matter regarding adolescents' alcohol drinking? Experience from South Africa. *International journal of environmental research and public health*, 9(1), 110–122. <https://doi.org/10.3390/ijerph9010110>

Hser, Y. I., Lanza, H. I., Li, L., Kahn, E., Evans, E., & Schulte, M. (2015). Maternal mental health and children's internalizing and externalizing behaviors: Beyond maternal substance use disorders. *Journal of child and family studies*, 24(3), 638–648. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9874-3>

Hughes, A. A., Furr, J. M., Sood, E. D., Barmish, A. J., & Kendall, P. C. (2009). Anxiety, mood, and substance use disorders in parents of children with anxiety disorders. *Child psychiatry and human development*, 40(3), 405–419. <https://doi.org/10.1007/s10578-009-0133-1>

Hung, C. C., Yen, L. L., & Wu, W. C. (2009). Association of parents' alcohol use and family interaction with the initiation of alcohol use by sixth graders: a preliminary study in Taiwan. *BMC public health*, 9, 172. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-9-172>

Hussong, A. M., Flora, D. B., Curran, P. J., Chassin, L. A., & Zucker, R. A. (2008). Defining risk heterogeneity for internalizing symptoms among children of alcoholic parents. *Development and psychopathology*, 20(1), 165–193. <https://doi.org/10.1017/S0954579408000084>

Hussong, A. M., Flora, D. B., Curran, P. J., Chassin, L. A., & Zucker, R. A. (2008). Defining risk heterogeneity for internalizing symptoms among children of alcoholic parents. *Development and psychopathology*, 20(1), 165–193. <https://doi.org/10.1017/S0954579408000084>

Hussong, A. M., Wirth, R. J., Edwards, M. C., Curran, P. J., Chassin, L. A., & Zucker, R. A. (2007). Externalizing symptoms among children of alcoholic parents: Entry points for an antisocial pathway to alcoholism. *Journal of abnormal psychology*, 116(3), 529–542. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.116.3.529>

Icick, R., Lauer, S., Romo, L., Dupuy, G., Lépine, J. P., & Vorspan, F. (2013). Dysfunctional parental styles perceived during childhood in outpatients with substance use disorders. *Psychiatry research*, 210(2), 522–528. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2013.06.041>

Jackson, K. M., Janssen, T., & Gabrielli, J. (2018). Media/marketing influences on adolescent and young adult substance abuse. *Current Addiction Reports*, 5(2), 146–157. <https://doi.org/10.1007/s40429-018-0199-6>

Jenkins, J. E., & Zunguze, S. T. (1998). The relationship of family structure to adolescent drug use, peer affiliation, and perception of peer acceptance of drug use. *Adolescence*, 33(132), 811–822.

Jensen, M. R., Wong, J. J., Gonzales, N. A., Dumka, L. E., Millsap, R., & Coxe, S. (2014). Long-term effects of a universal family intervention: mediation through parent-adolescent conflict. *Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the Society of Clinical Child and Adolescent Psychology*, American Psychological Association, Division 53, 43(3), 415–427. <https://doi.org/10.1080/15374416.2014.891228>

Johnson, A. K., Fulco, C. J., & Augustyn, M. B. (2019). Intergenerational continuity in alcohol misuse: Maternal alcohol use disorder and the sequelae of maternal and family functioning. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 33(5), 442–456. <https://doi.org/10.1037/adb0000476>

Jones, D. J., Forehand, R., Brody, G., & Armistead, L. (2003). Parental monitoring in African American, single mother-headed families. An Ecological approach to the identification of predictors. *Behavior modification*, 27(4), 435–457. <https://doi.org/10.1177/0145445503255432>

Jones, J. D., Ehrlich, K. B., Lejuez, C. W., & Cassidy, J. (2015). Parental knowledge of adolescent activities: links with parental attachment style and adolescent substance use. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 29(2), 191–200. <https://doi.org/10.1037/fam0000070>

Jordan, L.C., & Lewis, M.L. (2005). Paternal Relationship Quality as a Protective Factor: Preventing Alcohol Use Among African American Adolescents.

Journal of Black Psychology, 31, 152 - 171.
<https://doi.org/10.1177/0095798405274881>

Jovic, S., Genolini, C., Delpierre, C., Spilka, S., Ehlinger, V., Ross, J., Arnaud, C., & Godeau, E. (2014). Socialization instances linked to cannabis experimentation among French teenagers. *Substance use & misuse*, 49(13), 1808–1819.
<https://doi.org/10.3109/10826084.2014.935788>

Kam, J. A., & Yang, S. (2014). Explicating how parent-child communication increases Latino and European American early adolescents' intentions to intervene in a friend's substance Use. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, 15(4), 536–546. <https://doi.org/10.1007/s11121-013-0404-8>

Kam, J. A., Basinger, E. D., & Abendschein, B. (2017). Do Adolescent Perceptions of Parents' Alcohol Consumption Undermine or Enhance What Parents Say About Alcohol? The Interaction Between Verbal and Nonverbal Messages. *Communication Research*, 44(3), 319–347.
<https://doi.org/10.1177/0093650214565922>

Kam, J.A., Castro, F.G. and Wang, N. (2015), Parent–Child Communication's Attenuating Effects on Mexican Early Adolescents' Perceived Discrimination, Depressive Symptoms, and Substance Use. *Hum Commun Res*, 41: 204-225.
<https://doi.org/10.1111/hcre.12043>

Kaynak, O., Meyers, K., Caldeira, K. M., Vincent, K. B., Winters, K. C., & Arria, A. M. (2013). Relationships among parental monitoring and sensation seeking on the development of substance use disorder among college students. *Addictive behaviors*, 38(1), 1457–1463. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2012.08.003>

Kelley, M. L., Bravo, A. J., Hamrick, H. C., Braitman, A. L., White, T. D., & Jenkins, J. (2017). Parents' Reports of Children's Internalizing Symptoms: Associations with Parents' Mental Health Symptoms and Substance Use Disorder. *Journal of child and family studies*, 26(6), 1646–1654. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0677-9>

Kelly, A. B., Chan, G. C., Toumbourou, J. W., O'Flaherty, M., Homel, R., Patton, G. C., & Williams, J. (2012). Very young adolescents and alcohol: evidence of a unique susceptibility to peer alcohol use. *Addictive behaviors*, 37(4), 414–419.
<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2011.11.038>

Kelly, A. B., O'Flaherty, M., Toumbourou, J. W., Connor, J. P., Hemphill, S. A., & Catalano, R. F. (2011). Gender differences in the impact of families on alcohol use: a lagged longitudinal study of early adolescents. *Addiction (Abingdon, England)*, 106(8), 1427–1436. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2011.03435.x>

Kelly, A. B., Toumbourou, J. W., O'Flaherty, M., Patton, G. C., Homel, R., Connor, J. P., & Williams, J. (2011). Family relationship quality and early alcohol use: evidence for gender-specific risk processes. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 72(3), 399–407. <https://doi.org/10.15288/jsad.2011.72.399>

Kirisci, L., Tarter, R., Mezzich, A., Ridenour, T., Reynolds, M., & Vanyukov, M. (2009). Prediction of cannabis use disorder between boyhood and young adulthood: clarifying the phenotype and environment. *The American journal on addictions*, 18(1), 36–47. <https://doi.org/10.1080/10550490802408829>

Khalid, F., Jaan, A., Aslam, M. M. S., Ahmed, Z., Raheem, A., Bodla, Z. H., Basit, A., Hussain, B., Iftikhar, A., Tayyeb, M., Khalid, A., & Rehman, U. (2020). Social Stigmatization of Drug Abusers in a Developing Country: A Cross-Sectional Study. *Cureus*, 12(9), e10661. <https://doi.org/10.7759/cureus.10661>

Kliewer, W., Sosnowski, D. W., Wilkins, S., Garr, K., Booth, C., McGuire, K., & Wright, A. W. (2018). Do Parent-Adolescent Discrepancies Predict Deviant Peer Affiliation and Subsequent Substance Use?. *Journal of youth and adolescence*, 47(12), 2596–2607. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0879-5>

Kokotović, K. O., Pšunder, M., & Kirbiš, A. (2022). Cannabis Use and Parenting Practices among Young People: The Impact of Parenting Styles, Parental Cannabis-Specific Rules, and Parental Cannabis Use. *International journal of environmental research and public health*, 19(13), 8080. <https://doi.org/10.3390/ijerph19138080>

Kosterman, R., Hawkins, J. D., Guo, J., Catalano, R. F., & Abbott, R. D. (2000). The dynamics of alcohol and marijuana initiation: patterns and predictors of first use in adolescence. *American journal of public health*, 90(3), 360–366. <https://doi.org/10.2105/ajph.90.3.360>

Kuo, P. C., Huang, J. H., Wu, S. C., & Chen, W. J. (2021). Associations of parental and peer cross-substance use with 12-17-year-old adolescents' problematic alcohol use: A parent-child dyadic gender analysis. *Drug and alcohol dependence*, 221, 108611. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.108611>

Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Lamis, D. A., Malone, P. S., Lansford, J. E., & Lochman, J. E. (2012). Maternal depressive symptoms as a predictor of alcohol use onset and heavy episodic drinking in youths. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 80(5), 887–896. <https://doi.org/10.1037/a0028959>

Larroulet, P., Loughran, T. A., Augustyn, M. B., Thornberry, T. P., & Henry, K. L. (2021). Intergenerational Continuity and Discontinuity in Substance Use: The Role of Concurrent Parental Marijuana Use. *Journal of developmental and life-course criminology*, 7(2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s40865-021-00159-7>

Latkin, C., Srikrishnan, A. K., Yang, C., Johnson, S., Solomon, S. S., Kumar, S., Celentano, D. D., & Süleyman S. (2010). The relationship between drug use stigma and HIV injection risk behaviors among injection drug users in Chennai, India. *Drug Alcohol Dependence*, 110, 221–227. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2010.03.004>

Ledoux, S., Miller, P., Choquet, M., & Plant, M. (2002). Family structure, parent-child relationships, and alcohol and other drug use among teenagers in France and the United Kingdom. *Alcohol and alcoholism* (Oxford, Oxfordshire), 37(1), 52–60. <https://doi.org/10.1093/alcalc/37.1.52>

Linnenluecke, M. K., Marrone, M., & Singh, A. K. (2020). Conducting systematic literature reviews and bibliometric analyses. *Australian Journal of Management*, 45(2), 175–194. <https://doi.org/10.1177/0312896219877678>

Lippold, M. A., Greenberg, M. T., & Collins, L. M. (2013). Parental knowledge and youth risky behavior: a person oriented approach. *Journal of youth and adolescence*, 42(11), 1732–1744. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9893-1>

Lippold, M. A., Greenberg, M. T., & Collins, L. M. (2014). Youths' substance use and changes in parental knowledge-related behaviors during middle school: a person-oriented approach. *Journal of youth and adolescence*, 43(5), 729–744. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-0010-x>

Lippold, M. A., Greenberg, M. T., & Feinberg, M. E. (2011). A dyadic approach to understanding the relationship of maternal knowledge of youths' activities to youths' problem behavior among rural adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 40(9), 1178–1191. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9595-5>

Lippold, M. A., Hussong, A., Fosco, G. M., & Ram, N. (2018). Lability in the parent's hostility and warmth toward their adolescent: Linkages to youth delinquency and substance use. *Developmental psychology*, 54(2), 348–361. <https://doi.org/10.1037/dev0000415>

Lo, C. C., & Cheng, T. C. (2010). Onset drinking: how it is related both to mother's drinking and mother-child relationships. *Substance use & misuse*, 45(6), 888–900. <https://doi.org/10.3109/10826080903550513>

Luk, J. W., Farhat, T., Iannotti, R. J., & Simons-Morton, B. G. (2010). Parent-child communication and substance use among adolescents: do father and mother communication play a different role for sons and daughters?. *Addictive behaviors*, 35(5), 426–431. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2009.12.009>

Luk, J. W., King, K. M., McCarty, C. A., McCauley, E., & Vander Stoep, A. (2017). Prospective Effects of Parenting on Substance Use and Problems Across Asian/Pacific Islander and European American Youth: Tests of Moderated Mediation. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 78(4), 521–530. <https://doi.org/10.15288/jsad.2017.78.521>

Lussier, K., Laventure, M., & Bertrand, K. (2010). Parenting and maternal substance addiction: factors affecting utilization of child protective services. *Substance use & misuse*, 45(10), 1572–1588. <https://doi.org/10.3109/10826081003682123>

McArdle, P., Wiegersma, A., Gilvarry, E., Kolte, B., McCarthy, S., Fitzgerald, M., Brinkley, A., Blom, M., Stoeckel, I., Pierolini, A., Michels, I., Johnson, R., &

Quensel, S. (2002). European adolescent substance use: the roles of family structure, function and gender. *Addiction* (Abingdon, England), 97(3), 329–336. <https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.2002.00066.x>

McGue, M., Sharma, A., & Benson, P. (1996). Parent and sibling influences on adolescent alcohol use and misuse: evidence from a U.S. adoption cohort. *Journal of studies on alcohol*, 57(1), 8–18. <https://doi.org/10.15288/jsa.1996.57.8>

Mezzich, A. C., Tarter, R. E., Kirisci, L., Feske, U., Day, B. S., & Gao, Z. (2007). Reciprocal influence of parent discipline and child's behavior on risk for substance use disorder: a nine-year prospective study. *The American journal of drug and alcohol abuse*, 33(6), 851–867. <https://doi.org/10.1080/00952990701653842>

Milan, S., & Wortel, S. (2015). Family obligation values as a protective and vulnerability factor among low-income adolescent girls. *Journal of youth and adolescence*, 44(6), 1183–1193. <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0206-8>

Miller P. (1997). Family structure, personality, drinking, smoking and illicit drug use: a study of UK teenagers. *Drug and alcohol dependence*, 45(1-2), 121–129. [https://doi.org/10.1016/s0376-8716\(97\)01345-8](https://doi.org/10.1016/s0376-8716(97)01345-8)

Mohammadi, M. R., Hojjat, S. K., Mostafavi, S. A., Khaleghi, A., Hooshyari, Z., Ahmadi, N., Kaviyani, F., & Norozi Khalili, M. (2021). Parents' Personality Disorders as Predictor of Substance Use Disorder in Children and Adolescents. *Archives of Iranian medicine*, 24(6), 478–486. <https://doi.org/10.34172/aim.2021.69>

Mondragón Gómez, R., Medina-Mora Icaza, M. E., Villatoro Velázquez, J. A., Bustos Gamiño, M., Tiburcio Sainz, M., & Lucio Gómez-Maqueo, E. (2022). Problematic alcohol use in Mexican students: Transmission from parents to children. *Salud Mental*, 45(1), 19-28. <https://doi.org/10.17711/SM.0185-3325.2022.004>

Monge-Rojas, R., Reyes-Fernández, B. & Smith-Castro, V. (2023). Influence of Parenting Styles on Willingness to Use Marijuana among Rural and Urban Costa Rican Adolescents. *J Child Fam Stud* 32, 1232–1248. <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02453-4>

Moñino-García, M., Adoamnei, E., Gadea-Nicolás, A., Arense-Gonzalo, J. J., López-Espín, J. J., & Torres-Cantero, A. M. (2019). Family environmental factors associated with underage drinking. *Journal of Substance Use*, 24(1), 110–116. <https://doi.org/10.1080/14659891.2018.1523965>

Montgomery, L., & Marinos, D. (2016). The influence of potentially traumatic household characteristics on blunt use among Black youth. *Journal of prevention & intervention in the community*, 44(2), 101–111. <https://doi.org/10.1080/10852352.2016.1132827>

Moreno, O., Janssen, T., Cox, M. J., Colby, S., & Jackson, K. M. (2017). Parent-adolescent relationships in Hispanic versus Caucasian families: Associations with alcohol and marijuana use onset. *Addictive behaviors*, 74, 74–81. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2017.05.029>

Moser, R. P., & Jacob, T. (1997). Parent-child interactions and child outcomes as related to gender of alcoholic parent. *Journal of Substance Abuse*, 9, 189–208. [https://doi.org/10.1016/S0899-3289\(97\)90016-X](https://doi.org/10.1016/S0899-3289(97)90016-X)

Murnan, A., Wu, Q., & Slesnick, N. (2018). Effects of ecologically-based family therapy with substance-using, prostituting mothers. *Journal of Family Therapy*, 40(4), 557–583. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12187>

Motyka, M. and Al-Imam, A. (2021). Representations of psychoactive drugs' use in mass culture and their impact on audiences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11), 6000. <https://doi.org/10.3390/ijerph18116000>

Nadel, E. L., & Thornberry, T. P. (2017). Intergenerational consequences of adolescent substance use: Patterns of homotypic and heterotypic continuity. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 31(2), 200–211. <https://doi.org/10.1037/adb0000248>

Niyonsenga, T., Blackson, T. C., De la Rosa, M., Rojas, P., Dillon, F., & Ganapati, E. N. (2012). Social support, attachment, and chronic stress as correlates of Latina mother and daughter drug use behaviors. *The American journal on addictions*, 21(2), 157–167. <https://doi.org/10.1111/j.1521-0391.2011.00202.x>

Norris, M. ve Oppenheim, C. (2007). Comparing alternatives to the Web of Science for coverage of the social sciences' literature. *Journal of Informetrics*, 1(2), 161-169. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2006.12.001>

Ohannessian, C. M., & Vannucci, A. (2022). Parent problem drinking trajectory classes predict anxiety in adolescence and emerging adulthood. *Journal of affective disorders*, 308, 577–586. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.04.104>

Otten, R., van der Zwaluw, C. S., van der Vorst, H., & Engels, R. C. (2008). Partner effects and bidirectional parent-child effects in family alcohol use. *European addiction research*, 14(2), 106–112. <https://doi.org/10.1159/000113725>

Ögel, K. (2005). Madde Kullanım Bozuklukları Epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 1(47), 61-64.

Ögel, K.; Evren C.; Karadağ, F.; Gürol, D. T. (2012). Bağımlılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, s.23, 1-10.

Özbay, Y.; Yılmaz, Ş.; Büyüköztürk, Ş.; Aliyev, R.; Tomar, İ. H.; Eşici, H.; Yancar, C.; Akyılmaz, F. D. (2018). Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 5(1), 81-130.

Özensel, B. (2004). Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği. *Değerler Eğitimi Arşivi*, 2(6), 77-96.

Öztürk, O., Gürler, G. (2022). Bir Literatür İncelemesi Aracı Olarak Bibliyometrik Analiz, 3. Basım, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Parolin, M., Sudati, L., Gatta, M., Simonelli, A. (2018). L'osservazione delle interazioni familiari in adolescenza. Studio preliminare sull'applicazione della procedura del Lausanne Triologue Play, in "Psicologia clinica dello sviluppo, Rivista quadrimestrale", pp. 269-298, <https://doi.org/10.1449/90831>

Patock-Peckham, J. A., & Morgan-Lopez, A. A. (2010). Direct and mediational links between parental bonds and neglect, antisocial personality, reasons for drinking, alcohol use, and alcohol problems. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 71(1), 95–104. <https://doi.org/10.15288/jsad.2010.71.95>

Patock-Peckham, J. A., Cheong, J., Balhorn, M. E., & Nagoshi, C. T. (2001). A social learning perspective: a model of parenting styles, self-regulation, perceived drinking control, and alcohol use and problems. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 25(9), 1284–1292. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2001.tb02349.x>

Patrick, M. E., Maggs, J. L., Greene, K. M., Morgan, N. R., & Schulenberg, J. E. (2014). The Link between Mother and Adolescent Substance Use: Intergenerational Findings from the British Cohort Study. *Longitudinal and life course studies : international journal*, 5(1), 56–63. <https://doi.org/10.14301/llcs.v5i1.241>

Pears, K., Capaldi, D. M., & Owen, L. D. (2007). Substance use risk across three generations: the roles of parent discipline practices and inhibitory control. *Psychology of addictive behaviors: journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 21(3), 373–386. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.21.3.373>

Pearson, M. R., D'Lima, G. M., & Kelley, M. L. (2012). Maternal and paternal alcohol misuse and alcohol-related outcomes among college students. *Substance use & misuse*, 47(6), 708–717. <https://doi.org/10.3109/10826084.2012.664237>

Pechtel, P., Woodman, A., & Lyons-Ruth, K. (2012). Early Maternal Withdrawal and Nonverbal Childhood IQ as Precursors for Substance Use Disorder in Young Adulthood: Results of a 20-Year Prospective Study. *International journal of cognitive therapy*, 5(3), 316–329. <https://doi.org/10.1521/ijct.2012.5.3.316>

Pekasıl, A. (2019). Kendine Zarar Verme Davranışında Bulunan Gençler Üzerine Bir Araştırma, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Pekasıl, A. & Erşahin, Z. (2019). Temellendirilmiş Kuramda Gerçeklik ve Görecelik Uzlaşması . *OPUS International Journal of Society Researches* , 13 (19) , 2404-2422 . <https://doi.org/10.26466/opus.566221>

Picoito, J., Santos, C., Loureiro, I., Aguiar, P., & Nunes, C. (2019). Gender-specific substance use patterns and associations with individual, family, peer, and school factors in 15-year-old Portuguese adolescents: a latent class regression analysis. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 13, 21. <https://doi.org/10.1186/s13034-019-0281-4>

Piko, B. (2000). Perceived social support from parents and peers: which is the stronger predictor of adolescent substance use?. *Substance use & misuse*, 35(4), 617–630. <https://doi.org/10.3109/10826080009147475>

Poelen, E. A., Engels, R. C., Scholte, R. H., Boomsma, D. I., & Willemsen, G. (2009). Predictors of problem drinking in adolescence and young adulthood. A longitudinal twin-family study. *European child & adolescent psychiatry*, 18(6), 345–352. <https://doi.org/10.1007/s00787-009-0736-x>

Polat, G. (2014). Madde Bağımlılığı Tedavisinde Sosyal Hizmet Mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(Ek Sayı 2), 143-148.

Poole, J. P., Gardner, P., & Cooper, C. (2009). Narrative therapy, older adults, and group work?: practice, research, and recommendations. *Social Work With Groups*, 32(4), 288-302. <https://doi.org/10.1080/01609510902895086>

Quinn, C.A., Bussey, K. (2015). Adolescents' anticipated social outcomes for drinking alcohol and being drunk. *Addict Res Theory*. 23(3):253–264.

Reinherz, H. Z., Paradis, A. D., Giaconia, R. M., Stashwick, C. K., & Fitzmaurice, G. (2003). Childhood and adolescent predictors of major depression in the transition to adulthood. *The American journal of psychiatry*, 160(12), 2141–2147. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.12.2141>

Reynolds, E. K., MacPherson, L., Matusiewicz, A. K., Schreiber, W. M., & Lejuez, C. W. (2011). Discrepancy between mother and child reports of parental knowledge and the relation to risk behavior engagement. *Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the Society of Clinical Child and Adolescent Psychology, American Psychological Association, Division 53*, 40(1), 67–79. <https://doi.org/10.1080/15374416.2011.533406>

Ritanti, W. W., Asih, I. D., & Susanto, T. (2017). A phenomenological study of families with drug-using children living in the society. *International journal of pediatrics & adolescent medicine*, 4(3), 100–107. <https://doi.org/10.1016/j.ijpam.2017.04.001>

Salom, C. L., Betts, K. S., Williams, G. M., Najman, J. M., & Alati, R. (2016). Predictors of comorbid polysubstance use and mental health disorders in young adults-a latent class analysis. *Addiction (Abingdon, England)*, 111(1), 156–164. <https://doi.org/10.1111/add.13058>

Salom, C. L., Williams, G. M., Najman, J. M., & Alati, R. (2015). Familial factors associated with development of alcohol and mental health comorbidity. *Addiction (Abingdon, England)*, 110(2), 248–257. <https://doi.org/10.1111/add.12722>

Salvatore, J. E., Meyers, J. L., Yan, J., Aliev, F., Lansford, J. E., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A., Rose, R. J., Pulkkinen, L., Kaprio, J., & Dick, D. M. (2015). Intergenerational continuity in parents' and adolescents' externalizing problems: The role of life events and their interaction with GABRA2. *Journal of abnormal psychology*, 124(3), 709–728. <https://doi.org/10.1037/abn0000066>

Sang, J., Cederbaum, J. A., & Hurlburt, M. S. (2014). Parentification, substance use, and sex among adolescent daughters from ethnic minority families: the moderating role of monitoring. *Family process*, 53(2), 252–266. <https://doi.org/10.1111/famp.12038>

Sang, J., Cederbaum, J. A., Ko, A. C., & Hurlburt, M. S. (2019). Maternal Depressive Symptoms, Adolescent Daughters' Substance Use, and Father Residence in Minority Families. *Substance use & misuse*, 54(11), 1774–1786. <https://doi.org/10.1080/10826084.2019.1610446>

Sartor, C. E., Ye, F., Simon, P., Zhai, Z. W., Hipwell, A. E., & Chung, T. (2020). Youth Perceptions of Parental Involvement and Monitoring, Discrepancies With Parental Perceptions, and Their Associations With First Cigarette Use in Black and White Girls. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 81(2), 180–189. <https://doi.org/10.15288/jsad.2020.81.180>

Schinke, S. P., Cole, K. C., Fang, L. (2009). Gender-specific intervention to reduce underage drinking in early adolescent girls: Test of a computer-mediated Mother-Daughter Program. *J. Studies on Alcohol Drugs*, 70. 70-77, <https://doi.org/10.15288/jsad.2009.70.70>

Schinke, S. P., Fang, L., & Cole, K. C. (2008). Substance use among early adolescent girls: risk and protective factors. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 43(2), 191–194. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.12.014>

Schinke, S. P., Fang, L., & Cole, K. C. (2009). Preventing substance use among adolescent girls: 1-year outcomes of a computerized, mother-daughter program. *Addictive behaviors*, 34(12), 1060–1064. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2009.06.007>

Schinke, S. P., Fang, L., Cole, K. C., & Cohen-Cutler, S. (2011). Preventing substance use among Black and Hispanic adolescent girls: results from a computer-delivered, mother-daughter intervention approach. *Substance use & misuse*, 46(1), 35–45. <https://doi.org/10.3109/10826084.2011.521074>

Scholte, R. H. J., van Lieshout, C. F. M., & van Aken, M. A. G. (2001). Perceived relational support in adolescence: Dimensions, configurations, and adolescent adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 71–94. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00004>

Scholte, R.H.J., Van Lieshout, C.F.M. and Van Aken, M.A.G. (2001), Perceived Relational Support in Adolescence: Dimensions, Configurations, and Adolescent Adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 11: 71-94. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00004>

Schwinn, T. M., Schinke, S., Fang, L., & Kandasamy, S. (2014). A web-based, health promotion program for adolescent girls and their mothers who reside in public housing. *Addictive behaviors*, 39(4), 757–760.

<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2013.11.029>

Shadur, J. M., & Hussong, A. M. (2019). Conceptualization and Measurement of Parent Emotion Socialization among Mothers in Substance Abuse Treatment. *Journal of child and family studies*, 28(2), 325–342. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1269-z>

Shah, J., Shah, A., El-Sakka, A. A., Kandil, O. A., Shehata, M. A., & Shoib, S. (2022). Family structure and substance use in 6,178 American Indian youth: a cross-sectional study. *European review for medical and pharmacological sciences*, 26(14), 4979–4982. https://doi.org/10.26355/eurrev_202207_29283

Shakeri, J., Ahmadi, S. M., Maleki, F., Hesami, M. R., Parsa Moghadam, A., Ahmadzade, A., Shirzadi, M., & Elahi, A. (2020). Effectiveness of Group Narrative Therapy on Depression, Quality of Life, and Anxiety in People with Amphetamine Addiction: A Randomized Clinical Trial. *Iranian journal of medical sciences*, 45(2), 91–99. <https://doi.org/10.30476/IJMS.2019.45829>

Shek, D. T. L., Zhu, X., Dou, D., & Chai, W. (2020). Influence of Family Factors on Substance Use in Early Adolescents: A Longitudinal Study in Hong Kong. *Journal of psychoactive drugs*, 52(1), 66–76. <https://doi.org/10.1080/02791072.2019.1707333>

Sheridan, K. (2018). Substance-Using Pregnant and Parenting Adolescent Girls: Considerations for Preventive Intervention Using a Resilience Lens, *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 18:2, 128-152, <https://doi.org/10.1080/1533256X.2018.1448278>

Slesnick, N., & Zhang, J. (2016). Family systems therapy for substance-using mothers and their 8- to 16-year-old children. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 30(6), 619–629. <https://doi.org/10.1037/adb0000199>

Slesnick, N., Feng, X., Brakenhoff, B., & Brigham, G. S. (2014). Parenting under the influence: the effects of opioids, alcohol and cocaine on mother-child interaction. *Addictive behaviors*, 39(5), 897–900. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2014.02.003>

Stanley, L. R., Miller, K., Beauvais, F., Walker, P. S., & Walker, R. D. (2014). Predicting an Alcohol Use Disorder in Urban American Indian Youth. *Journal of child & adolescent substance abuse*, 23(2), 101–108. <https://doi.org/10.1080/1067828x.2012.748601>

Stice, E., & Barrera, M. (1995). A Longitudinal Examination of the Reciprocal Relations Between Perceived Parenting and Adolescents' Substance Use and Externalizing Behaviors. *Developmental Psychology*, 31, 322-334.

Strauss, A. (1987). *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.

Strauss, A., & Corbin, J. (1990). Basics in Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. London: Sage.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics in Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. Thousand Oaks, CA: Sage.

Suchman, N. E., & Luthar, S. S. (2001). The Mediating Role of Parenting Stress in Methadone-Maintained Mothers' Parenting. *Parenting, science and practice*, 1(4), 285–315. https://doi.org/10.1207/s15327922par0104_2

Suchman, N. E., DeCoste, C. L., McMahon, T. J., Dalton, R., Mayes, L. C., & Borelli, J. (2017). Mothering From the Inside Out: Results of a second randomized clinical trial testing a mentalization-based intervention for mothers in addiction treatment. *Development and psychopathology*, 29(2), 617–636. <https://doi.org/10.1017/S0954579417000220>

Suchman, N. E., Decoste, C., McMahon, T. J., Rounsaville, B., & Mayes, L. (2011). The Mothers And Toddlers Program, An Attachment-Based Parenting Intervention For Substance-Using Women: Results At 6-Week Follow-Up In A Randomized Clinical Pilot. *Infant Mental Health Journal*, 32(4), 427–449. <https://doi.org/10.1002/imhj.20303>

Supic, Z. T., Milicevic, M. S., Sbutega, I., Vasic, V. (2013). The importance of family relations for cannabis users: the case of serbian adolescents. *Iranian journal of public health*, 42(3), 249–260.

Tarter, R. E., Kirisci, L., Habeych, M., Reynolds, M., & Vanyukov, M. (2004). Neurobehavior disinhibition in childhood predisposes boys to substance use disorder by young adulthood: direct and mediated etiologic pathways. *Drug and alcohol dependence*, 73(2), 121–132. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2003.07.004>

Tarter, R.E., Schultz, K., Kirisci, L., & Dunn, M.G. (2001). Does Living with a Substance Abusing Father Increase Substance Abuse Risk in Male Offspring? Impact on Individual, Family, School, and Peer Vulnerability Factors. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 10, 59 – 70. https://doi.org/10.1300/J029v10n03_04

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Ergen Profili Araştırması 2013 (TEPA), Uzerler Matbaacılık, 2014, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; (2018), Uyuşturucu Madde Bağımlılığı ve Yeni Bağımlılık Türlerinin Araştırılarak Bağımlılığın Nedenlerinin ve Alınacak Tedbirlerin Tespit Edilmesi Maksadıyla Kurulan Meclis Araştırılması Komisyonu Tutanak Dergisi, Dönem: 26, Yasama Yılı: 3.

Tornay, L., Michaud, P.A., Gmel, G., Wilson, M. L., Berchtold, A., Suris, J.C. (2013). Parental monitoring: a way to decrease substance use among Swiss adolescents?. *Eur J Pediatr* 172, 1229–1234 <https://doi.org/10.1007/s00431-013-2029-0>

Tuğrul, Y. G. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, 71-90.

Tyler, K.A., Stone, R.A., & Bersani, B.E. (2007). Examining the Changing Influence of Predictors on Adolescent Alcohol Misuse. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 16, 114 - 95. https://doi.org/10.1300/J029v16n02_05

Urquhart, C. (2018). *Nitel Araştırmalar İçin Temellendirilmiş Kuram*. (Z. Ünlü ve E. Külekçi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 2013).

Vaizoğlu Şengünler, Ç., & Tanyaş, B. (2019). Madde kullanımı olan ve kurum bakımı altında yaşayan gençlerin aileye ilişkin deneyimleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(3), 963-986. <https://doi.org/10.15805/addicta.2019.6.3.0039>

Valdez, A., Mikow, J.G., & Cepeda, A. (2006). The Role of Stress, Family Coping, Ethnic Identity, and Mother-Daughter Relationships on Substance Use Among Gang-Affiliated Hispanic Females. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 6, 31 - 54.

Veijola, J., Läärä, E., Joukamaa, M., Isohanni, M., Hakko, H., Haapea, M., Pirkola, S., & Mäki, P. (2008). Temporary parental separation at birth and substance use disorder in adulthood. A long-term follow-up of the Finnish Christmas Seal Home Children. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 43(1), 11–17. <https://doi.org/10.1007/s00127-007-0268-y>

Vermeulen-Smit, E., Mares, S. H., Verdurmen, J. E., Van der Vorst, H., Schulten, I. G., Engels, R. C., & Vollebergh, W. A. (2014). Mediation and moderation effects of an in-home family intervention: the "in control: no alcohol!" pilot study. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, 15(5), 633–642. <https://doi.org/10.1007/s11121-013-0424-4>

Wagner, K. D., Ritt-Olson, A., Chou, C. P., Pokhrel, P., Duan, L., Baezconde-Garbanati, L., Soto, D. W., & Unger, J. B. (2010). Associations between family structure, family functioning, and substance use among Hispanic/Latino adolescents. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 24(1), 98–108. <https://doi.org/10.1037/a0018497>

Waldron, M., Bucholz, K. K., Lynskey, M. T., Madden, P. A., & Heath, A. C. (2013). Alcoholism and timing of separation in parents: findings in a midwestern birth cohort. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 74(2), 337–348. <https://doi.org/10.15288/jsad.2013.74.337>

Waldron, M., Madden, P. A., Nelson, E. C., Knopik, V. S., Glowinski, A. L., Grant, J. D., Lynskey, M. T., Jacob, T., Sher, K. J., Bucholz, K. K., & Heath, A. C. (2012). The interpretability of family history reports of alcoholism in general community samples: findings in a midwestern U.S. twin birth cohort. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 36(6), 1091–1098. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2011.01698.x>

Wang, J., Simons-Morton, B. G., Farhat, T., & Luk, J. W. (2009). Socio-demographic variability in adolescent substance use: mediation by parents and peers. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, 10(4), 387–396. <https://doi.org/10.1007/s11121-009-0141-1>

Wang, Q., & Su, M. (2020). Integrating blockchain technology into the energy sector - from theory of blockchain to research and application of energy blockchain. *Comput. Sci. Rev.*, 37, 100275. <https://doi.org/10.1016/j.cosrev.2020.100275>

Wang, Y., Ho, S. Y., Wang, M. P., Lo, W. S., Lai, H. K., & Lam, T. H. (2015). Hong Kong Chinese adolescents' self-reported smoking and perceptions of parenting styles. *International journal of behavioral medicine*, 22(2), 268–275. <https://doi.org/10.1007/s12529-014-9436-0>

Whitaker, R. C., Orzol, S. M., & Kahn, R. S. (2006). Maternal mental health, substance use, and domestic violence in the year after delivery and subsequent behavior problems in children at age 3 years. *Archives of general psychiatry*, 63(5), 551–560. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.63.5.551>

Wickham, M. E., Senthilselvan, A., Wild, T. C., Hoglund, W. L., & Colman, I. (2015). Maternal depressive symptoms during childhood and risky adolescent health behaviors. *Pediatrics*, 135(1), 59–67. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-0628>

Wu, Q., & Slesnick, N. (2019). Interruption of dysfunctional mother-child reciprocal influences associated with family therapy. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 33(7), 753–763. <https://doi.org/10.1037/fam0000536>

Wu, Q., Zhang, J., & Slesnick, N. (2020). Intergenerational transmission of maternal overprotection and child anxiety in substance-using families. *Journal of anxiety disorders*, 73, 102236. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102236>

Xia, M., Weymouth, B. B., Bray, B. C., Lippold, M. A., Feinberg, M. E., & Fosco, G. M. (2020). Exploring Triadic Family Relationship Profiles and Their Implications for Adolescents' Early Substance Initiation. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, 21(4), 519–529. <https://doi.org/10.1007/s11121-019-01081-7>

Yalom, I. D. ve Leszcz, M. (2018). Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği. (A. Tangör ve Ö. Karaçam, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi, 2005).

Yaman, Ö. M. (2014). Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 1(1), 99-132.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz Y., Tatoğlu M. F., "Simulation Of Violence On Television And Real Lives Turned Into Show", Ankara International Congress On Scientific Research-VIII, Ankara, Türkiye, 9 - 11 Haziran 2023, ss.1064-1065.

Zimmerman, M.A., Salem, D.A., & Maton, K.I. (1995). Family structure and psychosocial correlates among urban African-American adolescent males. Child development, 66 6, 1598-613 . <https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.1995.TB00954.X>

EKLER

Ek-1: Ortak Danışman Atama Formu

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı No : 318
Toplantı Tarihi : 24.06.2020

Madde 9- Ortak danışman atama formu görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda; doktora programı öğrencisinin ortak danışman atamasının Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Usul ve Esasları'nın 17.maddesi uyarınca aşağıdaki şekilde kabulüne mevcudun oy birliği ile karar verildi:

EABD/Programı	Öğrencinin Adı Soyadı ve Numarası	Danışmanı	Ortak Danışmanı
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı / Sosyal Hizmet / Doktora	Zeynep NEGİZ 177303006	Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK	Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi / Psikoloji

Ek-2: Etik Kurul Belgesi

T.C
ERZURUM BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Etik Kurul Toplantı Tarihi	27/10/2021
Protokol No	09/13
Araştırma Başlığı	Bağımlılık Sürecinde Anneliğin Yeniden İnşası: Bir Bağımlının Annesi Olmak
Araştırma Türü	Karma Yöntem Araştırma
Araştırmacılar	Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK (Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN (Ortak Danışman) Arş. Gör. Zeynep UYANIK NEGİZ (Doktora Tez Öğrencisi)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama:	- Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. - Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.

e-imzalıdır

Ek-3 Etik Kurul Revizyon Başvuru Sonuçları

22/04/2022 Tarihli Birinci Revizyon Başvuru Sonucu

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	22/04/2022
Protokol No	04/19
Araştırma Başlığı	Bağımlılık Sürecinde anneliğin Yeniden inşası: Bir Bağımlının Annesi Olmak
Araştırma Türü	Karma yöntem araştırma
Araştırmacılar	Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK (Sorumlu Araştırmacı-Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN (Ortak Danışman) Arş. Gör. Zeynep UYANIK NEGİZ (Doktora Tez Öğrencisi)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama:	1. Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. 2. Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.

e-imzalıdır

23/06/2023 Tarihli İkinci Revizyon Başvuru Sonucu

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	23/06/2023
Protokol No	06/15
Araştırma Başlığı	Bağımlılık Sürecinde Anneliğin Yeniden İnşası: Bir Bağımlının Annesi Olmak
Araştırma Türü	Nitel-Görmülü Teori (Temellendirilmiş Kuram)
Araştırmacılar	Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK (Sorumlu Araştırmacı-Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN (Ortak Danışman) Arş. Gör. Zeynep UYANIK NEGİZ (Doktora tez öğrencisi)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama:	1. Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. 2. Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.

e-imzalıdır

Ek-4 Onam Formları

Grup Çalışmasına Katılan Kişilere Yönelik Hazırlanan Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Sayın Katılımcı;

Katıldığınız bu araştırma, Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Zeynep UYANIK NEGİZ tarafından doktora tez çalışması kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK danışmanlığında Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN ortak danışmanlığında yürütülmektedir. Doktora tez kapsamında yapılan bu bilimsel araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. **Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz.** Sizden aldığımız tüm bilgi ve veriler bu araştırmacının amacı ile sınırlı olarak 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında ölçülü ve bağlantılı olarak işlenecek olup üçüncü kişilerle ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. Araştırma kapsamında toplanan veriler ve kişisel bilgiler gizli olacak şekilde kod/numara/özel ad verilerek, araştırmacı tarafından dijital/basıli kopya olarak muhafazası sağlanacaktır.

Bu araştırmanın amacı; kırsalda yaşayan bağımlı çocuğa sahip annelerin yaşadığı tükenmişlik ve eş bağımlılık durumlarını anlayabilmek ve bu durumları deneyimleyen annelere Narrative Terapi temelli psiko-eğitim grup çalışmasıyla çözüm önerisi sunmaktır. Araştırma kapsamında grup çalışması yapılması planlanmaktadır. Bu kapsamda araştırmaya gönüllü katılım sağlayacak kişilerin; demografik form, yarı yapılandırılmış soru formu ile anketleri cevaplandırması, 8-12 hafta arasında olması planlanan grup çalışması oturumlarına ve grup çalışması tamamlandıktan sonra yapılacak olan izlem çalışmasına katılması gerekmektedir.

Anket soruları ile demografik ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Sorulara verilen cevaplar süresince araştırmacı anlatıya müdahalede bulunmayacak ve **bu süreçte kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacaktır. Araştırma kapsamında soruların cevaplandırılması ve grup çalışması oturumlarına katılım tamamen katılımcının gönüllülüğüne dayalıdır. Araştırma etiği kapsamında katılımcıların kimliği gizli tutulacaktır.** Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğinin sağlanması için sorulara mümkün olduğunca hayat deneyimlerinizi yansıtacak şekilde ve ayrıntılı olarak cevap vermeniz önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında gerekli olan tüm izinler Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Komisyonundan alınmıştır.

Burada yer alan soruları kendi irademle cevapladım ve görüşme sonucunda elde edilecek bilgilerin bilimsel çalışmalar dâhilinde kullanılacağını kabul ederim.

Görüşme Yeri ve Şekli:

Görüşme Saati ve Tarihi:

Katılımcının Ad ve Soyadı:

Katılımcının İmzası:

Ek Görüşmelere Katılan Kişilere Yönelik Gönüllü Olur Formu

Sayın Katılımcı;

Katıldığınız bu araştırma, Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Zeynep UYANIK NEGİZ tarafından doktora tez çalışması kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Recep ÇELİK danışmanlığında Dr. Öğr. Üyesi Zehra ERŞAHİN ortak danışmanlığında yürütülmektedir. Doktora tez kapsamında yapılan bu bilimsel araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. **Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz.** Sizden aldığımız tüm bilgi ve veriler bu araştırmacının amacı ile sınırlı olarak 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında ölçülü ve bağlantılı olarak işlenecek olup üçüncü kişilerle ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. Araştırma kapsamında toplanan veriler ve kişisel bilgiler gizli olacak şekilde kod/numara/özel ad verilerek, araştırmacı tarafından dijital/basılı kopya olarak muhafazası sağlanacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı, madde bağımlısı çocuğa sahip annelerin yaşadığı durumları anlayabilmek ve bu durumları deneyimleyen annelere narrative terapi temelli paylaşım ve etkileşim odaklı psiko-eğitim grup çalışmasıyla çözüm önerisi sunmaktır. Araştırma iki aşamalı planlanmıştır. Birinci aşama kapsamında grup çalışması yapılacaktır. Bu kapsamda araştırmaya gönüllü katılım sağlayacak kişilerin; demografik form, yarı yapılandırılmış soru formu, 8-12 hafta arasında olması planlanan grup çalışması oturumlarına ve grup çalışması tamamlandıktan sonra yapılacak olan izlem çalışmasına katılması gerekmektedir. Araştırmanın ikinci kısmında araştırmacının güçlendirilmesi için bağımlılık alanında çalışan kişilerle de görüşülmesi planlanmıştır.

Demografik ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Sorulara verilen cevaplar süresince araştırmacı anlatıya müdahalede bulunmayacak ve **bu süreçte kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacaktır. Araştırma kapsamında soruların cevaplandırılması ve grup çalışması oturumlarına katılım tamamen katılımcının gönüllülüğüne dayalıdır. Araştırma etiği kapsamında katılımcıların kimliği gizli tutulacaktır.** Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğinin sağlanması için sorulara mümkün olduğunca hayat deneyimlerinizi yansıtacak şekilde ve ayrıntılı olarak cevap vermeniz önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında gerekli olan tüm izinler Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Komisyonundan alınmıştır.

Burada yer alan soruları kendi irademle cevapladım ve görüşme sonucunda elde edilecek bilgilerin bilimsel çalışmalar dâhilinde kullanılacağını kabul ederim./.../202..

Görüşme Yeri ve Şekli:

Görüşme Saati ve Tarihi:

Katılımcının Ad ve Soyadı:

Katılımcının İmzası:

Ek-5 Ek Görüşmeye Katılanlar İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Psikolog, SHU, Kurum İdarecilerine Yönelik Sorular

- 1- Bağımlılığı etkileyen faktörler nelerdir? Kimler bağımlı olur?
Bağımlılık durumları nasıl ortaya çıkıyor?
Kim tarafından ve ne zaman fark ediliyor?
Bağımlı kişinin arınma, arınma sonrası süreci nasıl ilerliyor?
- 2- Ne zaman ve kim tarafından bağımlılıktan kurtulmak için tedavi merkezlerine, ilgili uzmanlara başvuru yapılıyor?
Başvuru sürecini tetikleyen bir olay ya da unsur hakkında bilgi verebilir misiniz
Başvurularda danışan ve yakınının gönüllülük durumu hakkında bilgi verebilir misiniz?
Ailenin başvuru sonrası tedavi sürecine yönelik istikrarını neler sağlıyor?
- 3- Danışanlar, aile üyeleri ve aile dinamikleri hakkında bilgi verebilir misiniz?
Nasıl bir aile profiline sahipler?
Anne-Baba-Eş-Çocuk özelinde değerlendirebilir misiniz?
Anne bu sürecin neresinde kalıyor?
Baba bu sürecin neresinde kalıyor?
Aile bireylerinden hangisi daha çok süreci sahiplenmiş kişidir? Neden Anne-Baba?
- 4- Danışan ya da yakınları tarafından tehdit edilme gibi olumsuz durumlarla karşılaştınız mı?
Varsa paylaşır mısınız?
Böyle bir durumda nasıl bir yol izlediniz?
- 5- Danışan ve danışan yakınlarına yönelik kurumunuzda düzenlenen bağımlılıkla mücadele çalışmalarına katılımı nasıl değerlendirirsiniz?
Bağımlı ve bağımlı yakını çalışmalara eş zamanlı mı katılım sağlıyordu?
Danışan süreçten koptuğunda bu durum aileye nasıl yansıyor?
Danışan süreçten neden kopuyor? Ailesi süreçten neden kopuyor?
Terapötik sürece, bireysel görüşmelere ve grup terapisine katılım noktasında danışanlar ve yakınlarının motivasyonları hakkında bilgi verebilir misiniz?
Çalışmalara katılmayı ya da katılmamayı etkileyen unsurlar nelerdir?
Ne olursa ya da yapılırsa danışan ya da yakını çalışmalara daha istekli katılır?
Ölçme-değerlendirme araçları kullanılarak terapötik anlamda deneysel bir araştırma yapılmak istenirse çalışmaya katılacak danışan ve yakınlarının çalışma için sürdürülebilirliği nasıl sağlanır?
- 6- Danışan ve yakınlarının katılımları önünde hangi engeller var?
Bu engelleri aşmak için kurum ya da burada çalışan kişi olarak hangi yöntemleri geliştirdiniz? ya da hangi yöntemleri uyguluyorsunuz?
- 7- Arınma döneminde danışan ve yakınları için izleme-takip süreci nasıl işliyor?

- 8- Bağımlılıkla ilgili farklı il, bölge veya kurumda çalışma deneyiminiz varsa şuan bulunduğunuz yer üzerinden nasıl bir kıyaslama yaparsınız? Kültürel özellikler bağımlılık sürecini ve bu süreçte yapılacak çalışmaları nasıl etkiliyor?

Madde Bağımlısı Yakınına Bakım Verenlere Yönelik Sorular

- 1- Yakınınız ne zaman ve neden madde kullanmaya başladı?
İlk ne zaman ve nasıl fark ettiniz? Ve ne hissettiniz?
O günden sonra iletişiminizde neler değişti?
Madde kullanımını bırakmak istiyor mu? Bu konuda bir girişimde bulunuyor mu? Bulundu mu?
Eğer bulunduysa bu noktada siz neler hissettiniz? Ve nasıl bir yol izlediniz?
- 2- Aile üyeleriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?
Yakınınızın madde bağımlılığı sürecinde aile üyeleri size nasıl destek oldular ya da olmadılar?
- 3- Yakınınızın madde kullanmayı bırakmak istemiyorsa kendisini ikna etmek için hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?
- 4- Hangi kurum ve kuruluşlara bu süreçte başvurdunuz? Kimler size destek oldu veya olmadı?
- 5- Bu süreçte psikolojik destek aldınız mı? Almak için girişimde bulundunuz mu? Psikiyatriden ilaç desteği aldınız mı?
- 6- Yakınınızın madde kullanmadığı yani temiz kaldığı dönemde psikolojik destek almaya devam ettiniz mi? Devam etmediyseniz neden devam etmek istemediniz?
- 7- Kurumda düzenlenen bağımlılıkla ilgili sürece ek olarak planlanan ve yapılan çalışmalara katılım sağlar mısınız?
Katılım sağlama konusundaki motivasyonunuzu neler oluşturuyor?
Neden katılmak istersiniz ya da istemezsiniz?
Çalışmalara katılmama noktasında önünüzde ne gibi engeller var?
- 8- Uzun süredir madde kullanmayan yakınınız için destek aldığınız kurum ve kuruluşlarla iletişiminizi devam ettirir misiniz?
- 9- Sizce annelik nedir? Nasıl anne olunur?

Ek-6 Narrative Terapi Temelli Psiko-Eğitim Grup Çalışması Uygulama Modülü

1. Oturum: Tanışma

- Grup kurallarını belirlemek
- Gruba dair çerçeve çizmek
- Grubun içeriğini tanıtmak
- Gizlilik ve mahremiyet
- İlk oturum ve gelecek oturum hakkında ne düşüncelerinin öğrenilmesi

İzleme değerlendirme aracı olarak oturumlara dair daha iyi bir değerlendirilme yapılması amacıyla grup üyelerinin günlük tutması istenmiştir. Günlüklerin okunması ve paylaşımı grup üyelerinin takdirine bırakılmıştır.

2. Oturum: Kendimizi Tanıyoruz

- Yeni gelen üyelerle tanışmak
- Bir haftada neler yaşadıklarını konuşmak
- Bir önceki oturum hakkında bilgi ve öneri almak
- Problem hikayesini belirlemek
- Cümle tamamlama, boşluk doldurma etkinlikleri ile kendini tanımak

3. Oturum: Değerlerimiz, Becerilerimiz

- Haftanın nasıl geçtiğini konuşmak
- İlk iki oturumdan sonra hayatlarında neler değişti? Neler fark ettiler?
- Problem hikayesinden uzaklaşılarak alternatif hikayeyi yakalamak
- Dış şahit uygulamasını yapmak

4. Oturum: Annelik: Roller, Sınırlar ve Özbakım

- Haftanın değerlendirmesini yapmak
- Anneliğe dair düşüncelerinin keşfedilmesi
- Bu süreçteki annelik tecrübelerini konuşmak
- Özbakım, sınırlar ve roller konusunda kim ne düşünüyor?
- Özbakım, sınırlar ve roller grup üyelerince nasıl algılanıyor?

5. Oturum: Duygular

- Diğer oturumların etkisinin yaşantıda deneyimlenmesini konuşmak
- Duyguları dile önemsemek ve kabul etmek
- Hayat Ağacı etkinliği ile sürece dair nerede ve nasıl olduklarını, ne hissettiklerini görmelerini fark ettirmek

6. Oturum: Oturumları Değerlendirme ve Kapanış

- 6 haftalık oturumu bütün olarak değerlendirmek
- Gruptan hangi duygu, düşünce ile ayrıldıklarını sormak
- Gruptan kendilerine dair ne kaldığını öğrenmek
- Kapanışı yapmak

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep Uyanık Negiz, Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde lisans (2014) ve Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yüksek lisans (2017) eğitimimi tamamladı. 2017 yılında Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında doktora programına başladı. Yine 2017 yılında Dulwich Center ve Poem Psikolojik Danışmanlık ve Psikoterapi iş birliği ile Narrative Terapi eğitimine başlamış olup Narrative Terapi süpervizyon modülünü tamamlama aşamasındadır. Yine 2018 yılında Marmara Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi bünyesinde düzenlenen Aile Danışmanlığı eğitimini başarı ile tamamlamıştır. Yine 2022 yılında başladığı Bilgi Üniversitesi Grup Liderliği (Temel Düzey) Sertifika Programı'nı (108 saat) 2023 yılında başarı ile sonuçlandırmıştır. Aynı zamanda 2014 yılından beri Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Bağımlılık, annelik ve ruh sağlığı alanında akademik çalışmalarına devam etmektedir.

DiĞER YAYIN VE ESERLER

Oktar, M. N. ve Uyanık Negiz , Z. (2023). Covid-19 Salgın Döneminde Psiko-Sosyal Destek Uygulamasında Aktif Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal Of Mehmet Akif Ersoy University Economics And Administrative Sciences Faculty*, 10(1), 246-276.

Uyanık Negiz , Z., (2022). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ayak Bağı: Madde Bağımlılığı. 24. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu 2022 (ss.136).

Uyanık Negiz, Z. (2022). Madde Kullanım Bozukluğu. Sosyal hizmet Uygulamasında Klinik Değerlendirme ve Tanı (ss.367-410). Ankara: Nika Yayınevi.

Uyanık Negiz, Z. ve Oktar, M. N. (2021). Covid-19 salgın döneminde psiko-sosyal destek uygulamasında aktif çalışan sosyal hizmet uzmanları üzerine nitel bir araştırma. 23. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu, Burdur.

Negiz, Z. ve Akıncı, H. (2018). Ulusal Medyaya Yansıyan Aile ve Çocuk Temalı Haberlerin Bowen Aile Terapisi ile Analizi. III. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi (ss.920). Gaziantep, Turkey.

Akıncı, H. ve Negiz, Z. (2018). Medyada Sunulan Kadın Cinayeti Haberlerindeki Fail Erkek Profili. III. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi (ss.919). Gaziantep, Turkey.